Nagy Bandó András
SOSEMVOLT TOSCANA
Nagy Bandó András
SOSEMVOLT
TOSCANA

Ernő emlékére

Nagy Bandó András

SOSEMVOLT TOSCANA

regény

SZAMÁRFÜL KIADÓ

SZAMÁRFÜL KIADÓ

Szamárfül Kiadó Kft. 7677 Orfű, Csendes u. 5.

e-mail: szamarful@invitel.hu
bando@dravanet.hu

www.bando.hu
www.szamarfulkiado.hu

Felelős kiadó: Nagy Bandó András

Nyolcadik, változatlan kiadás

Minden jog fenntartva.
Tilos ezen kiadvány bármely részét sokszorosítani,
információs rendszerben tárolni
vagy sugározni bármely formában
vagy módon a kiadóval történt előzetes megállapodás nélkül;
tilos továbbá terjeszteni másféle kötésben,
borítóval és tördelésben,
mint amilyen formában kiadásra került.

© Szamárfül Kiadó Kft.
© Nagy Bandó András

Nyomta a Kinizsi Nyomda Kft., Debrecen
Felelős vezető Bördős János igazgató
Megjelent 19,3 (A/5) ív terjedelemben

ISBN: 963-229-845-4

„Mert a történetek nincsenek egyszerre készen,
pontról pontra történnek, fejlődési szakaszaik vannak,
és hibás volna egészben siralmasnak mondani azokat,
amelyek siralmasan végződnek.
A siralmas befejezésű történeteknek is megvannak
a maguk dicsőséges órái és állomásai, és méltányos,
hogy ezeket ne a vég szempontjából nézzük,
hanem tulajdon fényükben, mert jelenvalóságuk
semmivel sem kisebb erejű a vég jelenvalóságánál."

Thomas Mann: József és testvérei

A kilencedik nap – 2006. április 22.

FIRENZE

Lídia odébbgurította az ágy mellől az infúziós állványt, Bódog pedig becsukta a könyvet, és írni kezdett.

Drága Dórikám, Zolikám,

ahogy tegnap már telefonon is elmondtam, szép utam volt, megérkeztem, jól vagyok, itt vagyok, testben és lélekben.

Magához ölelt Firenze. Átkarolt, megpaskolta a vállamat, mézédes gyümölccsel kínált, bódító bort töltött a poharamba, koccintott velem.

Kevéssel utána szobám asztalára került a sarki pékség friss kenyere. Kell ennél több?

Kora reggel kinéztem az ablakon, és amint meglátam, hogy a szálloda kertésze dalolászva öntözi az udvar falaiba kapaszkodó azáleákat, azonnal felvidultam. Már nem sok kell ahhoz, hogy otthon érezzem magam.

A bejárat melletti virágágyásban most nyílik a Firenze jelképévé lett liliom. A helyiek legendává vált története szerint a város egykoron egy virággal borított mezőre épült, a neve az eredet őrzője: Flóra, Florence, Firenze. Márpedig: aki a virágot szereti…

Itt megállt egy kicsit, felrázta az ágyvéghez préselt párnát, kisimította a pizsamáját, aztán újra nekivetette a hátát, hasáig húzta a takarót, és belelapozott egy másik könyvbe. Hosszasan böngészgette, elmélyülten mustrálgatta az

egymást érő fényképeket, olvasgatta a képaláírásokat, a szerző napfényes, ízes és illatos mondatait, és a tőle megszokott műgonddal húzogatta alá a számára fontos szövegrészeket.

– Meg kell tanulnom a várost – mormogta – igen, meg kell ismernem minden utcáját, minden terét, hídját, szobrát, kapuját, fáját és virágát. Akkor hát folytassuk…

Édes Dórám, remélem, továbbra sincsenek komolyabb gondjaid!

Nagy örömöm volt a húsvéti találkozás. Végre újra együtt lehettünk, így aztán ismét láthattam, lassacskán rendben lesztek. Berendezkedtetek, minden a helyén van. Meg is érdemli ez a tanya, hogy végre egy boldog pár lakja. Már csak az általam is nagyon várt kis csöppség hiányzik belőle. A gyermek, aki betölti majd az épület üresen maradt részeit. (Vagy még egy újabb. Ki tudja, hogy alakul utána.) Vigyázzatok magatokra, hogy idő múltán a második is megérkezhessen!

Miattam ne izguljatok, vigyázok magamra. Akár azt is írhatom: vigyáznak rám. Jobban, mint gondolnátok.

Az éjjel nehezen aludtam el. Ismertek, tudjátok, milyen vagyok: bárhol is hajtom le a fejem, az első estével nem könnyen küzdök meg. Nehezen barátkozom a szállodai szobákkal, a szobák kopottas szekrényeivel, asztalkáival és székeivel, a semmitmondó képekkel, az utcáról beszüremlő szokatlan hangokkal és zörejekkel. Kell egy-két nap, hogy elfogadjam és megszokjam, és csak az utazás végén érzem úgy, amikor visszapakolok a bőröndökbe, hogy már szinte otthonról indulok haza.

A fogadás után még vagy két órán át könyököltem az ablakban és bámultam a várost. Gyönyörködtem a fényeiben, az árnyékaiban, lestem a szomszédos téren átsuhanó árnyakat, a zsibongó forgatagot. Magamba szívtam az életet.

Ez a holdpásztázta, lelket borzoló éjszaka megerősített abbéli hitemben, hogy valóban jó, nagyon jó, hogy itt, ezen a kiváltságos bolygón élhetek. Ez akkor is fölemelő érzés, ha tudom, hogy ez a kérészéletnyi gyönyörűség csak pár évtizedig tart.

Néztem a város házait, hallgattam az utcákon időző emberek vidám kurjantásait, az összeverődve bolyongó ifjak hangos kacagását, a kocsmák kerthelyiségei felől és a kávéházak teraszairól idáig zengő olasz dalokat.

Ez a nép csakis arra született, hogy vitalitással töltse meg ezt a búval bélelt, folyton csak szomorkodó és kesergő világot.

Aztán egyszeriben elcsitultak az utca hangjai. Mintha az iménti zsivajt a föld nyelte volna el.

Éjfél is elmúlt, amikor becsuktam az ablakot és lefeküdtem az ágyra. Egy teljes órán át bámultam a plafonra. Olyan érzésem volt, mintha az édes élet hangjai a szobámban tűntek volna el, ott vertek volna tanyát, beleivódva a falikárpitba és az ágy huzatába, a padlószőnyegbe, a törülközőkbe és a vállfákon éppen kisimuló ingeimbe, mindenbe, ami körülvett, mindenbe, ami itt várt, és amit idehoztam.

A növekvő csend hatott: elálmosodtam.

Az utca hangjai ittrekedtek, amikor becsuktam az ablakot.

Itália beköltözött a szobámba. Beköltöztem Itáliába.

Érkezésem után tudtam meg a kiadó emberétől, Carlótól, (ő várt ránk, a tizenkét meghívottra. Kedves fickó, Pesten tanult, jól beszél magyarul is.), hogy Firenzében három hétig maradunk, hogy alaposan megismerkedhessünk a város minden zegzugával. Itt látunk munkához,

attól kezdve azonban vidéken, egy-egy magányos villában, amolyan toscanai tanyán kapunk szállást és ellátást, hogy háborítatlanul dolgozhassunk. Eközben persze bejárjuk majd egész Toscanát, megismerkedhetünk a vidékkel, jöhetünk-mehetünk, kedvünkre és örömünkre.

Kipakoltam, lezuhanyoztam, csatlakoztam a csoporthoz, és már indultunk is az Arnón túli Michelangelo térre, hogy onnan nézhessünk körül, és csak azután járjuk végig a történelmi városközpontot, meghallgatva Firenze szívének dobbanásait.

Carlo szerint, ha a kilátóból nézünk szét, szinte egyetlen pillantással befoghatjuk az egész várost, minden jellegzetes és fontos motívumával, és miközben rácsodálkozunk, kimondhatjuk: Firenze alig változott a dicső múltjához képest.

Annyi változást érezhetünk csupán, tette hozzá Carlo, hogy mostanság ha az ember meg akar nézni valamit, azt vagy zárva találja, vagy éppen restaurálják. Szerencsés esetben nincs zárva, nem is tatarozzák, de akkor meg annyian állnak ott, hogy nem lehet hozzáférni.

Igaza volt: Firenze ott pihegett és pezsgett előttünk, a földrész egyetlen vidékéhez sem hasonlító toszkán táj ölelésében. Az Arno csendes folyama és az Appenninek szelíd csúcsai és lágyan simuló domborulatai magukhoz karolták a természet bölcsőjében ringatózó kisdedüket. A világ egyik legszebb városát.

Szinte a lábunkat mosta a finom ívű kanyart leíró Arno, és úgy tűnt el nyugat felé a szemünk elől, mintha minden cseppjét a föld nyelte volna el.

A látóhatár szélén a firenzei medence lankás, dombos és hegyes pereme mintha belepaskolgatta volna a völgybe a város házait, templomait és tornyait. Mintha az épületek onnan, a domboldalakról és a hegyek meredélyeiről csúsztak volna le a folyó völgyébe, hogy ott végleg megállapodjanak, hallgatva az Arno hullámainak csacsogását.

Messze, nyugat felé, a semmibe veszve szélesedik ki a folyó völgye. Kitárt kapuként mutogatja magát. Olybá tűnik, mintha mögötte már csupán a fölfoghatatlan végtelenség rejtőzne szemérmesen.

A folyó túlsó partján egymáshoz tapadnak Lugarno palotái és házai, szinte várfalként szegélyezve a városképhez idomuló, meglepően keskeny folyót, mely sosem volt választóvonala a városnak, sőt, Carlo szerint egyetlen városnak sincs szebb főutcája, mint Firenzének: ez maga az Arno.

Néztem a várost. De mintha nem is a házak falait, hanem Firenze homlokzatát láttam volna. Mintha a folyóparti paloták csupán egy hatalmas méretű díszlet kellékei lettek volna. Mintha kizárólag azért épültek volna oda, hogy gyöngyökkel ékesített aranyszegélyt kapjon az ezüstösen csillogó folyó túlpartja.

A hidak, legfőképp a Ponte Vecchio, útmutató nyílvesszőként irányítják a figyelmet a Városházára, a Palazzo Vecchióra. Így, a messzeségből bámulva odavonzották a tekintetem erre az eget szurkáló felkiáltójelre, és a tőle alig pár száz méterre díszelgő dóm kupolájára.

Firenze küzdelmes és véráldozatokkal járó történelmének szimfóniái csendültek föl az építészeti remekművek kőbe és márványba merevedett formáiból. A rozsdát magáról lefejtő középkor eszmeisége és a törekvő, jobbra és többre vágyó polgárság öntudata.

Csakis ilyen városban, ilyen közegben, ilyen emberi közösségben teljesedhettek ki a talentummal bőven megáldott művészek, építészek és tudósok. Itt, a dóm káprázatos kupolájának árnyékában.

Carlo szenvedéllyel magyarázta el, hogy a város sajátos színvilágát a mesés toszkán táj szülte, éppúgy, ahogy a szinte minden ősi város alapszínét nagymértékben alakítja és határozza meg a klíma, a különleges földrajzi adottsággal megáldott környezet és a környékén föllelhető építőanyag.

Firenzében az okkerbe átmenő melegbarna szín az uralkodó. Ezernyi árnyalata sejlik elő, itt-ott megtörve és színezve a fák változatos zöldjeivel. A mélykék ég festői kontrasztot ad a város tűzvörös, égőbarna és aranysárga árnyalataihoz. A városnak és környezetének ezernyi virágfoltja eleven kaleidoszkópként tündököl.

Olyan vízióm támadt, mintha a quattrocento festői most vonultak volna el ez elől a nemrég megfestett hatalmas vászon elől.

A Piazzale Michelangelo teraszán méretes szoborcsoport áll, középen, főalakként Michelangelo Dávidjának bronzmásolata. Így, bronzba öntve még inkább tettre kész, még inkább magabiztos ez a győzelmében egyetlen percig sem kételkedő ifjú. A hit megerősítette és óriássá növesztette.

Carlo azt mondta, gyűjtsünk mi is erőt, ugyanis előbb gyalogolunk egyet a különleges hangulatú Viale Galileo sétányon, majd fölkaptatunk egy meredek lépcsőn, de látni fogjuk, az útvégi látvány kárpótol a fáradságért.

Valóban megérte! A San Miniato al Monte előtt földbe gyökerezett a lábunk.

Carlo pedig csak beszélt és beszélt, arról, hogy a templom a toscanai román stílus egyik legszebb emléke, meg arról, hogy Firenze egész történelme során őrként álldogált itt, a dombtetőn, egyre újabb és újabb arcot öltve, formálódva, követve a római építészet formarendszerét, emberibb léptékkel, intim belsővel, a három hajó példaadó arányaival, és az egészet egységgé tevő részletekkel: a baldachinos oltár fölé tartó és az altemplom felé induló lépcső kapcsolódásával és ritmikájával, a szószék márványmunkáival, az apszis ámulatba ejtő mozaikjával és a pompás freskókkal.

Kalauzunk szerint, amit itt látunk, az maga a tökély, de ne lepődjünk meg, ha ittlétünk során ezt még nemegyszer fogjuk hallani.

Férfikórus hangjaira léptünk be a San Miniatóba. Mintegy húsz fehér csuhás szerzetes zsolozsmázott, és a hangok áradata éppúgy betöltötte a templomot, mint a szívünket és a lelkünket, új színeket adva a freskóknak és az apszis mozaikjának. Talán még Krisztus köpenyének az aranyszegélye is erősebben csillogott.

Innen egy árnyas szerpentinen tettünk egy léleküdítő sétát, le az Arnóig, hogy odaérve elidőzhessünk a középkori várfal maradványainál, a tizenöt kapuerőd egyikénél, a Porta S. Niccolónál.

Az út kicsinyke ívvel simul a domb alsó vonulatához, így aztán a lakóházak szinte filmszerűen kerültek a szemünk elé, a nap tüzét tompító, a felső szintekre árnyékot vető, nagy kiülésű fakonzolos ereszpárkányokkal, spalettákkal és az ablakok fölé szerelt kisebb-nagyobb napernyőkkel.

Carlo szerint Firenzében még a szabadon maradó tűzfalak sem irritálóak, pedig a házak és a paloták eltérő magasságúak.

Egyébként amikor palotákról beszélek, egy percig se gondoljatok hivalkodó épületekre. A legjellegzetesebb firenzei házaknak végtelenül egyszerű a homlokzatuk, nincsenek túldíszítve, a helyes arányokat tükrözik. Ebben testesül meg a szépségük.

Rákattintott a mentésre, félretette a billentyűzetet, és újra igazított az ágyvéghez támasztott párnán. Kicsit fölrázta a takarót, kortyolt a gyümölcsteából, és újra írni kezdett.

Szállodám, a Hotel Francesco, a Santissima Annunziata teréig futó Via della Collona sarkán van. Szerencsére ezek az utcák viszonylag csöndesek, a város szelídnek nem nevezhető motorosai errefelé már nem randalíroznak, nem bőgetik a gépeiket, sőt, a térről is ki vannak tiltva.

Carlo szerint ez a város legszebb tere. A reneszánsz aranykorában tervezték meg és építették ki, szabályos négyszög, árkádok hullámzásával körülölelve. A tér fő dísze Michelozzo temploma. Mellette, balról az egykori lelencház, az oszlopfőkről kőpólyások mosolyognak a nézelődő turistákra. A tér közepén büszkén lovagol a dóm felé I. Ferdinánd.

Álmosan ébredtem. Épp csak pirkadt.

Ablakot nyitottam, és Via dei Servin végignézve láthattam, hogy ezen a napsütötte órán Firenze három reneszánsz ékessége, a dóm, a harangtorony és a keresztelőkápolna már lerázta magáról az éjszaka fekete leplét, hogy újra megmutathassák magukat az ébredő napnak, büszkén hirdetve, hogy még mindig itt tündöklenek, éppúgy, mint az elmúlt hat-hét évszázadban minden reggelen.

Azt hiszem, a középkor eget bámuló embere még csak nem is sejtette, hogy a Palazzo Vecchio Isten lábát döfködő tornya és a dóm bámulatos kupolájának kereszttel ékesített aranyglóbusza nem csupán a Firenze felé bandukoló fáradt vándorok, de a reneszánsz hajnalán útnak induló, felfrissült szellemiségű emberek útjelzője is lesz. A dóm jobb oldali hajójában nyugvó

Brunellesci zsenijének köszönhető ez az építészeti remekmű. A város lakói éppúgy gyönyörködnek benne, mint a látványba belefeledkezett idegenek.

Magamban azt kérdeztem, vajon az építésznek ki vagy mi adhatta az erőt, a tudást és a bátorságot ahhoz, hogy megszülje ezt a húsz emelet magasságú, szép ívű, tojásforma kupolát, melyet végül Isten fövegeként varázsolt rá a törékeny tartófalakra.

Gondolnátok-e, hogy a félelmetes kőbordákat egymáshoz kapcsoló, szépen megmunkált márványlanterna a fénylő glóbusz és az aranykereszt nélkül is mintegy hatemeletnyi magassággal toldja meg a kupolát?

Egyvégtében bámultam rozsdabarna mezőit, és igyekeztem megfejteni, hogyan és milyen technikai háttérrel dolgozhattak a kor építőmesterei, ácsai, kőfaragói.

Próbáltam érteni és megérteni, de nem jutottam eredményre.

Varázslást sejtek mögötte.

Azt mondják, hogy amikor a dómot 1436-ban fölszentelte a pápa, Itáliában nem akadt ennél nagyobb templom. A legmagasabb torony címért már akkoriban is versengtek a városok, és ebben Firenze maradt alul Sienával szemben, ugyanis a Torre del Mangia 102 méteres magasságával megelőzte a Palazzo Vecchio 94 méteres tornyát. A firenzeiek úgy vélhették, a torony arányait egy csúcsjavításért sem érdemes föláldozni.

Szép lett a reggelem.

Átsétáltam a Santissima Annunziatán, a templom mellett. Odabent valaki Bachot játszott, az orgona hangjai még a teret is betöltötték. Ezután egy paradicsomi hangulatú zártkert mellett mentem tovább, cédrusok között, és jártam egyet a városban.

Az első ember, akivel találkoztam, a szoborrá dermedt Dante volt, akiről, ugye tudjuk, születésére nézve firenzei, erkölcseit tekintve nem egészen. Épp akkor futottunk össze a háza előtt, amikor becsukta a kaput maga mögött.

Főhajtással időztem mellette.

Gyökeret eresztettem a járdakövekbe.

A gyermekkorát idéző, Beatrice lába nyomát is őrző Corsóra érve még mindig az Isteni színjáték sorait morfoltam.

Itt megállt, lekászálódott az ágyról, megkereste a polcon Dante művét, és szóról szóra gépelte be:

„Ó, szörnyű elbeszélni mi van ottan, / s milyen e sűrü, kúsza, vad vadon: / már rágondolva reszketek legottan. / A halál sem sokkal rosszabb, tudom. / De hogy megértsd a Jót, mit ott találtam, / hallanod kell, mit láttam az uton."

Harmincöt évesen, 1300 táján írta! Mi pedig, akik a XX. század végén túlléptünk az ötvenen, úgy gondoljuk, hogy félúton vagyunk! Pedig a félszáz évet már maguk mögött tudó, átlagos életkorban reménykedő férfiak nem számíthatnak többre, mint másfél évtizedre.

Látod, Dórikám, hatvanhat évesen már átlagon felüli kort éltem meg, büszke lehetsz rám!

Dante nyelvezete gyönyörű lehetett eredetiben! Ahogy az addig kőkemény, ércesen csengő mássalhangzók recsegő-ropogó hangját is meglágyította. Édes új stílus! Dolce stil nuovo! A költészet bazilikájában felcsendülő, égig hallatszó csembalómuzsika, mellyel Itália kalapot emelt a búcsúzó trecentónak, a középkornak, hangosan dörömbölve a reneszánsz ajtaján. A kapuját kitáró reneszánsz pedig esélyt adott az

embernek, hogy helyreállítsa a környezetéhez fűződő, megromlott viszonyát.

Jó érzés, hogy mindezt itt, Tusciában, Etruriában fogalmazgathatom, élvezve az éltető nap melegét.

Toscanában, Isten lakóhelyén.

Mert itt lakik, egészen biztosan. Csak azért nem töltött ki bejelentőlapot, hogy megőrizze inkognitóját.

Ránézett az órájára. Idő van – gondolta. Kihúzta az éjjeliszekrény fiókját, tenyerébe öntötte, majd kettesével bekapta a tablettáit, és gyümölcsteát hörpölt rájuk.

Kinézett az ablakon. Eső verte az üveget. Bolond idő, de hát milyen legyen április vége felé? Az utca túloldalán félig leázott óriásplakát hirdette: rosszabbul élünk.

– De élünk – dörmögte félhangosan, aztán az ágyhoz ballagott, fölrázta a párnát, meglebegtette a takarót, visszaült, és ölébe vette a klaviatúrát.

– Írnom kell, nincs mese, fogy az idő – morgott maga elé.

Elsétáltam a Dante esküvőjének isteni otthont adó kicsinyke templom előtt, és öregurasan kutyagoltam át a Piazza della Republicán. A Paszkowski kávéház virágcserepes pálmasövénnyel karikázott teraszán néhányan már kávé mellett napfürdőztek, tarka ruháikkal tovább színezték a lazacrózsaszínű terítőkkel borított asztalrengeteget.

Ó, ha láthatnátok, micsoda lakótornyok ölelik körbe a teret!

Dante naponta kószálhatott erre, árnyékukban elmélkedve a világ folyásáról.

Egyik oldalon egy árkádsor maradt a XIX. század végéről. Mondhatom, igencsak díszes és látványos. A másik oldalon meg a Strozzi-palota, melyre akkor is

büszke lehet Firenze, ha egyébként a városban ennél komorabb épületet keresve sem lehetne találni. Azt hiszem, messze elkerülnék a firenzeiek, ha nem egy bank vert volna tanyát benne.

A tér burkolókövei már jócskán magukba szívták az egyre hevesebbre váltó nap tüzét. Föntről a nap, lentről a kockakövek melengettek. Szerencsére a városban egymást érik az andalítóan csobogó szökőkutak.

A város nehezen, morgolódva, hosszan nyújtózkodva éled.

Itt az ember akár el is dobhatja az óráját, az idő már csak egyet jelent: a végtelenséget. A mérhetetlent.

Elvesztette jelentőségét. Megszűnt az idő.

Mintha visszagyalogoltunk volna a ködbe veszett múltba. Mintha együtt csatangolnánk a város hajdanvolt polgáraival, mintha itt topognának mellettünk mindazok, akik egykoron nyüzsgő élettel töltötték meg az utcákat és a tereket: Ghiberti és Cellini, Verrocchio és Brunelleschi, Leonardo és Michelangelo, Donatello és Giotto, Petrarca és Dante, Machiavelli és a Mediciek.

Nyolc óra tájban láttam már némi mozgolódást. Aki Firenzében ennél előbb munkához lát, tarthat tőle, hogy délután már a szent inkvizíció ítélkezik fölötte.

Ahogy a szinte néptelen utcák ezredéves kövein lépdeltem, néha végigsimítva az ódon falakon, magamba szívva a házak közé teregetett, frissen mosott ruhák öblítő illatát árasztó páráját, ismét olybá tűnt, visszagyalogoltam a régmúlt századokba. Talán már azon sem lepődtem volna meg, ha váratlanul feltűnnek a várost őrző, tarka egyenruhás lovas katonák.

Hol van már a letűnt sötét középkor, amikor a város hajdani gazdagjai, a ghibbelinek házai övezték az egykor itt díszelgő teret. És hol vannak ma már a helyükbe lépő guelfek, akik a rettenetes győzelmüket követően földig rombolták a ghibbelinek házait, hogy aztán kihirdethessék a tiltást: a lerombolt házak helyére senki sem építhet semmiféle épületet.

Ebből a korból maradt itt ez az új palotákkal övezett régi tér, a fekete-fehér Neptun-kúttal, meg egy míves ékszerdobozra emlékeztető loggiával, mely óvó fedélként borul Cellini szobrára, a Perzeuszra, és Giambologna művére, A szabin nők elrablására.

Csak néztem, egyre csak néztem a fényben fürdőző Neptun-kutat, és azon kaptam magam, hogy már régen, sőt, kezdettől fogva nem a márványból faragott Neptunt bámulom, hanem a főalakot kecsesen és játékosan körülölelő, varázslatosan virgonc najádokat. Tényleg igaza volt Michelangelónak: Ammanati egy értékes márványtömböt pazarolt el a középszerű Neptunra!

A sarki pizzériában ettem egy eredeti bruschettát. Ez egy paradicsomkarikákkal borított, jókora vekniből vágott vastag, barnára pirított kenyérszelet. A bazsalikomlevelek már csak hangulatos kalapként díszelegnek a tetején. Az alattuk megbúvó aprócska fügedarabok teszik igazán különlegessé az ízvilágát. Azt hiszem, ti is megnyalnátok utána a tíz ujjatokat!

A kapucsínómat a Piazza della Signorián, a Riviore kávéház teraszán ittam meg (az íze édes, az ára borsos), és mivel nem volt könnyű ellenállni, elkortyolgattam egyet a világhíres forró csokoládéjukból is.

A Palazzo Vecchiót nézve olyan érzésem támadt, mintha egy megunt, idejétmúlt, semmire sem használt bútort toltak volna a hall sarkába, hogy ott porosodjon, amíg a szú fűrészporrá nem eszi. A középkorban a

város urai, a signorik, itt tartották két hónapos, szünetmentes üléseiket.

Az öreg palota fölé nőtt torony csúcsán egy liliom díszeleg. Azt mondják, a virágot tartó rúd a szuverenitás jelképe. Egy oroszlán mancsai között lapul.

A palota bejáratánál Michelangelo Dávidjának márványból faragott hű mása áll őrt. Akárhogy is nézem, erőtlennek tűnik mellette az ugyancsak remekműnek mondható, Bandinelli mester tanoncai által tökéletesre csiszolt, csupa izom Hercules.

Azt mesélik, Alberghettino tornyában raboskodott Savonarola, a kiátkozott domonkos. Onnan kísérték az akasztásra, és vitték az itt megrakott máglyáig, hogy az erény és az erkölcs nevében gyakorolt négyéves rémuralmáért meglakolva pernyévé és hamuvá égessék. Hogy miért voltak oly kegyesek a firenzeiek, nem tudni, de később életnagyságú szobrot kapott. A San Marcóban áll. A kámzsával félig eltakart, komor arc persze mindent elárul. A dominikánusok sem lehetnek túl büszkék rá, a szobor talapzatán csak a neve olvasható, de ennél több nem is jár neki, ez is csak a cellájában írt elmélkedéseiért.

Nem messze innen a filozófus Machiavelli alussza örök álmát.

A Santa Maria del Fiore, a keresztelőkápolna!

Bronzkapuihoz az egész világ zarándokol. Andrea Pisano még 1336-ban alkotta meg a déli kaput, az északira kiírt pályázaton azonban már Ghilberti győzött, és mivel a terve elnyerte a firenzeiek csodálatát, őt bízták meg a legendásan széppé sikeredett keleti kapu megalkotásával is. Michelangelo mondta ki először: ez a Paradicsom kapuja. Így vált a kapu a keresztgyermekévé.

Ghilberti huszonhét éven át munkálkodott rajta!

Képzeld el Dórikám: mintha ötéves korod óta mostanáig egyfolytában egy bronzkapun mesterkedtem volna!

Bár ki tudja? Lehet, hogy egy életen át mindannyian egyetlen bronzkapun dolgozunk.

Szerencsémre korán érkeztem a kapuhoz. A turisták terelgetésére használt bíborszínű bársonykötelek arról árulkodtak, hogy nappal, a tömegben elvegyülve éppen csak elcsoszogni lehet előtte. Így viszont egy órán át gyönyörködhettem Ghilberti mester keze munkájában.

A tíz ragyogó dombormű!

A Paradicsom, a hajdanvolt Éden az első emberpárral, az Izsákot feláldozó Ábrahám, a törvény kőtábláit átvevő Mózes. Ahogy leomlanak Jeriko falai, ahogy Dávid agyonüti a hatalmas Góliátot, és fogadja Salamon Sába királynőjét.

Ha eljön az ideje, békével halok meg.

Láttam a Porta del Paradisót.

Akkor indultam tovább, amikor egy tarka inges, kopasz idegenvezető vörös ernyője alatt az első turistacsoport föltűnt a téren.

Igaz, már sok más idegennel együtt szorongva, de megnéztem a Santa Maria del Fiorében Michelangelo négyalakos befejezetlen Piétáját. A saját sírjára került volna. Kétoldalt Bűnbánó Magdolna és Mária, középen pedig Arimatiai József kezében a keresztről leemelt Jézus. Így, befejezetlenül is szép. Szétfeszíti az elmúlás drámája. Michelangelónak sem jutott elegendő idő. József arcát a magáéról mintázta. Talán még a lelkét égnek eresztő Jézus arcába is a saját elmúlását véste bele.

Aligha élt bármikor is olyan ember a földön, akinek a halál épp akkor tett pontot az élete végére, amikor már minden megkezdett munkáját befejezte. És olyan sem túl sok akadt, aki életének végső szakaszában időt kapott arra, hogy befejezze a megkezdett munkáit, lezárva a lezáratlant.

Hányszor gondoltam már végig: életünk alapjait, apánk közreműködésével, születésünkkor anyánk rakja le, létünk piramisának első kváderkövével. Amíg élünk, különféle tetteinkkel hordozzuk mellé a többit, előbb szélesítve az alapot, majd újabb sorokat kezdve, egyre magasabbra építve ezt a sajátos, virtuális piramist, melynek utolsó, a vágyott csúcsra kerülő kockakövét a halál teszi oda helyettünk. Sose tudjuk meg, hogy mikor.

Alig vártam, hogy leérjek az Arno partjára, legfőképpen pedig, hogy átsétáljak a világhíres Ponte Vecchión.

A remélt sétából végül csendes lökdösődés lett, ugyanis mire odaértem, a hídon is megjelentek az esernyőjüket magasba emelő idegenvezetők, a méhrajként utánuk tóduló csoportjaikkal.

Egy lassan hömpölygő emberfolyam cseppecskéjeként jutottam át a híd túlsó végére, és már fordultam is vissza, mint egy parthoz csapódó hullám, amint megláttam, hogy az Uffizi előtt az Arnóig nyúlik a várakozók sora, és mint a napozó kígyó, még tekeredik is néhányat.

Mielőtt a szálloda felé vettem az utam, némi aprópénzt szórtam el a szerencsémért. Az Új Piacon, a Loggia del Mercato Nuovón farkasszemet néztem egy bronz vadkannal. Állítólag ha az erre kószáló turista fémpénzt tesz az orrára vagy a szájába, és az érme az

alatta lévő rácsok közé esik, óriási szerencse éri, ráadásul remélheti, hogy hamarosan visszatérhet a városba.

Fogalmam sincs, a sorsom merre fordul.

Egy biztos: az én pénzem a földre esett és elgurult.

Most zárom soraimat, csókollak, Dórikám, ölellek, Zolikám!

Apa

P.S. Holnap munkához látok, a mobilomat kikapcsolom, majd én csörgetek, ha időm engedi. Ha lesz mit és miről, ismét írok.

Újra végigolvasta a leírtakat, végigküldte a levélen a nyelvi ellenőrzést, kattintott egyet a mentésre, rákapcsolódott az internetre, beírta a címzést, csatolta a fájlt, és ráklikkelt a küldésre.

Lekászálódott az ágyról, nyújtózott egyet, és a derekához kapva fölszisszent.

Éppúgy, mint pár héttel előbb.

Az első nap – 2006. április 13.

AZ IDŐFUTAM

Amikor kiléptek az ajtón, nem néztek egymásra, és a folyosón is szó nélkül mentek végig. Kövesdi Ákos professzoron, az onkológia vezető főorvosán meg-meglibbent a kigombolt fehér köpeny, mindkét kezét zsebre dugta, hogy palástolja az idegességét. Hol a lába elé nézett, hol oldalra, be-bepillantva a kórtermekbe, köszöngetve a betegszállítóknak, a nővérkéknek, a szobákban fekvő, maguk elé meredő betegeknek, és az ágyak szélén gubbasztó látogatóiknak.

Halász Bódog, az ismert író emelt fővel ballagott mellette, akár egy vesztőhelyre tartó, elveit soha föl nem adó halálraítélt, és ahogy egy-egy pillantást vetett a mészarcú betegekre, úgy festett, mintha a cellatársaitól búcsúzna.

Pár perce ért véget a vizsgálata.

– Senki ne zavarjon! – szólt be a professzor titkárnőjének, mielőtt becsukta a párnázott ajtót. – Ülj le, kérlek! – mutatott az egyik fotelre.

– Tudom, hogy baj van, ne kertelj! – nyomta meg Bódog az utolsó két szót. Rezzenéstelenül, kőarccal nézett szembe a professzorral, tekintetével szinte átdöfve rajta, hogy közel férkőzhessen Kövesdi gondolataihoz, hogy kikutathassa az igazságot, és akarata szerint dönthessen a saját sorsáról. A gyomra görcsbe rándult, de megpróbálta elhessegetni az ösztönös félelmét. Úgy jött be a vizsgálatra, hogy *mindenre*, tehát *arra az egyre* is fölkészült. *Semmi* sem, *az* sem érhette váratlanul.

A professzor tekintete szavak nélkül is beszélt. Olyan volt, akár egy nyitott könyv, akár egy vakok ujjaihoz igazított Braille-írás: mindent kiolvashatott, kitapogathatott belőle. Ott volt a válasz, egyetlen tőmondattá sűrítve, letagadhatatlanul. Tudta, hogy a végsőkig nem hallgathat, nem szállhat szembe a paragrafusokkal, mindent fel kell tárnia, akkor is, ha a diagnózis letaglózó erejű.

Ott ült vele szemben a barátja, szikár, kunfajta, erőteljesen barázdált, férfiasan kemény sziklaarccal, a még mindig kölykösen csibész, gesztenyebarna szemével, őszülő fejjel, homlokára és fülére hulló tincsekkel, precízen fazonra vágott bajusszal, dús szemöldökkel, szálfa termettel, korát meghazudtolóan erőteljes, pusztíthatatlannak hitt és gondolt testtel, benne a gyilkos daganattal, mely, és ezt ő már tudta, úgy csaphat le Bódogra, úgy vághatja ketté jelenét és jövőjét, mint ahogy az eget hasítja ketté a vihar jöttét jelző villám. Megrettent attól, hogy ezt a tényt most neki kellene közölni vele, fölfedve, hogy utolérte a végzet, hogy még néhány hónap, és az enyészeté lesz. Meg kell mondania, hogy ezzel a tumorral szemben ő, a tudós orvos is tehetetlen. Tudta, hogy a szeme elárulhatja, ezért is kerülte Bódog tekintetét, miközben semmi másra nem vágyott jobban, mint hogy olvasson belőle, ő pedig elodázhassa a választ. Amíg csak lehet. Bárcsak elhallgathatná *azt*, gondolta.

Bódog azonban még mindig ugyanazt a két szót mormogta magában: *Ne kertelj!* Képes volt olvasni Kövesdi beszédes szeméből. Sejtette, hogy miről hallgat, és tudta, hogy mondaná ő, szeretné mondani, épp csak a szája képtelen arra, hogy a mondandóját szavakká formálja.

Furcsa, bizsergető érzés futott át rajta, mintha hűvös szél fújt volna be az inge alá. Úgy érezte, mintha egy szel-

lemlény legyeskedne, egy tapinthatatlan és tapintatlan alak sürgölődne körülötte, bőrét simogatva, arcát legyezgetve, éppen csak incselkedne, kacérkodna vele, tudatva, hogy mostantól árnyékként tapad hozzá, lerázhatatlanul. Megborzongatta, értésére adva, hogy mindenképp össze kell ismerkedniük, meg kell fogniuk egymás kezét. Együtt kell elindulniuk egy semmihez sem hasonlatos, ismeretlen világba.

Halász Bódog úgy érezte, mintha máris egy végzetes, egész életén át várt találkára tartana, valami földöntúli, megismételhetetlen, hideglelős, majdhogynem erotikus élmény reményében. Mintha egy vidámparkban állna sorban, hogy végre beülhessen egy tengelye körül forgó, eget és földet súroló, testet-lelket próbára tevő hajóra, egy ladikra, melynek kopottas ülőkéjén senki más nem ül, csak ő, hogy egyedül élhesse meg a földtől az égig röpülés és az égből a földig zuhanás egyszeri élményét.

Önmaga számára is furcsa volt a reakciója. Érezte, hogy a lehető legnagyobb baj van. Ennek ellenére megpróbált uralkodni magán. Próbálta elhessegetni a félelmét.

Az egész életét úgy élte le, hogy jöhet bármi, számára az élet akkor is csak egy szívderítő társasjáték, melyben neki, egyedül és kizárólag neki van csak lehetősége egy újabb dobásra.

Ebben a percben azonban ott bujkált benne valami.

Furcsa, addig soha nem észlelt, szokatlan izgalomban volt.

Közben kérdéseket fogalmazgatott. Akkor hát eddig tartott? Ennyi volt az életem?

Létezhet, hogy eljött a vég?

– Nem kell kertelned! – szelídítette, meg a *Ne kertelj!* követelőző szavait, és fél szemmel a falra akasztott bronz

corpusra pillantott. – Az elmúlt néhány évben elég erőt gyűjtöttem ahhoz, hogy most állva maradjak. Beszélj, ha van miről! Bár már elkéstél: a szemed megelőzte a szádat.

Halász Bódog hamar rájött, hogy a mindenre kiterjedő vizsgálat során Kövesdi rátalált fájdalmai okozójára. Megtalált valamit. Valamit, amit szívesen elhallgatna, ha tehetné.

Előnyben volt vele szemben, hiszen föltérképezhette és áttapogathatta Bódogot.

Kideríthette, mi okozza a közérzetére is ható hasi és derékfájdalmakat.

A professzor is olvasott Bódog szeméből. Pontosabban megpróbálta kiolvasni belőle, mi rejtőzik a határozott, majd az engedékenyebbnek tűnő követelőzés mögött.

Azt fontolgatta, hogy meddig mehet el? Valóban közölheti Bódoggal az igazságot, vagy inkább kerülgesse, amíg csak teheti?

Lélegzethez kell jutnom, időt kell nyernem, gondolta. Egyáltalán: hogy mondjam ki? Mellébeszélhetek-e? Eltitkolhatok-e bármit is azok után, hogy a sok más páciens esetében jó szolgálatot tevő pókerarcom ez egyszer cserbenhagyott? Lelepleződtem. Vagy inkább mondjam azt, hogy találtunk *valamit*, ami még *bármi* lehet? Keressek kibúvót? Mennyit mondjak és mennyit hallgassak el?

Bódog szemét vizslatta. A tekintetében kutatott, a lelkéig bújva, hogy eldönthesse, mitévő legyen. Vajon barátként kimondhatja-e a teljes valót, vagy épp a barátságra való tekintettel hallgasson el belőle? Igaz, Bódog újabb kérése azt mutatta, nyugodtan beszélhet, nem kell kertelnie, áltatás nélkül kimondhatja az igazságot.

Ő azonban máshoz szokott. Volt elég tapasztalata. A sors összehozta már jó néhány, hasonlóképp követelőző, mindent tudni akaró daganatos pácienssel. Olyanok-

kal, akik Bódoghoz hasonlóan tudni *szerették* volna az igazságot, tisztában akartak lenni a valós helyzetükkel.

Végül aztán nemegyszer láthatta, hogy már a féligazságba is beleszédültek. Kicsit bele is haltak. Már régen megbánták, hogy követelőztek, és jobb szerették volna örökre elfeledni a megsemmisítő erejű szavakat. Mintha ki se mondták volna. Mintha soha nem is fogalmazták volna meg. Mintha nem is léteztek volna, se gondolatként, se mondatként.

Látta és ismerte a *mindenre* elszánt betegeket, és végül a *mindent tudás* birtoklásának hatására megváltozott arcukat. Ahogy egyszeriben aszott matrónákká vagy barázdált arcú aggastyánokká lettek. Ismerte az igazság súlya alatt összetört daganatos betegek reakcióit. És arra is emlékezett, hogyan roppantak össze.

Most akkor mit tegyen?

Kimondja-e, hogy Bódognak szembe kell néznie és meg kell birkóznia a gyilkos kórral? Hogy nem mentheti meg, legföljebb elviselhetőbbé teheti számára a hátralévő életét.

Egymás tekintetében és gondolataiban kutattak, szavakat keresgélve.

Egyikük a kimondható szavakat rakosgatta, másikuk a ki nem mondott szavakat leste.

Bódog újra próbálkozott:

– Szóval, Ákos, láthatod, erős vagyok. Kérlek hát, erősíts meg! Erősítsd meg, amit már úgyis tudok!

Kövesdi kiszáradt szájjal mondta ki végül:

– Előrehaladott hasnyálmirigyrákod van.

Bódog kissé megszédült.

Mintha a Kövesdi szívéről leesett kő az ő szívére zuhant volna.

Pár pillanat alatt megpróbálta visszagyűjteni a testét elhagyó erőt.

Végül egyetlen szót nyögött ki:

– Mennyire?

– Nem könnyű kimondani, de nálunk az *előrehaladott* azt jelenti, hogy a kór fölismerésétől kezdve *hátrányban vagyunk* vele szemben.

– Behozhatjuk?

– Mindent megteszünk. Igaz, legtöbbször *ő* az esélyesebb.

– Menthető vagyok?

– Senkiről sem mondunk le, de...

– De?

– De van, amikor térdre kényszerülünk. Hazudhatnék bármit, ha nem veled beszélnék. Sajnos egyébként sem beszélhetek mellé.

Aztán, mint egy jelesért felelő eminens tanuló, megtoldotta a válaszát:

– Törvény mondja ki, hogy *a beteg tájékoztatását körültekintően, szükség szerint fokozatosan, a beteg állapotára és körülményeire tekintettel végezzük. Tájékoztatása során kiemelt figyelmet kell fordítanunk a kezelés általánosan ismert, jelentősebb mellékhatásaira, az esetleges szövődményekre és a beavatkozásaink lehetséges következményeire, sőt, az előfordulási gyakoriságára is.* Még arról is meg kell győződnünk, hogy a beteg megértette-e a tájékoztatásunkat. Amennyiben tehát rákérdezel, semmiről sem hallgathatok. Igaz, arról semmiféle paragrafus nem rendelkezik, hogy a kezelőorvos minderről köteles tájékoztatni a barátját is.

– És ha a barátod ragaszkodik ahhoz, hogy *mindent* mondj el? Egyébként ismerem ezt a törvényt. Amikor Tamás itt feküdt, elég alaposan átnéztem.

– Akkor pontosan tudod, milyen *egyszerű* lett a dolgunk. Régebben legalább mérlegelhettünk, és az érzelmeink is szerepet kaphattak a döntéseinkben. Azóta azonban kényszeredetten mondjuk ki a kimondhatatlant is, és küzdünk, ha a beteg is vállalja a küzdelmet.

Mindketten egyszerre jöttek rá, hogy ez a néhány őszinte mondat is elég volt ahhoz, hogy végre ne a rejtett szavakat kutatva, hanem egyenesen nézzenek egymás szemébe.

Bódog gyerekmód fogadkozott:

– Ákos, ha küzdeni kell, küzdök. Ami rajtam múlik, megteszem. Gyanítom, egyedül kevés vagyok hozzá.

– Örülnék, ha mi ketten megoldhatnánk.

Hosszasan hallgattak.

Végül Bódog törte meg a csendet:

– Ákos, én úgy tudom, ma már jó eséllyel gyógyítható a rák, és arról is olvastam valahol, hogy csak minden harmadik daganatos beteg gyógyíthatatlan.

– Igen, Bódi, ez is igaz. Van olyan rák, amelynek már nem adjuk oda a betegeket. Sőt, a rákos betegek túlélését az úgynevezett ötéves túlélésben standardizálták. Sajnos azonban a pancreas tumoros betegek esetében ez nem éri el az egy százalékot sem. A kezelt betegeknél az ötéves túlélés huszonnégy százalék körül lehet.

– Pancreas?

– Görög szó: hasnyálmirigy. Sajnos a betegek háromnegyedénél olyan előrehaladott állapotban ismerjük föl a pancreas tumort, hogy kénytelenek vagyunk elvetni a kuratív terápiát.

– Azaz?

– Például megpróbáljuk eltávolítani a tumort, esetleg felkutatjuk és eltávolítjuk az áttéteket, és ha módunkban áll, megkezdjük a sugárterápiát.

– És nálam van rá mód?

– Nem tudunk hozzáférni. Csak rontanánk az állapotodon.

– Akkor hát?

– Marad az adjuváns kezelés.

– Éspedig?

– Nehéz körülírni. Mondjuk úgy, életminőséget javító beavatkozások.

– Például?

– Például felszabadítjuk a tumor által körbenőtt epeutakat.

– Hogyan?

– Onkoradiológiai beavatkozással. Elég, ha a lényegét érted: hőkezeléssel. Sebészi beavatkozás nélkül eljutunk a daganatig, és elérjük, hogy a bevitt erős hő pusztítást végezzen a daganat sejtjeiben.

– Ettől mi remélhető?

– Ahogy mondtam: javítjuk a beteg életminőségét.

– Azaz az enyémet. Ha jól értem, ez is kevés a gyógyuláshoz.

– Igen, ez sem elég. De szóba jöhet még a mesterséges táplálás is. Végső esetben pedig marad a fájdalomcsillapítás.

– És ez mind javítja egy haldokló életminőségét.

– Így mondjuk, Bódog. A fenébe is! Látod, milyen szar helyzetben vagyunk? A pancreas tumor az egyik legbrutálisabb. Legtöbbször túl későn diagnosztizálható, amikor tulajdonképpen már gyógyíthatatlan. Ennél már csak az rettenetesebb, hogy erről nekünk kell tájékoztatni a beteget. Még akkor is, ha az egyik legjobb barátunkról van szó.

– Kemoterápia?

– Esetenként használ.

– Esetemben?

– Esetleg. De mindenképpen bevetjük. Ezt nem kerülheted el, igaz, túl sokat nem várhatunk tőle, látványos javulást nem hozhat. Hosszabb kúra, hetek múlhatnak el bármiféle eredmény nélkül. Közben még az egészséges sejtekre is veszélyt jelenthet. És egymást érik a mellékhatásai. Ezeket kell átvészelni, és ki kell várnunk a végét.

– Gyógyszerek?

– A jelenleg forgalomban lévő, daganatosoknak ajánlott szerek maximum a fájdalmakat enyhíthetik. Csökkenthetik a terápiás kezelések mellékhatásait. Többet te sem várhatsz tőlük. A kemoterápia az egyetlen reményt keltő kezelés. A citosztatikumok bivalyerős szerek. Esetenként ledöfik a ráksejteket.

– Várhatunk csodát?

– Várhatunk. Azért van. Váratlan fordulatot éltünk már át. És amíg a beteg él, mindent megteszünk a csodáért.

– Hogy csökkentsétek a fájdalmakat. Miközben tudjátok, hogy el fogok veszni.

– Akkor is tennünk kell a dolgunkat, ha esélytelenek vagyunk.

Bódog elhallgatott, magába fojtva az összes további kérdését.

Tulajdonképpen nem bánta, hogy Kövesdi egyenes válaszokat adott.

Egy ideig nézett maga elé, aztán fölszakadtak belőle a szavak.

– Tehát elvesztem – sziszegte alig hallhatóan. – Végképp elvesztem.

Jobbját ökölbe szorította, és akkorát ütött a falra, hogy a bronz corpus koccant egyet.

– A kurva életbe!

Szinte belezuhant a fotelba.

Mintha egy eltévedt lövedék lökte volna hátra, terítette volna le.

A térdére könyökölt, és arcát a tenyerébe temette.

A professzor megrendülten nézte, aztán, mintha épp most ocsúdna egy kábulatból, lélegzetét visszafojtva lépett Bódog mellé. Jobbját a vállára tette, és együtt érző kézszorításával jelezte, hogy lenne ugyan mondandója, de képtelen szavakra lelni. Az ujjai beszéltek.

Bódog csak ült, kezét szorosan az arcára tapasztva, és hagyta, hogy ezerfelé cikázzanak a gondolatai, hogy képek százai villanjanak elé, hogy hangok hasítsanak a fülébe, hogy lepörögjön, egyre csak pörögjön előtte minden, ami az életéből elékerült, fölidéződött. Minden, amit emlékként őrzött, minden, ami fontos volt, és ami nem, válogatás nélkül, fölrúgva az időrendet, hogy együtt villózzon a régmúlt és a tegnap, a közelmúlt és a régen feledett, a ma és a hajdan volt, egyfajta rendezetlen, kusza kaleidoszkóppá torzulva, hol színtelenül és fénytelenül, hol pedig pompázó, tarka kavalkádot rajzolva elé, gyermeksírással, régről ismert hangokkal, ezerszer ismételt szavakkal, egykor hallott mondatokkal, szülők intelmeivel, nagyszülők bölcs mosolyával, folyók hömpölygésével és örvényeivel, kikötött ladik ringatózásával, megakasztott ponty vergődésével, fagyos hóban baktató vének csizmáinak csikordulásával, kandalló tüzének ropogásával, akácvirágon gyűjtögető méhek dongásával, szitakötők cikázásával, pillangók libbenésével, őszi ruhát öltött platánossal, eget szántó vadludakkal, reccsenő jégtáblákkal, hópelyheket kavaró hideg széllel, pipacstól vöröslő réttel, aranysárga búzatáblákkal, fejüket égre emelő napraforgókkal, fölé boltozódó erdő lombjaival, az ágak között átszökő napsu-

gárral, hideg szél hátán érkező félelmetes viharral, eget kormozó felhőkkel, villámlással, égzengéssel, felhőszakadással, könnyekkel…

Bódog megdörzsölte a szemét, aztán nagyot lökött a térdén és fölállt. Kövesdi pillantását kerülve járkálni kezdett a szobában, mint aki megkergült, le és föl, az ajtó és a professzor íróasztala között. Közben önmagának ismételgette: hasnyálmirigy. És persze rák, tette hozzá, mintegy bólintva arra, amit már évek óta tudott. Néhányszor láthatta már, hogyan végzik a környezetében élő rokonai, barátai és ismerősei.

Tudta, hogy előbb-utóbb mindenkit elér, akár őt is. Csupán idő kérdése, hogy mikor.

Az élet egy halálos türelemjáték, melynek végét úgy kell kivárnunk, hogy nem is gondolunk erre az ocsmány, agresszív, pusztító kórra, miközben mégis ott van a tudatunkban, újra és újra fölbukkan. És közben eltemetünk családtagokat és barátokat, tudomásul véve, hogy *hosszan tartó, súlyos betegség* végzett velük. Sajnos maga az élet sem hosszan tartó, úgy meg pláne, ha kifog az ember egy rosszindulatú daganatot a végbelében, a gégéjében, az agyában, a gyomrában, vagy éppen a hasnyálmirigyében. *Rövid ideig tartó, súlyos betegség.*

A hosszú élet titka, hogy ne legyen rákos az ember, idézte föl a pár éve megfogalmazott bölcselkedését.

Aztán arra gondolt, hogy ki kell alakítania, meg kell terveznie egy új életszemléletet, ahogy élete fordulópontjain mindig is tette. Ahányszor vesztésre állt, a vesztett pozíció előnyeire épített. Az addigi előnyös helyzetét befejezett mondatnak tekintette, és attól kezdve, hogy pontot tett a végére, már csak arra gondolt, hogy a következő mondat nagybetűvel, talán egy szép mívű iniciáléval kezdődik.

Mindig is képes volt lezártnak tekinteni egy-egy életszakaszát, és elégedetten nézett vissza a már bevégzett időszakra.

Lassanként avval is meg kell barátkoznom, hogy rövidesen lezárul majd az életem újabb szakasza.

Végtére is októberben hatvanhat leszek. Ha leszek, gondolta hozzá némi iróniával, mintegy bekalkulálva *azt* is. A huszonegyedik századból is kaptam hat évet. Április van, és *ha minden jól megy*, pontosabban, ha minden a maga útján halad, szóval szerencsés esetben talán még megünnepelhetem a születésnapomat. Ehhez persze legalább fél évig ki kell tartanom. Kevés, hihetetlenül kurta ez a hatvanhat év, de nem vagyok, és nem leszek elégedetlen. Jó a rosszban, hogy megúszom az aggkor összes nyavalyáját, kínját és fájdalmát, baját és keservét.

Sikerült megtalálnom a vigaszt, zárta le a gondolatsort. Ez is valami.

Megállt az arcát vizslató Kövesdi előtt, mély lélegzetet vett, és ettől kezdve úgy beszélt hozzá, mint aki épp most gyógyult ki a halálos korból, mint aki túlesett egy életmentő műtéten, mint aki épp most menekült meg a halál torkából.

– Köszönöm, Ákos! Nagyon köszönöm, hogy mindenre választ adtál, és hogy egyenesen beszéltél. Mennyi időm maradt?

Ismét egymás szemébe néztek. Mást-mást akartak: Halász Bódog az igaz választ várta, Kövesdi Ákos újra azt méricskélte, megteheti-e, hogy mellébeszél.

Mindketten elbizonytalanodtak. A professzor nem tudta eldönteni, igazat mondhat-e, az író pedig bizonytalan volt már a kérdés kimondásakor is.

Vajon tényleg tudni akarja?

Végtére is ha Dóra nem volna áldott állapotban, nem lenne mindegy?

Egy hónap? Fél év? Egy év? Öt év?

Eddig is úgy élt, hogy életében mindig a mai, az aktuális nap volt az utolsó.

Ehhez képest rózsás a helyzetem, futott át az agyán, hiszen mostantól nem kell hiú ábrándokat kergetnem, nagyjából meghatározhatóvá vált, mikor érhet véget az életem.

Könnyű kiszámolni: mire megtudhatnám, talán már az időt sem érzékelhetem.

Vajon mit mond most Ákos?

– Biztosan nem tudható. Talán egy év…

Kövesdi elharapta a válasz végét, de aztán mégis hozzátette:

– De nem több.

Bódog jól látta, hogy Kövesdi arca paprikavörösre színeződik.

Sosem hazudtak még egymásnak. Egyszer sem kerültek még olyan helyzetbe, hogy hazudniuk kelljen. Most azonban ez a lehetetlen helyzet kegyes, egyben kegyetlen hazugságra kényszerítette a professzort.

Gyáva volt ahhoz, hogy szűkre szabott időt mondjon.

Félt az igazságtól. Így aztán a valószínűsíthetően hátralévő idő négyszeresét mondta, csak hogy ne kelljen a legrosszabbat, a három hónapos maradék időt közölnie. A valós időnél jóval magasabbról indult, akár egy hosszú és izgalmas alkudozásra készülő arab bazári árus, egy teljes évre srófolva föl a Bódog életéből hátralévő időt. Nem is értette, miképp történhetett, hogy egy esztendőt mondott, mikor tulajdonképpen fél évet akart mondani maximumként. A valóság az, hogy a leleteket látva három hónapnál többre nem számíthat, ez a minimum és maximum egyszerre. Ilyen durva leletekkel ennél hosszabb ideig kevesen húzták ki. És még többen végezték be sokkal hamarabb.

Mégsem bánta meg, hogy egyévnyi maradék időt ígért, mert reménykedett, hogy Bódog, átlátva a helyzetet, és ismerve az orvosok mentalitását, ezt azonnal felezni fogja. Ha nem hisz neki, akkor sem a hihetetlennek hangzó három hónapra gondol, inkább a hihetőbb fél évre, és ha ezt már elfogadta, akkor neki is könnyebb lesz *menet közben* elmagyarázni, hogy *hirtelen és váratlanul sokat romlott az állapota, a vártnál gyorsabban nő a daganat, nem várt fejlemények jöttek közbe, másképp alakult, mint gondoltuk.*

Tudta, hogy ha most időt nyer, később időt faraghat le, apránként eljuttatva Bódog tudatáig az állapotához képest abszolút reális két-három hónapos időtartamot. Mert ennyi, legföljebb ennyi, ami még végigélhető. A praxis azt mutatja, ennyi időt hagy a betegnek a későn észlelt, áttétes hasnyálmirigyrák. Ennyi időre van szüksége ahhoz, hogy végezzen az egyébként teljesen egészséges ember szervezetével.

Negyed év, egy tavasznyi idő, egy évszak időtartama, amennyi ideig tart egy ősz, egy nyár vagy egy tél. Ez van.

De mindezt ki tudja elmondani a barátjának?

Ki az, aki képes a szemébe mondani az igazságot?

Kimondta hát az egy évet, és tovább állta Bódog tekintetét.

A szeme se rebbent.

Halász Bódog konok és eltökélt volt. Az igazat akarta tudni. Mindent tudni akart, a diagnózistól kezdve a gyógyulási esélyein át a föltételezhető haláláig bezárólag.

– Rendben van, akkor mondd a legkevesebb időt! Szóval, hogy legrosszabb esetben mire számíthatok?

Kövesdi Ákos egyre inkább kutyaszorítóban érezte magát, és lassanként rájött, hogy az író szorításából nem szabadulhat. Megértette, hogy ezt a szobát nem hagyhat-

ják el addig, míg Bódog nem lát teljesen tisztán, és nem tud mindent az élete alakulásáról.

Arra gondolt, nyolc hónapot kellene mondania. Ez hihetően hangozna. Ez már egy szép idő, mely alatt szinte minden elrendezhető. Végrendelkezés, örökösödés, akár még néhány beteljesületlen álmát is valóra válthatja. Azokhoz képest, akiket egyik napról a másikra ragad el a halál, némiképp még szerencsés is, nyolc teljes hónapot kap ajándékba. Ebből az időből sok mindenre futhatná. Előnyösebb helyzetből nézhetne szembe a véggel. Bódog végiggondolhatná a teendőit, elrendezhetné az életét.

Végül mégis megváltoztatta a szándékát.

– Négy-öt hónapod lehet. Szerencsés esetben.

Meglepődött, hogy milyen határozottan mondta ki, és nem is értette, mért nem a várható három hónapról beszélt. Mert Bódog ennél többre aligha számíthat. Tucatnyi apró góc alakult ki a májában is. Ez az egész igazi rákfenéje.

Attól kezdve, hogy megbolondul egy sejt, elszabadul a pokol, már támad, gyűjti maga köré a prédául esett sejteket, terjeszkedik, szaporodik, zabál, egyre erősödik. Észlelhetetlen rejtekhelyen nő daganattá, és amikor fölfedezzük, már régen elkéstünk, nem műthetjük.

Hasnyálmirigy nélkül pedig, még ha egy-egy sikeres műtét esetén rá is cáfol az élet, nincs tovább. Fontos funkcióinak kiváltására alig van lehetőség.

Ennek a gyomor mögött, a hasüreg hát felőli oldalán található szervünknek az enzimjei a patkóbélbe jutva nagyban közreműködnek a táplálék emésztésében, hormonjai, az inzulin és a glukagon pedig a vércukorszint szabályozásában játszanak igen fontos szerepet. A cukor a szervezet valamennyi sejtjének legfőbb energiaforrása,

ezt még egy iskolás is tudja, az inzulin pedig megfelelő mennyiségű cukor felvételére serkenti a sejteket.

Az esetek zömében az utolsó utáni percben kapjuk el a daganatot, folytatta a gondolatsort a professzor. Amikor már túlburjánzott, és behozhatatlan előnyt szerzett velünk szemben. Ezt megelőzően derékfájás kínozza az embert, egyszer-egyszer hasi fájással tetőzve. Hát persze, hogy az öregedéssel járó tüneteknek gondolják a háziorvosok és a reumatológusok is, mondhatni, eszükbe sem jut, az igazi baj az, hogy odabent a hasüregben a beteg gerincének feszül a hasnyálmirigy, épp, mert a patkón belül egyre nő a daganat, és a gerinchez szorítja, oda préseli, a csigolyákhoz feszíti.

Mire az onkológusokhoz kerül, már áttétes. A beteg pedig menthetetlen.

Bódog agyából valósággal kiszaladt a vér. Egy pillanatra meg is tántorodott. Aztán mégis sikerült megtartania egyensúlyát. Kemény erőfeszítésbe került, de uralkodott magán.

Ezer dolog futott végig a szeme előtt, Dóra, a lánya, a szülei által egykor épített öreg tanya, a közelmúltban visszavásárolt városközeli birtok, a szülői ház, amelybe pár éve költöztek be a lányáék. A zsenge gyermek, a hajdanvolt kisleányka, copffal, kék szalaggal a hajában, mosollyal az ajkán. A kedves arc, a finom, törékeny ujjak, egy-egy jellegzetes mozdulat, a puha tenyér simogatása, egy finom érintés. A házuk mögötti rét, ahol egykoron a nyíló gyermekláncfű között futottak végig, belebukfencezve a fűbe, elsodorva a sárga virágokat, kacagva, visongva, hanyatt fekve, bámulva a kék boltozatként rájuk boruló égre, rácsodálkozva a vonuló felhőkre, a magasban szinte egy helyben repdeső, egy láthatatlan selyemszálhoz kötözött pacsirtára, a nála is magasabban köröző egerészölyvre, és a zuhanására, melynek

végén szinte a földbe csapódva ragadta magával az óvatlan mezei egeret, aztán pár szárnycsapás, és újra föl a magasba, szinte elérve a felhőn átfurakodó repülőgépet, és a rácsodálkozás után futás az akácerdő aljáig, ahol május táján már ott kuksoltak az élelmet keresgélő, óvatlanul játszadozó rókafiókák, a fák között pedig ijedten ugráló őzek szökelltek az erdő mélye felé, aztán irányt váltva iramodtak neki a rétnek, le, a domb alsó hajlatáig, a mogyoróbokrokig, a madarak csőréből elejtett dióból terebélyesedett fákig. Pár szál sárga virág a kézben, kis csokor az anyának, aztán neki az ösvénynek, a kertig. Százszorszépek erdeje ékesítette a pár napja nyírt pázsitot, és a leányka, a törékeny ujjacskáival rendezgetve picinyke csokrot rakott össze az udvart díszítő virágokból, összefogta őket a sárga pitypang szálaival, hogy aztán kétfelé bontva, egy-egy vázában tegye az anyja fésülködő- és az apja íróasztalára.

Ezután a munkáira gondolt, melyek ott sorakoznak az asztalán, novellák, tárcák, egy megkezdett kisregény, és persze több tucat ötlet, melyeket még meg kell, meg kellene írnia, meg kellett volna, jó lenne megírnia, bár megírhatná őket, ha nem is valamennyit, de a legjobbakat, a válogatáskötet is félkészen, addig tologatta a szerkesztését, addig rakosgatta a meglévő anyagokat, hogy a végén még majd darabban marad. Kellene még pár hét, egy-két hónap, és akkor talán készen lenne.

Mennyi mindent eltervezett és elgondolt, már csak időre lett volna szüksége.

Végtére is, életművet akart ő is, teljes életművet, nem azt, ami most lehet belőle.

Egy csonka életmű, egy darabban maradt, kettétört, félbeszakított, lezáratlan élet.

Az agya egyre csak pörgött, a gondolatai felgyorsulva cikáztak, kétszeres sebességgel villóztak előtte élete mindenféle eseményei, gyermekéveitől kezdve az utóbbi hét nem várt történéséig bezárólag. Gyorsított filmként pörgött le előtte élete egésze. És közben erőt gyűjtött a teher elviseléséhez. Hogy képes legyen fölülkerekedni ezen az égbekiáltó botrányon.

Sorban elé tűntek a kedvenc könyvei, köztük a legújabbak, a nemrég vásárolt kötetek, a restanciák, melyek egymásra dobálva álltak a dolgozószobájában, elolvasásra várva, kínálgatva magukat, pedig még csupán pár hete kerültek a polcok széleire és a padlóra, helyet már nem talált számukra, így sorjáztak a szőnyegre fektetve, érintetlen lapjaikkal, ismeretlen soraikkal, mondataikkal, fejtegetéseikkel, derűjükkel, drámájukkal, és ki tudja immár, mi lesz a sorsuk, lesz-e, aki beléjük lapoz, aki elolvassa őket, úgy, ahogy ő tervezte, eldőlve a szófán, a kisimított báránybőrön heverve, lámpát gyújtva, füstölőt égetve, melynek illata betölti a testéhez, lelkéhez és szívéhez igazított dolgozószoba minden zegzugát.

Mert egy dolog meghalni, és más dolog haldokolni, eljutva a legeslegutolsó pillanatig, amely után már nincs semmi, csak kimondhatatlan csönd, és a végtelen sötét. Se fény, se színek, se érzések, se tudat, se szellem, se tervek, se célok, csak az üresség, a semmi, melyben annyira, de annyira nem számít egy ember élete, életművével, őt is túlélő alkotásaival, az örök életért, a halhatatlanság eléréséért hagyott nyomaival, lenyomataival együtt.

Ha nem is holnap, nem is ezer év múltán, de előbb-utóbb, talán évmilliók múlva, de egyszer mindenképpen semmivé lesz ez az egész, Isten által teremtett vagy neki tulajdonított tákolmány, a teremtett emberrel, a teremtő emberrel együtt

elpusztul ebben a fenenagy mindenségben. Semmi sem marad meg a világvégének mondott, mindent szétperzselő égésben, a rettenetes tűzijátékban, vagy a világot átfagyasztó jégtömegben, abban az utolsó ítéletként hirdetett totális megsemmisülésben.

Egészében persze mindahányan vesztesek vagyunk, és ganajtúró bogárként görgetjük a szargömbbé formált életművünket, ki tudja, hova, miért, meddig, rendületlenül, ösztöneinkre és génjeinkre hallgatva, gyermekeket nemzve és szülve, hogy gyönyörködhessünk az utódainkban, hogy láthassuk, új ágat hajtott a családfánk. Hogy ő is elgondolkodik az élet értelmén. Hogy biztosan kell-e utód, kell-e újabb generáció erre a földre, amely csakugyan semmivé lesz egyszer, hegyestűl, völgyestűl, óceánostúl, Sixtus-kápolnástúl, Dávid-szobrostúl, Eiffel-tornyostúl, Lánchidastúl, mindenestűl.

Bódog szűkre szabta mondandóját:

– Nagy baj van, Ákos. Eszeveszettül nagy baj.

– Az van, Bódog.

– Annál is nagyobb, ahogy te gondolod, Ákos. Hogy jól érts: nem ez az egyetlen baj. Pontosabban ez az *én bajom*, ami persze rettenetesen nagy baj. Ilyesmi egyszer esik meg az életünkben. Az ember egy ideig hitegeti magát, elhessegetheti még a gondolatát is, mert ez vele nem történhet meg. Mindig csak mások, a többiek lehetnek halálos betegek. Én csak látogatni, vigasztalni és temetni járok, csakis mások lesznek rákosok, én semmiképpen. Végképp ne hidd, hogy ebben ringattam magam. Ötvenen túljutva már boldognak éreztem magam, hisz addig semmi végzetes nem történt velem, egészséges maradtam, és úgy élhettem, hogy minden nyavalya, még az infarktus is elkerült. Ám attól kezdve sorban temettük el a családtagjaimat, a volt osztálytársaimat és tanáraimat, néhányat a barátaim és az írótársaim közül, nagyrészt rák vitte el őket, te tudod a legjobban. Kilencvenegyben itt feküdt Géza, tavaly pedig Tamás is. Ennyi jó ember elvesztése után élhettem volna rettegésben, de inkább annak örültem, hogy mi még megvagyunk. Hogy itt van velem Dóra. És itt lehetek vele. Hogy maradtak barátaim.

Bódog hangja megremegett, nagyot nyelt, és kis szünet után folytatta.

– Tudod, lassan rá kellett döbbennem, nem igaz, hogy van az emberi kornak végső határa. Egyszerűen minden embernek van egy adott kora, melyet saját végső koraként kell elfogadnia, pontosabban bele kell törődnie abba, hogy ennyi vagy annyi év jutott neki. Ahogy korosodtam, ahogy gyűltek és múltak az évek, egyre nyugodtabb voltam, mert tudtam, hogy ami mögöttem volt, amit egybekazlaztam, az már az enyém, az már megvan, zsebben van. Leéltem, kiéltem, begyűjtöttem. És egyre nyugtalanabb voltam a halottaimat látva, mert tudtam, túl sokáig nem állhatok a sor mellett, tetszik, nem tetszik, előbb vagy utóbb nekem is be kell állnom a sorba.

– Erről soha nem beszéltél

– Babonából. Közben pedig olyasmire kényszerültem, ami régebben ebben a formában eszembe sem jutott: várakoztam. Vártam a véget. Folyton-folyvást az járt a fejemben, hogy hamarosan megérkezik. Nem akartam, hogy váratlanul toppanjon be. Hogy a hátsó ajtón surranjon be, a fülembe súgva, hogy itt vagyok, haver, megjöttem, semmit ne csomagolj, nem kell a koffer, csak gyere, nincs értelme telepakolnod a zsebeidet, akaszd a fogasra a tarisznyádat, nincs hova vinned, a mögötted jövők majd

mindent elrendeznek, ne aggódj, neked már nincs dolgod, gyere!

– De neked még van dolgod, Bódog, és épp ezért nem értem, hogy bírsz így beszélni arról, amitől másokban bent szorul a szó.

– Te mondtad, hogy ez a kór végzetes. Engem pedig nem ért váratlanul. Nem lepett meg, hogy rákos vagyok. Kellemetlen, mint a piócacsípés, de ha egyszer valaki a tóba gázol, ne lepődjön meg, ha a lábszárára tapad. Tanyáról jöttem, láttam a búcsúzásra készülő, halálba belenyugvó véneket. Véremben van a múltam. Mindig arról ábrándoztam, de hisz ezt veled is ezerszer átbeszéltük, jó lenne tudni, hogy mikor lesz vége. Hogy fölkészülhessek rá. Hogy ne érjen váratlanul, és legalább abból tudhassam, hogy mikor fejeződik be ez a nagy játék. Hogy hány év jutott nekem. Tudtam, hogy kibírhatatlanul fog fájni, hogy elviselhetetlen lesz a tudása, de mivel tudni akartam, lám, mégis elviselhetőnek láttatom.

– Sosem gondoltam volna, hogy ha egyszer netán valóságosan érint, képes leszel úgy viselkedni, mint ahogy valaha tervezgetted.

– Pedig ismertél. Eléggé ismersz. Tudhattad volna, tudhatnád, hogy milyen erős vagyok. És talán szájhős is egy kicsit. Láthatod, képes vagyok úgy beszélni róla, mintha mindez nem is velem történne, mintha nem is lenne igaz, mintha csupán egy nagy társasjáték játszmája érne véget, mely után újra helyére állíthatjuk a magunk bábuját, és kezdhetjük elölről az egészet. Tisztában voltam vele, hogy az életemnek csakis halál lehet a vége. Tudtam. Úgy, mint te, vagy bárki más. Láthatod, nem ért fölkészületlenül. Megrendültem, magam alatt voltam és vagyok is, de maradt annyi erőm, vagy inkább erőt vettem magamon, hogy talpra álljak. Haldoklóként is élnem kell valahogy. Amíg élhetek.

– De azért ez mégis csak őrület.

– Az. Talán bele is fogok őrülni, de egyelőre konokul kitartok amellett, amire tréningeztem. Azt mondtad az imént, nagyobb baj van, mint gondolom. Talán nem is tudtad, kiolvastam a szemedből, hogy a létező legnagyobb baj van, azaz idő előtt meg kell halnom. Ha igazat beszéltél, és mért is hazudtál volna, úgy tűnik, ebbe a hasnyálmirigyrákba bele kell pusztulnom. Ennyi az egész. És ez mindenképpen komoly baj, a lehető legnagyobb, de az igazán nagy baj mégsem ez. Vagyis ez a létező legnagyobb baj, de van még egy a tetejébe.

A professzor megrendülten hallgatta Bódogot, és bár minden szavát értette, az utolsó mondata alaposan meglepte.

Mi lehet nagyobb baj annál, hogy meghalunk? És egyáltalán: honnan van Bódogban ez a hidegvér? Honnan szedett össze annyi erőt, hogy képes legyen átemelni magát a végzetes helyzeten?

Negyvenévnyi ismeretségük során, előbb ifjúkori naplopás közben, később pedig hol baráti kvaterkázások alkalmával, hol családi ebédek után vitatták meg a lét kérdéseit, elmélkedve életről és halálról, vallásról és hitről. Avval is tisztában volt, hogy Bódog készült erre a bizonytalan időpontban eljövő pillanatra, sőt, azt is tudta, hogy sosem volt igazi halálfélelme. Ugyanakkor volt már épp elég – korából és praxisából adódó – tapasztalata, és tudta, hogy az egészségesek szájából kipattanó hetyke szavak hogyan változnak meg, amint valakit utolér a végzete. Más beszélni a majdan eljövőről, és más ajtót nyitni a most érkezőnek. És íme, Bódog megbékélve, sírás és őrjöngés nélkül vette tudomásul a

megváltoztathatatlant, szembenézve a hasnyálmirigyrák képében érkező végzettel. Értetlenül nézett a halálosan nyugodt barátra, aki így fejezte be a hosszúra sikeredett mondókáját:

– Dóra lányom viselős. A hatodik hónapban van. És veszélyeztetett.

A LELETEK

A professzor nem bírt megszólalni.

Igaz, az utóbbi pár hónapban nem találkoztak, angliai és hollandiai kongresszusokon járt, amíg távol volt, az osztályon minden úszott, föltorlódtak a munkái, gyakran késő estig dolgozott, hogy utolérje magát, de elég alaposan ismerte Dóra éveken át tartó küzdelmét ahhoz, hogy tudja, Bódog nem túloz, amikor azt mondja, hogy kétszer akkora baj van.

Hallott Dóra és Zoltán erőfeszítéseiről, és persze tudta, hogy az író várta, nagyon várta, hogy végre megszülessen a gyerekük, az egyetlen unokája.

Bódog tudta, hogy esetükben nincs maximum és minimum.

Ha Isten is úgy akarja, Dóra három hónap múlva szülni fog.

Lassan meg kellett barátkoznia a gondolattal: minimálisra csökkent annak az esélye, hogy az unokája születésekor még itt legyen ebben az árnyékvilágban. Dórát persze akkor is rettenetesen megrázza az elvesztése, ha mindketten részesülnek abban a kegyben, hogy a gyermek születéséig életben maradhat. Dóra anyja Amerikában, rajta és

Zolin kívül senkije sincsen. Ha pedig idő előtt adja meg magát, a Dórát ért sokk akár a magzat életébe is kerülhet. Márpedig szerette volna, őrületesen akarta, hogy megszülessen az unokája. Minden energiájával a megoldást kereste.

A feladvány egyszerű, a megoldás nehéz: a gyermek születése előtt *nem halhat meg*.

Addig mindenképpen *itt* kell maradnia.

Ezt a pár hónapot meg kell kapnia a sorstól.

Gondterhelt arccal toldotta meg az előbbi szavait:

– Ezért hallgattunk róla. Nem akartuk elkiabálni. Tudtuk, még az utolsó hónapokban is kútba eshet a próbálkozásuk.

Kövesdit mellbe vágták Bódog szavai. Érezte, most került igazán kutyaszorítóba. Másodszor kell mellébeszélnie és kegyesen hazudnia, vagy először kell igazat mondania ebben az átkozott helyzetben. Bódog nyílt kártyákkal játszik.

– Értelek. És ami tőlem telik… Szóval pontosan értem, persze, *itt kéne maradnod az osztályon* – bólogatott egyetértően.

Bódog egykor még két unokáért imádkozott. Az utóbbi néhány évben már egynek is örült volna. Szeretett volna nagyapává lenni, valamit továbbadni abból, amit összegyűjtött az élete során. Meséket, történeteket, emlékeket, egyáltalán, meg akarta ismerni a gyermeke gyermekét. Kövesdinek már megadatott, két kis lurkó is kapaszkodik a térdébe, ismeri a nagyapai érzést. Neki még nem sikerült megismernie, és ahogy most állnak a dolgai, meglehet, hogy már le is marad róla. Ez az, ami a szívét szaggatta, elmondhatatlanul. Valaha, kisgyermekként erősen kötődött a nagyapjához, és többször elképzelte, hogy őt is épp úgy

fogja emlegetni az unokája, ahogy ő idézgeti néha nagyapját. Benne fog továbbélni. Mára már avval is megelégedne, ha az őt soha meg nem ismerő unokája egészségesen megszületne. Ha megszülethetne. Ez adott erőt az eltökéltségéhez. Az unokája érkezéséig mindenképpen életben kell maradnia.

Könyörgőre fogta a dolgot.

– Az Istenre kérlek, tartsatok életben, Ákos!

– Azon leszek. És nagyon is értem, és értelek. Megértelek. És sajnálom, rettenetesen sajnálom, Bódog – mondta ki végül Kövesdi. – Talán kihúzhatod a szülésig. Sajnálom. Hogy bassza meg!

Kiszakadt belőle a sírás. Egész testében megrázkódott. Úgy tört föl belőle a zokogás, mint a vulkán kráteréből a lefojtott láva.

A barát maga alá gyűrte az orvost.

Bódog fátyolos szemmel, remegő szájjal lépett Kövesdi mögé. Kezét a vállára tette.

– Ákos, nyugodj meg!

Kövesdi rázkódott a zokogástól.

– Hogyan nyugodjak meg? Elveszítelek. Elveszítünk. Már most hiányzol! Az istenit ennek a rohadt életnek!

Halász Bódog úgy érezte magát, akár a holtponton túljutott hosszútávfutó: már túlélte az első szúrást, és semmi sem állhat az útjába, egészen biztos, hogy mosolyogva érkezik a célba.

A helyzet akkor vált igazán kínossá, amikor az író kijelentette, hogy az egész világot vagy a világmindenséget nézve ez nem olyan nagy tragédia.

Bódog mindig is azt vallotta, hogy kozmikus méretben gondolkodva egy ember halála egy picinyke történet, egy kis semmiség, minden percben több ezren halnak meg a

világ különböző pontjain, és a világ másik végén is számára teljesen ismeretlen emberek siratják az ugyancsak ismeretlen halottaikat. A világ egyik végén milliárdnyi ember nem tud arról, hogy a másik végén valakik megszülettek. Arról sem tudnak semmit, hogy mi mindent tettek az életük során, és nem tudnak arról sem, hogy több milliárd embernek ért véget az élete.

Úgy éljük le az életünket, hogy semmit sem tudunk egymásról.

– Hidd el, Ákos, nem vagyunk mi olyan fontosak! Születünk, élünk, és meghalunk.

Kövesdi magába roskadva nézte Bódogot.

Ilyen esete még nem volt. Először történt meg a praxisában, hogy egy páciense, ha megrendülve is, de tudomásul vette, hogy a sors egy daganat képében sújtott le rá. És ez épp a barátja.

A tumoros betegek a *láthatatlan úr* cipőfűzőjébe próbálnak kapaszkodni. Azok is, akik egyébként soha nem hitték volna magukról, hogy egyszer majd Istenhez fohászkodnak a megmaradásukért, és akkor reménykednek a segítségében, amikor már ő sem segíthet.

Eddig az összes általa ismert daganatos beteg kibúvó után kutatott, azt remélve, hogy elbújhat vagy elszökhet a vég elől, hogy megúszhatja, hogy túlélheti, hogy megmaradhat. Hogy ha senki másnak nem sikerült, neki akkor is sikerülhet. Ez akkor is így van, ha mindenki tudja, bárki tudhatja, hogy a rák nem betegség, hanem végzetes kór. A szervezet öngyilkos kórja.

Kövesdi most jött rá, hogy Bódog sokkal erősebb, mint gondolta, talán, mert keveset tud a rá váró fájdalomról, mely testre szabott és kibeszélhetetlen.

A tumortól szenvedő beteg hiába mondja, hogy nagyon fáj.

Aki érteni igyekszik, semmit nem érez belőle.

A fájdalmat, akár a halálfélelmet a haldokló, csak az érezheti, csak az élheti meg, aki átéli.

A halálról csak egy halott adhatna hiteles beszámolót.

Még a gyógyító orvos sem tudhatja, hogy a halálos kórra gyógyírként használt morfinnal miféle fájdalmat próbál csillapítani.

Ezt Kövesdi is pontosan tudta, mint ahogy azt is, hogy ha Bódog már most szembe mer nézni a végzettel, soha nem lesz belőle olyan beteg, akit a haláláig együtt általthatnak orvosok és nővérek, hozzátartozók és barátok.

Nem kell majd becsapniuk, és nem kell mindenfélét elhitetniük vele.

Igaz, a legtöbb daganatos beteg hinni akar.

Elhinni, hogy épp ő az a kivételezett, aki megmaradhat, aki túlélheti, aki beleesik abba a szerencsés néhány százalékba, abba a szerencsésnek mondható kis körbe, amely javítgatja a siralmas statisztikát. Hisznek és reménykednek. A családtagok pedig az ő segédletükkel és közreműködésükkel asszisztálnak, erősítve a lelküket, éltetve a reményt. Egymást váltva látogatják őket, a kórterem küszöbén belül mosolyogva és biztató tekintettel, más rákosok sikeres küzdelméről szóló történetekkel traktálva őket. A rokonok pedig gyorsan megtanulják, hogy a betegükkel el kell hitetniük, hogy nincs nagy baj. El is hiszik, és idő múltán már meggyőződésükké is válik. Pár hét után pedig a kisujjukból rázzák ki, hogyan kell szétzúzni a daganatot. Táskáikba rejtegetik a biztos gyógyulást hozó szereket, és önerős gyógyításba kezdenek. Határozottan állítják, hogy az ő betegük meggyógyul.

A kórral küzdők pedig elhisznek mindent.

Hogy hatásosak a csodaszerek, hogy javul az állapotuk, hogy a daganat már félig el is tűnt, már föl is szívódott, hogy jót tett a drágán vásárolt csodavíz, hogy segítenek a titkos úton megszerzett különféle tabletták, és hogy a kutatóorvos által összeállított gyógytea kisöpri a daganatos sejteket a testéből.

A halálos betegek hajlamosak arra, hogy minderről megfeledkezzenek, mert az életükért küzdenek, és kapaszkodni akarnak mindenbe, bármibe, az utolsó szalmaszálba is, csak hogy életben maradhassanak.

A kórházi ágyon reménytelenül heverő, halállal kacérkodó beteg és a látogatóba érkező rokon vagy barát között az első naptól kezdve kialakul egy teljesen új kapcsolatrendszer, reményt sugárzó derűvel, a kórtermi kedveskedéssel. Eközben titokban, a beteg háta mögött másféle élet zajlik. A folyosón búslakodó látogatók sokat sejtetően sugdolóznak, egymás vállára borulva zokogják ki magukat, és néha már az is elhangzik, amit sosem szerettek volna kimondani, hogy talán jobb is lenne neki, ha szép csöndben elaludna.

Mindez végigfutott Kövesdi Ákos agyában, aztán csak ennyit mondott:

– Szarok a világmindenségre! Most rólad van szó!

Halász Bódog ugyancsak a kialakult helyzetet elemezte.

Továbbra is furcsállta, hogy képes volt beletörődni a sorsába, de ismerte magát, és tudta, hogy mindig is csak elérhető célokért küzdött.

Kövesdi szavai egyértelművé tették számára, hogy már most, sőt, már korábban fölé kerekedett a láthatatlan, pontosabban a rejtőzködő ellenfél.

Minden *normális* ember azt mondaná, hogy meg kell próbálni, hogy nem szabad föladni, hogy küzdeni kell az életért, de abnormális helyzetben értelmetlenné válnak és semmit sem érnek a normális érvek.

Küzdöttek már néhányan az öröklétért és a halhatatlanságért, és azokat is mind eltemették. Emberek voltak, tehát halandók. Persze *küzdenünk kell és bízva bízni*, de van olyan helyzet, amikor minden értelmét veszti. Végtére is hat és fél évtizedet kapott a sorstól, megtöltve bánattal és örömmel, szomorúsággal és derűvel, gyűlölettel és szeretettel. És oly sokan éltek ennél jóval kevesebbet.

Bódognak mást szánt a sors, és egyre furcsábbnak érezte, hogy képes beletörődni. Nem azt fájlalta, hogy vége lesz: megpróbált annak örülni, hogy ennyi időn keresztül itt lehetett. Hogy eddig tarthatott az élete. Fájlalta, rettenetesen fájlalta, hogy így alakult a sorsa, de belenyugvással fogadta a sorscsapást. Tudta, mert megértette: nem tehet mást. Tulajdonképpen már az utolsó pillanat sem érdekelte, úgy érezte, avval lesz a legkevesebb gondja.

Inkább az utolsó hónaptól félt.

Épp elégszer látta és látogatta a végső búcsú előtt vergődő barátait.

Egyre csak azt forgatta a fejében, hogy most éppen ő a daganatos, a mai napon ő lépett be a sorba, és ez esetben neki maradt hátra pár hónapja az életből.

Senki sem fogja megérteni, hogy erre készült az egész életével, az egész élete során. Kövesdi sem.

A cikázó gondolataiból egyet emelt ki:

– Ákos, volt időm megtanulni élni, és úgy érzem, ezáltal tanultam meg meghalni is.

Kövesdi nem válaszolt. A hűtőszekrényhez lépett, és egy unicumosüveget vett elő. A bárszekrényből két poharat tett az asztalra, és mindkettőbe töltött.

– Igyunk egy kortyot a reményre, Bódog.

– Óceánba hordott víz.

– Egy csepp vízbe hullott könny körül is gyűrűzik a víz.

Koccintottak.

Szótlanul ültek, hátukat a fotel karfájának vetve, és bámultak egymásra.

Kövesdi Ákos úgy gondolta, itt az ideje, hogy Bódog elé tegye a vizsgálat írott lenyomatait.

– Ezek téged illetnek. Bármilyen kérdésedre felelek – mondta, és melléült.

Bódog elővette a kopottas tokban őrzött szemüvegét, és a leletek olvasgatásába mélyedt.

Az egyik lap pár nappal előbb készült az ultrahangdiagnosztikán, a hasi és kismedencei ultrahangvizsgálat eredményeit rögzítette, mely szerint Bódog mája közepesen megnagyobbodott, inhomogén szerkezetű. Mindkét lebenyében néhány 1-2,5 centiméter nagyságú echoszegény gócos képlet látható. A máj alapállománya echodús szerkezetű, tehát túl sok anyag veri vissza az ultrahangot, mely steatosisra jellemző.

Ez annyit tesz – egészítette ki a professzor – hogy a máj zsírosodik. Degenerált elváltozásokat észleltek a diagnosztika szakemberei. Emellett az epeutak nem lettek tágabbak, és a nagyobb érképletek normális tágasságúak.

Az epehólyagjáról kiderült, hogy normális nagyságú és kőmentes, nem lett vastagabb a fala, és azt is megállapították, hogy egy-két kisebb septum látható a lumenében.

– Azaz sövények vannak az űrterében – szúrta közbe a professzor.

A hasnyálmirigyben a test és a farok határán egy 60× 33×27 milliméter nagyságú echoszegény képlet látható.

Bódog azt is megtudhatta, hogy a veséi szabályos alakúak, nagyságúak és helyzetűek. Üregrendszeri tágulat, kő egyik oldalon sem mutatható ki.

Az ultrahangvizsgálaton azt is rögzítették, hogy a lépe megnagyobbodott, homogén echoszerkezetű, melyhez Kövesdi annyit fűzött magyarázatként, hogy egyenletes, azaz pang, mely főként a máj pangásának tudható be. A hólyagja közepesen telt, fala nem vastagabb, az alapját a prosztata domborítja be, egyébként homogén szerkezetű. A kismedencében más kóros képlet nem észlelhető.

A lap alján a sorsfordító diagnosztikai vélemény: a kép panceras tumorra nagymértékben gyanús. Met. hepatis susp. Prostata hypertrophia. Hasi CT vizsgálat javasolt. Kövesdi annyival toldotta meg, hogy a máj állapotában drasztikus változásokat fedeztek föl, a prosztata pedig túlteng, egyszerűbben szólva a szövet elemei nőnek, a számuk nagyobb a normálisnál.

– Ez a mai vizsgálat eredménye – mondta a professzor, és Bódog elé tette a kezelési lapot. – Ennyit mondhatunk. Ennyit tudunk ma.

Az anamnesisben – a kórelőzményben, egészítette ki a professzor – hűen rögzítették, hogy Bódognak hat hónap óta deréktáji és háti fájdalmai vannak, melyek egy hónapja erősödtek.

Bódog bólintással nyugtázta. A hasi CT tu.pancreatitis és hepar dissem-et mutat, azaz hasnyálmirigy-daganatot, májáttéttel.

– Ez az igazán nagy baj – mondta a professzor.

– Értem, Ákos – válaszolt Bódog.

A vizsgált személy statusát illetően azt is rögzítették, hogy a gyomorgödör, az epigastrinum mérsékelten nyomásérzékeny, egyebekben pedig negatív.

Ezenfölül a rekesze jól mozog, a sinusok nyílnak, a tüdők légtartóak, dissem, magyarul áttétek gyanúja nem merült föl, a középárnyék is normális.

Kövesdi Ákos néhány soros megjegyzést írt a lap aljára: a betegnél mellkasi CT vizsgálatot tervez, melyre Bódog előjegyzést kapott 2006. április 18-ra, azaz a húsvétot követő keddre, 11 óra 30 percre. Ambuláns kontrollon is meg kell jelennie, két nap múlva, 20-án, csütörtökön reggel 8-ra, amikor is a vérkép, a CT eredmény beírása történik, és a therápiás kezelésről is döntés születik.

Alul egy figyelmeztető megjegyzés: a kezelési lapot meg kell őriznie, és ha ismét kórházba kerül, feltétlenül magával kell hoznia.

Bódog ránézett Kövesdire, és rezignáltan mondta:

– Ezek szerint nincs mese, *ismét* kórházba kell kerülnöm.

A professzor ellenvetést nem tűrő hangon válaszolt:

– A te érdeked…

Kövesdi az ajtóig kísérte Bódogot, megölelték egymást, és mielőtt Bódog elindult, még ennyit mondott:

– Kérlek, tartsd titokban! Dóra nem tudhatja meg. Semmiképp. Lídiának pedig én akarom elmondani. Ki kell találnom, hogy mit tegyek. Ha meglesz a megoldás, hívlak.

– Rendben.

– És még valami: kérlek, szólj az asszisztensnőnek is! Egyrészt, hogy ne fecsegjen rólam, másrészt, hogy tapintatosabb is lehetne: ha látja és tudja, hogy mit takarnak a leleteim, ne erőltesse, hogy mielőbb újíttassam meg a lejárt személyimet.

AZ EBÉD

Bódog lassú, kényelmes léptekkel ment le a lépcsőn, és szinte megszédült, amikor a friss levegő az arcába csapott. Mélyeket lélegzett, hogy megszabadítsa tüdejét a jellegzetes kórházi szagtól. Átballagott az épületek közötti parkon, aztán kisétált a főkapun.

Az utcán baktatva azon kapta magát, hogy minden apróságtól búcsúzik.

Kegyes volt hozzám a sors, gondolta, hisz két évtizedet élhettem le ebben az Isten tenyerére épült városban, és kivételes kegyelem, hogy itt mondhatok búcsút a földi létnek, ennek a napfényből táplálkozó árnyékvilágnak. Belevésem magam a málladozó vakolatú falakba, a fényesre koptatott járdakövekbe és a végtelen árnyékot vető platánok kérgébe.

Fürkésző tekintettel szemlélgette a város ódon házait, békés tereit és csöndes utcáit, a várat magasba emelő, borostyánnal befutott falakat, a körötte heverő romokat, melyek még így, omladozva is arról mesélnek, hogy micsoda őserőt rejt ma is ez a száz éveket megélt nagyváros. Mindenféle pusztításnak képes volt ellenállni, ékkövekként őrizgetve a régmúlt korokat idéző barokk, klasszicista, romantikus, copf, szecessziós, és a különféle építészeti stílusokat együttesen is megmutató lakóházak gazdagon díszített homlokzatait, ciklopfalakat és gyémántkvádereket, a bástyákon ékeskedő tornyocskákat, a szivárványos boltíveket, a régmúlt arcait mintázó záróköveket, az árnyékot vető párkányokat, a hangsúlyt adó ablakkereteket, az

akantusz- és pálmalevelekkel gangoskodó oszlopfőket, a kovácsoltvas barokk ablakrácsokat és erkélykorlátokat, az erkélyek konzolai alá feszülő robusztus atlasztesteket, a finoman redőzött tógákban díszelgő kariatidákat, a beugrókban és kelyhekben megbúvó festett kőszobrocskákat, a madonnaarcokkal körülölelt gipszvázákat, az emberi és állati alakokat egymáshoz édesgető orommezőket, az aprólékosan mintázott stukkókat, a régi idők kovácsait dicsérő kapukat és kilincseket, megcsodálva az eddig föl sem fedezett cégérek picinyke részleteit, az épületek homlokzatába ágyazott cikornyás címereket, szárnyas oroszlánokkal, tűzokádó sárkányokkal, hatalmas szárnyaikat széttáró kétfejű sasokkal, széles markolatú kardokkal, tekergő indákkal, koszorút fonó levelekkel, veretes pajzsokkal és madárdíszes sisakokkal.

Az egész világ egy monumentális rézkarc, egy hatalmas Gross Arnold-mű, gondolta, aprólékos, finom műgonddal kimunkált részletekkel, a tekintetet magához vonzó miniatűrökkel, melyekből összeáll a letűnt évszázadok hagyatéka, maga a teljesség. Mintha Isten csak azért teremtette volna a földnek ezt a kicsinyke területét, hogy megszülethessen ez a város, házaival, utcácskáival, sikátoraival és tereivel, hogy aztán emberek százai könyökölhessenek ki esténként a házak ablakain, elbámészkodva az utcákon sétálgatók színes forgatagán. Ezernyi titkot rejtenek a kopottas zsalugáterek, ki tudja, melyik elfelejtett dallamot, melyik feledésbe merült zongorajáték utolsó hangjait őrzik a napszítta spaletták, és hogy milyen megrázó történeteket rejtegetnek a színüket vesztett függönyök, melyeket lobogóként lebegtet a szobákat átjáró szellő. A méretes falak hűvösében, ódon bútorok között, tonett hintaszékben szunyókálva vagy poros kristálycsillárok fényénél imád-

kozva, megfáradt lábaikat bőrüléses zsámolyokon pihentető sötét ruhás vénasszonyok gyászolják korán elvesztett férjeiket, néhanapján kikukkantva az utcán lófráló vidám seregletre, megszabadítva a szobákat az öregség áporodott szagától, beleszagolva az akácillatú életbe.

Eszébe jutott a beköltözése napja. Amikor végigjárta az üresen kongó, festékillatú szobákat. Bútorai, könyvei, tárgyai bedobozolva várták a lomtárolóban, hogy a helyükre kerüljenek.

Ezt az üres teret kell feldíszítenem, futott át az agyán, hogy otthonossá és lakhatóvá, élhetővé és szerethetővé tegyem. Várta a bepakolás percét, amikor megkezdheti a bútorok rendezgetését, majd a mindent meghatározó, az egész képet megszépítő díszítgetést.

Ahogy a kicsinyke emléktárgyakat rakosgatta, ahogy a helyükre tette a könyveit, vagy keresgélte egy-egy kép, szobor vagy váza helyét, egyre inkább úgy érezte magát, mint egy festő, aki az alapozás lendületes ecsetvonásai után fölvázolja a megálmodott képet, hogy aztán megfesthesse a részleteket, ezernyi színt odavetve, hogy végül ezekből a picinyke részletekből összeállhasson a *teljességet* adó kép.

Az is világot alkot, aki otthonossá tesz egy üres teret, gondolta, és íme, több száz évre tekintenek vissza ezek az ódon házak, őrizgetve mesterek keze munkáját.

Ehhez a városhoz is hozzátettek valamit a régmúlt emberei, a malterfoltos építőmesterek, a porlepte szakállal vésőző kőfaragók, a gipsszel összemaszatolt épületszobrászok, a fűrészporos ácsok, asztalosok és bognárok, a szakmájukra oly büszke ötvösök és kovácsok, a rátarti keramikusok, akik ugyan jobbára névtelenek maradtak, a falakban és a tetőszerkezetekben, a kapukban és a kilincsekben mégis megőrződtek, kiharcolva maguknak ezt a fedél alá préselt, furcsa halhatatlanságot.

Jó volt itt élni, gondolta, nagyon jó.

És amíg tehetem, úgy élek, mint eddig.

Talán még adhatok magamnak néhány boldogító napot.

Csöndes, magányt simogató helyre vágyott.

Éhes volt, így hát cseppet sem csodálkozott azon, hogy lábai egyenesen Krúdy Úr Fogadójába vitték.

A fogadóba lépve gyakorta remélte, hogy egyszer csak valamelyik asztalnál ott találja majd Szindbádot, a legnagyobb magyar hajóst, aki hellyel kínálja, ő pedig megilletődve ül le vele szemben, fehér kendőt tűz a gallérja alá, és helyette mondja a pincérnek, hogy „Na, akkor Vendelin fiam, hogy is állunk azzal a fácánnal?..."

Titkon remélte, hogy egyszer majd az ínyenc hajóshoz hasonlóképp, módszeresen foghatja meg és ütheti ki a rezgő velőt a felforrósodott csontból, és kenheti rá a bíborvörösre pirított kenyérszeletre.

Valójában Krúdytól tanulta meg, mi az, hogy ebédelni.

Rászánni a szükséges időt, megkeresni a megfelelő helyet, konyhájában a minden fondorlatot tudó szakáccsal, az étlap kínálta rengetegben rátalálni a kívánatos ételekre, megválasztani a pillanatnyi hangulatához és az ételhez egyaránt alkalmas bort. És mindehhez ismerni egy munkáját kifogástalanul végző pincért.

Árpád, az alig húszon túli felszolgáló a kiszemelt asztalig kísérte.

– Ebéd lesz, Halász úr? – kérdezte mosolyogva.

– Ebéd, igen. Eljött az ebéd ideje.

Kinyitva tette elé az étlapot a pincér.

Orra hegyére illesztette a szemüvegét, és olvasgatni kezdett. Régi, bevált szokása szerint a levesekkel ismerkedett, úgy böngészve végig a leveslistát, mintha életében először látta volna. Azután hosszasan, módszeresen és elmélyülten tallózgatott, szinte végigkóstolgatva az étkeket, többször is visszalapozva egy-egy gyomrát bizsergető ételhez.

Valahányszor étteremben ebédelt, volt türelme kivárni, hogy az étlap olvasgatása közben dőljön el, mire éhes igazán. Azt vallotta, a szervezet pontosan tudja, hogy tésztanap van vagy húsnap, neki csak figyelnie kell, mit akar a gyomra, azután pedig már csak rendelnie kell, és mindketten jól járnak.

Inteni akart a pincérnek, de Árpád már mögötte állt.

Még mindig a leveseknél tartott. Az elmaradhatatlan leveseknél.

Végül, némi tipródás után, csont-hús levest rendelt sommal. Sosem próbálta még ki, újdonságként szerepelt az étlapon, a pincér is jó szívvel ajánlotta, és bár Bódog el sem tudta képzelni, mi kerekedik ki a hatalmas marhacupákokból és velős csontokból főtt húslevesből és a mellé adott somból, mégis nagy reményt fűzött hozzá. Soksok év óta nyesegette már a forró csontokról a puhára főtt mócsingokat. Mindig is nagy élvezettel szopogatta le az átpuhult ízületeket, és cseppet sem zavarta, ha az ujjai szinte egymáshoz ragadtak.

Gyermekkorában kenyérszeletekkel álltak sort a tűzforró csontból kiütött velőért, azóta is szívesen vétkezik, ha a keze ügyébe akad egy-egy méretes csont, és nosztalgikus gyönyört él át, amikor a ropogós pirítóson elkent, sózott, borsozott velőt majszolgathatja. Sosem gondolta rangon alulinak a marhacsontokkal megvívott küzdelmeket, sőt, fölemelőnek, valósággal embert nemesítőnek tartotta.

Úgy érezte, szinte jóllakott az emlékidézésben, és különleges élvezetet jelentettek számára a múltban, bárhol és bármikor elfogyasztott étkek emlékképei.

Gondolatban fenséges borjúszeletek sorjáztak előtte. A sárgáját csordogálva kínáló tükörtojás biztatta egy soha különbül át nem sült bifsztek ízlelgetésére. Puhára főtt a csirkecombok mutogattak a tejföllel nyakon öntött nokedlin pompázó hetyke püspökfalatra. Szájában érezte a csirkepaprikás ízeit. A családi közösség zamata volt ez, az otthon íze. A hazai ízek, melyek időtlen idők óta ott rejtőznek a feliratos bádogedénykékben, beleivódva a fűszerekbe, hogy megfelelő pillanatban a pörkölt szaftjában, a marhahús gyöngyöző levében vagy a fokhagymával tűzdelt, pecsenyére sült sertésoldalas húsában mutassák meg erejüket.

Látta magát, ahogy a városi nagyvásárteret becserkészve gyönyörűséggel kóstolgatja a kínált kéttenyérnyi hússzeleteket, a sistergő sült kolbászokat a füstös, párába bújt lacikonyhákon, együtt falatozva a vásárfiát őrizgető sihederekkel, a színig telt garabolyukkal hazafelé induló asszonykákkal, a kofák fogdmegjeivel és megannyi ismeretlennel.

Egyszer aztán, mintha a legtermészetesebb volna, gyermekkorát idézve téblábolt a fateknőben kenyértésztát dagasztó anyja mellett, és fülig tejfölös szájjal majszolgatta a libazsíros tollpamaccsal átkenegetett, taligakeréknyi kemencés lángost.

Alig lepte meg, hogy a marhacsontból főtt levestől a házukig, a búbos kemencéig jutott. Az utóbbi években nemegyszer élte át a mámort, amit csak akkor érzett, ami-

kor puha kenyér kerülhetett a keze közé. Sülteket és paprikásokat, tengeri halakat és sült baromfikat is képes volt félretolni pár szelet ropogós héjú friss kenyérért.

Egy idő óta csak olyan pékségekben vásárol kenyeret, amelyben a kemencéből éppen kilapátolt veknik közül kaphat egyet a kezébe. Ha törvény mondaná ki, akár külön is fizetne az illatáért. Többször érezte úgy, hogy akár a kenyérillattal is el tudna telni, ennie sem kellene belőle. Ha valamelyik pékségben a kemencéből épp az orra előtt kilapátolt veknit kap, még borravalót is ad a lányoknak. Reggelente sort áll, és ha a kirakott kenyerek közül szakadtabbat választhat, a vágásainál enyhén kifordultat, akkor haláig szeretgeti, magához ölelgeti, dédelgeti, akár egy kisdedet, és úgy bámulja az aranyló színét, mintha egy milliókat érő aranyrudat szorongatna, és valóban úgy gyönyörködik benne, mint egy növekvő gyermekben.

Az is csoda, hogy hazajut, anélkül, hogy beletörne, lecsippentve néhány falatot.

Az ujjbegyeit melengeti a kemence tüzét hosszasan megtartó veknivel. Közben ő is átadja a teste melegét, nehogy kihűljön, amíg otthon az asztalra teszi.

Komótosan szegi meg. Szép karéjjal kezdi, de a ropogós pilisével fejezi be a falatozást. Kevéske vaj, néha egy kis pecsenyezsír, pár paradicsom, egy-két csípős paprika vagy lila hagyma, jobb időkben pedig bőséggel kaprozott, ropogtatható kovászos uborka.

Egy meleg, illatozó kenyér is elég ahhoz, hogy az ember a mennyekben érezze magát, mondogatta néha.

Soha másért nem mond fohászt, csak a naponta szeretgethető kenyeréért.

Levette a szemüvegét, úgy fordult a pincér felé.

– És megbirkóznék egy mócsingos velős csonttal is. Hogyan is készül ez a somleves?

– Jó tudnia és érdemes megjegyeznie, Halász úr: termetes marhacsontokat főzünk, és a mai napon Halász úr is megküzdhet egyikükkel. Főzés közben mellé dobunk egy egészben hagyott húst is, láttam, amikor a Dani bácsi beleveti, úgy merül alá, akár egy kardszárnyú delfin. Lassú tűzön jutunk el a forrás vidékére, miközben a lé éppen csak gyöngyözik. A habját leszedjük, ezután erősítjük meg vöröshagymával, fehérrépával és a sárgával, melyek darabokban ott is maradnak a levesben, adunk hozzá egy kis murokfüvet, később pedig gyömbérrel és sáfránnyal fűszerezzük. Tálalás előtt tojássárgáját keverünk el benne, a forró olajban párolt somot pedig Halász úr a saját kezével adagolhatja a tányérjába.

– Megegyeztünk és megjegyeztük – csettintett Bódog. – És ezt a különlegesen finomnak ígérkező lencsefőzeléket kérném még, udvarmester módra, libacombbal.

– Kitűnő döntés, Halász úr – nyugtázta a pincér –, ha engem kérdez, én is ezt ajánlom elsőként. Előételként egy kis ráksalátát?

– Nem, köszönöm – mosolygott a bajsza alatt Bódog – most le nem menne a torkomon. És mit takar ez az udvarmester módra?

– Ha szakszerű akarok lenni, akkor úgy mondom, hogy az egy napig vízben áztatott lencsét puhára főzzük, fűszerzacskóba tett vöröshagymával és szegfűszeggel, reszelt vöröshagymát pirítunk vajban, aztán a kettőt egybefőzzük. Sóval és törött borssal ízesítjük, aztán kap még egy kis zöld petrezselymet, meglocsoljuk a pecsenyelével, és egy külön tányérhoz léptetgetjük a libacombot.

– Jobbat elképzelni sem tudnék. És meginnék egy pohárkával, mondjuk két decit abból a múlt héten is kínált, jobb fajta villányi cabernet sauvignonból. És a szokásos friss kenyérből is kérek. Pár szeletkét.

Bódog negyedórát babrált a jókora tányéron elé kerülő marhacsonttal.

Valóságos műgonddal csalogatta elő a gyöngyöző velőt, szórta meg sóval és borssal, hogy végül a falatkákra tört kenyérre ültetve aláküldje a türelmesen várakozó gyomrába.

Miután a velő semmivé lett, hozzákezdett az inak, cupákok és mócsingdarabkák nyesegetéséhez, átadva magát a rendkívüli élvezetnek.

Épp visszaért a mosdóból, amikor kicsapódott a lengőajtó, és egy pillanat múltán eléje került a gőzölgő leves, valamint a kis tálkában szervírozott, mélybordó párolt som.

– Jó étvágyat, Halász úr! Borsot itt talál – mutatott a kéziőrlőre – de ha javasolhatom, csak módjával, Dani bácsi is megszórta!– villantotta ki fogait a felszolgáló.

– Köszönöm, fiam! Meglesz! – mondta Bódog, amint az orrában érezte az étvágygerjesztő illatot.

Megmerítette a kanalát, megfújta, aztán belekóstolt. Pici borsot őrölt rá, majd néhány szem somot ejtett bele. Merített belőle, és kanalanként fújogatva kortyolgatni kezdte.

Fenséges, gondolta, vétek lett volna kihagyni.

Újabb sombogyókat görgetett le a kanálról, és gyönyörködve nézte, ahogy alámerülnek a még mindig gőzölgő levesben.

Az utolsó cseppig kikanalazta, majd kissé oldalt hajolt, teret adva a tányérokért másodpercre pontosan érkező Árpádnak.

– Ízlett, Halász úr?

– Vérré vált bennem, Árpikám, fenséges volt! – nézett föl a távozó felszolgálóra.

A lencsefőzeléket tejföl és két babérlevél díszítette, a pecsenyére sütött libacombok pedig félbevágva meresztgették az izzó vasként vöröslő csontjaikat a tányér pereme felé, elheverve egy salátalevélen, gangosan mutogatva a melléjük színfoltként került, sajttal töltött paradicsomot, befogadva a tányér szélén sorára váró, apróra szelt petrezselyem zöldjét is.

Egy éles kiskés is az asztalra került, amolyan *az anyja kiskése*, a libacomb lefejtéséhez és fölszeleteléséhez.

Bódog pár cseppnyi ecetet öntött a lencséhez, a tejföllel együtt elkavarta, és kóstolgatva merítgetett belőle.

Anyám mindig azt mondta: újévkor lencsét kell enni, szerencsét hoz. Tegyünk kísérletet vele, hátha érvényes lesz április elejére is, gondolta.

Mikor már a csontokat is leszopogatta, újra kortyolt a borból.

– Egészségére, Halász úr! Ízlett? – kérdezte Árpád, kitartóan mosolyogva.

– Köszönöm, ifjú barátom! Az utolsó falatig befogadta a gyomrom. A legjobb helyre került – aztán még hozzátette –, ha lehet ezt mondanom. És meginnék még két deci bort, ugyanebből.

Jóízűen fogyasztotta el ezt is, és meg sem fordult a fejében, hogy estefelé az étkek egyik részét a borral együtt viszontlátja.

A TUDÁS

Sötétedésig járkált, gondolataiba merülve bolyongott a fogadóhoz közeli parkban, néha megpihenve egy-egy magányos padon, valójában sehol sem lelve a helyét, és csak akkor indult hazafelé, amikor már hűvösebbre fordult az idő, és a bőréig hasított a kora tavaszi szél.

Egyre csak azt forgatta a fejében, hogyan oldhatná meg, hogy a lehető legkevesebbet ártson a terhességét nehezen kiküzdő lányának.

Több mint nyolc éven át járták az orvosokat, és közel tíz évet áldoztak arra, hogy ha nehezen is, ha kínkeservvel is, de gyermekük születhessen.

Nem tehetem kockára a magzat életét, gondolta.

Dórát már az is megrendítené, gondolta végig, ha kiderülne, hogy rákos vagyok, és pár hónap múltán el fogok veszni. Amit pedig át kellene élnie a lassú és szenvedésekkel teli elmúlásomig, csak tetőzné az egészet.

Kiszámíthatatlan, mekkora traumát élne át, ha látnia kellene a teljes leépülésemet.

Senki emberfiának, de főként nem veszélyeztetett terhesnek való látvány.

Végzetessé válhatna, ha a kényszerű kötelezettség súlyával növelnénk a boldogan vállalt terhét.

Nem, semmiképpen nem nézheti végig a szenvedésemet.

Meg kell kímélnem ettől. Őrizzen meg az emlékezetében olyannak, amilyennek majd húsvétkor lát: épnek és egészségesnek, vagyis hát olyannak, aki annak látszik.

Még akkor is ezen gondolkodott, amikor bedugta a kulcsot a bejárati ajtó zárjába.

Chopin nocturnejeit választotta a cédétárból, betette a lejátszóba, megnyomta a play gombot, aztán meggyújtott egy zöld tea illatú füstölőt.

A könyvespolcon turkált. Emlékezett egy rákról szóló könyvre. Akkor vette meg, amikor Kövesdi agydaganatot diagnosztizált Csokona Tamásnak.

Tamás tíz évvel volt fiatalabb nála, épp úgy, mint Varró Géza, akit alig fél év alatt vitt el a tüdőrák. Mindketten az onkológián, Kövesdi Ákosnál szenvedték meg életük utolsó hónapjait. Fájdalmukat csillapítva tették elviselhetőbbé életük utolsó napjait.

Halász Bódog akkoriban gondolkodott el mélyebben a rákról. Akkor döbbent rá először, hogy bárkiről, bármikor kiderülhet, hogy daganatos. Csak a vakszerencsén múlik, kit ér el előbb, és ki kerül a sor végére.

Megpróbálta sorba szedni az elmúlt évek során rákban meghalt barátait, ismerőseit, mindazokat, akikhez bármilyen szinten köze volt. Janó bácsi, a matektanára gyomorrákban, Olcsi, a volt osztályfőnöke végbélrákban, Plesó, a magyartanára tüdőrákban halt meg, egyedül Dezső bácsi, a történelemtanára ment el végelgyengülésben, talán a kilencvenen is túl volt, amikor eltemették. És hát az irodalom nagyjai, szegény Eörsi Pistáig.

Amíg az ismeretségi körében nem akadtak daganatos betegek, csak megöregedett, megvénült, éveikbe belefáradt haldoklók léteztek számára. Akkor még nem gondolta, hogy egyszer eljön, hogy egyszer eljöhet az az idő, amikor nemcsak statisztikai adatokat olvas, és nem csupán az ismert és ismeretlen emberek hosszan tartó, súlyos betegségéről hall, hanem általa is jól ismert, hús-vér emberek

kerülnek sorra, rádöbbentve, hogy ebben a szűk körben is akadnak majd olyanok, akiket a rákkal vívott csata után veszteségként földelnek el a küzdőtéren.

Úgy gondolta, a rák olyan valami, amit csak másokról és másokkal kapcsolatban hallhat és olvashat. Olyan, ami mindig másokat ér el. Olyan, mint a földrengés, a tűzvész, a szökőár vagy a hegycsuszamlás, melyekről csak a híradóban lehet tudósításokat látni.

Őt ez nem érintheti. A rák mindig másokat pusztít el.

Géza és Tamás elvesztése ébresztette rá igazából, hogy akár ő, akár a közvetlen baráti köre is sérülékeny, kikezdhető és támadható. A rákkal szemben a legtöbb ember védtelen. Valójában senki sem juthat rák elleni védőpajzshoz.

Lám, ebből a szűk kapcsolatrendszerből is elmentek néhányan, és mostantól ő sem érezheti biztonságban magát, vele ugyanúgy megtörténhet, mint a többiekkel, épp annyi az esélye, mint másoknak, pontosabban éppúgy esélytelen, mint Géza és Tamás volt, hozzájuk hasonlóan alakulhat a sorsa, nála is fölfedezhetnek egy előrehaladott állapotban lévő daganatot. És persze ő is épp úgy belepusztulhat, mint a barátai. A daganat nem kérdezi meg, hogy ki vagy, mi vagy, van-e még dolgod, csak kialakul, megmutatja magát, és pusztít, kegyetlenül és könyörtelenül.

Végül rátalált a keresett könyvre és belelapozott.

Akár a többi tudományos jellegű könyvében, ebben is ott díszelegtek az apró betűkkel lapszélre írott megjegyzések, a felkiáltójelek, a fontosabb mondatok és sorok aláhúzogatva.

Lapozgatva vitte az íróasztalához, lámpát gyújtott, felrakta a szemüvegét, és böngészgetni kezdte.

Szüksége volt rá. Úgy érezte, ezen most túl kell esnie. Föl kell idéznie az egyszer már olvasottakat. Tudni szerette volna mindazt, amit az immár kipusztíthatatlanul benne lévő daganatról tudni lehet. Ha már legyőzhetetlen ez a kór, legalább annyit tudjon, hogy miért az. Hogy minek köszönheti a győzelmeit.

Mi lehet a titok? Minek tudható be, hogy az óriási tudásanyagot birtokló ember még mindig képtelen megküzdeni vele? Hogyan lehetséges, hogy nincs olyan része az emberi testnek, amelyet a rák ne tudna letarolni, megtámadva agyat, csontokat, beleket, tüdőt, zsigereket, izmokat, és akár a hasnyálmirigybe is befészkelheti magát, szétroncsolva az emberi test egészét?

Az olvasást befejezve leheveredett.

A plafont bámulva gondolkodott.

Lám-lám, aki nem ismerkedik össze a halált osztogató kórral, azt hiszi, hogy a daganat egy idegen civilizáció titkos küldeményeként került az emberi szervezetbe, hogy megkezdhesse a magasabb intelligencia által belé programozott gyilkos hadjáratát.

Erről szó sincs. Az én esetemben sem.

A valóság az, hogy a daganatot, a saját tumoromat építgető sejtek a születésemtől kezdődően itt voltak a szöveteimben. Mindeddig arra vártak, arra készültek, arra összpontosítottak, hogy ebben az általam végképp nem várt, roppant kellemetlen pillanatban tudassák, hogy jelen vannak, mindig is jelen voltak, és mivel eljött az ő idejük, íme, megkezdődött a féktelen burjánzásuk. Ezek az egyébként még csak gonosznak sem mondható, önmegvalósító sejtek egyszer lassú, sunyi növekedéssel, máskor agresszív terjeszkedéssel hengereltek le mindent, ami helyesen végezte a dolgát, felfordítva és összekuszálva a varázslatos belső

rendemet, megváltoztatva testem, az emberi test világ csodájának mondható harmóniáját, a biológia tökéletesen dolgozó gépezetét.

Az én daganatom anyaga sem különbözik semmiben az egyéb szöveteimet alkotó anyagoktól. Sejtekből teremti meg a velem végző kór alapanyagát, azt a vérengző, agresszívan hódító gyurmát, amely felelős a belső rendem megbontásáért és megrongálásáért. És persze végső összeomlásomért.

Nem kell biológiai doktorátus ahhoz, hogy tudjuk: sejtjeim nélkül testemet alkotó szövet sem lenne. A sejtjeim adják az alapot, belőlük épül a fal, a tetőzet, a sejtjeimből áll össze az építmény egésze, igaz, a téglácskái nem zártan, nem örök időkre épülnek be a felépítménybe, az egész életem során növekednek és osztódnak, és még arra is programozva vannak, mikor kell egyesülniük más sejtekkel, hogy újítsanak a szöveteimen, hogy lecseréljék azokat, vagy akár teljes szerveket hozzanak létre. A sejtjeim magukban hordozzák az erőt és a tudást. Mikro méretben az összes tulajdonságom megtalálható bennük. Azon már meg sem lepődöm, hogy önálló életet élnek.

Bódog a mellkasára simuló kézfejét nézegette, a bőr pórusait, az aprócska szőröket, az ujjpercek fölötti gyűrődéseket, a körmeit és a duzzadó, szerteágazó ereket. Megfordította a kezét, és az jutott eszébe, hogy néhány éve egy jósnő, vagyis hát valaki, aki jósnőnek adta ki magát, a tenyerét vizsgálgatta, szemlélgette, és még ez a számtalan kezet látott asszony is rácsodálkozott a szépen kirajzolódó nagy *M* betűre, mely tökéletes rajzolatával, hibátlan sorsvonalával hosszú életet sejtetett.

Megfeszítette mindkét tenyerét, és az *M* most is úgy mutatta magát, mintha késsel karcolták volna bele. A rózsaszínné feszülő bőrből erőteljes, vörös vonallal kirajzolódva, hosszú életet ígérve, és a két nagy *M*-et nézegetve halkan kimondta: *Memento Mori*.

Hiába, no, gondolta, a markunk sem tökéletes, a jósnők tudásáról nem is beszélve. Pedig a tenyérben is szaporodnak és osztódnak a sejtek, így tehát akár egy új *M* betűt is formázhattak volna. Talán a tudás is bennük van már. Tudnak már valamit abból, amit Kövesdi is megtudott. *A sejtek sejtik*, hogyne sejtenék, hogy miféle változás állt be a szervezetemben, hiszen ők is részei az egésznek, belőlük vagyok az, aki, és az, ami vagyok, valamennyi sejt magában hordozza a tulajdonságaimat, talán az állapotomról is van némi fogalmuk. Tudják, hányadán állok, épp ezért érthetetlen, hogy ez az *M* betű még mindig tökéletes, abszolút pontos, akár egy kódex cikornyázott, kicifrázott *M* betűje, ahelyett, hogy valamelyik szára kettészakadt vagy szétvált volna. Ahelyett, hogy részeire hullott volna ez a nagy *M*, ahogy sejthető, hogy részeimre hullok majd én is. Még akkor, a halálomkor is a tenyeremen hordozva a hosszú életet ígérő *M* betűt.

A sejtjeim elképesztő tudása, a belőlük alkotott test tulajdonságainak tudása persze némi veszéllyel is jár, miközben adott a gyönyörűsége is, épp a sejtjeim összehangolt viselkedésének köszönhetően. Enélkül soha nem épült volna föl az egyediként működő, és minden tekintetben tökéletes emberi szervezetem.

A kiszámíthatatlansága abban rejlik, hogy a sejtjeim építkezésének nincs és soha nem is volt felelős kivitelezője. Épp az hiányzik, ami a teremtést igazolná, mármint hogy isteni erő hozta létre ezt a mindenki másétól eltérő, de másokéhoz hasonló, hibátlan szervezetet, porból, hogy

egyszer majd porrá legyen, amikor kiderül, hogy a műveletbe mégis csak becsúszott egy porszemnyi hiba.

Sejtjeim kalákájában nincs jelen az isteni tudás, a magasságos organizáció, hiányzik, és mindig is hiányzott a *bennem élő* vezénylése, magára maradtak a sejtjeim, és mivel senki sem nevezett ki egy felelős építésvezetőt, nincs, és soha nem is volt, aki irányítsa a munkálkodásukat. Épp ezért érthető, hogy az építkezés egésze forog veszélyben, vagyis igaz ugyan, remélhetem, hogy fölépül a szervezetem, hogy együttműködnek a sejtjeim, tehát a munka folyik, de a sejtek egyéni akciózása a bensőmben akár a káoszt is megteremtheti.

És a káosz előbb-utóbb meg is teremtődik.

Amíg az egyéni életet élő sejtjeim összehangolva szaporodtak, osztódtak és a szöveteim építésére koncentráltak, rend volt, működőképes volt a szervezetem, de amint néhányuk külön utat választott, amint egyikük-másikuk önállósodni kezdett, beütött a krach. A többiekétől eltérő építéssel felrúgták a rendet, megbontották a szöveteket, felbolydították az egész szervezetemet, és ezzel a megkergült kivagyisággal, evvel a megbolondult viselkedéssel idézték elő a rákot, ebből jött létre a többmilliárdnyi sejtből kialakuló daganat, a kór, amelyről – épp, mert semmi jelzést nem adott a testem – csak később, elkésve szerezhettem tudomást, akkor, amikor már csak arra maradt időm, hogy tudomásul vegyem, hogy belenyugodjak, hogy elfogadjam és megbékéljek vele.

Mily különös: a rákos sejteket ugyanazon anyagok alkotják, mint a normális sejteket, ugyanakkor a daganatban nyüzsgő sejtek jelleme eltér tőlük, hiszen megjelenésüket, növekedésüket és anyagcseréjüket illetően is elütnek a normális közösségi életet élő társaiktól.

Felrúgták a közösségi létet, rossz útra tértek, míg végül a daganatomon belül szigorú közösségi életbe fogtak. Erősíteni kezdték magukat, egyre csak szaporodtak, hogy végül győzelemre vezérelhessék a forradalmár kisebbséget, szembefordulva a szervezetem egészében hibátlanul együttműködő normális sejtekkel.

Mostantól, pontosabban egy idő óta a szervezetem hiába gördíti akadályok százait a rákos daganat kialakításán szorgoskodó, megkergült sejtek elé, ha az őrült sejt, a kialakult segítőivel együtt azon munkálkodik, hogy leküzdje ezeket az akadályokat, hogy amikor végül már semmi sem áll az útjukba, létrehozzák a tumort. Ha pedig megalkották, egyetlen dolguk marad: a növekedés, a szaporodás, a szervezetem ellen irányuló terrortámadás megszervezése és kivitelezése.

Szinte hihetetlen, de ha a megzavarodott daganatsejtjeim egyesülnének az egészséges, jóra törekvő sejtjeimmel, a rákképző sejtek kerekednének fölül a normális sejtekben föllelhető, gyengébbnek mondható géneken.

Föltételezések szerint a normális sejtek hordozzák a sejtnövekedést programozó géneket, de ezeket a daganat sejtjei a rákká alakulás folyamatában kiselejtezik. Nyilvánvaló, hogy tudatosan, mert tudják, hogy ezen gének tulajdonságai befolyásolni fogják őket későbbi működésük során.

Ha nem tudnék az akciójuk végéről, ha nem lennék tisztában avval, hogy mi a vége, vagyis hogy mi a végem, szóval ha nem az életemről lenne szó, ámulattal figyelném a kisebbség harcát, gondolta Bódog, így azonban döbbenettel szemlélem, értetlenül bámulok magam elé, keservesen megszenvedem a tetteiket, és még csak arra sem hivatkozhatok, hogy mindent megtettem a daganat

kialakulásának megakadályozásáért. Ez egy borzasztóan lassú és rettenetesen hosszú folyamat, melynek csak a végét láthatnám. Bárcsak láthatnám!

Érzem, érzékelem, de a kezdeteiről nincs és nem is lehet fogalmam.

Sokra nem jutok vele, de ma már tudhatom, hogy egy lappangó gén, egy rejtőzködő, alvó terrorista megtalálható minden ember génállományában, bevetésre és gaztettre készen, és ez az enyémben is ott volt. A daganatomat alkotó, erős összetartásban működő sejtek egyetlen előd egyenes ági leszármazottai, egy olyan régről jött ősé, amelyről az sem tudható, hány esztendőt élt le, amíg odáig jutott, hogy bennem egy termetes daganatnyi csapatot gyűjtött maga köré.

Ő tehát a tettes. Az áruló. A forradalmár. Az őrült, ha úgy tetszik, mely úgy döntött, hogy különutasként, egy *saját* és sajátos utat kitaposva indul az önálló élet felé, hogy aztán előidézze a *saját* halálomat. Megbújt a szövetek mélyén, kialakítva a számára leginkább megfelelő programot. A normális sejtek bele se tekinthettek, meg sem ismerhették, föl sem vehették vele a harcot. Ez a program kizárólag az övé volt, a megkergült sejtemé, melyet egy általa elgondolt és megvalósított menetrend szerint szabályozott, rendezett és alakított.

Szó sincs tehát új sejtek millióiról. Nem idegen zsoldosok alkották a mindenre elszánt, véres harcra berendezkedett, daganatba tömörült sereget. Ez inkább egy megkergült őstől származó, módfelett szapora, az őssel egyívású, vele azonos célt követő, egyként terjeszkedő és szaporodó, gyilkos banda volt, egy olyan vandál csapat, melynek minden tagja magában hordozta az egykori ős elvetemült tulajdonságait, tovább hurcolva és átörökítve a valaha kialakult akaratát, nem törődve sem a testem

szöveteivel, sem a belőle fölépülő egészséges szervezetemmel.

Ezt a pár milliárddá szaporodó sejtcsapatot is ugyanarra programozták be, mint az ősüket. Ugyanaz volt a vezérlésük és a dolguk: a hatványozott növekedés és szaporodás, önmaguk megsokszorozása, hogy aztán semmi se szabhasson gátat a terjeszkedésüknek, előbb a szöveteim, majd a szervezetem teljes elfoglalásának.

Hát persze, mormogta maga elé Bódog a könyvre meredve, így igaz, az ember élete tényleg hosszabb, mint egykoron. A huszadik század végére rengetegen, százezer számra érhetik meg a hetven vagy akár a nyolcvan évet is, azt a kritikus kort, amikor ez a kór kivédhetetlen támadást indít az ember meggyöngült szervezete ellen.

Aki a hetvenet vagy a nyolcvanat megéri, jó eséllyel számíthat egy daganatra. Ez jó! Igazán szép! Csak sajnos én erről lemaradok, mert immár egészen biztos, hogy nem érem meg sem a hetvenet, sem a nyolcvanat, gondolta Bódog.

Föltápászkodott, csontjait megropogtatva nyújtózott egyet, és vízért indult, hogy bevegyen egy fájdalomcsillapítót.

Feszítő nyomást érzett a derekában.

AZ ÉJSZAKA

– Helló, Dia! Összebújhatnánk ma éjjel? – kérdezte Bódog, amint abbamaradt a csengőhang.

– Hát szia! Egy hete várom, hogy hívj, én meg naponta hívlak, csak ki vagy kapcsolva.

– Így röpül az idő? – kérdezte Bódog, a bajsza alatt mosolyogva.

– Röpül. Észre sem veszed, ha munkába temetkezel – nevetett Lídia.

– Ha munkába *feledkezem*... – javította ki Bódog.

– Édesmindegy. A lényeg, hogy amikor írsz, se nem látsz, se nem hallasz.

– Ez viszont igaz. Szóval?

– Ne tarts föl, már öltözöm. Fél órán belül ott vagyok.

– Várlak.

Oltványi Lídiával közel tizenhat éve, kilencven nyarán ismerkedtek meg. Ahogy Bódog mindig is gondolta, ebben is benne volt a sors keze. Varró Géza ezen a nyáron került be az onkológiára, ahol akkor már osztályvezető főorvos volt Kövesdi Ákos. Lídia kezdő ápolónőként dolgozott az osztályon. Varró Géza betegágya mellett látták meg egymást. Lídia a kiürült infúziós palackot cserélte le, Géza mutatta be őket egymásnak.

– Lídia – mondta –, bemutatom az egyik legjobb barátomat, Halász Bódogot.

– Az írót? – kérdezte Lídia.

– Nem – mondta Géza. – Az embert.

Ezen mindhárman jót derültek.

Kezet fogtak, nem kerülve el egymás tekintetét, és úgy érezte Bódog, valami menthetetlen dolog történik vele, olyasmi, ami egészen biztos, hogy hamarosan felbolydítja

az életét. Olyasmi, amire minden férfi vágyik, és amitől minden nős férfi reszket. Ez az a pillanat, gondolta, az a folyton, akár egy életen át várt pillanat, mely eljön, egészen biztosan eljön minden férfi életében, hogy megszédítse az embert az őrületes szenvedély lehetőségével. Ekkor döbben rá az ember, hogy ami mostantól történni fog, nem csupán kaland, nem egy egyszerű játék, amely nyugodtan elkezdhető, hiszen sejthető vagy kiszámítható időn belül véget ér. Hamar rájött, hogy ami ebben a percben és ettől a pillanattól kezdve történik, akár a házasságára is veszélyt jelenthet. Érezte, megperzseli a nő kisugárzása, és hogy a gyógyszerszaggal telt levegő szinte fölpezsdül, ahogy megtelik a Lídia testéből áradó illattal.

Csak bámulta húsos ajkát, szénfekete szemét, a kezét, a kezén a karláncot, a törékeny ujjait, az ujján az ékköves gyűrűt, a mozdulatait, ahogy kisimította Géza alatt a lepedőt. Arca inkább érdekes volt, mint babaarc, gesztenyeszín haja a válláig ért.

Nem siettek elengedni egymás kezét.

Bódog képtelen volt végigméricskélni Lídia alakját, hogy kutatgatva időzzön el a testén, bár a köpenyét feszítő tökéletes melleit nem lehetett nem észrevenni. Arcát és szemét mustrálgatva is a melleit látta, és már azt is csodának tartotta, hogy Lídia lányos bimbói nem szúrják át vagy nem égetik szét a köpenyt. Mintegy menekülésként kereste a tekintetét. Úgy érezte, Lídia mágnesként vonza magához, folyton közelebb és közelebb. Rá kellett jönnie, képtelen szabadulni a bűvköréből, szédülten keringett benne, mint megdelejezett légy a magányos lámpa fényében.

Kamaszkorában, ötvenhat nyarán élt meg hasonló, felejthetetlen pillanatokat. Ekkor hozta össze a sors Vértes

Ágotával. Középiskolások atlétikai versenyére érkeztek egy kisvárosba. Nappal lezajlottak a küzdelmek, aztán zárásként, túl a sikeres és eredményes napon, búcsúest, bálozás. A helyi gimnázium tánczenekara játszott, a színpad körfüggönyén Rákosi képe lógott. A mennyezetről porosodó lámpaburák lógtak alá, a gyenge fényű falikarok között színes papírcsíkok lengedeztek. A falakon mindenütt öles betűkkel írt jelszavak és jelmondatok rikítottak.

Ott, a báli forgatagban első alkalommal tört rá Bódogra az a furcsa, elmondhatatlan érzés, melyet hite szerint csupán egyetlenegyszer élhet át az ember.

A helyiek kiválóságával, a száz méteren győztes harmadikos lánnyal tangózott, a versenyről fecsegve, egymáshoz simulva, élvezve az *összebújós* táncdal örömeit. Ekkor, ebben az annyiszor visszaidézett percben történt vele valami. Olyasvalami, ami előtte még soha, és mint később kiderült, később sem, soha többé.

A terem szemközti sarkában, közvetlenül a színpad előtt, egy fura szépség, egy egészen különös arcú, mandulaszemű, nyúlánk barna lány táncolt valakivel, valami láthatatlan lénnyel. Bódog később sem volt képes visszaidézni, kivel, ugyanis ott, akkor, senki mást nem látott, csak azt a rendkívüli lányt. Olyan gyönyörűnek látta és oly vonzónak érezte, hogy nem is értette, a többi srác mért nem őrül meg érte, hogy mért nem tolongnak körötte, mért nem szédülnek meg a látásától, mért nem ugrik ki a szívük a helyéből, amikor táncolni és mosolyogni látják. Hogy nem veszik észre a srácok, hogy nap tüzel a szeméből, és csillagok szikráznak a lába nyomán.

Bódog úgy érezte, a lány sem tesz mást, egyfolytában őt nézi, csak rá figyel, le sem veszi róla a szemét.

Nem tudta, mi lelte, hogy mi történt vele abban a pillanatban, és azt sem, mit élhetett át a lány, de attól kezdve, hogy egymásba akadt a tekintetük, többé már ő sem vette le róla, mint ahogy a lány sem, csak nézték egymást, kitartóan és mégsem kihívóan, és Bódog úgy érezte, a tengerzöld, mandulavágású szemek rabul ejtették, képtelen volt szabadulni, talán nem is akart, és ettől kezdve már mindegy volt, hogy mikről beszél a száz méter aranyérmese, a hozzá simuló karcsú futólány. Apránként el is húzódott tőle, mintegy üzenve a mandulaszeműnek, hogy ez a tánc hamarosan véget ér, és egy új, egészen más tánc veszi kezdetét. Bódognak már az összebújóshoz sem volt kedve, úgy érezte, táncpartnere sincsen, már csak azt a különös tekintetű lányt látta, de hogy ő kivel táncolt, arról fogalma sem volt. Mintha a sprinter lány ott sem lett volna, mintha soha nem is létezett volna, a furcsa mandulaszemű pedig, karját egy láthatatlan vállhoz emelve, magányosan táncolt a tangó dallamára.

Úgy élte meg, mintha ketten maradtak volna a teremben: a mandulaszemű és ő.

Mintha mindenki más eltűnt volna.

Mindezt így élte meg Bódog, akkor még nem is sejtve, hogy életében először érzett szerelmet. Egy olyan lánnyal, akiről addig semmit sem tudott, és mégis úgy gondolta, már minden lényegeset megbeszéltek vele, és ezer éve ismerik egymást. Tekintetük egymáshoz kötötte őket egy láthatatlan, végtelenségig feszített selyemszállal, mely feszült, egyre csak feszült, mind közelebb húzva őket egymáshoz, csupán arra várva, hogy véget érjen a tangó, és végre megköszönhessék a táncot, hogy aztán, mintha megbeszélték volna, mintha így lett volna megírva valami titkos táncrendben, a bál forgatókönyvében, egy nem

létező sorskönyvben, mindenféle fölkérés nélkül, a tánchoz készülve foghassák majd meg egymás kezét.

Átkarolták egymást, és nem törődve avval, hogy a zenekar már egy gyors számot játszik, tangózni kezdtek, kis távolságot tartva egymás között, hogy a szemek újra és újra rácsodálkozhassanak a másikra, egyetlen szót sem szólva, tovább feszítve a lassacskán köréjük tekeredő selyemszálat.

Csak a dal végén, a táncot befejezve, a teraszra sétálva jöttek rá, hogy még be sem mutatkoztak, talán mert megérezték, még ezzel is összezavarnák a szemek párbeszédét, melyben benne volt minden, amit két szerelmes kamasz gondolhat arról az érzésről, mellyel az életük során ekkor találkoztak először.

Bármikor szóba került ez az eset, Bódog alapélményként emlegette azt a báli estét, azt az egyszeri pillanatot, egyetlen nagy tinédzserkori szerelmének első perceit, amikor a sors elrendelésére megismerkedett Vértes Ágotával, hogy aztán egy esztendőn át senki más ne létezzen számára.

Sokszor idézte föl azt a vasárnapot is, melyet együtt tölthettek Ágota nagymamájánál, egy kis alföldi faluban. Két szép órát kaptak a sorstól. Magukra maradhattak, amíg a lány nagymamája misén ült, hogy értük is imádkozzon.

Felajzva várták, hogy a mamóka a templomba indulva kilépjen a házból, hogy aztán az ifjak vad szenvedélyével ölelhessék és csókolhassák egymást, olyan erős hévvel, mintha ez a két óra lett volna számukra az utolsó együtt tölthető idő, mely után soha többé nem is láthatnák egymást.

Várták már ezt a percet. Titkon ezért is utazott el Bódog az ott vakációzó Ágotához.

Éhesek voltak egymásra, és mivel tudták, hogy a mama misére indul, türelmesen vártak, titkon össze-összenéztek, jaj, csak indulna már, ó, bár csak harangoznának már a misére.

Lélegzetvétel nélkül falták egymást, szabadjára engedve a remegő kezüket, és mivel a tapintásra éhes ujjak valóban szabadon kalandozhattak, éltek is a lehetőséggel, és olyan helyre is eljutottak, ott is megfordultak, ahol előtte még sosem jártak.

Bódog mindig is úgy emlegette föl, egyikük sem volt tudatában annak, hogy ott és akkor mi történik velük, mert eszüket vesztve ölelték egymást, úgy, ahogy csak azok ölelkeznek, akik először élik át a szerelmet. Vágyaikat pedig nem csupán a másikat megszerezni akaró erotikus vágy korbácsolta, sőt, sokkal inkább az egymás keresése és megismerése. Az az érzés, amit később nem lehet pontosan visszaidézni, mivel abból semmit sem képes megőrizni a szerelemtől megtébolyult emlékezet.

Valami mégis megmaradt, valami, amit épp azért őrzött meg az emlékképeiben, mert soha többé nem történt meg, csak azon a napon.

Bódognak nem volt könnyű dolga, legkevésbé sem volt ura a helyzetnek, őt is magával ragadta a hév, és csak minden erejét összeszedve bírt alakítani a dolgok menetén. Érezte, Ágota már föladta a szemérmességét, még az ártatlanságát is odaadta volna, ám amilyen lázas igyekezettel gyöngült az ellenállása, ő annál erősebben próbált kitérni, eltérítve Ágotát is és magát is attól, amit mindketten akartak, kívántak és vágytak, mert ekkor, éppen ebben a

bódulatban érezte meg, hogy ezt a lányt semmiképpen nem teheti magáévá.

Most még nem.

Ez a lány kell neki, gondolta akkor a koraérett, az orránál tovább látó kamasz fejével, de nem mostanra kell, nem erre az alkalomra, hanem egy életre, örökre, feleségnek, feleségül, és ha egyszer így érzi, és így is van, akkor semmi oka a sietségre, nem kell kapkodnia, cseppet sem fontos, hogy *mindent* azonnal elérjen és megszerezzen, sőt, mindent, bármit tehetnek, bármeddig eljuthatnak, akár addig az erotikus, egekbe röpítő, semmihez sem fogható érzésig is, és mindezt anélkül is átélhetik, hogy egymáséi lennének. Ebben volt már elég tapasztalata.

Nem hogy nem kell *odáig* eljutniuk, gondolta, de kimondottan kívánatos, hogy ne jussanak el odáig, sőt, nem szabad, hogy elérjék azt, amire akkor éppen fejvesztve vágytak, tilos, mert *az* magában hordja, magában hordozhatja a veszélyt: Ágota elvesztését.

Lefékezte hát, és gyengéden visszafogta Ágota keresgélő, kutatgató, és egyben ingerlő, izgató kezét, és a fülébe súgta, hogy nem szabad, még nem szabad, várjunk még vele, hidd el, megéri, meg akarlak tartani, édes. Ágota tovább ölelte, de attól kezdve csak Bódog hátán és vállán táncoltatta az ujjait, megértve, hogy mi lapul a Bódog által kimondott szavak mögött, és azt is, hogy milyen szándék vezérli Bódogot.

Ekkor értették meg végérvényesen, hogy amit a báli találkozás óta megélnek, az maga a diákszerelem, az első szerelem.

Bódog hosszú éveken át élt ebből az egyszeri érzésből. Belőle táplálkozott valamennyi szerelmi kapcsolata. Minden új kedvesét abban a lázban, azzal a szenvedéllyel, azzal a szeretettel ölelte. A különbség csupán annyi volt, hogy Vértes Ágotával mindezt átélte, az alkalmi barátnőivel pedig csak újra élte. Reprodukálta az akkori érzéseit.

Az azonban már soha többé nem jött elő.

Egyszeri volt, akár a mesehős, és ahogy később emlegette, meseszerű is volt, hihetetlen és megismételhetetlen.

Az már tényleg földöntúli, meseszerű lett volna, ha ez a szerelem örökéletű lesz.

Törvényszerűen következett be, hogy nem lett az.

Egy év után megszakadt a kapcsolatuk, és később már mindketten úgy érezték, így jártak jobban, mert az a szerelem ott és akkor ért véget, ahol és amikor véget kellett érnie. Épp addig tartott, amíg szép volt, egy nappal sem tovább, és így maradhatott meg örök csillogással, mindig fényesen, tündökletes ragyogásban. Nem rontotta el sem házasság, sem harmadik személy, sem válás.

Igaz, akkoriban, a szétválás táján még mindkettőjüknek fájt, lelkükben megszenvedték a szakítást, de mivel mindezt ünnepélyesen tették, semmit sem csorbultak az érzéseik, épp csak a történet ért véget, képesek voltak széppé tenni a búcsút, majdnem olyan széppé, mint amilyen a találkozásuk volt.

Bódog *tudta*, hogy ebben is ott volt a sors keze. Nem Vértes Ágotát jelölte ki számára, így tehát ennek a történetnek itt kellett befejeződnie. Így került pont a mondat végére, hogy aztán néhány év múltán egy új mondat kezdődhessen, nagybetűvel, Sacival.

Bódog emlékeiből sosem lehetett kitörölni azt a percet, amikor a kapcsolatuk során először azon kapta magát, hogy mustrálgatja Ágota alakját. Hogy méregeti, nézegeti, beleveszve azon részletekbe, melyek előtte cseppet sem voltak fontosak számára.

Vértes Ágotát a szemén keresztül ismerte és szerette meg, és eddig, az utolsó percig mást nem is nagyon látott belőle. Semmi más nem volt fontos számára. Sem az, hogy formásak-e a lábai, sem az, hogy mekkorák és milyen alakúak a mellei, sem az, hogy kerekded-e a feneke, sem az, hogy milyen karcsú a dereka.

A csoda nem bontható részekre.

Ám ekkor, azon az utolsó együtt töltött napon elvesztette a fejét, és az elbűvölő Ágota helyett a szerelemre érett nőt kereste benne. Amikor végignézett rajta, a szerelmi együttlétre kiszemelt nőt méricskélte. És abban a pillanatban jött rá, akkor értette meg, hogy véget ért a történetük.

Megszűnt a csoda.

Együtt akarták tölteni az estét. Szereztek egy lakást, épp oda tartottak. Hogy mégsem lett belőle semmi, arról Bódog tehetett. Megérezte, ha most ezzel a tudattal felmennek és ágyba bújnak, annak ellenére, hogy ekkor már csak egy megszerezhető nőként nézett Ágotára, minden összedől benne, összeroskad a hosszú hónapok alatt felépült tündérvár, bemaszatolódik mindaz, ami egy éven át fényesen csillogott.

Félúton járhattak, amikor Bódog megállt, és megfogta Ágota kezét.

Nem akart magyarázkodni, hosszú lett volna elmondani, hogy mi játszódott le benne, így hát, mintegy búcsút intve rövidre fogta a dolgot:

– Ágota, ha azt akarjuk, hogy kapcsolatunk megőrizze eredeti fényét, most kell lezárnunk.

– Igazad van. Mindent kiolvastam a szemedből.

– Ne csodáld. Nem tudok hazudni. Neked különösképpen nem.

– Úgy hagysz el, hogy szeretsz.

– Abban a tudatban, hogy örökké szeretni fogsz. – Bódog sarkon fordult, és elment.

Másnap fölszedett egy nőt, a nevét sem jegyezte meg, és vele töltötte az éjszakát. Ekkor ért véget végleg az első szerelme.

Amikor Bódog elbúcsúzott Varró Gézától, és a folyosón elindult a lépcsőház felé, beköszönt a nővérszobába.

– Minden jót, Lídia! Örülök, hogy láttam! És kérem, bánjon megkülönböztetett szeretettel Gézával. Nagy szüksége van rá.

– Persze, persze – mondta a jegyzetelés közben meglepett Lídia – mint minden nagybetegünknek.

– Mint mindenkinek – tette hozzá Bódog, és jelentőségteljesen nézett Lídia szemébe.

– Régóta ismeri Gézát? – kérdezte Lídia, mintegy másfelé terelve a szót.

– Nyolcvanhatban, egy görög úton ismerkedtünk meg. Olympiában még versenyt is futottunk az öreg stadion kövein. Orrhosszal nyertem. Bármit megadnék, ha újra futhatnám vele a távot…

– Kevés esélyt látok rá – mondta Lídia, tapintatosan halkítva a szavain. – Halász úr, a barátja igen nagy bajban van.

– Tudom. Kövesdi főorvos úrral is beszéltem róla. Régről ismerem.

– Amíg ő itt van, Géza jó kezekben van.

– Szüksége is van rá. Megkérdezhetem, mennyit tud Géza? Nem mertem egyenesen beszélni vele, a *lényegről* pedig egy szót sem.

– Azzal tisztában van, hogy rák támadta meg a tüdejét. Azzal nincs, hogy áttétes.

– Ezt én sem tudtam. A főorvos úr ezt nem említette.

– Mikor beszélt vele?

– Négy napja.

– Akkor még ő sem tudta. Két napja Pestre ment, holnap jön vissza. Akkor lesz egy újabb vizsgálat.

– És ha az is ezt erősíti meg?

– Akkor is ugyanez történik, ami most. Folytatjuk a sugárkezelést. És szóba jöhet a kemoterápia is.

– És Gézának is elmondják, hogy mostantól mire számíthat?

– Ez a főorvos úr kompetenciája. De azt hiszem, nem. Neki is jobb lesz, ha csak arról tud, amiről eddig is. Hogy kezdődő daganattal kezeljük, és pár hét múlva kiengedjük.

– Géza mindig is gyűlölte a hazugságot.

– A főorvos úr pedig mindig is szerette a betegeit.

– Tudom. De Géza a barátom. Így hát a főorvos úr barátja is.

– Ez nem barátság kérdése, Halász úr. Azt tesszük, csak azt tehetjük, ami a beteg javát szolgálja. Higgyen nekünk. Nem ő az első halálos betegünk. És sajnos nem is az utolsó. Mindent megteszünk érte.

– Nem kételkedem. Őt sajnálom. Mint *halálos* beteget.

– Nem jobban, mint én.

– Lídia, kérem, írja föl a telefonszámomat. Ha bármikor úgy érzi, segíthetek, vagy ha esetleg Géza kérné, hogy jöjjek be hozzá, szóljon rám.

Lídia fölírta Bódog számát, aztán egy másik cetlire a saját számát is.

– Ez pedig az én számom. Alatta pedig az itteni elérhetőségem. Bármikor érdeklődhet Géza sorsáról.

– Köszönöm, Lídia. Hívni fogom.

– Bármikor – ismételte meg Lídia. – Várom.

Bódog már másnap fölhívta, harmadnap pedig együtt üldögéltek egy márványasztalka mellett, Bódog kedvenc kávéházában, a Kiskapucinerben.

Akkoriban már a végét járta Bódog és Saci házassága, igaz, többszöri nekifutásra sem voltak képesek elválni, évről évre kerültek újabb és újabb csapdába, hol az akkor még kislányukként dédelgetett Dóra tartotta őket egyben, hol a nem sokkal Dóra születése után megszerzett lakás, hol a bútor, hol a hűtőszekrény, hol a televízió részletei, hol maga a megoldhatatlan helyzet, ugyanaz, ami sok ezer más házasságot is egyben tartott. Abban az időben sem volt egyszerű egy kétszobás lakótelepi lakást kétfelé választani, és ennek következtében élhetett együtt örök életen át egy megtakarított pénz nélkül vegetáló házaspár. Mindig tervezgették, folyton átgondolták, hogyan tudnák megoldani, de minden hiábavalónak bizonyult, és végül, huszonhárom év házasság és néhány év kínszenvedés után mégiscsak szétköltöztek.

Két éven át bujkáltak Lídiával. Amikor sikerült különválnia Sacitól, ott álltak a lehetőség kapujában, akár össze is költözhettek volna, de Bódog kibökte, bármennyire is vonzódik Lídiához, akárhogy is érez iránta, bármilyen fontos is számára, képtelen egy fedél alá költözni vele, mert retteg az együttléttől, attól, hogy minden, ami eddig szép és jó volt, majd lassan elkopik, és megszokássá válnak mindazok a dolgok, amelyek széppé tették az eddigi, titokban leélt éveiket. Az az izgalom, az a különleges feszültség, amely körüllengte az eddigi találkozásaikat és az egymás karjában töltött órákat, várhatóan semmivé lesz, és előbb-utóbb ledarálódnak, épp úgy beleszürkülve a mindennapi létbe, mint Sacival, épp úgy,

ahogy szinte kivétel nélkül másokkal is, a házasságok mindegyikében.

A Sacival együtt megélt első tíz éve még nem volt nyomasztó számára, voltak boldog napjaik, a munkájában sem okozott zavarokat a lassanként állandósult civakodásuk, ha belefeledkezett az olvasásba vagy az írásba, képes volt szeparálni magát, teljesen elkülönítve az életét Saciétól, később azonban nyomasztó teherré vált számára a házasságuk.

Mindez elevenen élt benne, és az egész énje tiltakozott az ellen, hogy ez megismétlődjön. Tudta, hogy Lídia teljesen más, de azt is tudta, hogy a házasságuk elején Saci is egészen más volt, sőt, azt is tudta, ő maga is más volt, teljesen más, és csak lassanként, egykori énjét felőrölve alakult olyanná, amilyenné a huszonharmadik együtt leélt év végére vált. Meg akarta tartani Lídiát, de mindezt nem közös ketrecbe zárva képzelte el, hanem külön-külön, más-más lakásban, hogy éppúgy találkozhassanak, mint abban a két boldog esztendőben, amit még titokban tölthettek együtt.

Így történhetett meg, hogy kapcsolatuk tizenöt éven át fönnmaradt, legalábbis Bódog így gondolta.

Az utóbbi hét napon valóban nem találkoztak, Bódog túlvállalta magát, és persze – de erről beszélni sem akart – előrehaladt korának tudta be a derékfájdalmait, és kellemetlen lett volna számára, ha emiatt kényszerül panaszkodásra, elvégre Lídia mégiscsak huszonhét évvel volt fiatalabb nála, azt meg végképp titkolni akarta, hogy két hete csak a kórházakat járta. A legnagyobb fejtörést épp az okozta, hogyan kerülje el, hogy összefusson Lídiával, amikor Kövesdi Ákossal kellett találkoznia.

Mire Lídia megérkezett, Bódog gyümölcsteát készített, és a mézes csuporral együtt az asztalra tette. Meggyújtott egy rózsaillatú füstölőt, ez volt Lídia kedvence, és amikor belépett az ajtón, az egész nappaliban érezhető volt a rózsaillat.

– Hosszú volt ez a hét – mondta Lídia, amikor a fotelba huppant.

– Ne haragudj, ezer dolgom volt.

– Bea mondta, hogy ma is bent jártál nálunk. És pár napja is.

– Akkor *is* Kövesdivel találkoztam. Mondta, hogy éjszakás leszel aznap.

– Ha fölhívsz, én is megmondtam volna. És ma mért mentél be hozzá?

– Semmi, csak dumáltunk egyet.

Bódog nem akarta lerohanni Lídiát. Egy nyugodt és szép éjszakára vágyott, semmi kedve nem volt ahhoz, hogy azon nyomban fölfedje előtte mindazt, amit Kövesditől megtudott. Ma úgysem dolgozott Lídia, legföljebb holnap tudhatná meg, hogy mi lett a vizsgálat eredménye, egy napot nyerhetnek, legalább ezt töltsék el boldogan, ha pedig úgy alakul, reggel még elmondhatja neki, hogy hogy áll a szénája. Nem is sejtette, hogy eltaktikázta magát.

– Az utóbbi napokban Kövesdinek ilyesmire alig volt ideje. Csodálom, hogy veled leült egy kicsit. Ami mostanában történik az onkológián, az az egészségügy szégyene. Csak ez foglalkoztatja. Ismered őt: mindent a betegekért!

– Persze, hogyne. De rám mindig szánt pár percet – mondta Bódog, és Lídia tekintetét kerülve mindkét csészébe töltött a teából. – Mézet?

– Igen, a szokásos kiskanálnyit.

Lídiának nem volt könnyű eltitkolnia, hogy tud a teljes körű vizsgálatról. Az eredményét ugyan Bea sem súghatta meg, Kövesdi hétpecsétes titokként kezelte, de tudta, hogy Bódog egész délelőtt bent volt, és könnyen kiszámíthatta, hogy mi minden történt az alatt. Nem akarta leleplezni Bódogot, éppen csak éreztetni akarta vele, hogy tud a vizsgálatról, és sejtetni, hogy akár az eredményét is ismerheti. Türelmesen várt. Tudta, előbb-utóbb megnyílik Bódog, ha bármit is megtudott, nem lesz könnyű elhallgatnia. Bódognak is tudnia kellett: legföljebb egy nap, és lelepleződik. Egy ideig még húzhatja, de szó szerint és képletesen is be kell adnia a derekát. Lídia bennfentes, és lehet, hogy hamarosan többet tudhat meg akár nála is. De ez az éjszaka legyen a gondtalan szerelemé, a felhőtlen vagy felhőtlennek látszó boldogságé.

Lídia is megérezte, hogy Bódog nem elhallgatni szeretné a birtokolt bizonyosságot, éppen csak hallgatni szeretne egy kicsit. Egy időre elhallgatni. Nem beszélni róla. Hogy semmi ne árnyékolja be ezt az éjszakát.

Másfelé terelte a szót.

– Azt tudod, hogy nélküled nem könnyű kibírni egy teljes hetet?

– Jobban járok, ha azt mondom: ezt nem is gondoltam – mondta, és nevetett. – Ne haragudj, Dia, megint elmerültem a munkámban. Írtam egy dolgozatot, rendet raktam egy kisregényben, és négy lapzártát éltem túl késés nélkül. Azért tudnod kell: nekem is nagyon hiányoztál.

Tövig égett a füstölő, amikor összeölelkeztek.

A tizennyolcadik nap – 2006. május 1.

A REMÉNY NÉLKÜLI SUGÁR

Tizenegy múlott, amikor Lídia az ágy mellé gurította az infúziós állványt, a műanyag csövet rádugta a Bódog karjába rögzített kanülbe, és megnyitotta az áramlásához utat biztosító csapot. Szemét le sem vette a palackról, csak figyelte, hogy rendben halad-e át a csövön a cseppenként útnak induló folyadék.

– Még egyet kapsz, ha ez lecsöpögött. Ez pedig ráadás, tőlem – mondta, és megcsókolta Bódogot. – Ha eljön az idő, hozom a pirulákat. Addigra megfőzöm az ebédedet.

– Én meg írok Dóriéknak. Fél kézzel – tette hozzá.

Május elseje volt, a munka ünnepe, melyet, mint az elmúlt évek során legtöbbször, most is munkával szeretett volna köszönteni.

Két és fél hét telt el azóta, hogy a klinikán farkasszemet nézett Kövesdi Ákossal.

Tizennyolc napot máris elvesztettem a kilencvenből, gondolta. Alig történt valami, és az adott (vagy kapott?) idő húsz százaléka odavan.

Hogy röpül az idő, próbálta mosolyogva kimondani ezt a banális mondatot, de torkán szorult a szó. Beletört a nyelve. Igen, az idő akkor is röpül, ha ez egy rohadt nagy közhely, morgott magában.

Mi történt ez alatt a két hét alatt? Alig valami. Két napom olvadt semmivé az újabb vizsgálatokkal. Azóta pedig minden napomat megrövidítik a sugarazással.

Háromnegyed hétkor kelünk, készülődünk, fejembe húzom az álcaként is szolgáló kötött sapkámat, nyakam köré tekerem a hosszú sálamat, be a kocsiba, Lídia megnyomja a gázpedált és irány a klinika.

Pontban nyolckor, a nap első páciense kapom a sugárkezelést. Fél kilenckor indulunk vissza, kilenc húszkor már ágyban vagyok, muszáj pihenni, a sugarazás hatásos: olyan fáradtnak érzem magam, mint amikor sihederként vagont lapátoltam.

Lídia megértette velem, hogy a sugárkezeléssel az átlagosnál is több energiát használ fel és veszít el a szervezetem, miközben egyre kevesebb lehetőségem marad arra, hogy bárhonnan és bármiből energiát nyerjek.

Gyengévé tesz, ami életben tart.

Könyvet sem veszek a kezembe, írni sem kezdek, hisz pontosan tudom, hogy fél tíz körül elnyom az álom. Tizenegy körül ébredek. Fél napomat zabálja föl előlem a kezelés és az utóhatása.

Időrabló és időt elherdáló elfoglaltság rákos haldoklónak lenni.

A korán kelést és az autózást megspórolhatnánk, de inkább időt vesztek, semmint hogy a klinika gyógyszer, fertőtlenítőszer és húgy szagát árasztó levegőjében poshadjak, hallgatva a reménykedő és reményt vesztett haldoklók, az időben és testi romlásban alig előttem járó sorstársaim jajgatását és nyögdécselését.

A sugárkezelés egyetlen hozadéka, hogy gátat vet a sejtosztódásnak. Ahogy az okosok mondják: nagy energiájú ionizáló sugárzással, a DNS-ként is ismert örökítő anyag szétrombolása révén. És ha mind egy szálig nem is pusztulnak el a rákos sejtek, legalább kontroll alatt tartják a daganatot, és akadályt gördítenek a sejtek szaporodása elé.

– Talán – mormogta alig hallhatóan. Ezt állítja Kövesdi, de holtbiztosra akkor sem vehető. Ő ezt mondja, én pedig kénytelen vagyok elhinni. Ebben kell vagy kellene hinnem. A sugarazással meg akarja hosszabbítani az életemet, és esélyt akar adni a gyógyulásra. Azok után, hogy kimondta: három hónapom maradt. Köszönöm, ebből nem kérek. Az egészből csupán annyi érdekel, hogy életben maradjak, míg meg nem születik az unokám. Csak Dóri miatt vállalom, semmi más nem számít, ezt Ákosnak is megmondtam. Csakis a baba miatt. Élnem kell, amíg meg nem születik, ez a dolgom, semmi más. Ezért teszem. Különben isten tudja, mit tennék. Az értelmetlen harcban sosem hittem, ma pedig pláne nem hiszek. Most, haldoklásom előjátéka idején nem szeretnék megbolondult Don Quijote lenni. Egész életemben az őrülten normális lovag példáját követtem, pusztulásomra készülődve inkább lennék Sancho Panza, a halál fegyverhordozója. Semmi kedvem sincs esélytelen küzdelembe kezdeni az előttem terpeszkedő, lapátjait közömbösen, részvétlenül forgató, legyőzhetetlen szélmalommal, a rákkal. Szomorú szemű, csupa csont lovam, Rocinante patáinak dobogásaként dörömböl a fülemben a falióra ijesztő ketyegése.

A halál Kövesdi segítségével végérvényesen megjelölt magának: lemoshatatlan filctollal rajzolt egy keresztet a hátamra, közvetlenül a gerincem mellett, pontosan ott, ahol a sugarazás behatol a tumor irányába. Ez az én Achilles-sarkam. Testem egyetlen sérülékeny pontja. Itt dől el minden. Pont itt, a hátamon. Mostantól nekem is megvan a keresztem. Nem is egy: rajzolt még egyet a hasamra is, és egyet-egyet a két oldalamra is. Mindig más irányból

látnak hozzám, hogy kíméljék a sugárral keresztüldöfött belső részeimet.

Mentik a menthetőt, hatástalanul győzködve a legyőzhetetlent.

Tükörbe ritkán, akkor sem szívesen nézek. Minden alkalommal egy sápadt, beesett arcú, elkedvetlenedett, bizonytalan és reménytelen tekintetű, ismeretlen ember néz vissza rám. Egy megsárgult levél. Egy félig kifacsart citrom. Egy kukacrágta, rothadásnak indult alma. Elegem van belőlem!

Ahogy múlnak a sugarazással töltött napok, egyre inkább vörösödök, majd barnás színre váltok. Mintha egy felelőtlen napozás nyomait viselném. Száraz a bőröm, és néha úgy érzem, mintha lángok mardosnának. A meleg vizet kerülöm, a szappant meg kell válogatnom. Az egyik pizsamám végleg lejátszott, a műszál kikezdte a bőröm.

Ennem kell és tudomásul vennem, hogy állandósulnak a gyomorbántalmaim, hogy vacakolnak az emésztőszerveim, hogy hol hasmenés, hol hányás fordítja ki belőlem az egyébként is nehezen belém kerülő ételt. Diétáznom kell. A fűszeres megárt, és csak a folyékony ételek mennek le simán. Meg a gyümölcslevek. Szerencsém, hogy leveses vagyok.

Energiát alig vesztek, sugárkezelés idején nemi életet élni nem tanácsos.

Hogy basszák meg!

Lídia nélkül semmire sem mennék. Ha ő nincs, én sem vagyok.

Kövesdi szerelmi diétára ítélt. Igaz, valójában már azt sem tudom, örülnék-e, ha ilyen állapotban ölelhetném magamhoz Lídiát.

A TOSZKÁN TANYA

Elmúlt dél, mire az ölébe került a billentyűzet, fölrakta a szemüvegét, és jobbjának mutatóujjával pötyögni kezdte a második levelet.

Dórikám,
napok óta tologatom, halasztgatom a levélírást, talán, mert megnyugtatott, amit írtál, mármint, hogy nincs változás a gömbölyded pocakodon belül, és Te is jól viseled a drága terhet. Remélem, nem csupán nyugtatgatni szerettél volna, és valóban jól vagytok. Tudom, Zoltán erején fölül vállal, nem lehet könnyű dolga, egyszer az irodában, egyszer otthon, de ha fáradtnak érzi magát, gondoljon az évek óta várt, kincset érő gyermekre, és sosem fogja terhes áldozatnak tekinteni az igyekezetét. Te továbbra is mentsd ki magad minden fárasztó munkából. Remélem, megérti Zoltán, hogy nem csak magadat óvod evvel, hanem a Benned ébredező magzatot is. Ha megszületik, úgyis szaporodnak a teendőid. Ha csak módodban áll, aludj akár délelőtt, akár délután, és álmodj szépeket a szülésig, mert utána egymást követik majd az álmatlan és kimerítő éjszakák.

Én a szokásos munkamániámmal dolgozom a kisregényemen, tulajdonképpen megvagyok az első harmadával, így aztán gond és szívfájdalom nélkül tehettem félre, hogy végre ismét Nektek írhassak. Este még hívlak Benneteket, mesélek majd ezt-azt, de bocsássátok meg, írni jobban szeretek, mint fecsegni. Különben is író vagyok, és jól tudom, a szó valóban elszáll, az írás pedig egy ideig mégiscsak megmarad.

Tartozom még valamivel, az előző levelemből maradt ki: a San Miniato al Ponte templom ritka szépen rendben tartott, kicsinyke temetőjében Carlo barátunk elvezetett minket egy nála sokkalta híresebb Carlo, egy Lorenzini néven élt egykori újságíró sírjához. Hogy ki ő, tulajdonképpen Ti is tudjátok, illetve így, a neve után mégsem egészen biztos. De ha azt mondom: Collodi, máris tudjátok, kiről beszélek. Igen, Lorenzini használta írói álnévként anyja szülőfalujának, Collodinak a nevét, és ezen a néven szülte meg világhíres gyermekét, a marionettbábu Pinokkiót, korának Harry Potterét, ezt az elszemtelenedett, engedetlen, fából faragott fiúcskát, és eszelte ki a gyakran erőszakig fajuló kalandjait. Nemegyszer olvastam róla neked is, Dórikám, emlékszel, hányszor megtapogattad az orrodat, amikor elmondtam, hogy ezt a torz szervet a hazudozásainak köszönhette Pinokkió. Ezer szerencsénk, hogy a mi orrunk nem torzul el a kisebb-nagyobb hazudozásoktól. Ha valamennyi hazudozó ember orra megnyúlna (beleértve az enyémet is), naponta ejthetnénk vele szúrt sebeket egymáson. Így csupán a hazudozásainkkal ejtett kisebb sérülések miatt kell szégyenkeznünk. Meg amiatt, hogy egyszer-egyszer, az életünk egy-egy szerencsétlen időszakában magunk is marionettbábuként viselkedünk.

Drágáim, már itt vagyok a végleges szállásomon, Sienától délre, mintegy tizenöt kilométerre a várostól, Pievina és Asciano közelében. Egy kétszintes, mészkőből épült ház emeletén rendezkedhettem be. Egy műterem nagyságú helyiséget kaptam, keletre, délre és nyugatra néző ablakokkal, és bármerre tekintek ki, túlzás nélkül mondhatom: Isten földmérői itt jelölték ki a világ közepét.

A ház körül heverő napégette, kiszikkadtnak és terméketlennek látszó domboldalakról három irányból futnak le felénk az utak, és amikor egy-egy nagyobbacska felhő árnyéka átvonul a tájon, úgy érzem, mintha megmozdulnának az út mellett sorakozó, egyszer olajzöld, máskor koromfekete színre váltó ciprusok. Mintha erre indulnának, mintha egytől egyig ide igyekeznének, le a völgybe, otthagyva a dombok hajlataiban megbúvó tanyákat, hogy aztán felkapaszkodjanak erre az olajfákkal tűzdelt és árnyékolt lankára, amelyre ezt az elvarázsolt épületet megálmodták az egykori tulajdonosok.

Akár azt is mondhatnám, az évszázadokon át tartó, hosszú lépegetés végén akadt a ciprusok között néhány, mely valóságosan is ide ért. Megszámoltam, az épület körül tizenhárom ciprus böködi az eget, legtöbbjük túlhaladja a tíz métert, sőt, a legkiemelkedőbb, akár egy harangtorony, talán a húszméteres magasságot is eléri. Vezérként tornyosul, királyként magasodik társai fölé. Mint aki irányt szab: erre, csak erre, barátaim, nincs megállás, föl az égig! Ahányszor a ház felé tartok, az az érzésem, a tanítványok figyelik a hegyi beszédet mondó Messiást.

A mondatvégi pont leütése után megállt, és a megszólítástól kezdve, javítgatva olvasta újra az egészet.

– Kényszer-Pinokkió – mormogta félhangosan. – Nem mondasz igazat, gyermekmód lódítasz, és lám, attól sem tartasz, hogy répanagyságúra nyúlhat az orrod. Még csak gyónásra sem gondolsz, mert abban bízol, Isten szeme mindent lát, és ha így van, tudnia kell, hogy nem önös érdekből hazudozol.

A macskaléptekkel mellé érkező Lídia zökkentette ki az olvasásból. Az ágyhoz lépett, tálcával a kezében, rajta a reggel rendelt köménymagos rántott levessel. Az imént vette le a tűzhelyről, még szinte forrt a tányérban.

Bódog orrát megcsapta az illata.

– Egyél – mondta a nő. – De várd meg, hogy langyosra hűljön! Amíg sugaraznak, nem eheted túl melegen. Jó étvágyat, Bódi! Szükséged van az erődre.

Az ágy szélére ült.

Amíg Bódog a levest hűtötte, az arcát vizslatta. Próbálta összevetni a pár héttel előbb látottal. Avval a gondtalan arccal, amelyet évekkel előbb először vehetett szemügyre. Nyugodtnak, mondhatni kiegyensúlyozottnak tűnt ez az arc, és mégis mintha valamiféle rémület ült volna a szemében. A kilátástalanságból fakadó rémület. A bizonyosság rémülete.

Bódog tudta, erősnek kell maradnia, hogy minél tovább megőrizhesse a testi és lelki erejét. Gyakran érezte úgy, és mostanában még inkább így gondolta, hogy számára az erőt maradéktalanul talán már csak a rántott leves, ez a valójában semmitmondó, üres, egyedül a kömény illatát és ízét őrizgető lé adhatja át. Ez a könnyű leveske, ez a viaszosvászonnal fedett paraszti asztalokhoz és alumíniumkanalakhoz szokott lélotty, melyet a halványan megpirult liszt és az aprócska kömény tesz fenségessé. Csupa egyszerűség és pórnépi hangulat, melyet nem kanalazhatnak sem a lakomák, sem a feltupírozott fogadások vendégei. Ez a gőzölgő licslocs jót tesz a beteg gyomornak.

Evett néhány kanálnyit, aztán félretolta a tányért, és a mellé kuporodó Lídia kezébe adta a tálcát.

– Tegyük el későbbre – mondta. Úgy érezte, ma már semmi nem fog lemenni a torkán.

Lídia nem mozdult. Ült az ágyon, ölében a tálcával és a maradék levessel.

– Ez így nem lesz jó. Enned kell, mert élned kell! Legalább egy kicsit…

– Hozd vissza fél óra múlva! Addigra készen leszek. Hátha…

Lídia bólintott és visszament a konyhába, Bódog pedig újra beleolvasgatott az egyik Toscana-könyvbe, majd írni kezdett.

Mondanom sem kell, mekkora öröm, hogy egy ilyen patinás épületben szállhattam meg, és hogy ha csupán két hónapon át is, de itt alkothatok. Errefelé a Toscana bűvöletében élő, jómódú európaiak versengnek az efféle tanyákért. Egymást érik a különféle nemzetiségű ügynökök, akik legtöbbször épp ilyen isten háta mögötti, magányos villák, házak és tanyák után kutatva verik föl az alig járt földutak porát. Németek, angolok, franciák, sőt még amerikaiak is kutatnak az ódon épületek után, hogy aztán némi pénzt ráköltve alakíthassák családjuk második otthonává vagy titkos szerelmük fészkévé. Boldog, aki évi rendszerességgel tölthet el itt pár lélekemelő hetet. Hát hogyne lennék boldog én is, akinek három hónap juthat Toscana földi paradicsomából?

A ház tulajdonosa szerint furcsa kis népség Toscana idegen elitje. Zártan, legtöbbször egymástól és a helyiektől is elbújva élnek. Csupán egy-egy hétvégi estély zökkenti ki őket a vállalt és szeretett, kívánt és elért magányukból. Ilyenkor eredeti olasz ételeket készíttetnek a szakácsaikkal, és egész este keseregnek a békés vidéket

sem kímélő, Isten csapásaként ható változások miatt, a békét felborító idegenforgalmat és a betolakodó turistákat okolva. Az ilyen estélyeken, Chiantit kortyolgatva ajánlgatják egymásnak a feketén dolgozó, egyébként Toscana legjobb szakiparosainak mondott mestereit, a legtalpraesettebb házvezetőnőit, a legprecízebb takarítócégeit és a legmegbízhatóbb bébiszittereit. Amikor pedig feledtetni akarják a jöttmenteknek kijáró fanyalgásból fakadó sérelmeiket, beülnek egy kapucsínóra a legközelebbi település főtéri kávéházába, hogy legalább olyan hatást keltsenek, mintha az őslakosok leszármazottai volnának.

Mi baj van ezzel, kérdezhetné az ember, de nem kérdezi, mert elfogadja, hogy az utóbbi években így alakult, ekként formálódik a világ, és benne a világ közepe: Toscana. Semmi kétség, túl a dombok szelíd hullámzásán, az akkurátusan művelt termőföldjein, városainak és falvainak elragadó hangulatán és megkapó szépségén; túl a művészetek ezerágú virágzásán; túl az évszázadokat látott és túlélt palotáin; túl a völgyekben és dombtetőkön műemlékké érett tanyáin, az erdők mélyén és a hegytetőkön rejtőzködő kolostorain, apátságain és várain; legvégül pedig túl a Fra Angelico vásznain megörökített, világszép tájak ragyogásán, Toscanában az maradt a legszebb és legmaradandóbb, ami sem pénzért, sem aranyért nem vásárolható meg: a századokon keresztül formálódott, máig ható emberi példa, mely ma is makulátlan márványszoborként áll a száját tátó emberiség előtt.

Újra abbahagyta a gépelést, elolvasta az utóbb írt mondatokat, és hol itt, hol ott javított vagy alakított rajtuk. Igaza van Thomas Mannak: az író tényleg olyan ember, aki sokkal nehezebben ír, mint egy rendes polgár.

Lídia tudta, hogy ha most, ebben a percben lép Bódog mellé, és adja kezébe a tablettáit, kevésbé zavarja meg a munkában.

– Ismét eltelt két óra, Bódi, be kell venned a piruláidat és lecserélem az infúziós palackot is.

Nem ellenkezett. Elvette a gyógyszereket, a pohár vizet, és pillanatok alatt eltüntette a négy szem tablettát, Lídia pedig gyakorlott mozdulatokkal akasztotta az üres helyébe a tele palackot, aztán rákötötte az író balkezéhez rögzített kanülre.

– Köszönöm – mondta Bódog, és megcsókolta Lídia kezét.

– Hol tartasz? – kérdezte Dia.

– A reneszánsz környékén – mondta Bódog.

Mindketten mosolyogtak.

– Folytasd csak, nem zavarlak – fogta rövidre, Bódog pedig tovább írt.

Sokszor eltűnődtem rajta, gondoljátok meg Ti is, milyen elementáris erővel hatott, amikor a nép gyermekei, az egyre erősödő kereskedő népség, és a mindinkább vagyonosodó és egyre inkább eszesedő polgárság foglalta el az addig egyeduralkodóként gangoskodó arisztokrácia helyét! Már akkor is tudható volt, Dante is erről énekelt az Isteni színjátékban, ők sem voltak kivételezettek, pláne nem szentek. Adva volt egy megkövült játékrend, ismert volt az addig táncolt koreográfia, melyet nem csupán felülbíráltak, de újra is írtak, hogy attól kezdve az új játékszabály szerint élhessenek, megalapozva a város új rendjét, a bimbózásnak indult köztársaságot.

Akárhogy is nézzük, Dórikám, ez az idő volt a gondolkodás forradalma. Igen, Zoltán, ahogy a telefonban

is mondtad, ezt nevezzük az igazi reneszánsznak, mellyel már nem tudott mit kezdeni a teljhatalmú, mindenkit maga alá gyűrő, és a vele szembeszegülőket elsöprő egyház. Az egyházfőknek meg kellett barátkozniuk avval, hogy a kor emberei használják az eszüket, és avval is, hogy az önmagát megismerni akaró, a természettel újra barátságot kötő ember lépett az egyház gazdagodása érdekében dédelgetett, imádás tárgyává tett Isten helyébe. Szabaddá vált az ember! Szabadon lélegezhetett, gondolkodhatott és érezhetett! Pár esztendő alatt kisöpörte a tudatából és a világból a maradi és haladásellenes eszméket, és egymást érték a művészek, akik minden egyes ecsetvonásukkal és kőpattintásukkal az ember nagyságát és fenségét ábrázolták és hirdették. A hittel élő, frissen gondolkodó és mélyen érző ember ülhetett a világ trónusára.

Higgyétek el, nem győzök hálát adni a sorsnak, hogy itt lélegezhetek, gondolkodhatok és alkothatok! Hogy itt érezhetem embernek magam. Egyáltalán: hogy embernek tudhatom magam.

Mostanság engem is ugyanúgy perzsel és tölt fel a nap, ahogy évszázadokkal előbb a forradalmat hozó Medicieket égette és termékenyítette. A Medicieket, ezeket a köz érdekében okosodó, példaadó mértékletességgel és józansággal vagyonosodó, kíméletlenül kemény és bőkezű mecénásként sem utolsó államférfiakat. Ugyanaz a ragyogó kék ég borul fölém, mely alatt a világ arcát emberibbé formáló művészek éltek és alkottak.

Néha úgy érzem, egykoron itt éltem velük, sőt, olyan érzéseim is vannak, hogy legtöbbjükkel már évszázadokkal ezelőtt találkoztam. Ismerős a táj. Valamikor régen biztos, hogy végigbarangoltam a dombokat

és a völgyeket, jártam a palotáiban és a tanyáiban, és most, a huszonegyedik század elején úgy bámulom a házak homlokzatát, mintha réges-régen magam terveztem volna mindegyiket, és mintha én bányásztam és csiszoltam volna hozzájuk a márványt. Ismerősek a fák és a bokrok, és kezdem azt hinni, hogy sok-sok évvel ezelőtt én ültettem el a mostanra égig nyújtózkodó ciprusokat.

Tudom, századok óta tudom, hogy Toscana nem egy kikanalazható mézes csupor. Ezt csak a mai útikönyvek próbálják elhitetni az ideérkezőkkel. Toscana mértékletes, következetes, néha rendkívül szigorú és titokzatos, de arra is képes, hogy gőgössé és féltékennyé váljon. Épp ez mutatja, hogy mégiscsak eredeti szépség, érett és kívánatos, fényben pompázó nő, akinek szoborszerű testén úgy táncol a nap sugara, mint egy kövekkel kirakott diadémon. Az érett és bűbájos asszonyt a fény teszi még szebbé és ragyogóbbá, a fény hiánya pedig szomorkásan széppé és meghatóan vénné.

Reggel és este a fények asszonya az örökkévaló természetre tekint, megbámulva, hogyan festi át tájait, fáit és házait a felkelő és a lenyugvó nap. Kéjes mámorba kergeti a folyton őt mustrálgató és csodálatára összesereglő embereket, és nincs, aki ellenálljon szédítő erejének.

Nem tudom, hallottatok-e róla, annak idején Stendhal különös dologról számolt be olaszországi útinaplójában: Toscana káprázatától egyszerűen sokkot kapott, és ez épp akkor tetőzött, amikor Firenzében, a Santa Croce templomban Giotto alkotásait csodálta. Az orvosok szerint Toscana remekműveiből többet kapott annál, mint amennyit képes befogadni az érzékeny lélekkel megáldott

rajongó. A firenzeiek egyszerűen túladagolták a reneszánsz művészek mesterműveit. Ez a jelenség a Stendhal-szindróma.

Ma, amikor a ház mögötti dombon ülve perceken át bámultam, hogy a nap hogyan égeti bele magát a távoli hegyek szikláiba, magam is úgy éreztem, ezer szerencsém, hogy itt is csak naponta egyszer láthatok napnyugtát. Talán bele is halnék, ha kétszer nézhetném végig.

Abbahagyta az írást és megdörzsölte a szemét. Ráklikkelt a mentésre, újra végigolvasta a levelet, aztán csatolta és útnak indította.

Fáradtnak érezte magát.

Akkor riadt föl, amikor Lídia visszahúzta rá a lecsúszott takarót, egy tálcán az ölébe tette a megmelegített rántott levest, és leült az ágy melletti karosszékre.

Sokáig maradtak ébren.

Fölidézték és egymás mellé rakosgatták a maguk mögött hagyott két hét történéseit.

– Jó, hogy itt vagy mellettem – zárta le a beszélgetést Bódog. – Ha nem lennél velem – tette hozzá szomorkás mosollyal – azonnal hazautaznék.

A második nap – 2006. április 14.

A REGGEL

Bódog még mélyen aludt, amikor Lídia kávét főzött, tejet melegített, és miután egy tálcán az ágy mellé tolt asztalkára tette, csak ült, és nézte Bódogot.

Ha örökké, egész életen át itt ülhetne, őt nézhetné, és egy életen át várhatna az ébredésére, akkor sem lenne sok belőle, gondolta mindig. Az első együtt töltött perctől kezdve érezte ezt, és tudta, nem is történhetne másképp, senki mással nem tudta volna elképzelni az életét. Megbékélt a helyzetével, tudomásul vette, hogy Bódog ódzkodik az együttéléstől, hogy egy megromlott, kudarcba fulladt házasság után ezerszer is meggondolja, belevágjon-e egy másikba, így aztán inkább beletörődött abba, hogy hosszabb-rövidebb ideig magányosan telnek a mindennapjai. Mivel a Bódoggal kettesben megélt percek és órák megannyi örömet és ragyogást vittek az életébe, mindent megtett azért, hogy megtartsa az írót. Lassanként kialakította azt a magányos életet, melyet mégis társas kapcsolattá emelt egy olyan férfi, aki mellett boldognak érezhette magát.

– Jó reggelt dörmögő mackó! – köszönt rá, amikor Bódog kinyitotta a szemét. – Már azt hittem, délig se ébredsz föl.

– Bújj vissza a barlangomba, hűvös van odakint! – nyúlt Lídia felé.

Lídia megmarkolta a kezét. Hagyta, hogy lecsússzon róla a köntös, és hogy Bódog a paplan alá húzza. Megbor-

zongott, amikor a bőrük összesimult, ahogy megérintette a meleg testét. Átkarolta a férfit, és a mellkasára hajtotta a fejét. A szíve dobogását hallgatta.

– Így már minden rendben van. Már csak egy kis kávé hiányzik.

Lídia visszanyúlt a csészéért.

– Íme, az is megvan. És most adj egy puszit, és mondj nekem valami szépet!

Az egész este, a fél éjszaka, az a pár óra, gondolta Bódog, miközben a kávét kortyolgatta, az nagyon szép volt, mint mindig, mint minden alkalommal, ahányszor csak találkoztak, az első együtt töltött éjszaka óta.

Minden percére emlékezett.

Attól kezdve, hogy első alkalommal belépett Lídia lakásába, attól kezdve, hogy az ajtó csukódása után összeölelkeztek, majd pár pillanat múlva el is engedték egymást, hogy csak visszafogott szenvedéllyel adják meg magukat a szerelemnek.

Emlékezett a pillanatra, amikor Lídia először bújt be mellé a saját ágyába, a percre, amikor megérinthette a jéggé dermedt kezét, amikor összekulcsolták az ujjaikat, így várva ki azt a pillanatot, amikor nemcsak Lídia ujjai, de ők maguk is kiengednek.

Szavakat keresgéltek, időnyerésre alkalmas szavakat, melyek végül sután kongtak a levegőben, értelmük is alig volt, hiszen mindketten az érintésre, az őrületbe kergető vad ölelésre vártak és vágytak, egy hatalmas vágtatásra, tudva, hogy ezt a vágtát egy szívmelengető, csöndes, halk szavú, kéz a kézben sétának kell megelőznie.

Emlékezett az első csókra, ajkuk első találkozására, és azokra a kissé esetlen pillanatokra, azokra a lázas percekre, amikor lassan araszolt Lídia testéhez, hogy egyre közelebb férkőzhessen a lelkéhez is.

Emlékezett a Lídia fülébe suttogott, kissé félszeg szavaira, az eldadogott, vallomással fölérő mondataira, a szinte a szavaihoz idomulva erősödő Boleró monoton ritmusára, Chopin andalító noktürnjeire, és a Carmina Burana örömünnepet sugárzó hangjaira.

Emlékezett a borzongató érzésre, azokra a percekre, amikor ujjai először futhattak végig Lídia hátán, elkalandozva a gerinc kecses völgyében, lefutva egészen a fenék finom hasadékáig, hogy aztán újra fölfelé kalandozhassanak, és a lapocka dombjaira jutva megálljanak egy percre, és új célpontot keresve a finom nyak felé induljanak, lassú és izgató lépésekkel, puha szökellésekkel, a hajfonatok erdei alatt be-bekukkantva az aprócska fülekre, és onnan megint csak vissza, a hónalj érintésével a szépívű csípő felé futkosva, le és még lejjebb, egészen a combok domborulatáig és a finom térdekig, majd tovább, a térdhajlaton át az annyiszor megcsodált lábacskákig, hogy aztán egy kis táncot járhassanak a bokákon és a lábfejeken, és boldogan jelenthessék, hogy eljutottak egészen a lábak picinyke ujjaiig.

A kezek és az ujjak vándorlása, hosszú és türelmes gyaloglást követően, Lídia melleinél ért véget, utolsó pihenőt tartva az oázisba lépés előtt, egy lassú körtánccal ünnepelve meg az odaérkezést, egy furcsa keringőt járva, százszor és ezerszer körbekarikázva az érett melleket, hogy aztán Bódog az ajkaival is megérinthesse, egy csókkal köszönthesse a kislányosan szép bimbókat, majd tovább karikázva, egyre erősebb érzelmi hullámokat kavarva, akár egy őrülten robogó tájfun, akár egy rettenetes

erejű, eszeveszetten örvénylő hurrikán haladjanak tovább az ujjai, elsodorva mindent, ami az útjába kerül.

Emlékezett Lídia meg-megremegő testére, a bársonysimaságú bőrére, a bőre illatára és a pillanatra, amikor a melléről útnak induló ujjai újabb célpontot keresve végigtáncoltak Lídia hasán, és átszökkentek a köldökén, hogy aztán a beteljesüléstől reszketve, hason csúszva hatoljanak át a szerelem dombocskájának sűrű bozótosán, végképp beleveszve a régóta vágyott, csillogó harmatcseppekkel gyöngyöző oázisba, hogy legvégül a szerte kalandozó ujjak nyomát követve ajkával is megkóstolhassa, nyelve hegyével is élvezhesse a narancsillatú liget életet adó forrásának vizét.

Emlékezett arra is, ahogy Lídia életre kapott ujjai elindultak, ahogy a körmei bele-beledöftek a testébe, ahogy végighasítottak a bőrén, örök életre belevésve az első együtt töltött éjszaka emlékét, és ahogy két karja szenvedélyes, vad és föltüzelt polip csápjaiként ellenállhatatlan öleléssel tekeredett a nyakára, magával húzva Bódogot a nap fényét keresgélő mélységbe, hogy egyre mélyebbre, a végtelen mélységbe hatolhassanak, egy őrült, eszeveszett zuhanás kábulatában.

Emlékezett Lídia híddá merevedett testére, a mennyezetig ágaskodó, szent hegyként eget döfködő, sziklává feszült melleire, a bőrét szétszaggató, Bódog hasáig csúcsosodó medencecsontjaira, a talpait Istennek mutogató, görcsbe rándult lábaira, és arra, ahogy a bársonyba csomagolt testén szerteszét gurult a szerelem katlanának tüzétől gyöngysorrá fűzött izzadság, Lídia szaggatottan ziháló mellkasára, meg a csillagos égig üvöltött, nyöszörögve és nyögdécselve végigdadogott imájára, és az Isten mosolyából támadt gomolyfelhőkből záporozó örömkönnyeire.

– Szépet? – nézett Lídiára. – Tudnék szebbet mondani annál, aki jó hozzám? Szép vagy. És persze veled együtt az élet is szép. Szebb, mint nélküled. Sokkal szebb. Az élet gyönyörködtet, és el is szomorít. Legjobb lenne nem tudni, hogy egyszer véget ér.

– Ez gyönyörködtetett és el is szomorított.

– Akár az élet – felelte Bódog, és belekortyolt a kávéba.

– Ma csak ez foglalkoztat?

– Nem ma. Mától kezdve. Pontosabban épp úgy, mint eddig, de mától kezdve kiváltképp.

– Vagy inkább tegnaptól kezdve, nem?

Lídia egy szemvillanás alatt rájött, hogy ezzel a mondattal egy lépéssel túl ment az általa elképzelt határon, és legszívesebben visszavonta volna az utolsó szavait, de már elkésett. Bódog számára is egyértelművé vált, hogy már tud valamit, csak azt nem tudta, hogy mindent és mindenről tud, vagy csupán azt és annyit, hogy tegnap túlesett egy alapos vizsgálaton.

Lídia kortyolt a kávéból.

– Beszéltél Kövesdivel? – kérdezte Bódog tapogatózva.

– Vele nem. Beától tudom, amit tudok.

– Bea sem tud mindent. Csak ketten tudjuk a vizsgálat eredményét: Kövesdi és én.

– Lehetek én a harmadik?

– Csak te lehetsz. De tudnod kell: Bea nem lehet a negyedik. Ennek hármunk közt kell maradnia.

– Ijesztgetsz? – emelte föl a fejét Lídia.

– Nincs szándékomban.

– Rák?

– Hasnyálmirigy.

Lídia összeroskadt. Az arca falfehérré vált, a könnyeivel küszködött. Egyetlen hang sem jött ki a torkán.

Néhány perc múltán szakadt föl belőle:

– Jézusom!

– Ahogy mondod: Jézusom. Hozzá kell imádkoznunk.

– Mit mondott Kövesdi? – kérdezte, még mindig zokogva.

– Először egy évvel vigasztalt, később fél évet lódított, de amikor megmondtam, hogy Dóra a hatodik hónapban van, veszélyeztetett terhes, és hogy nekem föltétlenül meg kell tudnom az igazságot, mert tudnom kell, hogy megérem-e az unokám születését, kinyögte, hogy talán még három, legföljebb négy hónapom lehet.

– Daganatos betegeknél nem szokása az igazmondás. Pedig törvény kényszeríti rá.

– Az ő törvénye egészen más. Mindig is a legjobbat akarta a betegeinek. Ő még a régi kor orvosa. Más törvények mozgatják. Tulajdonképpen nem én kényszerítettem ki belőle az igazat, hanem Dóra. Ákos aligha árulta volna el, ha nem mondom el, hogy Dóra terhes.

Bódog időt hagyott arra, hogy Lídia megemésszе a hallottakat. Nem folytatta. A tekintetét leste. Papír zsebkendőt nyújtott felé.

Lídia szemét törölgette, és fölszakadt belőle a rázkódtató sírás.

Újabb papír zsebkendőért nyúlt, fejét az író ölébe hajtva zokogott.

– Mi lesz veled? Itthon maradsz?

– Amíg lehet, igen. Ide kellene költöznöd. Ha lehet, itthon kéne ápolnod. És legjobb lenne be se menni. Csak hozzád kötődöm. Szeretlek.

Lídia a szemét meresztgette.

– Tudom. De kissé megkésve költözünk közös fedél alá, nem gondolod?

– Vedd úgy, hogy most jönnek a mézeshetek.

Bódog még szorosabban ölelte meg Lídiát.

Megcsókolta, aztán hagyta, hogy fejét a mellére hajtva kisírja magát.

– Amíg nem kerülsz be a klinikára. De azután mi lesz? Hogyan tovább? – kérdezte végül Lídia.

– Még nem tudom. Tegnap dél óta ezen gondolkodom. – Bódog finoman rakosgatta Lídia hajtincseit. – Az én sorsom eldőlt, de hogy hogyan maradjon ki mindebből Dóra, azt még nem tudom.

– Nem adhatod föl! Erős vagy. Küzdened kell az életért!

– Az életért? Igen, az unokám életéért! El kell tűnnöm Dóráék elől. Ha végig kell asszisztálnia a leépülésemet, félek, hogy elveszíti a gyermeket.

– El akarod titkolni a betegségedet?

– A haldoklásomat.

– Nem vitázom veled. És hogyan?

– Még nem tudom. Arra gondoltam, el kéne tűnnöm erre a három hónapra. Úgy kellene tennem, mintha elutaznék. Külföldre, bárhova.

– Bódi, tudom, hogy most csak az unokádra gondolsz. De én rád is. És ha Dóra megtudná, hogy mi történt veled, ő is arra biztatna, hogy küzdj, amíg lehet. És biztosan vállalná, hogy melletted legyen.

– Ha megismerné a leleteimet, hiábavalóvá válna minden szava. Épp elég rákos haldoklóval találkoztál ahhoz, hogy tudd, az eltökélt küzdők is ott végezték, ahol azok, akik föladták.

– Nem mindenki.

– Nem. De azoknak nem hasnyálmirigyrákjuk volt. Vagy ha az, akkor nem volt ilyen előrehaladott az állapo-

tuk. Sajnálom, Dia, vesztes leszek. Jobb, ha Dóra nem nézi végig, hogyan válok a rák martalékává.

– Megértelek, de nem értek egyet veled.

– Tudom.

– És mire gondoltál? Hova mész? Az Adriára?

– Nem. Még két hétre is ritkán mentem nyaralni, nemhogy három hónapra. Íróként kell vendégeskednem valahol. Valami megbízásféle kellene. Írók találkozója, ilyesmi. Ami kikerülhetetlen. Munkával járó utazás. És mindenképpen Európában.

– Olaszország? Oda már ilyenkor, áprilisban is érdemes kimenni.

– Mondjuk. Van ott néhány szép város. Róma nem jöhet szóba. Oda zarándokok mennek, nem írók.

– Firenze?

– Esetleg. Vagy Siena. Sokat tudok mindkettőről, de egyikbe se jutottam még el.

– Vagy mindkettő: Toscana. Békésebb helyet aligha találsz.

– Ez tetszik. Toscana. Úgyis azt terveztem, hogy a nyáron oda utazom. Dóra majd elújságolhatja a tanyasiaknak, hogy az apja Toscanába utazik, három teljes hónapra, valami írótalálkozóra! Nem, nem találkozóra! Egy üdültetésre. Nem, ez hülyeség, írókat senki sem üdültet. Mi lenne, ha egy kiadó hívna meg?

– Toscanáról szépeket írni? Azt már mások is megtették.

– Nem föltétlen Toscanáról, de érintve Toscanát.

Lídia kibújt a paplan alól, fölvette a köntöst és Bódog elé állt.

– Igen tisztelt Bódog Halász – mondta mókázva. – A firenzei Medici Kiadó évek óta nyomon követi az ön munkásságát, és úgy döntöttünk, néhány más európai íróval együtt meghívjuk önt három hónapra a városunkba. Kiutaztatásáról és itteni szállásáról gondoskodunk, csupán annyit kérünk öntől, hogy az ittléte alatt szíveskedjék megírni egy regényt, amely, bármily kismértékben is, de érinti a mi szeretett Toscanánkat. Egy sorozat részeként az ön regényét, akár csak a többi meghívott író regényét, még az idén karácsonyra megjelentetjük, és ezzel ön le is rendezte a tartozásait. Válaszát várva, tisztelettel: Alberto Tomba, tulajdonos és síbajnok.

Bódog hangosan nevetett.

– Bújj ide mellém, te kis műlesikló bajnok!

Lídia ledobta a köntöst, és visszacsúszott a paplan alá.

Bódog magához húzta, és megcsókolta.

– Nem is rossz, amit mondtál. Valami effélére gondoltam. Már csak azt kellene kiagyalni, mi az oka, hogy ilyen hirtelen utazom.

– Beugró vagy.

– Micsoda?

– Valaki ment volna, de kiesett. És te utazol helyette.

– Ez sem rossz! Angyal vagy, Dia! Mondjuk a megbetegedett öreg Darányi helyett megyek. És senkinek sem szabad megtudnia, hogy rákkal fekszem! Az unokám születéséig pedig mindenképp élnem kell.

– És ha kibeszéli a város?

– Tőlem senki sem tudja meg, és még ha ez most kissé morbid hasonlat is, hallgatni fogok, mint a sír. Rajtam kívül pedig csak ti tudjátok.

– Rajtunk semmi sem múlhat. Egyébként pedig minden rendben van, a törvény melletted áll: halálos betegként úgy rendelkezhetsz, hogy a családtagjaidat ne informálják a betegségedről.

– A húsvétot Dóráéknál töltöm. És még holnap odaszólok nekik. Tudniuk kell, hogy az ünnep utáni kedden Firenzébe utazom. Először történik meg, hogy nem mondok igazat a lányomnak, de nincs más választásom: az unokámnak meg kell születnie.

A FELOLVASÁS

Bódog ismerősként intett be az otthon portásfülkéjének ablakán, a portás visszaintett, nagyot köszönt az üvegfal mögül, és megnyomta az ajtót nyitó gombot.

Ételmaradékok és gyógyszerek fanyar szagával elegyedő tömény húgyszag, a vénség áporodott szaga csapta meg a lépcsőn felfelé baktató Bódog orrát.

Az emeleti nappaliban két öregasszony üldögélt a rekamién, tévét néztek. A sarokban jókora filodendron porosodott, a dohányzóasztalon üres váza, egy kis kaktusz, mellette két karosszék. A folyosó kihalt, a lakrészek ajtajai csukva, bezárkózva élnek a megvénült, magányos lakók, Pármaiéknál, mint mindig, sarkig nyitva.

A szeretetotthon néhány éve épült föl. Pármaiék hosszú várakozást követően, három éve kaptak egy lakrészt, egyetlen szobácskával, utcára néző ablakkal, zuhanyzóval és vécével.

A szoba egyik fala mellett egyszerű faasztal, a fémtálcán egy vizeskancsóval és két pohárral, mellette három szék, a bal sarokban az egyik ágy, rá és a falra merőlegesen a másik, a szemközti fal mellett két kis szekrényke, az ablak mellett egy nagyobb ruhásszekrény, pár polc, kicsinyke hűtő, a padlón felgyűrődött szőnyeg, néhány kis kép a

falon, a sarokban televízió, mellette egy kis deszkányi polcon elemes rádió.

Már a beköltözéskor sorállás volt a szobákért, ma sem különb a helyzet, a várakozók kihalásos alapon juthatnak lakrészhez. A bentlakók az egészségükért és a hosszú életért imádkoznak, a kívül maradottak pedig, hogy a bentiek közül meghaljon végre valaki, másképp sose lesz fedél a fejük fölött.

Pármai Nándorral és Blankával nyolcvanháromban, az író egy Bécsben tartott felolvasóestjén, az ott élő magyarok színházában ismerkedtek meg.

Nagy utazók voltak, a fél világot bejárták, Bécsben véletlen fedezték föl a Bódog estjét hirdető plakátot. Háromnapos hétvégi kiruccanáson voltak. Azt vallották, ennyi időért is megéri beleszagolni a fejlett nyugat polgári hangulatába, átringatva magukat a hajdanvolt Monarchia nosztalgiázást kínáló világába. Ők sem könnyen jutottak útlevélhez, abban az időben rossz világ járt a kisiparosokra.

Szépen berendezett cukrászdájuk a főváros egyik nevezetessége volt, süteményeikért és fagylaltjukért kilométereket utaztak az édességek kedvelői. Nándor szakértelme, szorgalma és elhivatottsága aranyat ért, a fagylaltpult előtt az utcáig nyúló, több méteres sorok álltak, házi réteseiknek és különlegesen finom, sajtos, krumplis és tepertős pogácsáiknak nemcsak a fővárosban, de még a környékén is híre járt, a fémpénzeket számolatlanul öntötték egy kimustrált fürdőkádba, éjjelente pedig egy tanítónő rolnizta be, szerény pedagógusi keresetének kiegészítéseként.

Pultjaikról sosem fogytak ki a habbal ékesített meggyes és szilvás lepények és a bortésztába bujtatott bundázott sárgabarackok. Tálcákon kellették magukat

diós-mákos tekercsek, a rakott gyümölcsök és a bécsi gesztenyerózsák, a gyümölcskenyerek és a mézeskalácsok. Egymást érték a képviselőfánkok és a franciakrémesek, az omlós lekváros tészták és a különféle bélesek, az indiánerek és a kuglerek. Sosem hiányzott a Stefánia-szelet és a Pischinger, a Gerbaud-szelet, a Dobos- és az Esterházy-torta.

Aki betért a híres Pármai cukrászdába, ellenállhatatlanul vágyott arra, hogy az édességek egész sorát megkóstolja, nem törődve a várható súlyfölösleggel.

Mélyebb barátságukat a cukrászda törzsközönsége számára rendezett felolvasóest alapozta meg.

Pármaiék a művészetek minden ágáért rajongtak.

Elsőként járták végig a különféle kiállításokat, nézték meg a legjobb filmeket, és kevés színházi premiert tartottak nélkülük. Ők is tapsolni szerettek volna azoknak a művészeknek, akik náluk vásároltak, és ujjaikat nyalogatták a süteményeik elfogyasztása után.

Színészóriások tértek be hozzájuk, és a rögtönzött beszélgetés sosem ért véget a cukrászda asztalkáinál, előbb-utóbb újabb találkozásoknak örülhettek, és csak idő kérdése volt, hogy mikor formálódik barátsággá a füstös színészbüfékből és az édességekkel telt pultok mellől útnak induló kapcsolatok.

Az örökké jó kedélyű Nándorból áradó szellem és szeretet, no meg a picinyke termetű Blanka bája és nőiessége, mindenkire átragadó vitalitása levette lábáról barátaikat és ismerőseiket.

A város elitjében forgolódtak.

Bármikor és bárhol tűntek föl, pezsgett köröttük a levegő.

Közös életük és legendás szerelmük mesébe illő volt, és a külső szemlélő valóban meseszerűnek is látta. Feltétel nélkül, minden percben, kimondatlanul és kimondva is imádták egymást.

Bódog emlékeiben is megmaradt a kép, ahogy kávézgatva, kéz a kézben, egymást bámulva beszélgetnek egy bécsi kávéházban.

Nándor ekkor már túl volt a hatvanon, Blanka pedig egy évvel volt előtte. Nándor szeme fiatalosan csillogott, a mosoly egy percre sem tűnt el a szája szögletéből és – mint akit megbabonáztak – egyfolytában Blankát nézte.

Gyönyörködött a feleségében.

Megható látvány volt, emlegette Bódog, ahányszor megelevenedett előtte ez a kép.

Blanka szinte elveszett a tonett székben, kis ujjacskái finomak és kecsesek voltak, a gyűrűk, a fülbevalók és a nyaklánc rezgő ragyogással egészítették ki természetes szépségét. Arcán sehol egy ránc, szeme szolidan festve, szemöldöke épp csak hangsúlyozva, ajkán visszafogott rúzsozás.

Test és lélek harmóniája, gondolta akkor is Bódog. Két ember, két hús-vér test harmonikus együvé tartozása. Két tökéletesen egymáshoz idomult ember. Negyvenévnyi házassággal a hátuk mögött.

Ha nem lennének, nekem kéne kitalálnom és megírnom őket, azt meg senki nem hinné el, gondolta akkor Bódog.

Sok más ismert emberhez hasonlóan Bódog is megfordult az otthonukban. Az Astoriával srégvizaví álló épület legfelső szintjén, egy kétszobás lakásban éltek, hatalmas ablakokon nézhettek alá a körút és a sugárút nyüzsgő forgatagára. Mindkettőjüket elbűvölte ez a pompás látvány,

néha órákon át ültek az ablakok előtt, teázva, kávézgatva, emlékeket idézve, bámulva a villózó fényeket és a soha meg nem álló ember- és autóáradatot.

Bódoggal is itt üldögéltek, és késő estig beszélgettek, Tolsztojról és Dosztojevszkijről, Márairól és Hamvasról, József Attiláról és Radnótiról, Babitsról és Kosztolányiról, hangosan olvasva verset és prózát, lapozgatva a művészeti albumokat, ezerszer is újra megcsodálva Van Gogh, Monet, Renoir és Vermeer képeinek reprodukcióit. Szó esett Michelangelóról, a Sixtusról és a Piétáról, Leonardóról, az univerzális reneszánsz emberről, és persze a jó borokról, az ízekről és az asztalra varázsolt süteményekről, cukrászatról és családról, és arról, hogy nekik miért nincs családjuk.

Több éven át próbálkoztak, de Blankának nem sikerült teherbe esnie, így aztán egy idő után föladták. Belenyugodtak a sors akaratába, és úgy éltek tovább, mintha mi sem történt volna, egymásba szerelmesedve. Gyereket semmiképpen nem akartak örökbe fogadni, Nándor kímélni szerette volna Blankát. Ha már így alakult, gondolta, maradjanak kettesben. A végső döntésük úgy szólt, hogy amíg élnek és képesek rá, utazgatnak a világban. A sors ezzel kárpótolta őket.

Európa minden jelentős városát bejárták, a legelőkelőbb szállodákban laktak, látták a kontinens összes történelmi értékét, Nagy Sándornak fénykorában sem hevert nagyobb terület a lába előtt.

Nándor hetvenöt évesen feküdt először műtőasztalon, Blanka hetvenkét évesen.

Ettől kezdve gyökeresen megváltozott az életük.

Az üzletet kényszerűségből zárták be: Nándor lába nem bírta a strapát, Blanka pedig csak bottal és támogató segítséggel tudott kimozdulni a lakásból.

Ezt a terhet Nándor sem bírta sokáig, nem találták a helyüket, már a kilátás sem tudta gyönyörködtetni őket, bárhova néztek, akárhova léptek, szembetalálkoztak az öregedéssel, belebotlottak az elmúlásba.

Ekkor határozták el, hogy átrendezik az életüket, és maradék pénzüket magukra költve bevonulnak egy szeretetotthonba.

A lakást megtartották, azóta is üresen áll, nem tudtak megválni tőle.

A bankszámlájukon épp elég tartalékuk volt ahhoz, hogy semmiben se legyen hiányuk, ha a kórházi kezelésekre és az orvosokra nem kellett volna költeniük, csupán néhány forintra lett volna szükségük.

Autójuk a beköltözésük óta ott parkolt az otthon előtt.

Nándor hetente egyszer levezette Blankát a lépcsőn, beültette a kocsiba és elautózott vele, mindenféle terv és úti cél nélkül. Útközben találták ki, hogy egy-egy útkereszteződésnél egyenesen menjenek tovább, esetleg balra vagy jobbra forduljanak.

Bárhogy is döntöttek, legvégül mindig az Astoriánál kötöttek ki.

Egy éve sincs, hogy Blanka kórházba került, két komoly műtéten esett át, napokig lebegett élet és halál között. Nándor csak aludni ment vissza az otthonba, ott bóbiskolt a teljesen legyöngült Blanka mellett.

Volt, hogy egész nap egyetlen szót sem tudtak váltani, csak nézték egymást, és fogták egymás kezét.

Mindketten ugyanattól rettegtek: hogy túl kell élniük a másikat.

– Bárcsak én mennék el előbb! – mondogatták.

Talán föl sem fogták, mi vár a megmaradóra.

Blanka végül visszakerült az otthonba, de az ágyából csak a zuhanyzóig jutott el, oda is csak Nándor támogatásával. Teljesen legyöngült.

A baj sosem jár egyedül: kevéssel ezután Nándor került kórházba, érszűkülettel, akkoriban tréfásan úgy fogalmazott, *ez az én-szürkületem*.

Minden lépése fájdalommal járt, az utolsó napokban botra támaszkodva csoszogott Blanka mellett, hogy kitámogathassa a vécéhez. Ott állt mellette, kezét szorongatva, hallgatva a nyögdécselését, kivárva, amíg végez, aztán papírért nyúlt, megtörölte a fenekét, fölhúzta a bugyiját és visszatámogatta az ágyához.

Számtalan vizsgálaton esett át, professzorok, főorvosok és specialisták egyeztettek és egyezkedtek a sorsáról, megműtsék vagy se, csonkolják-e a lábát vagy se.

Végül Nándor mondta ki a nemet, amikor hetek múltán közölték vele, hogy mivel cukros, komoly veszélyekkel járna a műtét, és minden bizonnyal veseátültetéssel is számolnia kellene, addig pedig szembe kell néznie a másnaponkénti dialízissel.

– Akkor inkább sántikálok, amíg élek – mondta Nándor, és visszavitette magát az otthonba.

Ekkorra Blanka is fölerősödött, és ettől kezdve ő támogatta ki a vécéig, ő szorongatta Nándor kezét, amíg a vécékagylóra ereszkedett, és ő húzta föl a bokáig lecsúszott pizsamanadrágját.

Amíg a kálváriájukat járták, az üzletben föllelhető gépeket, berendezéseket, pultokat és polcokat eladták a különféle, előtte alig vagy sosem látott rokonok, de Nándort valójában már ez is hidegen hagyta.

– Vigyék – mondta egy alkalommal Bódognak. – Engem már kiszolgáltak, és már úgysem vihetem magammal.

A barátok egyik része elhalt mellőlük, a többiek pedig nem jelentkeztek.

A megspórolt pénzükön és a belvárosi lakásukon kívül semmijük és senkijük sem maradt. A pénz csupán az ellátásuk biztosítéka és a betegségeik kezelésének fedezete volt, egyébként értéktelen értékpapírként hevert a bank hűvös trezorjaiban.

Bódogon kívül egyetlen ember tartott ki mellettük, egy bizonyos Somogyi úr, akiről Nándor csak annyit tudott, hogy tisztességgel intézi a folyó ügyeiket, kezeli a pénzüket, hetente egyszer meghozza a Blankáék által fölírt gyümölcsöket és egyéb rágcsálnivalókat, és állítólag garázsban tartja az autójukat, ami persze vagy igaz vagy nem, mondta mindig Nándor, ki tudná ellenőrizni, és egyáltalán, kit érdekel, hiszen ezentúl aligha lesz már szükségük rá, Nándor az érszűkületes lábával soha többé nem tudja már vezetni, talán még a kocsinak is jobb, ha használják.

– Keselyűk röpködnek felettünk, és néha megtelepednek az ablakunk alatti hársfákon – kesergett Nándor Bódognak.

– A többiek pedig szarnak a fejünkre – sírta el magát Blanka.

– A legnagyobb bajunk a tehetetlenség – suttogta Nándor. – Mi hosszú éveken át szívtuk magunkba a szépet és a jót, színházakban és koncerttermekben, és most semmi, de semmi. Maradt annyi pénzünk, hogy a világ bármely részébe elutazhatnánk, de egyikünknek sincs olyan jó lába, hogy világot járhassunk velük. Itt rohadunk meg ebben a szobában, milliókkal a zsebünkben. Blankámnak

rossz a szeme, tulajdonképpen nem lát, olvasni nem bír, ez bántja a legjobban. Régen falta a könyveket, az utóbbi pár évben egyet sem vett a kezébe, néha úgy érzi, ebbe fog belehalni. A gégerákos műtétem óta nekem alig van hangom, de még látok, és mivel Blanka hallása rengeteget romlott, hiába olvasnék föl neki, nem hallja meg a szavaimat. Ez a rekedtes, nagyon halk hang nem jut el a füléig. Csak bámuljuk a tévé gyötrelmes és elbutító műsorait, esetleg rádiót hallgatunk, de hidd el, egy idő után arra is ráun az ember. Ha engedné a lábunk, mennénk bárhova, csak ne kelljen itt rostokolnunk. Mióta megműtötték Blankát, a kertnél tovább nem jutott, és most már nekem sem jut több. Ne öregedj meg, Bódog, ne öregedj meg! Semmiképpen.

– Rendben, Nándikám – mondta az író mosolyogva – megígérem.

Bódog ettől kezdve minden héten egyszer, péntek délben könyvekkel érkezett hozzájuk, és miután jól kibeszélték a gondjaikat és bajaikat, Bódog pedig eleget mesélt a szeretetotthonon túli életről, tudatosan kerülve a halálhíreket és a politikát, a művészetek és az irodalom felé terelve a szót, felolvasott nekik, egyszer a saját könyveiből, máskor másoktól, amíg el nem fáradtak a nagy figyelemben.

A kisrádióból épp a déli harangszó hallatszott, amikor Bódog bekukkantott a sarkig nyitott ajtón.

Nándor az ágya szélén ülve, pizsamában és háziköntösben tévézett, háttal az ajtónak, észre sem véve, hogy a rádió is bekapcsolva maradt, Blanka pedig közvetlenül mögötte üldögélt az ágyán, mályvaszínű otthonkában, vastag zokniban, kötött mellényben. Bódognak úgy tűnt, Nándort nézte.

Megkopogtatta a sarkig tárt ajtót.

– Szép napot az ifjú párnak! – köszönt be a küszöbön állva.

Nándor feléje fordult, Blanka fölnézett az ismerős hang hallatán, de látszott, ő nem, csak Nándor ismerte föl Bódogot, Blanka nem látott el az ajtóig.

Közelebb lépett hozzá, szinte az arcáig hajolt.

– Bódog vagyok, Blankám. Csókolom az orcádat!

Blankából kiment a vér, hófehér lett az arca.

Nem először történt meg, hogy Bódog érkezésekor kis híján elájult a boldogságtól. Leírhatatlan örömöt érzett Bódog láttán, gyerekmód rajongott érte.

– Ezt nem hiszem el! – szakadt ki belőle. – Nemrég beszéltünk rólad.

– Hallottam, azért is jöttem – mondta Bódog nevetve. – Egyébként pedig péntek van, kislány!...

Közben Nándor föltápászkodott, és átcsoszogott Blanka ágyához.

– Maradhattál volna, Nándikám, inkább én mentem volna.

Átölelték egymást.

– Meséljetek, Blankám, mi újság? – kérdezte, miközben az ágy szélére ült, közvetlenül Blanka mellé. Kezébe vette aprócska, duzzadt erekkel behálózott kezét, mely ugyan sokat vesztett a kecsességéből, de a finomságát megőrizte. – Jó színben vagy, Blanka, esküszöm, húszat letagadhatnál.

– Jaj, ne mondj már ilyeneket, csúnya vagyok, megvénültem.

– Egy szót se akarok hallani! – mondta Bódog, és tekintete végigfutott Blanka arcán, le egészen a ráncosodó, májfoltos nyakáig, amíg az otthonka dekoltázsa láttatni engedte.

Tényleg nem öregszik, gondolta. Az arcán egyetlen ránc sincs, a szeme ma is fényesen ragyog, egészséges pírban égő, márványsimaságú a bőre. A vállát simogató, selymes, egyetlen ősz szálat sem rejtő, loknis haja kamaszos borzossággal öleli körül.

Goethének is igaza van: ötvenéves kora fölött mindenkinek olyan arca van, amilyet megérdemel.

– Hány éves is most a kisasszony? Hatvanöt?

– Nyolcvankettő, drága lovag! – mosolygott Blanka.

– A kisasszony nem mond igazat! – fordult Nándor felé.

– Bizony, igaz – suttogott bólogatva Nándor – de tényleg nem látszik hetvennek sem. Épp úgy néz ki, mint húsz éve. Semmit sem fog rajta az idő. És ma is imádom.

– Látod, milyen drága ember – mondta Blanka.

– Mindig is az volt. Legalábbis amióta ismerem.

Blanka megsimogatta Bódog arcát, majd az őszülő tincseit, és úgy gyönyörködött benne, mintha Rodin valamelyik fehérmárvány szobrát mustrálgatná.

– Gyönyörű vagy, Bódog! Ragyogsz. Mióta ismerlek, egyfolytában meghazudtolod a korodat. Meglásd, száz évig élsz majd!

– Ha Isten addig éltet – mondta mosolyogva Bódog. – Bár száz év még egy teknőcnek is sok.

Megcsókolta Blanka kezét, aztán Nándoron állapodott meg a tekintete. Félig lecsukott szemmel, Buddha-arccal ült mellettük, és rejtelmes mosollyal hallgatta a szavaikat. Bódognak úgy tűnt, akkor sem nyitotta föl a szemét, amikor Blankáról beszélt. Csukott szemmel is maga előtt látta. Vagy talán maga elé idézte az egykor megismert tüneményt, azt a Blankát, aki ifjú araként ragyogott mellette.

Egy gondozónő kopogtatta meg az ajtót.

– Itt a finom ebéd, Blanka néni! Csókolom! A reggeli maradékot elvihetem?

– El, Klárika, el – mondta Nándor. – Blanka alig eszik valamit.

– Már megint? – kérdezte Bódog.

– Nem megy le a torkomon – szabadkozott Blanka.

– Na, akkor megint besegítünk – mondta Bódog. – Gyere, Nándikám, te ülj az asztalhoz, mi meg majd itt eszegetünk Blankával.

Kezébe vette a rizses hússal telt tányért meg a villát, és aprócska falatokat kiemelve etetni kezdte Blankát.

– Egy kis husika, egy pici rizs, és egy falatka kompót.

Blanka készségesen kapta be, rágcsálta meg és nyelte le a szájához emelt falatokat. Bódog pedig, mintha egy gyermeket etetgetne, szép szavakkal biztatta, egyre csak kínálgatta, néha megtörölve Blanka száját, míg ki nem ürült a tányér.

– Látod, hogy meg bírod enni, Blankám?

– A te kezedből igen. Étvágyat csinálsz hozzá. Te egy varázsló vagy.

– Nem, nem. Minden rajtad múlik. Akarnod kell! Csak úgy maradsz erős és egészséges, ha megeszed, amit eléd tesznek.

Közben Nándor is végzett, Bódog pedig kiszólt a folyosóra, hogy kiürültek a tányérok.

– Ilyen se volt mostanában – mondta az edényeket pakolászó gondozónő. – Gratulálok, Blanka néni!

– Látod, Klárikám, csodát tesz a barátunk.

– A csodát magad tetted. Én csak csodállak. Egy kis vizet, Blanka? – nyújtotta felé a poharat.

Blanka kortyolt néhányat, a víz lecsorgott az álláig, Bódog letörölte.

– És most meséljetek, hogy vagytok, kedveseim?

– A szokásos – mondta alig hallhatóan Nándor. – Élünk. Hol a szobában, hol a kertben. Az utcán hetek óta nem voltunk. És nem is hiszem, hogy leszünk még. Minden fáraszt. Alig bírom cipelni a lábamat. És alig bír cipelni a lábam. Blanka meg lassan lépni sem tud, annyira legyöngült. De gyönyörű, nem?

– Igen. Nagyon szép. Blanka mindig is gyönyörű volt! – és megsimította a haját.

– Odaadnám a szépségemet az egészségünkért. Egymást támogatjuk.

– Tévézünk, de már nem köt le ez se. Ez is bent van a szobában.

– Mit néztünk a múltkor, Nándikám? – kérdezte Blanka.

– Melyikre gondolsz?

– Hát amelyikben az a ripacs színésznő szerepelt, akit ki nem bírok állni. Valamilyen Márta.

– Márta? Milyen Márta? – nézett rá Nándor.

– Nem tudom. Az, amelyiket nézni se bírom. De az is lehet, hogy nem is Márta.

– Akkor pláne nem tudom – mosolygott Nándor.

– Nem érdekes, Blanka – szólt közbe Bódog. – Márta vagy Magda, nem mindegy? Az a fontos, hogy ma mindent meg tudtál enni. Máris erősebbnek látszol.

– És veled mi újság? – fordult Bódog felé Nándor.

– Egy nagy út előtt állok, Nándikám. Akartam is mondani, csak nem volt még mód rá. Egy időre elutazom.

– Hova?

– Olaszországba. Egy ottani könyvkiadó vendége leszek. Toscanában.

– Istenem, Toscana! Bár én mehetnék egy ilyen gyönyörű útra – sóhajtott föl Blanka. – Emlékszel, Nándi?

Nyolcvanhétben. Istenem, Bódog, ha most veled utazhatnék!

– Majd írok, Blanka. Így egy kicsit ott lehettek megint.

– A Medici-kápolnát ki ne hagyd! – mondta Nándor.

– Igyekszem mindenhova eljutni – mondta Bódog.

– Mikor indulsz? – kérdezte Blanka.

– Rögtön húsvét után, kedd reggel.

– Már? – kérdezte rémülten Blanka.

– Igen. Szerdától kezdve már dolgozom.

– Dolgozol? Hát nem csak utazgatsz?

– Nem. Egy regényt kell megírnom. A kiadó állja a költségeket. A regénynek ott kell játszódnia, Toscanában.

– Szép munka lesz – nyugtázta Blanka.

– És akkor jövő pénteken?

– Lídia jön hozzátok. Szeret titeket. És épp olyan lelkesen etet, mint én. Majd meglátjátok! És előre beszéljétek meg, miből olvasson föl! Bármit választhattok, ezerszám sorakoznak polcaimon a könyvek.

– Nagyon fogsz hiányozni, Bódog! – szólt Blanka, és egy könnycsepp csordult ki a szeméből.

– Ti is hiányoztok majd, hidd el, Blanka. Mindig is öröm volt veletek lenni. És addig járom Toscanát, míg rá nem lelek két szerelmes nyugdíjasra, hogy amíg nem láthatlak benneteket, legalább ők láttassák velem, hogy van értelme az életnek. És hogy igenis létezik sírig tartó szerelem.

Bódog magához ölelte a könnyeivel küszködő Blankát.

Ahogy Nándorra nézett, látta, lecsukott szemmel figyel, miközben alágördült egy könnycsepp, és meg sem állt a szája szögletéig.

Mosolygott.

Aznap már semmiről sem beszélgettek. Nándor és Blanka estig hallgatta az Utas és holdvilág Nászút című részét.

Nándor szeme mindvégig csukva volt.

Blanka épp akkor szunnyadt el, amikor Bódog az utolsó mondatokat olvasta.

„Behúzódott a sarokba, és mélyen aludt. A barátságos olasz keltette fel, mikor megérkezett Perugiába."

A SZAKDOLGOZAT

Amikor este Lídia megérkezett Bódoghoz és leült a fotelba, döbbenten látta, hogy a dohányzóasztalon a Bódognak adott, két éve írt szakdolgozata hever. Az ő egyetlen bekötött műve. A bordó borítóból még most is szinte szikráztak az aranyporos nagybetűk: HOSPICE ELLÁTÁS A HALDOKLÓ BETEG OTTHONÁBAN.

Bódog látta, hogy alaposan meglepte Lídiát.

– Emlékszel? Hajnalig vitatkoztunk róla.

– Igen. De most jobb lett volna otthagynod, ahol volt.

– Nem, Dia. Okosodni akarok.

– Hallgass rám, Bódi, hagyjuk ezt most.

– Ne vitatkozzunk, sürget az idő, kérdeznem kell pár dolgot – mondta, és maguk elé tette a mappát. – Szükségem van rád és a segítségedre. Tudod jól, Ákos gyakorlatilag már elvetette az aktív kezelésemet. Pontosan tudja, és én is tudom, a fájdalmaim csillapításával kapok egy díszkíséretet a lassú gyászmenetelésemhez.

Bódog meggyújtotta az asztalra készített füstölőt.

– Melletted maradok – mondta Lídia.

– És sokat, nagyon sokat kell segítened. Csak nekem.

– Úgy lesz, Bódi.

Újra csak hallgattak, és hol egymást nézték, hol a füstöt.

Egyetlen vékonyan gomolygó szálban simult bele a levegőbe.

– És ahogy mondtam: titokban kell tartanunk. Titkolnunk kell, hogy megszülethessen az unokám.

– És mi lesz a meghívásokkal és az olvasóiddal? Előbb-utóbb keresni fognak.

– A meghívásokat majd fogadja az üzenetrögzítő. Az olvasóknak épp elég olvasnivalójuk van. Tízszer kéne születniük, hogy a felével végezzenek. Talán még az is kevés volna.

– Akkor hát?

– Nekem kedden be kell mennem Kövesdihez, de örülnék, ha csak bejárnom kellene, egyébként pedig itthon maradhatnék. Mit gondolsz, orvosi segítség nélkül megleszünk kettesben?

– Amíg nincs nagyobb baj, biztosan.

– Ennél nagyobb baj?

– Olyasmi, amihez egyedül kevés vagyok. Egyébként mással is megtörtént már, hogy otthon kapta a kemót. Te is olyan citosztatikumokat és sejtmérgeket kapsz majd, amelyek gátat vetnek a ráksejtek szaporodásának. Szerencsés esetben akár meg is ölhetik őket.

– Ez szép. Ölni kell, hogy ne öljenek.

– Szemet szemért, fogat fogért.

– Vagy hajat. Azt már tudom, hogy a szőrtüszők és a hajhagymák hamarabb pusztulnak el, mint a ráksejtek.

– Igen, megtörténhet.

– Megtörténik! Többre pedig aligha számíthatok, nem?

– Hogy érted?

– Ahogy mondom: próbálkozunk, kísérletezünk, hátha. Miközben tisztában vagyunk vele, hogy semmi esélyünk.

– Ne légy pesszimista!

– Optimista vagyok és realista. Tudod, ha egy ezer méter magasból kiugró ejtőernyősnek nem nyílik ki az ernyője, és mégis abban bízik, hogy életben marad, nem optimista, hanem hülye.

– Ejtőernyős is akadt már fönn faágon.

– Igen. És cseresznyefáról három métert zuhanva is haltak már meg.

– Nyakas kakas! Hagyjuk! Úgy látom, te egyszerűen ernyő nélkül akarsz kiugrani a repülőgépből.

– Nem, Dia. Engem ernyő nélkül löktek ki a gépből.

Bódog megcsókolta Lídia arcát, és magához húzta.

– Lejössz Dóráékhoz?

– Ügyeletes leszek. Tudod, hogy szoktuk: ünnepek idején cserélünk a családosokkal. Nem hagyhatjuk magukra a betegeket.

– Persze, persze. Semmi baj.

Mintha megbicsaklott volna a hangja, legalábbis Lídia így érezte.

– Autózol?

– Nem szeretnék. Félek, hogy másfelé kalandozik az agyam. Inkább vonattal megyek, és rábízom magam a mozdonyvezetőre.

Bódog új füstölőszálat gyújtott, aztán fölhajtotta a mappa borítóját, szemüvegét az orrára illesztette, és beleolvasott Lídia munkájába.

– Emlékszel? Már akkor sem voltam kibékülve a címével, amikor államvizsgáztál: HOSPICE ELLÁTÁS A HALDOKLÓ BETEG OTTHONÁBAN. Most sem

tetszik. Nézz rám, Dia! Úgy nézek én ki, mint aki beteg? És eközben két nap óta gyakorlatilag haldokló vagyok. Az ember vagy beteg, vagy haldoklik. Ha beteg, akkor gyógyítható, ha haldokló, akkor nem. Ez a különbség. Egyetértünk?

– Nem egészen. Aki megbetegszik, az a kórházban még gyógyítható. Aztán jön egy pillanat, az a pillanat, amikor kiderül, hogy már hiábavaló minden próbálkozás, nem használnak a gyógyszerek, semmi sem használ, immár gyógyíthatatlan, de *beteg*! Vannak biztató kísérletek, ezt te is tudod. És akadnak már nagyon jó kiegészítő szerek, sőt, egy reményt adó tablettát is ismerek. Arról nem is szólva, hogy ha időben fölfedezik a daganatot.

– Ha fölfedezik! De úgy fest, legtöbbször későn fedezik föl. Amíg fölfedezhetetlen, nem érzünk semmi furcsát, nincs különösebb fájdalmunk, amikor pedig kezdődnek a fájdalmak, már előnyt szerzett a rák. És ettől kezdve én már nem egy rákos beteg, hanem egy daganatos halálraítélt vagyok. Azaz gyógyíthatatlan. Érted, Dia? Meggyógyíthatatlan.

– Van, aki gyógyítható.

– Tudom. Csak az nem, aki gyógyíthatatlan.

– Mi valójában gyógyítunk. Ott vagyunk a betegek mellett.

– A haldoklók mellett.

– Ha úgy tetszik, igen, a haldoklók mellett. Manapság az emberek nagy többsége nem otthon, hanem kórházban hal meg.

– Tehát az emberek nagy többsége rákos lesz.

– Így is mondhatjuk.

– Hurrá, mától én is az emberek nagyobb többségéhez tartozhatok…

– Ne temesd el magad!

– Tudsz mást?...

– Te eddig soha semmit nem adtál föl.

– Most se adtam föl. Csupán szembenézek a realitással.

– A realitás az, hogy ma már a rákos betegek harminc százaléka túléli a kórt. Harminc százalékuk megmarad.

– A realitás az, hogy csak a daganatosok harminc százaléka eshet bele ebbe a harminc százalékba. Miközben a rákosok száz százaléka szeretne közéjük tartozni. Egyetlennek születtünk, nem százaléknak, az életbe bele!

– Alig ismerek rád.

– Én is alig ismerek magamra. Diácska, ha nem lennél, azt sem tudom, hogy tenném túl magam az egészen.

Bódog lapozott egyet, és a szakdolgozat egyik mondatára mutatott.

– Azt írod itt, hogy *az egészségügyi apparátusban a gyógyíthatatlan és haldokló betegekkel való bánásmód kimaradt az oktatásból, ők csak javult és gyógyultan távozott betegre vannak kiképezve*. Mit is tehetnétek a többiekért? Azokért, akikről azt írod, magányossá és kiszolgáltatottá válnak.

– Elmondtam már párszor: a kórházak túlterheltek, nem érnek rá a haldoklókkal foglalkozni. Több időt kell szentelniük azokra, akik még gyógyíthatók.

– Amíg nem lesz belőlük is haldokló.

– Igen, addig. És attól kezdve jövünk mi, a hospice nővérek.

– Tudom, a fájdalomcsillapítással, a lelki vezetéssel...

– Meg a betegek életminőségének javításával, a családtagoknak a betegség és a gyász elviselésével.

– Óriási! Javul a haldoklók életminősége! Hát nem mindegy, hogyan jutnak el a végéig? Mi a frászt tudtok ti segíteni a fájdalom, legfőképp pedig a gyász elviselésében? Halálomra magam maradok.

– Nem engedjük. Mert a haldoklónak is joga van a minőségi élethez.

– Minőségi?

– A körülményekhez képest.

– Igen. Tehát ti lesztek a társaságom. Pontosabban te. Így mindjárt más. De kérlek, intézd el, hogy a többiek maradjanak távol, nem kell szociális munkás, sem dietetikus, sem pszichológus, lelkész pláne. Magamra akarok maradni a halálomban. Ebben senki ne zavarjon!... Ehhez jogom van... Te írtad le: jogom van az önrendelkezéshez. És visszautasíthatom az ellátást. Nem igaz?

– De, igaz. Akár vissza is utasíthatod. De nem fogod. Még a jelenlétemnek is örülni fogsz. Könnyebb magunkra maradni, ha van mellettünk valaki és fogja a kezünket. Hidd el, jobban teszed, ha majd ott és akkor döntesz az elutasításról vagy az elfogadásról. Tudsz róla: a gyógyíthatatlan betegek pszichés reakciói is ezzel kezdődnek: *elutasítás*...

– ...Majd a *düh*, aztán *alkudozás, a depresszió, és a belenyugvás*... Tudom. Igaz, én gyorsan átléptem az első négyen.

– Ritka pasas vagy, az biztos. Ezért szerettem beléd. Mára az öt pszichés reakciót megtoldották még kettővel. Az első helyre téve a *tudatlanságot*, a másodikra pedig a *bizonytalanságot*. Csak ezek után következik az elutasítás, a düh, és a többi. És ezeket minden hasonló sorsú átéli, szinte kivétel nélkül, és épp ebben a sorrendben. Örülnék, ha megértenéd, az összes stádiumon végigvonul egy közös jellemző: a remény. Csak a remény képes értelmet adni a beteg még leélhető életének.

– Ez elég zavaros, Dia. Egy olyan *beteg* pszichés reakcióiról beszélünk, akinek már csupán napjai vannak hátra, tehát gyakorlatilag halálán van, és mégis élteti a remény. Elég fura, nem?

– Nem, ez teljesen normális. Remény nélkül nem lehet élni. Még a *maradék* életet sem.

– De reménnyel együtt simán meg lehet halni. Egy daganatosnak pedig hiábavaló reménykedni. A reményt ti élesztgetitek, meg a kórtermen kívül, a folyosón zokogó hozzátartozók, akik természetesen tisztában vannak a helyzet reménytelenségével.

– Igen, Bódi, igaz. De mi épp azért vagyunk, épp az lenne a célunk, hogy a *mindenről* tudó beteg a hátramaradt életét méltósággal, lehetőleg ép tudattal és minimálisra csökkentett fájdalommal élhesse végig. Ez a hospice lényege. A beteg tudhatja, hisz törvényadta joga, hogy meg fog halni, de hidd el, ezt tudva is reménykedik. A halálos betegek mind-mind csodavárók. Te is az leszel, remélem. Mert amíg élsz, nem hiszed el, hogy egy csepp remény sincs.

– De ha egyszer tényleg nincs!

– Ha ennek kimondására is törvény kötelezné az orvosokat, akkor az összes beteg teljes depresszióban vergődne a kórtermekben. És elviselhetetlen lenne számukra a lét.

– Úgy gondoljátok, hogy az a csipetnyi remény bárkit is kigyógyíthat a depresszióból?

– A remény enyhíti a depresszió érzetét. A remény maga a bizakodás. A bizalom. Aki remél, az bízik és biztatja magát. Valami jobbra vár. Számít valamire, ami jobb lesz annál, mint amiben él. Nekünk azt kell sugallnunk, hogy a reménytelenségben is benne van a remény. Addig is remélsz, amíg egészségesnek tudod magad. Nem mondod ki, nem gondolsz rá percenként, de remélsz. Reméled, hogy tényleg nincs semmi bajod, és reméled, hogy ha ma lefekszel, holnap is fölkelsz. Könnyű úgy reménykedni, hogy meg sem fordul a fejedben a reménytelenség érzése. A remény azt jelenti, akkor bízunk akár a lehetetlenben, akár a csodában, amikor bizonytalan a holnapunk.

– Dia, drága, értelek, szép, amit mondasz, de a becsapás akkor is becsapás. Igaz, másról szól, mint valaha, hiszen a daganatos beteg ma már megtudhatja, hogy halálos kórt fogott ki, de mégis abban a tudatban él, amíg él, hogy okkal reménykedhet, hiszen bármi történhet. És senki nem mondja ki, hogy figyelj, édesapám, te ugyan sokat tudsz, de nem mindent, nagyobb a baj, mint ahogy tudod vagy gondolod. Mert kíméletesen akarnak bánni vele. Ha egy családfő, ahogy ti mondjátok, *betegként* kerül be a kórházba, és az első perctől kezdve éltetitek benne a reményt, holott semmi esélye sincs arra, hogy túlélje a betegséget, becsapott marad, amíg él. És természetesen nemsokára meg fog halni, pedig jobbra várt, tehát arra, hogy életben marad. És eközben fölöslegesen bízik bennetek, magában az orvostudományban és a csodában, és hiába biztatja magát. Ez a szerencsétlen *beteg* férj és apa semmit sem tud megbeszélni a családtagjaival, semmit, amit meg kellene, ami fontos, nem beszélik meg a teendőket, nem búcsúznak el egymástól, mert azt játsszák, hogy apa meggyógyul. Hogy még pár nap, és teljesen rendbe jön. Ő pedig hisz, mert el sem tudja képzelni, egyszerűen nem akarja elhinni, hogy az ő rákja épp olyan gyógyíthatatlan rák, mint a többieké. Azoké, akik daganatos halálraítéltek voltak, mielőtt belepusztultak. Senki nem meri fölvállalni az igazat, mert az fölér egy istenkáromlással. El kell hallgatni a lényeget, mert az apucinak, az apának az a

jobb, ha nem tudja, hogy lőttek minden reménynek. Kegyes hazugságok sora. Pár hete mondta egy kutatóorvos, még a rák is olyan, mint amikor valaki kimond egy hazugságot, és aztán arra egy sor hazugságot pakol. Egyetlen alaphazugságra épül. Ha megtalálnák az igazságmagvát, gyógyíthatóvá válna. A beavatottak reménykeltő mosollyal üldögélnek egy reménytelen eset, egy haldokló, egy olyan halálra ítélt, úgymond *beteg* ember ágyának a szélén, aki sejti, de talán tudja is, hogy hiába számít bármire is, soha nem lesz már annál jobb, mint ahogyan egykor élt. Emlékezz csak Tamásra!

Bódog mindezt szinte egy szuszra mondta végig. Tamás járt az eszében.

Csokona Tamás agydaganattal került be az onkológiára, és ment keresztül ezen az egészen, nyaralást és síelést tervezgetve, úgy, mint régen.

Eszébe sem jutott, hogy daganata lehet.

Zsuzsa és a gyerekek tudta nélkül járt el egy pszichiáterhez, mert azt gondolta, pszichés okai lehetnek a beszédzavarának. Hol szavakat cserélt össze, hol képtelen volt kimondani őket, hol dadogott, és csak az járt a fejében, hogy túlterhelte magát, hogy hajszolt az élete, hogy a céges gondok nyomasztják, hogy családon belüli feszültségek meg az örökös stressz okozza az egyre nagyobb kínnal járó fejfájását. Hiába érezte úgy, hogy szétreped a feje, a fájdalmai java részét sem Zsuzsa előtt, sem a srácai előtt nem fedte föl. Nem tudni, hogy magának vagy a családnak szerette volna megmutatni, hogy mint minden mást, ezt a problémát is megoldja, egyedül, önerőből. Pár hét, és minden rendben lesz, el fog múlni az egész, talán jobb is, ha nem tudják, milyen erős fájdalmai vannak, ő mégis

csak a család feje, még ha ezekben a napokban darabokra akart is esni ennek a fejnek a feje.

Végül rá kellett jönnie, tarthatatlan a helyzet, már képtelen volt a cég ügyeit intézni, alkalmatlanná vált az üzleti tárgyalások levezetésére.

Nem titkolózhatott tovább: Zsuzsáék előtt is föl kellett fednie a bajait.

Az ő rábeszélésüknek köszönhetően jutottak el egy minden eddiginél alaposabb vizsgálatra.

Másnap már tudták, hogy Tamásnak négy centi átmérőjű agydaganata van, a lehető legrosszabb helyen, nekifeszülve a beszédközpontnak. Ez okozta a beszédzavarokat.

Tamás tehát tudta, hogy daganata van, tisztában volt a helyzetével, avval, hogy nem műthető. Egy kockázatos operációval a kialakultnál is nagyobb kárt okozhattak volna. Ezt Kövesdi is megerősítette. A daganat tehát a koponyában fejlődött, immár bizonyíthatóan, semmi jót nem ígérve. Mégis csodára várt, beszedve mindent, amit gyógyírként kapott az orvosoktól, ápolóktól és a családtagjaitól. Tudta, hogy a rák gyógyíthatatlan, a daganata kioperálhatatlan, és mégis türelemmel várt, reménykedett és küzdött. Arról, hogy ebben a küzdelemben vesztes is lehet, hogy őt akár el is veszíthetik, nem beszéltek.

Amíg Tamás az életben maradásért harcolt, Bódog egyfolytában csak azon gondolkodott, hogy ha valóban nem műthetik meg, ha nem nyúlhatnak hozzá, akkor gyakorlatilag elveszett. A rák gyógyíthatatlan, ez a realitás. A halálra várás közben lehet időt nyerni, lehet halogatni, lehet áltatni, akár a daganatos beteget, akár önmagunkat, lehet csodára várni, de bármennyire is fájó, a történet vége kiszámítható.

Tamásnak négy embertelenül megszenvedett hónap jutott.

Kövesdi úgy fogalmazott, átszenvedte magát egy másik világba.

Ez idő alatt több kórházban is megfordult: az idegosztályon, az onkológián, a tüdőszanatóriumban, végül pedig az intenzív osztályon. A sors fintora, hogy ez az örökké nyüzsgő ember még az életét is *intenzíven* fejezte be.

Volt kómában, volt derűs hangulatban, egyszer javult az állapota, máskor fölerősödtek a fájdalmai, néhányszor haza is mehetett, otthon tölthetett egy-egy hétvégét, aztán visszament vagy visszakerült valamelyik kórterembe, hol a saját kocsijukkal, hol szirénázó mentőautóval robogva.

A kemoterápiás kezelés, a szteroidok és a sugárkezelés támadhatóan gyöngévé tették a szervezetét, és hogy ne csupán a rákkal kelljen csatát vívnia, összeszedett egy tüdőgyulladást is.

Eszénél volt, mindenről tudott, és az utolsó óráiban talán épp attól vált egy végletekig legyengült, több sebtől vérző, de kínjában mégis dühöngő bikává, mert érezte, mert ekkor megérezte, és persze rettentő félelemmel élte meg, hogy hamarosan szembe kell néznie a biztos kezű torreádorként megjelenő véggel.

Le akart lépni az ágyról, de épp a gyengesége erősítette oda.

Lábra akart állni, hogy elindulhasson, hogy elfuthasson a végső szúrás elől, valahova, valamerre, bárhova, mindegy, hova, csak ne kelljen ottmaradnia, kivárnia a véget.

Menekülni akart előle, őrületes akarattal, akár a szobában röpködő, légycsapó elől menekülő, megkergült légy.

Mindenkinél, a titkolózóknál is előbb értette meg, hogy végzetessé vált a sorsa.

Hetekkel előtte is megtörtént, hogy reménytelenül pityergett Bódog vállán, akár egy anyját elvesztő kisgyerek. Már akkoriban is tudta, hogy a rák játékszerévé vált, és a gyógyulás legkisebb esélye nélkül szurkálják, döfködik, kötik rá az infúziót, adagolják a gyógyszereket. Mégis végigcsinált mindent, akár egy automata, mert benne is ott élt az a cseppnyi remény, amely minden daganatosban életre kel.

Az utolsó napokban aztán, a végjátékban, amikor már a vesztét érezte, elszakadt a cérna, elege lett a türelmes várakozásból, a reménytelen reménykedésből, mindenből, amiről bebizonyosodott, hogy csak áltatás, szemfényvesztés, értelmét vesztett önbecsapás, és az addigi birkatürelmet fölváltotta az összedöfködött bika tehetetlen dühe, a körbekerített állat fújtatása, és ki akart törni a halál rácsozta ketrecéből.

Addigra azonban megfogyatkozott az ereje.

Az agya vitte volna, a lábai már nem bírták.

Ágyhoz szögezte a végzete.

Élete utolsó napja fölért egy rémdrámával: kibeszélhetetlen fájdalmak gyötörték, minden testrésze teher volt számára, az összes porcikája külön-külön fájt, a vérkeringése összeomlott.

Szepszis, mondják az orvosok, hétköznapi nyelven szólva az érhálózaton keresztül vált általánosan fertőzötté a szervezete.

A fájások összeadódtak, egyetlen totális fájdalommá lettek, és könyörtelenül tépték, cibálták a meggyötört, legyengült, végképp összeomlott testét.

A rohammentő jelentős késéssel érkezett a tüdőszanatóriumba, majd őrületes tempóban száguldott vele a kórház intenzív osztályára.

Az ottani vergődés elbeszéléséhez kevés a szó: lélegeztetőgép, klinikai halál, újraélesztés. Végül valódi és végleges halál.

Amit pedig Tamás gondolt, amit Tamás érzett, amit Tamás élt át, illetve *nem élt át*, azt örök homály fedi.

Tamás temetését követően Bódog többször is megpróbált átesni a legnehezebb pillanaton, de sem a temetés utáni napokban, sem azóta nem tudta megtenni: egyszerűen képtelen volt kitörölni a nevét és a számát a mobiltelefonjából.

– Hidd el, van, amikor a nem tudás többet ér a tudásnál – mondta Lídia.

– Én a tudásra voksolok.

– Azt akarod mondani, szívesen hallanád, ha egyáltalán még értenéd a szót, ha kimondaná a kezelőorvosod, hogy kedves Halász úr, tessék úgy készülni, hogy még három napja van hátra?

– Hogyhogy ha érteném a szót?

– Úgy, hogy az utolsó napjaidat már te is egy határmezsgyén töltöd, mint bárki más, és az ezt megelőző hetekben sem lesz túl könnyű. Rám természetesen számíthatsz, ápollak, etetgetlek, ágytálazlak, megmosdatlak, átkenegetem a bőrödet, és fölolvasok, ha igényled. De nem biztos, hogy kérni fogod.

– Elég siralmasan hat. Nem mondhatom, hogy egész életemben arra az utolsó hónapra vágytam.

– *Erre* az utolsó három hónapra…

– Igen, *erre*… Egyetlen dolog fontos: hogy minél tovább használható állapotban legyen az agyam, a kezem, a szemem, a szellemem, hogy alkothassak. Hogy írhassak Dórának, hogy azt hihesse, hogy élek, virulok, jól vagyok és kutya bajom.

– Te is áltatni fogod őt. Egyébként már az is csoda, hogy ilyesmit tervezel. Ebben az állapotban legtöbben cél nélkül lézengnek, mert már úgyis minden mindegy.

– Csakhogy nekem még van célom: szeretném, ha megszületne az unokám. Ezért élek. Ez ad célt ennek a pár hónapig még élhető életemnek. És nagyon szeretném, ha elegendő időt kaphatnék hozzá. Csak legyen még pár jó hetem!

– Egy-másfél hónap múltán sajnos elgyöngülsz a gyógyszerektől, és alig lesz már írásra használható időd. Az agyad sem fog úgy, mint ahogy szeretnéd. Gyöngébb leszel és fáradékonyabb. Ezt tudnod kell.

– Talán elég lesz. Reménykedem…

– Mégiscsak a remény hal meg utoljára?

– Majd kiderül…

– Az egyetlen vagy, aki igazán fontos számomra.

– Igen, tudom – mondta zavartan Bódog.

– Furcsa, de lassan házaspárrá formálódtunk, még ha nem is egy fedél alatt élünk.

– Dia, a közös födél nem erősíti a házasságokat, csak óvja az esőtől.

– Tudod, Bódi, attól kezdve, hogy elváltatok, már tudtam, hogy igazad van, nem szabad összeköltöznünk. Igaz, ezt sosem mondtam még ki.

– Tényleg jól elhallgattad.

– Igen, mert azért titokban mégis az járt az eszemben, hátha egyszer azt mondod, Dia, add el a lakásodat, szedd össze a cuccaidat, és költözz át hozzám. És hidd el, ha ezt javaslod, akkor is kértem volna két nap gondolkodási időt.

– Nem mondtál volna igent?

– Elsőre biztos, hogy nem. És azt hiszem, másodszorra sem. Még egyszer mondom: igazat adtam neked, jobb, ha nem költözöm hozzád. Persze más oka volt annak, hogy te mért nem akarod, és más annak, hogy én mért nem mentem volna.

– Éspedig?

– Saci utódjaként nem éreztem volna jól magamat ebben a lakásban. Folyton az járt volna a fejemben, és ezt mások is így gondolták volna, hogy kitúrtam mellőled a feleséged. Jobb volt így, külön-külön lakásban. Senki sem mondhatta, hogy erre ment ki a játék. Hogy a kis csaj lenyúlta a befutott férjet. És azt sem, hogy a sikeres író lecserélte az öregedő feleségét egy kis fiatal pipire. Ez egyikünknek sem hiányzott volna.

– Ha ez járt a fejedben, mért nem beszéltél róla?

– Bódi, ezer dolog volt, amiről hallgatnom kellett. Amíg titokban találkoztunk, volt, hogy legszívesebben egész éjjel beszéltem volna hozzád, annyi minden foglalkoztatott.

– És mért nem beszéltél?

– Mert ha találkoztunk, csak arra gondoltam, mindennél fontosabb, hogy szép esténk legyen. Elsősorban szeretni és szeretkezni szerettünk volna. Mért rontottam volna el az esténket? Utána pedig rájöttem, semmi sem fontos, nincs értelme a lelkizésemnek, csak az a fontos, hogy vagyunk. Így hát inkább melléd bújtam, átöleltelek, és volt, hogy egy teljes órán át hallgattam a horkolásod, és néztem, hogyan alszol. Lestem az álmaidat, és közben értelmét vesztette az összes mondandóm.

– Tudtam, mi mindent hallgatsz el. Jó nagyokat hallgattunk, és én úgy éreztem, közben megbeszéltünk mindent. Engem ugyanazok a kérdések foglalkoztattak, mint téged.

– Nem hiszem – mondta mosolyogva Lídia.

– Hidd csak el, Dia! Pontosan tudtam, mit forgatsz a fejedben.

– Például?

– Például, hogy mért kell nekünk titokban találkozni, bujkálni, ha egyszer mindkettőnk számára öröm a találkozás. Ha egyszer jó együtt lennünk.

– Mért nem mondod ki, hogy *ha egyszer szerettük egymást*? Az én agyamban ez forgott, és nem az, hogy *ha egyszer jó együtt lennünk*.

– Igen, Dia, szerettük egymást, de nekem nem volt könnyű elmagyarázni, hogy bár a titkolt szerelmemmel élek, van egy feleségem is, és amíg együtt élek vele, senki más nem állhat az első helyen.

– De hisz akkoriban már szétesett a házasságotok. Mindig azt mondtad, éppen csak vegetáltok.

– Így is volt, Dia. De én a megtépázott viszonyunk ellenére tisztességes akartam lenni. Erről is beszélhettünk volna, de én tudtam, te ugyanezt forgatod a fejedben, és talán azt is tudtad, hogy mindaddig nincs megoldás, amíg együtt élek vele.

– Én nem mondhattam ki, hogy váljatok el. Erről csak te dönthettél volna. Ha én beszéllek rá, nem tudtam volna megbocsátani magamnak. Én nem azért akartalak, hogy elvegyelek Sacitól. Megszerettelek és nem tudtalak nem akarni. Attól kezdve, hogy ezt érezhetted és tudtad, csak te dönthettél. Egyszer volt Saci és a tönkrement házasságotok, és egyszer voltam én, akit megszerettél. Illetve, aki megszeretett téged.

– Ezen is ezerszer átrágtam magam. Nekem szükségem volt, illetve lett volna a teljes függetlenségre. Csak akkor

bírtam volna kimondani, hogy szeretlek, amikor már Saci kívül volt az életemen.

– Ha tudtad, mikre gondolok, azt is tudnod kellett volna, ez is ott volt a fejemben. Ismertelek. Tudtam, hogy milyen ember vagy. Így azt is, hogy zavarba hoználak, ha kimondatnám veled azt a szót, hogy *szeretlek*. Ezért nem erőltettem soha. Tudtam, hogy szeretsz, csak tisztességtelennek érzed kimondani, mert van egy feleséged, akivel összeeskettek. Az eskü kötelezett arra, hogy bármennyire is szeretsz, nekem ne mond ki addig, amíg Sacival élsz.

– Tudtam, hogy mindezeket kiolvasod a gondolataimból, az sem lep meg, hogy elmeséled. És tudtam, számodra az a legnagyobb lelki teher, hogy hiába szeretsz, nem tudsz megszerezni.

– Én nem akartalak kisajátítani...

– Tudom. És akkoriban is tudtam. De nem volt könnyű lenyelned, hogy akkor is csak a *szeretőm* vagy, ha ezt a szót kizártuk a szótárunkból. Én is tudtam, hogy te nem egyszerűen *a szeretőm* vagy, hanem a szerelmem. De pár év múltán mit mondjon az ember? Mert ha a szerelmem vagy, ott kéne hagynom Sacit, és össze kellene költöznöm veled. Ha pedig beletörődöm abba, hogy kettős életet élek, és lassacskán akkor is a szeretőmmé leszel, ha ezt végképp nem akarjuk, én cipelem a lelki terhet. Egyrészt magam miatt, hogy a megromlott házasság helyett nem merem fölvállalni a jobbat ígérő kapcsolatomat, másrészt, mert én akadályozlak meg abban, hogy sínre kerüljön az életed. Fiatal nőként kötöttelek magamhoz, és még csak azt sem tudtam megígérni, hogy egyszer majd összeházasodunk és lesz gyerekünk is.

– Nem te kötöttél magadhoz. Én éreztem úgy, hogy csakis hozzád kötődhetek. Soha senki máshoz nem kötődtem ennyire. Egyébként pedig én is ugyanezeket a gondolatokat hallgattam el.

– Mondom, hogy tudtam. Mért forgott volna más a fejedben, ha egyszer a problémáink közösek voltak, csupán más szemszögből vizsgálódtunk.

– Tulajdonképpen olyanok voltunk, mint két tinédzser. Ugyanakkor aki látott minket, csak azt látta, hogy én fölcsíptelek, te pedig miattam hagytad el a feleséged.

– Akkoriban is mondtam, soha ne törődj senkivel. Magunkról csak mi tudhatjuk a legfontosabbakat. A többieknek be kell érniük a látszattal.

– Amíg Sacival éltél, én csak *a kis kurva* lehettem, aki elszeret tőle.

– Semmit sem tudhattak arról, ami velünk és köztünk történik.

– Bódi, nekem mindig is rettenetesen fontos volt, hogy vagy. Hogy vagy nekem. Ha pár napig nem láttalak, őrületesen hiányoztál. Úgy éreztem, beledöglök a hiányodba. És látod, mégis tudomásul vettem, hogy ragaszkodsz az egyedüllétedhez. Csak azt ne hidd, hogy könnyen ment. Minden külön töltött nap kínszenvedés volt. Harminckilenc éves vagyok, még mindig tele szenvedéllyel. És mégis tudomásul vettem, hogy gyakran úgy kell elaludnom, hogy a párnámat ölelem helyetted.

– Ha átcuccolsz, párnát ne hozzál. Nem lesz szükséged rá – mondta Bódog.

– Sajnos ma sem. Mennem kell. Negyed tíz van.

Lídia lezuhanyozott, öltözött, és tízkor átvette az ügyeletet.

A harmincegyedik nap – 2006. május 14.

HIDEGÁGY

Lídia egy újabb infúziós palackot akasztott az állványra, az író karjában rögzült kanülhöz csatolta, az ágy szélére ült, ölébe vette Bódog szabadon maradt kezét, és hol azt, hol az arcát bámulta.

Az utóbbi napokban alig beszéltek, többször is megtörtént, hogy nagyokat hallgattak. Az író naponta több alkalommal is elbóbiskolt, amikor pedig ébren volt, magába fordulva, meditálva gubbasztott. Emésztette magát.

Halász Bódog minden reggel elszántan és makacs következetességgel kezdte a napot: mérlegre állt, zuhanyozott, felöltözködött, aztán leült a hallban, és ettől kezdve már csak arra várt, hogy indulhassanak az onkológiára.

– Ne reggelizz, üres gyomorra még a sugarazás is jobban esik – figyelmeztette Kövesdi. – Akár a pálinka, bár ez nem csinál étvágyat, sőt, el is veszi azt.

Bódognál is állandósult a sugárkezelés utáni émelygés, akár a többi, deréktájt sugarazott betegnél. Legtöbbször három óra is elmúlt, mire megebédelt, déltájban egy falat sem ment le a torkán.

Keményfából faragták. És még így, kilókat veszítve is bivalyerősnek gondolta magát. Erre az őserőre építette a maradék napjait. Erejét és energiáját azonban végzetesen koptatta a sugárkezelés, és egyre többször érezte, hogy maga a halálos betegség sem idegesíti annyira, mint a sugarazás következményeként kialakult mellékhatások. Hogy épp akkor válik fáradékonnyá, amikor végre olvasgathatna vagy írhatna. Amikor dolgozhatna. Hogy pont akkor megy el az étvágya, amikor végre ehetne valamit.

Sokat fogyott, és tudta, hogy ha ez így megy tovább, még gyengébb és fáradtabb lesz, ezt pedig nem engedheti meg magának.

– Ennem kell! – szuggerálta magát, amikor Lídia ebédhez terített, és gyakran akkor is kimeregette az utolsó kanál ételt is, ha undorodott tőle.

Egyre inkább idegesítették a regulák és a korlátok: bőrsemleges szappant kell használni, langyos vízben mosdani és zuhanyozni, a hintőport, a dezodort és a parfümöt mellőzni kell. Feküdj, pihenj, segítség nélkül ne indulj el a vécére, egyedül nem zuhanyozhatsz!

És az egészet megkoronázta a hányingerhez néhány napja társuló, egyre gyakoribb hasmenés, és az esetenkénti rohamszerű vizelési inger. Az egyik órában hányáscsillapítót kellett szednie, a másikban meg különféle széntablettákat.

Egyre gyakrabban morgolódott emiatt:

– Hiába tömöm magamba a valójában nem is kívánt ételeket, ha egyik fele fölül, a másik meg alul jön ki belőlem!...

– Húgyhólyag-irritáció – mondta neki Kövesdi. – A sugarazás következménye.

Bódog és Lídia a mögöttük hagyott egy hónap során mindössze kétszer szeretkeztek. Az utóbbi két hét úgy telt el, hogy meg sem próbáltak összebújni. Mindkét együttlétük után arról beszélgettek, hogy talán ezek lesznek, ezek voltak az utolsó együttléteik. Egyik sem volt több, mint az örömszerzés fájdalmas próbálkozása.

Hamar rá kellett döbbenniük, hogy húsvét óta minden megváltozott, még a boldogító szex is egészen más lett.

Nemcsak másfajta érzelmeket váltott ki belőlük, de más értelmet is kapott. Mindketten érezték, hogy mostantól minden ölelés, minden csók, minden simogatás és minden feljajdulás csupán egy-egy égig hasító hangja lesz szerelmük nyomorúságos és szívszaggató hattyúdalának.

Más szemmel néztek egymásra. A testi vágyak elé egyetlen vágy tolakodott, az élni akarás vagy inkább a megmaradás vágya. A három hónapig élve maradás vágya.

Egymásra találásuk óta a szerelem, a csók, a szerelmi együttlét, a boldogító szex több volt számukra, mint a pillanat gyönyöre. Ha egymást ölelték, úgy érezték, testben és lélekben eggyé válnak, aztán, idő múltán, mint a harmatcseppek, épp a legszebb pillanatban semmivé lesznek.

Tudták, a szívfájdító gyönyört nem könnyű túlélni, az orgazmusok mindegyike fölért egy pici meghalással. Együttlétükkor mindketten átélték: az elernyedve megvonagló testet néhány pillanatra valóban cserbenhagyja az égig röpülő lélek.

A mögöttük hagyott napok során megértették, hogy a felhőtlen boldogság már soha, de soha többé nem hozható vissza, és hamar rájöttek arra is, hogy mostantól a szeretkezés másodperceinek múlása nem több, mint a halál vekkerének kíméletlen ketyegése.

Lídia félt. Jobban, mint előtte bármikor.

Jobban, mint az ártatlansága elvesztésekor.

Tudta, hogy bárhogyan is érez, bármennyire is szereti Bódogot, többé már nem lesz képes olyanná válni, amilyennek Bódog az első találkozásukkor láthatta őt. Csókjaiban és simogatásaiban, öleléseiben és mozdulataiban akarata és szándéka ellenére megjelent a sajnálat és az együttérzés.

Szerette volna vággyal teli nőként ölelni Bódogot, szeretett volna örömet szerezni neki, de ott bujkált benne a félelem: nem válhat hospice nővérré abban az ágyban, amely éveken át volt boldog nászaik színtere.

Bódog is sokat változott. A halálos kór más státusba helyezte, más jogokkal ruházta föl. Tudta, és Lídia is megértette, hogy a daganat fölfedezése óta ő már több is és kevesebb is, mint egy hétköznapi ember. Épp annyival több, amennyivel kevesebb.

Még él, de a félelem nélkül élők szemében már holtnak számít.

Még itt van, de már *oda* tartozik.

A kór diagnosztizálása előtt csupán egy gondolkodó ember volt, mostantól tud valami olyasfélét, amit csak a szerencsétlen kiváltságosok tudhatnak. Immár minden élőnél jobban tudja, hogy az élet csakugyan véges.

Bőrén érezte a rátelepedő halál jéghideg fuvallatát.

Egész életében fontos szerepet játszott a szerelem. A nő és a munka. Ez határozta meg a mindennapjait. Néha fordított sorrendben. Mindkettőhöz az egészséges ösztöne hajtotta. Ha éjjel szeretkezhetett, másnap égett a keze alatt a munka, és ha hajnalban túl volt egy íráson, délután másra sem vágyott, mint a szerelemre és a borra.

Az utóbbi egy hónapban döbbenten tapasztalta, hogy bár éppoly jó érzés Lídiára néznie, mint bármikor előtte, gyönyörködik benne, pont úgy, mint régen, észreveszi mellei finom rezdülését, csípője ringatózó mozgását, figyeli izgatóan formás combját, rácsodálkozása mégis érzéketlen szemlélődéssé válik.

Mintha a szexuális vágya köddé vált volna.

Mintha megszűnt volna az a semmihez sem hasonlatos vágyakozás, mely kamaszkorában bontakozott ki, hogy

aztán az évek múlásával egyre csak erősödjön, és később, korának előrehaladtával se szűnjön meg.

Mintha Lídia is egészen mást jelentett volna számára.

Mintha levedlette volna a nőszerepet, és átbújt volna egyfajta furcsa és sajátos anyaszerepbe.

Továbbra is a mindenséget mozgató, gyönyörű és izgató nőt látta benne, el sem tudta volna képzelni, hogy másképp nézzen rá, és íme, az utóbbi napokban mégsem volt képes hús-vér férfiként viselkedni.

– Ne lepődj meg, ha csökken a libidód! – mondta egyszer Kövesdi Ákos. – A sugarazás és a tumor velejárója.

Lídia néha mellé búját, a testéhez simult, és a mellkasára fektette kezét. Belecsókolt a nyakába, gyöngéd csókokat szórt az arcára, lábaival átkulcsolta Bódog lábát, de próbálkozásai hatástalanok maradtak, ennél tovább nem jutottak. Amikor pedig két esetben mégiscsak sikerült átadni magukat a szerelemnek, Bódog kisebb fájdalmat érzett, és bele kellett törődniük, hogy ebben az abnormális helyzetben a szexualitás sem képes normálisan működni.

A helyzet pedig valóban abnormális volt.

Többéves kapcsolatuk utolsó három hónapját kellett együtt tölteniük ebben a feszült helyzetben, reggeltől estig és estétől reggelig, az író kórteremmé alakult otthonába zárva.

Lídia sokat segített abban, hogy Bódog elvégezhesse az utolsó simításokat a válogatott írásait összegző könyvön. Az író a jegyzetei közt turkált, míg bele nem fáradt, közben pedig a tárgyait rendezgető Lídiának magyarázott. Előkészítette a hivatalos ügyeket is, mindent borítékolt, mappákba helyezett, dobozolt. Bankszámlákat, tulajdonlásokat, örökösödéshez szükséges iratokat. Nem feledkezett meg Pármaiékról sem: a Dóráéknak írt, *olaszországi*

élményeiből szerkesztett leveleket küldte el nekik a hétvégi felolvasásra járó Lídiával.

Néha imát mormolt, hálát adva a sorsnak, amiért még kapott egy kevés időt a dolgai rendezgetésére.

Ezen a napon, amikor Lídia ismét mellé búját, még egyikük sem gondolta, hogy életük legmegrázóbb szerelmi élményét élik majd át.

Minden szépen indult. Lídia lassú tűzzel perzselte végig Bódog legyöngült és lassacskán elfogyó testét, paplan alá búját napsugárként melengetve a bőrét, csontjait izzó vassá tüzelve, csókokkal halmozva el, életerőt lehelve belé.

Úgy tűnt, minden rendben lesz.

Éppúgy, mint hajdanán, mint bármikor előtte, most is csigalassúsággal érkeztek meg a mennybéli boldogság kapujába.

Ezen a délutánon azonban Lídia elhaló sikolyát nem Bódog hörgése követte. Megsebzett oroszlán jajongása volt ez. Egy önnön vérében fetrengő, ordító, bömbölő, eszét vesztett vadállat üvöltése.

– Jaj, istenem!... Fáj!... Veszettül fáj, Dia!... – szakadt föl belőle. – Menten szétrobbanok!... Kidurrannak a beleim!... Szétrepedek!... Görcsölök, érted? Görcsölök!... Itt döglök meg, Dia, most döglök meg, ebben a percben!... A kurva istenit!...

Bódog megvénült magzatként gömbölyödött össze az ágyon. Kezét a hasfalára szorítva, térdét a mellkasáig fölhúzva fetrengett. Aztán hatalmas terpeszbe merevedett, és ahogy sarkát a matracba nyomta, hasa egy arasznyit megemelkedett, majd megfeszült.

Lídia megdermedt a rémülettől. Félt hozzányúlni. Nem tudta, hogyan érjen a lassacskán elfogyó, görcsbe merevedett testhez.

Összekuporodva ült, és egyre csak potyogtak a könnyei.

Besötétedett már, amikor csillapultak az író fájásai.

Lídia az ölébe hajtotta a fejét, és erejét vesztve sírdogált.

– Kicsi Diám, most voltunk együtt utoljára – mondta végül. – Ez volt a Rekviemünk… Annak is az utolsó akkordja…

Lídia ekkor érezte úgy először, hogy Bódog éveket vénült. Arca beesett lett, szemei karikásak, és az arcbőre mintha veszített volna a sugarazás következtében fölszedett barnaságából. Sárgásra, okkerre váltott, és testének egyre több pontján jelentek meg az aprócska, sebszerű foltok. Mellén, karján, hátán és a feje búbján.

Egy összeaszott, minden erejét elvesztett ember hevert előtte.

Egy ember, aki nemrég még Halász Bódog író volt.

Késő este lett, mire Bódog ölébe került a billentyűzet, orrára a szemüvege, és írni kezdett.

AZ ETRUSZKOK

Édes Dórikám és Zolikám,

örülök, hogy jól vagytok! Hogy nincs baj a bébivel.

Velem minden a legnagyobb rendben, de hát ezt elmondtam tegnap este is. Jó volt hallani a hangotokat. Megnyugtató, hogy szépen fejlődik az unokám. És külön öröm, hogy Marci lesz. Akár a dédapám. Nagyon vigyázzatok rá!

Nekem nincs okom panaszra, minden napom gyönyörű, és szerencsére az időjárás is a kegyeibe fogadott: napok óta tűz a nap, errefelé a május a mi forró otthoni nyarainkra emlékeztet.

Minden reggel hatkor kelek, olyankor már megmutatja magát a kelő nap. Hétkor nekivágok a toscanai domboknak, gyalogolok egyet. Kilenckor már túl vagyok a frissítő zuhanyozáson, fél tíztől pedig munkához látok. Háromig dolgozom, ilyenkor úgysem ajánlatos kint lenni, hét ágra süt a nap, az itteni eknek ez a szieszta ideje, én pedig nyugodtan írhatok. Jól haladok, egészen biztos, hogy időre befejezem a kötetet.

Közben egy nagyon érdekes anyagra bukkantam. Az egyik itteni kiadó katalógusának a Nyelvészet és irodalomkritika című rovatában egy Mario Alinei nevű tanár, az azóta talán már otthon is megjelent, *Etruszk – Mint a magyar egy archaikus formája* című könyvéről írtak egy előzetes tájékoztatót. Ha igaz, amit Alinei ír, mármint hogy az etruszk nyelv rokonságban van a mi nyelvünkkel, lesz miről beszélnie a magyar nyelvészeknek. Sőt, még a történészeknek is, ugyanis egy teljesen új hipotézist állított fel az ősmagyarjainkról és a honfoglalásról.

Azt mondja, hogy a világ jelentős nyelvcsaládjainak kialakulása nem az utóbbi pár évezredben élt népek vándorlásainak eredménye. Ezek mindenkor az adott területeken élt népek nyelvei voltak. Az etruszkok nyelve alaposan elüt a nagy nyelvektől, a görögtől és a latintól, mert ez is egy ragozó nyelv, akár a magyar, amelyben a szógyökök, a ragok és a toldalékok egybeolvadnak.

A történelmet és a nyelvet együtt vizsgálta. Ezen keresztül jutott arra a következtetésre, hogy őseink a korai középkorban vándoroltak be a mostani hazánk területére. Alinei azonban ennél is korábbra, a Krisztus előtti harmadik évezredre, a Kurgán-betörés idejére teszi az érkezésünket. Ha így volt, akkor el kellene hinnünk, hogy a régi magyarok nyelve egybeolvadt a helyi nyelvekkel, míg az etruszk, délnyugatnak tartva sokkal jobban megőrizte jellemzőit. Alinei szerint a régészek is régóta bizonygatják, hogy az etruszkok magyar területről vándoroltak tovább, ide, a mai Toscana területére.

Toscanát egykoron mi még Etruriaként ismertük meg az iskolában. Úgy tanultuk, hogy lakói, az etruszkok a Tiberistől az Alpokig Itália területének egyharmadát birtokolták.

Etruria államhatalmának jelképe a vesszőnyalábba szúrt bárd, a jogar, a trónus és a bíborszínű tóga volt. Etruriában a hatalom kiváltságosaiként éltek az arisztokraták, csupán a szabad parasztok és a rabszolgák dolgoztak.

Ha igazolható Alinei azon állítása, hogy mi egy őseurópai nép leszármazottai vagyunk, kimondhatnánk, hogy a keltákkal és az etruszkokkal együtt az ősmagyarjaink is részesei voltak a Krisztus előtti ötödik század táján kialakuló egységes európai műveltségnek.

Van még valami, amin sokáig csemegéztem.

Alinei könyvéből tudtam meg, hogy ha igaz, hogy 408-ban, amikor a nyugati gótok ostrom alá vették Rómát, etruszk jósok is felajánlották segítségüket, akkor az is igaz, hogy az etruszkok a maguk kijelölte végzetük beteljesedése ellen nem tettek semmit. Beletörődtek abba, hogy új életet kezdenek, egy másik népbe olvadva. Valószínűleg ennek tudható be, hogy az etruszkok fennmaradtak. Életképességük bizonyítéka, hogy összecsiszolódtak a latinokkal, és a lelki asszimilációt követően egész egyszerűen ismét kézbe vették a város irányítását, egyre erőteljesebben építve ki a világbirodalmat. Adott műveltségüket tovább éltették és gyarapították, igaz, ekkor már a latinok neve alatt. Ennek hiányában semmire sem jutottak volna. A latinok jó partnernek bizonyulva kétezer évre a feledés kútjába dobták teljes műveltségüket.

Megdöbbentő történet, ugye? Soha máskor nem történt hasonló: volt egy nép, amely kijelölte maga számára az életkorát, és beletörődve vette tudomásul, hogy a saját maga által megszabott közösségi élete véget ért. Önként vállalták, hogy eltűnnek a világ népeinek színpadáról. Most értettem meg, minek köszönhető, hogy amióta itt vagyok (és minél régebb óta vagyok itt, annál inkább), érzem úgy, hogy közöm van ezekhez az emberekhez és ehhez a vidékhez.

Még valamit. Azt kérdezi Alinei: lehetséges lenne, hogy egy lélekben emelkedett, kiművelt nép a közös tudat szintjén, népként megfogalmazva közös életét és sorsát?

Egy nép képes lehet arra, hogy a maga által kijelölt közösségi kor elérése után önként eltűnjön az árnyékvilágból?

Elképesztő, nem? Még az is nehezen hihető, hogy adott pillanatban egy ember, egy halandó dönti el, hogy mikor akar eltűnni az árnyékvilágból.

Alinei azt írja, *Hitük szerint egy másik világban élték tovább földi életüket, ugyanolyan kényelemben, mint korábban a fényesben. Ezért talán nem is volt számukra olyan nagy szörnyűség új név alatt újra megjelenni. Szinte újjászületésként is felfogható. Mintha az etruszkok nem is tűntek volna el, csak ruhát cseréltek volna. Etruszkként valóban eltűntek, műveltségüket a durvalelkűek ölébe borították, azok azonban nem javultak meg ettől. Egy krisztusi gondolat, netán előkép az ókorból...*

Milyen szép, ahogy a nép önfeláldozásán át eljut a személyiségig.

Még valami, amit ugyancsak ebből a könyvből tudtam meg: a bolsenai múzeum udvarán található az etruszkok viharistenének háromezer éve kőbe vésett neve. Nem messze onnan, a Bolsena-tó mellett találtak rá a régészek. Ki merne kételkedni abban, hogy az ízlésükről és műveltségükről híres etruszkok épp itt, a női test szépségével vetekedő vidéken, a számtalan földi aktot rejtő, nőies formákkal csábító természet ölében alakították ki legfőbb istenük, Fanum Voltumnae lakóhelyét? Tudósok állítják, hogy egykoron megszentelt liget volt az egész környék, Bolsenától Orvietóig.

Isten a tudója, hogyan voltak képesek az etruszkok arra, hogy beolvasztva, elpusztulva, a földről eltörölve, négyszáz esztendővel a megsemmisülésüket követően olyan erős nyomást gyakoroljanak az akkoriban már világbirodalommá lett Róma császárára, hogy zokszó nélkül visszaállíthassák legfőbb szakrális központjukat?

Mai levelemet Alinei egy másik idézetével zárom: *„Firenze, az újetruszk világváros, és a körülötte lüktető táj évszázados szárnyalása a szellem műve volt. Elemi erejű kinyílása újra emberivé változtatta a halott földrészt. A fényre, tisztaságra, megújhodásra vágyók, az inkvizíciók égett hústól bűzlő korától megundorodtak végre friss levegőhöz jutottak, szellemük erejével felszámolták az intézményesített keresztény terrort. Ráérzett erre Hunyadi Mátyás király Magyarországa is, és gyorsan elterjesztette a magyar lélekhez is közel álló, időtlen ... friss eszméket és gondolatokat. Éppen Toscana, az etruszk örökség soha ki nem halt tulajdonosa hirdette meg szellemi szabadságharcát a már majd ezer éve sötétséget tanítókkal szemben."*

Épp befejezte az írást, amikor az utolsó csepp is lefolyt az infúziós palackból.

A harmadik nap – 2006. április 15.

A HAJNAL

Bódog kábán ébredt. Hanyatt fekve, kezét a feje alá téve bámult a plafonra. Éjjeliszekrényén hevert az Ivan Iljics halála, éjszaka addig olvasta, amíg nem jött álom a szemére. Ellenállhatatlan vágyat érzett, hogy újra beleolvasson ebbe a megrendítő történetbe.

Tízévenként újra kellene olvasni az összes fontos könyvet, mondogatta mindig, ennyi idő múltán a hősök egészen más emberként állnak előttünk, új értelmet kap a történet, és minden másképp hat ránk.

Ivan Iljics vergődésére is másképp néztem huszonévesen, életem teljében, és most, hatvanöt után. Minden szó másként cseng, minden mondat másképp hat, fáj és hasít a lelkembe. Mintha Tolsztoj egyfajta bölcs előrelátással, sok más halálos beteg gondolatait megfejtve, az én lelkemet, az én belső hangjaimat is jól ismerve bányászta volna elő Ivan Iljics gondolatait.

Halálunkban magunkra maradunk és hasonlóvá válunk.

A hatodik fejezet utolsó mondatai még most is ott voltak a fejében. *„Bement a dolgozószobájába, lefeküdt, és újra egyedül maradt Vele. Szemtől szemben Vele, tehetetlenül. Nem lehetett semmit tenni ellene, csak nézni dermedő szemekkel."*

Igen, kedves Tolsztoj úr, elmélkedett tovább, már én is tudom, a halálos kórral küzdők soha többé nem lesznek magányosak. A halálban életük végéig kitartó, örökös társra leltek. Szó szerint egy sírig tartó kapcsolatra.

Mostantól engem is mindenhova elkísér. Ott liheg majd a sarkamban, bárhova megyek, sötét démonként követ, akár az árnyékom. Velem lesz, és Vele kell lennem. És addig jó nekem, amíg velem lesz. Legvégül pedig, bármily furcsán hangzik, én fogom magára hagyni.

Éjjel, amikor abbahagyta az olvasást, sokáig nem bírt elaludni, hol le-, hol fölkapcsolta az olvasólámpát, hol újra a kezébe vette a könyvet, hol letette, sehogy sem jött álom a szemére. Most pedig, a kábult ébredés után megpróbálta újra és újra végiggondolni Ivan Iljics halálát, mintegy összevetve a maga életével és haldoklásával, ezzel az egész hihetetlen történettel, melynek tragikus sorsú főszereplőjévé vált.

Egyszeri, megismételhetetlen, gondolta, a halálfélelmet talán, de a meghalást nem élhetjük át kétszer. Soha vissza nem térő alkalom, mormogta magában. Tulajdonképpen bármily fura is, de tele vagyok kíváncsisággal. Ha tudnám, hogy utólag megírhatom, mit éltem át, még inkább izgatna az egész. Így azonban legföljebb arra gondolhatok, vajon sikerül-e tisztességesen és pózolás nélkül végigcsinálnom? Fölkészülhet-e az ember egy megismételhetetlen drámára, melyben idő múltán akkor is mellékszereplővé válik, ha főszereplőként pusztul bele. A címszerep, az igen! A halál, mint abszolút főszereplő! Aki kénye-kedve szerint formálhatja a játékot. Aki egyszerre író, rendező, dramaturg, karakterfigura és súgó. Egyszerre komikus és tragikus, érzelmes és szenvedélyes. Csoda-e, hogy mellette minden haldokló untermanná válik?

Mostantól nyomon követhető a sorsom, végső döntés született az életemről, és persze a halálomról, ezen aligha változtathatok. Úgy fest, hogy akik fölesküdtek arra, hogy változtassanak rajta, képtelenek rá, a tudomány vé-

ges, ma még kisebb oddsot adnak a rákra a fogadóirodák. Bármilyen fájó is kimondani, a sorsom megpecsételődött, feltörhetetlenül. Mindössze annyi dolgom maradt, hogy uralkodjak magamon. Igen, ez most a fő feladat. Észnél kell lennem. Akkor is, amikor esetleg már eszemet veszítem.

Azt mondja Tolsztoj, *Ivan Iljics tudta, hogy haldoklik,* (nálam jobban aligha), *és kétségbe volt esve. Lelke mélyén tudta, hogy haldoklik, de nemcsak hogy nem szokott hozzá a gondolathoz:* hogyan is lehetne ehhez hozzászokni, *egyszerűen nem értette, nem volt képes felfogni, hogy ez lehetséges.*

Tudod, Iván, egyszer mindannyian rájövünk, hogy amíg élünk, minden lehetséges. Még a lehetetlen is, akár az is, hogy meghalunk. Sőt, ez az egyetlen, ami legfőképpen lehetséges, más variáció nem létezik. Néhányan próbálkoztak már az örökléttel, valójában senkinek sem sikerült. E téren kudarc jellemzi az emberiség történetét. A végét illetően az enyém sem lesz világraszóló sikertörténet.

Kétségbe volt esve, mondja Tolsztoj, és jól is gondolja: a kétségbeesés az egyetlen biztos pont a halálraítélt gondolatában. A dermesztő félelem. Az elmúlásunkra, a megszűnésünkre nem trenírozzuk sem az agyunkat, sem a szívünket, és lélekben akkor is halhatatlannak vagy inkább elpusztíthatatlannak gondoljuk vagy hisszük magunkat, ha az agyunk mást mond.

Akkor billen meg az egész, amikor sebet ejt rajtunk az életünkre igényt tartó halál. Érkezéséig a halandóságunk csupán fantazmagória. Olyasmi, amiről beszélünk, amiről ugyan tudunk, de a halállal való szembesülés pillanatáig mégis elhessegetjük magunktól. Egymást követik a napfelkelték és a napnyugták, óránként fordulnak egyet a

nagymutatók, a másodpercmutatók kattogó elmozdulására már nem is figyelünk, az órák ketyegését lassanként észre sem vesszük. Ezek a hangok belesimulnak a csöndbe, mintha ott sem lennének, mintha megállt volna az idő.

Naponta nézünk a tükörbe, és már észre sem vesszük arcunk változásait. Úgy érezzük, semmit sem változtunk. A korunk meg sem látszik rajtunk, egyszerűen nem ront rajtunk az idő. Pedig hát naponta lapozzuk a naptárakat, évente ünnepeljük a születésnapokat, és egyre gyakrabban temetjük el azokat, akiket nemrég még velünk egykorú, ifjú embernek láttunk.

Tudunk az idő múlásáról, lelkünk mélyén talán még a halálra is készülhetnénk, mégsem tesszük. Marad a kétségbeesés. Az utolsó napokban előbújó kétségbeesés. Ivan Iljics is akkor döbben rá, ő sem kivétel, éppúgy, ahogy Kiesewetter *Logikájából* tanulhatta a szillogizmus ide vonatkozó példáját: *Kaj ember, az ember halandó, tehát Kaj halandó.*

Igen, Iván, mindannyian Kajok vagyunk, ezt kell tudomásul vennünk. Ezt kell tudomásul vennem. És tudomásul is vettem, ellentétben veled, aki képtelen voltál beletörődni a rád is érvényes szillogizmus logikájába, tehát a megváltoztathatatlanba.

Nincs kivétel, kedves Ivan Iljics!

Én is éveken át voltam Halász Bódog, mamával, papával, Bálinttal és Dórival, Sacival és Lídiával, nekem is volt gyermekkorom, serdülőkorom, ifjúkorom, örömökkel, bánattal és lelkesedéssel, akár Kajnak vagy neked, és ahogy ti, úgy én is ismerem a bőrlabda szagát, és megcsókoltam anyám kezét, és éreztem ruhájának suhogását. Én is voltam szerelmes és csalódott, és sok minden más.

Erről szólt az életem.

Mostanáig erről szólt…

És micsoda buta dolog azt gondolni, hogy *Kaj valóban halandó, neki valóban meg kell halnia, de én, Ványa, Ivan Iljics, az érzéseimmel, a gondolataimmal – én egészen más eset vagyok. Az nem lehet, hogy nekem is meg kelljen halnom. Ez túlságosan borzalmas lenne.*

Ivan Iljics, hát kevés volt az életed arra, hogy átgondold és megértsd: születésed előtt is milliárdnyi ember halt meg épp ilyen borzalomként megélve a meghalását?

Mit gondoltál, te szerencsétlen flótás? Hogy embrióként indultál útnak, csecsszopóként születtél, és mégis istenként maradsz meg?

Kedves barátom, ahogy minden mással, az egész életeddel is becsaptad magadat. Ha úgy tetszik, nem is volt, sosem volt igazi életed. Éltél, mint bárki más, istrángba fogva, az élet nagy szekere elé kötve, hogy húzd, vonszold az igát, teljesítve a munkádból adódó megannyi kötelességedet.

A haláltudatra volt szükséged ahhoz, hogy újrakezdj mindent. Értsd úgy: akkor döbbentél rá az életed elmúlt részének szürkeségére, amikor a halál épp lezárni készült azt. Ha a halál nem kopogtat be hozzád, utolsó percedig éled ugyanezt a megszokásokra, elvárásokra és a kötelességeid teljesítésére épülő hétköznapi életedet. Azt, amelyben föladtad az énedet, hogy megfelelhess a társadalom elvárásainak.

Elfeledted, hogy egyetlen egyszer születhettél, csupán egyszer élhetsz, és egyszer majd meg is halhatsz.

Csak egyszer halhatsz meg.

Bár valójában ezt is csak mi gondoljuk így, mivel nehezen barátkozunk meg a távol-keleti vallásokban nagyon is jó szolgálatot tevő reinkarnációval.

A normálisnak gondolt életed abnormális volt, kedves barátom, betegesen elfajzott, olyan, amit ugyan végig lehet élni, de nem érdemes.

Sajnállak, sajnálom, hogy erre csak megkésve döbbentél rá. Amikor már megcsapott a halál szele. Mert összegeztél, mert gondolkodtál, mert szembe mertél nézni magaddal és a rosszul leélt életeddel. Ehhez magányba kellett bújnod Vele. Kettesben kellett maradnod a halállal. Vele együtt, csakis Vele együtt juthattál el odáig, hogy rájöjj és vállald, semmit sem tehetsz jóvá abból, ami mögötted van. Ami megtörtént, az megtörtént.

Az egyetlen életed szemétdombján ülve elmélkedsz a múltadról, értékek után kutatva, kapirgálva. Ne csodáld, hogy kétségbe estél, hiszen alig találtál valamit!

Barátocskám, nem a meghalás tényétől remegsz, inkább a leélt életedtől. Mindenkinek meg akartál felelni, meg is feleltél, éppen csak önmagadnak nem sikerült. Ne csodáld hát, hogy kétségek között vergődsz! Most már tíz körömmel ragaszkodnál az élethez, de nem találsz fogást rajta. Alulról meg a halál fogja a lábadat, bőrödbe hasító karmaival, és húz, egyre csak húz, szenvtelenül és kitartóan.

Neked az ijedtségre és a döbbenetre volt szükséged ahhoz, hogy rájöjj, jobban kellett volna élned. És talán épp ez ébresztett rá arra is, hogy sosem késő. Hogy akkor is meg kell próbálni, ha már csak néhány hetünk van hátra. Talán még helyrehozhatod mindazt, amit elrontottál.

Ne hidd, hogy bármit is visszacsinálhatsz! Ez az öröm már nem érhet el.

A halál döntésre késztetett, és te amellett döntöttél, hogy megpróbálod helyrehozni az életed.

Igen, barátocskám, rájöttél, hogy nem a te halálod a kiindulópont, hanem az utánad megmaradók, a családtagjaid élete.

Lassan, megfontoltan, öregurasan döbbentél rá, hogy immár nem tehetsz mást, mindent alá kell rendelned az ő szempontjaiknak, és úgy kellene távoznod, hogy ne okozz nekik fájdalmat. Megértetted azt is, hogy ehhez neked is le kell győznöd a kínjaidat, és persze őket is meg kell szabadítanod a szenvedéseiktől. Csak így rázhatod le magadról a gyávaságodat és a félelmeidet. A haldokló beteg beszarását.

Idő kellett, hogy megértsd, az élet csak lezárul a halállal, de a meghalás pillanatában nem csak az életednek, hanem a haldoklásnak, a halál tudatának lesz vége. És ha vége lesz, akkor erre már soha többé nem kerülhet sor. A halál éppúgy egyszeri, mint az élet. És tudod jól, barátocskám, az életet épp úgy nem ússzuk meg szenvedés nélkül, mint a meghalást. Az életünk összes szenvedései csak előjátékok a végső szenvedéshez, amolyan próbatételek. Akadályok, melyeket át kell ugornunk. Félelmetes sárkányok, amiket le kell győznünk. Kapuk, amiken keresztülhaladva el kell jutnunk a legnagyobbig, a megsemmisülés kapujáig.

Hidd el, Iván, nem láttál el az orrodnál tovább, amikor azt mondogattad, hogy *Ha nekem is meg kellene halnom, mint Kajnak, akkor ezt mindigtől fogva éreztem volna, egy belső hang súgta volna nekem.*

Hidd el, Iván, súgta. Nem hangosan, alig hallhatóan. De akinek van rá füle, az az egészen halk suttogást is meghallja, akinek nincs, az meg a kiáltásokra és az üvöltésekre sem kapja föl a fejét.

Bódog lapozott egyet, és szeme elidőzött még néhány mondaton:

Székeléshez is külön berendezés kellett, és minden alkalom gyötrelem volt. Bántotta a tisztátalanság, az illetlenség, a szag és főként a tudat, hogy mindebben egy másik személynek is részt kell vennie.

Istenem, adj annyi erőt, hogy sokáig, minél hosszabb időn keresztül képes legyek vécére menni és egyedül szarni, mondta magában, szinte imaszerűen.

Ki tudja, meddig fogom bírni, és vajon lehet-e tudni, meddig fogja bírni Lídia?

Igen, persze, ő már hozzáedződött, évek óta gyógyszerszagú húggyal és szarral teli ágytálakkal szaladozik, mások fenekét törölgetve és mosogatva, részt vállalva a haldoklók pokoljárásából.

Még pár hét, és az enyémből is kiveheti a részét.

Ki gondolta volna, hogy így végezzük?

Na jó, egyelőre befejeztem, gondolta, és letette a könyvet. Ivan Iljics halott, én pedig élek még, és dolgom van.

Felállt, átmozgatta a tagjait, csinált néhány óvatos derékkörzést és megtapogatta a hátát. Erős nyomást érzett, amolyan görcsös fájdalmat, és most először tapasztalta, hogy ugyanilyen nyilallások jelentkeznek a hasfalán is.

Bevette gyógyszereit, kávét főzött, tejet forralt, mézet csorgatott a csészéjébe, és amíg a kapucsínót iszogatta, ő is elkészült.

Néhány perc múlva a pékségben állt, magába szívva a friss kenyerek és a húsvéti fonott kalácsok illatát.

A kenyér mellé két ragyogó kalácsot is vett.

Egy szelet vajas kenyeret reggelizett zöldpaprikával és egyetlen főtt tojással.

Valójában csak a szeme kívánta.

Délig a várost járta.

A házakból kiáradt a főtt sonka illata.

Maga sem tudta, hogy történhetett, a nagytemplom felé vitték a lábai.

Egy óra is elmúlt, amikor kisétált a főkapun.

– Akkor hát mindent megbeszéltünk – mondta mormogva, fél szemmel az égre, a templom tornya felé sandítva.

Elsétált a legközelebbi virágüzletig.

Tavaszi csokrot köttetett, aztán leintett egy taxit, a hátsó ülésre ült, és bemondta a címet. Eddig még soha nem történt meg vele, hogy szó nélkül utazzon, most azonban csak bámulta az utcák forgatagát, a kissé tolakodó taxis értésére adva, hogy semmi kedve a fecsegéshez, gondolatban másfelé kalandozik.

VIKTÓRIA

A lány a külvárosban, szülei egykori kertes házában élt.

Kilencven őszén ismerték meg egymást. Pontosabban Bódog ekkor látta meg először Viktóriát. Prágába tartott, a közép-európai írók találkozójára. Valahol Tábor táján járt, kényelmesen autózott, gyönyörködött a napsütötte tájban. Az utat sem ismerte, az előzés fölöttébb veszélyes, kanyar kanyart, ő pedig egy kamiont követett.

A kamion a hegyről lefelé menet, mintha elbóbiskolt volna a sofőrje – irányjelzés nélkül – áttért a menetirány szerinti bal oldalra. A szemből érkező Wartburg vezetője félrerántotta a kormányt, hogy elkerülje a frontális ütközést, az autó pedig kettőt bucskázva zuhant bele az útszéli szakadékba.

Bódog agyában nemegyszer futottak végig azok a percek. Ahogy beletaposott a fékbe (szinte összehangolva, egyszerre a kamion hirtelen magához tért sofőrjével), ahogy leállt az út szélére és kipattant a volán mellől, és ahogy rohant a Wartburgot elnyelő mélység felé.

Többször visszaidézte a pillanatot, amikor a nyolc-tíz méteres szakadék mélyén meglátta a jobb oldalára fordult összetört kocsit, majd a szélvédő mögül kikandikáló, életjelt adó kezet és végül azt a rémült arcot.

Újra és újra átélte a döntés pillanatát, amikor felgyorsult a pulzusa, és már mászott is lefelé, sziklárol sziklára lépdelve.

Soha nem tudta kitörölni az emlékezetéből a percet, amikor benézett a kocsi behorpadt ajtaján, és meglátta a húsz év körüli férfi kormányba préselődött, erősen vérző fejét, és mindig tisztán látta maga előtt a műszerfal és az üléstámla közé szorult élettelen testet.

Ezerszer pörgött le előtte, ahogy egy több sebből vérző fiatalasszony kínkeservvel kapaszkodik fölfelé, hogy kiküzdje magát a roncs fenekéről.

Ő volt Zsolnay Viktória, aki szerencsésen, mondhatni, csodával határos módon élte túl a zuhanást. Egész testében remegett. Akkor, pár perccel a zuhanás után tört ki rajta a halálfélelem.

Bódog örökre agyába véste a rémülettől eltorzult arcát, a hitetlenkedő tekintetét, a hang nélkül tátogó száját. Sosem tudta meg, hogy kiáltani, üvölteni, vagy csak monda-

ni akart valamit. Egyetlen hang sem jött ki a torkán. Előbb a halott férfira, aztán Bódogra meredt.

Később Viktória próbálta visszaidézni azokat a perceket, és váltig állította, hogy bár látta a mozdulatlan férjét, nem volt képes fölfogni a történteket. Elvesztette a józan eszét. A nyaka táján erős fájdalmat érzett, és az egész testére kiható, furcsa zsibbadást. Mintha elhagyta volna a testi ereje. Képtelen volt uralni a mozdulatait. Mégis megkísérelte a lehetetlent: kikaparni magát a roncsból. Csak jóval később, az orvosok adtak választ arra, hogy miért nem jött ki egyetlen hang sem a torkán: a testi bénulás a tüdejét sem kímélte.

Bódog felkapaszkodott a kocsi fölülre került bal oldalára, és a hátsó ajtóra állva próbálta meg föltépni az első ajtót, kevés sikerrel. Fölmérte a helyzetet: igaz, az üvegek kitörtek, de az ablakon keresztül aligha sikerülhet kiemelnie őket.

A kamionos a szakadék szélén állt. Füttyentett és ledobott egy feszítővasat, mellyel Bódog, némi erőfeszítés árán kiszakította az ajtót.

Előbb a férfit húzta ki, hogy azután a nő is kiférhessen. Amint kisegítette, az szinte rázuhant a férfi testére. Átkarolta, majd eszméletét vesztette.

Bódog nem is sejtette, mennyit kockáztatott a gyors mentéssel. Nem tudhatta, hogy Viktóriának milyen sérülései vannak. Csak azt mérlegelte, hogy a roncs bármelyik percben kigyulladhat, és hogy cselekednie kell. Csak később mérte fel, hogy elég lett volna egyetlen szerencsétlen mozdulat, és máris többet árt, mint használ.

Bódog nem volt képes mindent visszaidézni, de arra emlékezett, hogy odébb cipelte mindkettőjüket. Hogy meddig ült könnyezve a halott férfi és annak lassan magához térő társa mellett, nem tudta. Szűk fél óra lehetett, de örökkévalóságnak tűnt.

Arra már jól emlékezett, hogy egyszer csak megérkeztek a tűzoltók és a mentők, és arra is, hogy ő is részt vállalt a mentésben.

Szemtanúként hallgatták ki, így csak később, rendőrségi motoros kíséretével indulhatott a mentő, és a nem sokkal utána robogó halottszállító furgon után.

A Ceské Budéjovice-i kórházban az intenzív osztály előtti váróban ültették le egy padra. Mindaddig ott maradt, amíg egy orvos ki nem mondta, hogy a sérült fiatalasszony túl van az életveszélyen, és már át is vitték a sebészetre. Az osztályvezető főorvosnál éppúgy meghagyta a nevét és címét, mint a diszpécsernél és a nővérkéknél. Ő is megőrizte Viktória adatait, és amikor úgy látta, hogy a nő sorsát illetően minden elrendeződött, útnak indult Prága felé. Oda, ahonnan – mint később kiderült – a fiatalok hazafelé tartottak a szép nászút, a boldog mézeshetek végén.

Ekkor Bódog már tudta, de az éppen csak eszmélő ifjú asszony még mindig nem sejtette, hogy egész életét megváltoztató sérülést szenvedett: a nyaki ötös csigolyája tört el, és válltól lefelé teljesen lebénult. Mivel a nyak tájáról kilépő idegek a különféle szervek és testrészek felé indulnak, sérülésük minden esetben végzetes. Sovány vigasz, de megbecsülendő: a válla, és minden, ami fölötte van, ép maradt. A műtét során stabilizálták az ötös csigolyát, fémlappal rögzítve a négyeshez és a hatoshoz.

Akkoriban még abban a hitben volt, hogy ez csupán egy *sérülés*, melyből fel lehet épülni. Sokáig sem a kórházban, sem az intézetben nem mondták meg neki, hogy mi vár rá. Optimista embernek ismerte magát, bízott a föl-

épülésében, de csak később töprengett el azon, hogy milyen lelkiállapotba került volna, ha mindjárt az első hetekben közlik vele, hogy mire számíthat.

Gyakran emlegette: túl sokat vesztett, de ami megmaradt, talán elég lesz ahhoz, hogy végigélje az életét. Soha nem a veszteségeire figyelt, inkább arra, hogy életben maradt, és ez akkor is nyereség, ha majdnem mindent elvesztett.

Lassan megszokta, hogy mostantól semmit sem tehet mások segítsége nélkül. Ez gyakran fájóbb volt számára, mint az elkeserítő állapota. Sehogy sem védhette meg magát.

Amíg épkézláb ember volt, eszébe sem jutott, hogy bárki is rányithatna. Most meg itt van ebben a rettenetes szituációban, amelyben mások előtt kell ágytálon ülnie, az ürülékét mások viszik ki alóla.

Soha nem tudta megszokni, hogy gyakorlatilag megszűnt az addig őt védő burok, a minden embert oltalmazó intim szféra. Hogy idegenek érhetnek a testéhez. Senki elől nem takarhatta el magát, soha többé nem kaphatott maga elé egy ruhát, egy lepedőt, egy takarót. Minden percét mások vigyázták, a testét mások tették rendbe, mások keze közé tette le az életét. Ha fürkésző szemű férfi keze közé került, azt mondogatta, bárcsak ott süllyedne el, bárcsak ne kellene tovább léteznie.

Akárhányszor arra kényszerült, hogy lemeztelenítve feküdjön a segítői előtt, félhangosan morgolódott:

– Megsemmisültem... Teljesen megsemmisültem...

Lassanként összecsiszolódott a sorsával, valójában azonban képtelen volt elfogadni a teste nyomorúságából kialakult helyzetet.

Bódog úgy gondolta, karácsonykor elküldhet egy képeslapot, melyen nemcsak üdvözli Viktóriát, de azt is megkérdezi, mi újság vele, hogyan alakult a sorsa. Tavasszal jött meg a válasz, Viktória akkortájt került be a rehabilitációs intézetbe, ahol végül közel egy esztendőt töltött. Hogy egy évnél hamarabb távozik, arról önállóan döntött.

Amikor látta, hogy sem az úgynevezett rehabilitálás, sem a pszichológussal folytatott beszélgetések nem használnak, és az egész terápia értelmetlen, a hazautazás mellett döntött.

Visszakerült szülei egykori házába. Ettől kezdve rendszeresen leveleztek, és így Bódog egyre többet tudhatott meg arról, hogyan alakult sorsa.

Amikor a ház átépítéséről írt, boldognak tűnt. Mintha kicserélték volna.

Az átalakítással kapcsolatos összes munkát ő rendelte meg, és ő rendezte a biztosítótól és a kamiont üzemeltető cégtől kapott pénzből.

A szűkebb ajtókat kibontatta és szélesebbre cseréltette. Felszedette a küszöböket, hogy a kerekes székkel zökkenő nélkül végiggurulhasson a helyiségek között, átalakíttatta a fürdőszobát és a konyhát, és rámpát építtetett a kerti kaputól a ház bejáratáig.

A szülői házban kezdhette el legújabb életét.

Már csak egy gondozóra várt, aki reggel elindítja a napját, dél körül ránéz, és ha kell, tisztába teszi, este pedig levetkőzteti, lefürdeti, és ágyba teszi.

Az író volt az egyetlen magyar tanúja kettejük tragédiájának.

Az egyetlen, aki nemcsak látta, hogy mi történt, hanem a mentésből is kivette a részét.

Az egyetlen, aki Misi elvesztésekor ott volt mellette.

Már az első találkozásukkor megállapodtak abban, hogy Viktóriának nem kell hálálkodnia. Az, hogy életben maradt, a szerencsét osztó sors akarata, az pedig, hogy Bódog a szakadékba ereszkedett, nem volt több mint magától értetődő segítségnyújtás. Attól kezdve, hogy ebben egyezségre jutottak, jó barátként üldögélhettek egymás mellett, és feszélyezettség nélkül beszélgethettek.

Bódognak is imponált Viktória következetes életvezetése. Tudta, hogy varrónői végzettségével semmire sem mehet: a keze nemcsak ügyetlen, de gyakorlatilag használhatatlan is, a lába pedig érzéketlen és munkavégzésre alkalmatlan. Hamar rájött, hogy testének épen maradt részeit kell képeznie. Azt is megértette, hogy ha már a varrást tanult keze soha többé nem lesz képes megmutatni, mit tud, mindenképpen szereznie kell egy olyan segédeszközt, amivel mégis munkát végezhet. Ez a gondolat vitte el egy komputerkezelői tanfolyamra. Fél év múltán már ruhákat tervezett a számítógépén, és amikor már kivitelezhető fazonok kerültek ki a kezéből, az egyik hajdani osztálytársa elvállalta, hogy kiszabja és meg is varrja azokat.

Ha ideje engedte, a városrész könyvtárában üldögélt, folyóiratokban tallózva és érdekes könyveket böngészgetve, néha pedig összebarátkozott az ugyancsak ott időző fiatalokkal, és órákon át beszélgettek.

Alkalmanként tucatnyi könyvet pakolt a kerekes székére.

Eltökélte, hogy ha már így alakult a sorsa, olyasmivel próbálkozik, amit kocsin gördülve is el lehet érni.

Szerencsés vagyok, mondogatta néha, hiszen néhány testrészem épen maradt, és közöttük a fejem a legfontosabb, mely továbbra is használható. A benne fölhalmozott tudás gyarapítható és csiszolható.

– Válltól fölfelé ép vagyok – mondta egyszer. – A vak tanuljon meg muzsikálni, a süket fessen vagy formázzon szobrokat, akinek béna a teste, használja az agyát és az épen maradt lelkét.

Pár év múltán mutatta meg Bódognak az első verseit és novelláit.

– Egy kerekes székből ábrázolt világ. Ez a tiéd – biztatta Bódog. – Beszélj arról, hogy onnan nézve milyennek látod az épkézláb emberek világát!

A LÁTOGATÁS

Bódog alig nyomta meg a kaputelefon gombját, már nyílt is a kertkapu. Arra gondolt, hogy Viktória türelmetlenül várt rá éppúgy, mint minden húsvét szombatján és minden karácsony előtt, a szentestét megelőző délután.

– Nyitva van, Terike! – jött a nem várt válasz a kopogásra.

Az ajtó előtt álló vendéget meglepte az invitálás, és újra kopogott.

– Bódog vagyok, bejöhetek?

– Ó, hát persze! Gyere! – szólt újra. – Azt hittem, az ápolónőm jött meg – mondta a belépő írónak.

– Békés húsvétot! – köszönt Bódog az ajtóig elé guruló Viktóriának. – Rózsavíz helyett – tette az ölébe a rózsákkal tűzdelt csokrot. – Ráadásként egy húsvéti finomság a kedvenc pékemtől – mondta, és az asztalra tette a fonott kalácsot.

– Maga egy úr! – mosolygott a ház ifjú asszonya. – Csak hogy tudj róla: téged is nagyon várt a gördülőcsapágyművek – összenevettek, és puszit nyomott a hozzá hajoló jó barát arcára.

Az asztalon a szomszédasszony szakácstudományát dicsérő, nemrég kisült almás rétes, picinyke fonott kosárban festett tojások, piciny cserépben illatozó jácint.

– Az ott a legújabb kétsorosom – intett a fejével az asztalon heverő lap felé.

Bódog feltette az olvasószemüvegét, és félhangosan mormogta Viktória sorait:

– *Neked a fák, nekem a bokrok… engem az lát meg, aki megbotlott…* Szép.

– Köszönöm! Délre vártam Terikét, fél egykor szólt ide, hogy nem tud időre jönni. Berohant a baleseti sebészetre. Kevéssel dél előtt elgázolta egy autó az apját.

Bódog ránézett az órájára: háromnegyed négy volt.

– Komoly bajban lehet.

– Ő is azt mondta. Mellette van a helye. Az apját is egyedül gondozza. Ő az első számú ápoltja.

– És ilyenkor mi van? – kérdezte.

– Ilyen még sosem történt. Tulajdonképpen küldenie kellene egy helyettest, de hát húsvét van. Egyébként sem könnyű egy másik nyolcvankilós asszonyt találni. Nem érdekes, majd jön. Elég a maga baja.

Hosszan beszélgettek. Karácsony óta nem találkoztak, egyik témából a másikba vágtak, és persze Bódog neki is mesélt a *toscanai utazásról.*

Öt óra is elmúlt, amikor megcsörrent Viktória mobilja. A negyedik csörgésre sikerült a füléhez emelnie.

– Én vagyok. Hogy van Feri bácsi? – kérdezte, aztán hosszan hallgatta a gondozónőt. – Értem… Maradj mellette, kivárom, amíg túl lesztek a nehezén.

Bódog sejtette, hogy szaporodtak a gondok.

– Nos?

– Még nem dőlt el semmi. Élet és halál közt lebeg. Küzdenek érte az orvosok.

– És veled mi lesz?

Viktória elgondolkodott, mielőtt válaszolt volna.

– Még nem tudom. Eddig az apja volt mindig a második, most helyet cseréltünk. Valahogy majd csak kivárom.

– Gondod van?

– Nem kevés.

– Vécézned kellene?

– Már nem.

– És ha nem ér ide estig?

– Akkor tudni fogom, hogy maradt némi esélye az apjának.

– És ha nem jön se ő, se egy helyettes?

– Ezen még nem gondolkodtam.

– Hívjak valakit?

– Ne, köszönöm, semmi baj. Vedd úgy, hogy nem is beszéltünk róla.

Gyáva vagyok, vallotta meg magának Viktória. Azt kellett volna mondanom, hogy igen, keressünk egy ápolót, de borsódzik a hátam, ha arra gondolok, hogy megint egy vadidegen ember érint meg. Ráadásul húsvét van, nagyszombat. Mindenki a családja körében készülődik az ünnepre, senkit sem szeretnék elszakítani a szeretteitől. Bírom, amíg bírom, aztán majd lesz valahogy. Tulajdonképpen Terikének szurkolok. Meg az apjának. Ha sokáig

nem jön, az azt jelenti, hogy még mindig érdemes várnia. Voltak már ennél rosszabb óráim is.

Bódog ismerte Viktória életrendjét, nemegyszer írt róla a leveleiben, így hát tudta, hogy nehéz visszatartania a székletét, bár ennyi év alatt sok mindent megtanul az ember. Például azt is, hogy jobban jár, ha nem iszik túl sok vizet.

Ha Terike lekésné a déli érkezését, háromig is kihúzhatja. Amennyiben ennél is többet késik, az sem gond, megbízható a guminadrág, a pelenkája szinte tökéletesen zárja a szagot, extra vastag, több órán át is jól szolgál, legföljebb az állott vizelet válik egyre kellemetlenebbé, és ha nem is érzi, de kimarja a bőrét.

Viktória pánikhangulatban volt, de kezdettől fogva jól kendőzte, sikerült palástolni a kétségbeesését, közben azonban érezte, hogy ez elvonja a figyelmét a beszélgetésről, és rájött, hogy Bódog is tisztában van a kiszolgáltatottságával. Dél óta kínozta az egyre kellemetlenebbé váló csomag, nem volt könnyű titkolnia. A megélt dráma tükröződött az arcán.

Bódog egy idő után újra próbálkozott.

– Felhívhatom Lídiát, ha akarod. Mégiscsak egy ápolónő. Ha nincs is nyolcvan kiló.

– Megpróbálod?

Bódog már nyúlt is a telefonért. Tudta, hogy Lídia dolgozik, de ha be van kapcsolva a mobilja, minden rendben lesz.

Lídia válasza lehangoló volt.

– Egyedül vagyok, Bódi, nem hagyhatom itt az osztályt. Tizennégy betegem van.

Bódog leguggolt a kerekes szék elé, megfogta Viktória kezét és úgy nézett a szemébe, hogy ne tudja kikerülni a tekintetét.

– Rám mered bízni magadat?

A lány csak meresztgette a szemét. Arcára íródott a félelem.

Arra gondolt, most következik az igazi megsemmisülés.

Ha Bódog átpelenkázna, gondolta, pár perc alatt kiderülne, hogy cseppet sem vagyok olyan önálló és talpraesett, mint amilyennek eddig látszottam, mint amilyennek eddig mutattam magam. Ha tisztába tenne, nemcsak a testemet látná, hanem az elesettségemet is. Minden eddigi igyekezetem semmivé lesz, soha többé nem fogok olyan erősnek látszani, mint előtte.

Ha megengedi, hogy átpelenkázzam, futott át Bódog agyában, akkor ezt a törékeny testet éppúgy le kell vetkőztetnem, és éppúgy ki kell vennem alóla a piszkos pelenkát, és éppúgy le kell fürdetnem, mint ahogy a nővérek szokták. Megtehetem? Vállalhatom? Ha ő is akarja, vállalnom kell. Mindenképpen.

Láthatóan zavarban voltak.

Aztán egyszer csak találkozott a tekintetük, és akkor történt valami.

Megérezték, hogy képesek lesznek rá.

Rám fogja bízni magát, gondolta Bódog.

Meg bírom tenni, mondta magában a lány.

– Tudom, hogy ez rettenetesen kínos számodra, és hogy most mit élsz át, és sejtem azt is, mit forgatsz a fejedben. Kérlek, bízd rám magad! Mutasd és mondd, hogy mit tegyek – mondta az író, hogy erőt adjon Viktóriának.

A lány nagyot nyelt, és ezzel mintha a félelmét és a bátortalanságát is elsüllyesztette volna.

Bódog úgy látta, még tétovázik a lány, de legbelül már megadta magát, és eldöntötte: vállalja.

Reggelig nem maradhatok így, gondolta a lány, és ki tudja, hogyan alakul Terike apjának a sorsa.

– Talán marad erőm arra is, hogy eligazítsalak. A gumilepedőm az ágy mellett lóg. Terítsd szét az ágyamon!

– Megvan – mondta Bódog, és többször is átsimogatva, komótosan terítette szét a lepedőt.

Időt akart adni és nyerni.

– Húzd ki az ágy széléig!... Úgy... Annyi elég lesz... A fürdőszobában van a lavór, mellette a tusfürdőm és a mosdószivacsok... Az a halványkék törülköző kellene, és ott lóg mellette egy tiszta lepedő...

– Megvannak – szólt ki Bódog.

Meleg vizet engedett a lavórba, az ágy melletti székre tette, aztán sorban az ágy szélére tett mindent. Úgy rakta össze a pelenkázás kellékeit, mint egy operációhoz készülő műtőssegéd.

– Gumikesztyűt a mosdótól melletti fiókos szekrénykében találsz. Lehet, hogy szűk lesz a kezedre, szórj bele hintőport!...

Nem tudni, a véletlen hozta-e úgy vagy tudatosan tették, de kerülték egymás tekintetét.

– Más nem kell?

A lány egy poénnal próbálta elhessegetni a félelmét:

– A többi benne van a gatyeszban...

Mielőtt hozzákezdtek volna, még egyszer összenéztek.

Mintha egymást akarták volna biztatni: menni fog!

– Akkor vágjunk bele! Először is, kérlek, vedd ki a kocsi karfáját! Úgy könnyebben emelhetsz ki belőle.

– Nyúljak alád?

– Nem. Karolj át a hátamnál és a térdem alatt! Ne lepődj meg, a nyakadba teszem a kezem, csak segíts egy kicsit! Na, próbáld meg!

Bódog lassan dugta be a jobb kezét a háttámla és a lány háta közé, a ballal pedig óvatosan nyúlt be a térde alá.

– Így jó?

– Jó lesz... Jobban dugd a térdem alá a bal kezed, úgy könnyebb leszek.

Úgy fogta meg Viktóriát, mintha hímes tojásokkal telt zsákot emelt volna a magasba, hogy aztán óvatosan fektethesse a gumilepedőre.

– A cipőmmel kezdd! Ne félj, sajnos sárba sosem léptem még vele.

Egymásra mosolyogtak. Oldódott a feszültség.

– A nadrág következik. Kicsit emeld meg a derekamat, aztán próbáld meg lehúzni!

Lassan, a lány lábát emelgetve fejtette le a nadrágot.

– Most húzd föl a gumikesztyűt!

Amikor mindkettő a kezén volt, összenézett Viktóriával.

– Kezdhetjük? – kérdezte.

– Már elkezdtük...

Minden úgy történt, ahogy a lány diktálta: óvatosan kibontotta a nadrágpelenkáját, aztán az oldalára fordította, kihúzta alóla az elpiszkolódott pelust és a szemeteszsákba dobta.

Tudta, hogy mindez kellemetlenségekkel jár, ennek tudatában fogott hozzá, és megnyugvással tapasztalta, hogy a terjengő szagok cseppet sem zavarják.

Úgy gondolta, túl van a nehezén. Ott feküdt előtte a félig lemeztelenített test, egy ifjú nő mozdulatlan teste, és

furcsa mód, valóban csak egy testet, egy sérült testet látott, és eszébe sem jutott, hogy egy fiatal nőről segítette le a nadrágot.

Viktória elfordította a fejét. Arra gondolt, jobb, ha most nem néz Bódogra. Csak tegye a dolgát, csak mielőbb fejezze be.

– Nagyon tele van, ugye? – kérdezte.

– Nem különösebben – válaszolta az író.

– A papírtörülközőt elfelejtettem, ott van a fürdőben a polcon. Először avval törölj át!

Úgy tett, ahogy a lány mondta: letisztogatta, azután megmártotta a szivacsot, szappant nyomott rá, majd többször is lemosta a maszatos fenekét.

Amikor úgy gondolta, hogy minden rendben van, felitatta a nedvességet a törülközővel.

– Leápoljalak valami krémmel? Kipirosodott.

– Le. Ha megtennéd.

– Persze. Hol van?

– A mosdótól melletti szekrényke tetején. Egy babakrém.

Lecsavarta a kupakját, és az ujjaira nyomott a krémből.

Lassan, finoman kenegette szét Viktória fenekén és a combja tövében. Jobb szerette volna lehunyt szemmel csinálni, hogy segítsen feledtetni a lány beszámolóiból ismert szeméremérzetét.

– Kicsit emelj a fenekemen, és rakd be alám a tiszta pelust!

Bódog megcsinálta.

– És ha most visszafordítasz, be tudod kapcsolni elől a gatyeszt!

Túljutott ezen is.

A vizet a vécébe öntötte, kimosta a lavórt és a szivacsot. A gumikesztyűt a használt pelus mellé dobta, majd az ajtó előtti kukába hajította a szemeteszsákot.

Felhúzta a lány nadrágját, majd a cipőjét, aztán visszaemelte a kocsiba.

– Most már kiszellőztethetsz!

Bódog kinyitotta az ablakot.

Akkor nézett először a lány szemébe, amikor visszaült mellé.

– Nagyon köszönöm! – mondta Viktória.

– Vedd úgy, hogy nem történt semmi!

– Nem könnyű. Végtére is a barátom vagy. Gyere, ülj közelebb!

– Bárhova ülhetek, soha többé nem leszek hozzád olyan közel, mint a pelenkázásnál.

– Ugye, nem változott semmi?

– De – válaszolta Bódog. – Még inkább fölnézek rád.

A lány szeme könnyel telt meg.

Az ötvenkettedik nap – 2006. június 4.

A MÁSIK OLDAL

– Két-három hónapra hibernáltatnom kellene magamat – mondta Lídiának. – Hogy legalább ebben a viszonylag elviselhető állapotban találkozhassak még Dóriékkal. Hogy így, épkézláb embernek tűnve nézhessem meg az unokámat. Hogy a szülés után Dóriéknak se kelljen egy emberi roncsot látniuk.

A reggeli sugárkezelések után elmondhatatlan fáradtságot érzett. Alig várta, hogy hazaérjenek, és újra ágyba kerülhessen.

Egyetlen porcikája sem kívánta a központi elfekvőt, a halál házát, bár egy alkalommal kis híján igent mondott Lídiának, amikor azt javasolta, hogy feküdjön be az onkológiára.

Azt mondogatta, százszor inkább vállalja a korai kelést, az egyre fárasztóbbá és megterhelőbbé váló bejárást, mintsem hogy halálraítéltként senyvedjen az onkológia valamelyik egyszemélyes zárkájában.

Tisztában volt vele, hogy a kemoterápiás kezelést otthon is megkaphatja, napi két infúzióért pedig nem szívesen feküdne be az onkológián halálra váró reményvesztettek közé.

Sokat fogyott, és egyre inkább úgy érezte, mintha ólommal töltötték volna fel csontjainak üregeit. Ha vécére indult, Lídia támogatta, és ha nehezen is, de megszokta és elfogadta, hogy csak az ő segítségével képes lekászálódni az ágyról és elvánszorogni a fürdőszobáig. Egyre gyakrabban

szédült meg, és csak kínkeservvel bírt talpon maradni. Több alkalommal Lídia óvta meg attól, hogy elvágódjon a padlón.

Egyszer-egyszer úgy érezte, a teljes kétségbeesés gyűrte maga alá.

Csak a halálra gondolt, semmi másra.

Nem a meghalásra, azt nem akarta, talán nem is tudta volna elképzelni.

Többször is megtörtént, hogy vergődni és fetrengeni látta magát, csonttá és bőrré fogyva, eltorzult, fölismerhetetlen arccal, de az nem a meghalásának a pillanata volt, inkább a meghalás egyfajta előjátéka.

Ha a halálon túli világra gondolt, vérvörös naplementéket, napperzselte, kietlen és kopár mezőket, holdat rejtő, koromfekete éjjeleket, hosszúra nyúlt árnyakat, sejtelmesen gomolygó, ijesztő felhőket, felhők mögött bujkáló, jéghideg holdat, dermesztő hegycsúcsokat és olajos sárral mocskolt, iszapos völgyeket képzelt maga elé.

A tanyavilág körüli nyirkos, tocsogós láp, a titokzatos, gőzölgő, homályosan kirajzolódó mocsaras terület nemegyszer jelent meg képzeletében a halál utáni világ képei között. Álmodott túlvilágában a falu közelében kanyargó folyó örvénylő Styxként hömpölygött alá, és nem tudott úgy gondolni Kháronra, hogy ne a dédapja halászladikját lássa, és ne azt érezze, hogy a deszkaülésen szorongva vele együtt hallgatja a kopott evező hullámokhoz simuló, halk csobbanásait.

Félt a ladikban. Először történt meg, hogy nem amiatt félt, hogy vízbe borulnak. Ez a ladik immár fölboríthatatlan. Ezzel kell eljutniuk az óceánig... Vagy a forrásig... Ki tudja, merre viszi őket a víz?... Senki nem tud semmit...

Lídia érezte és látta, hogy Bódog túl messzire jár, eszébe sem jutott, hogy visszaterelgesse. Fogta a kezét és hallgatta a gondolatait. Csak akkor kérdezett, amikor Bódog tekintete újra találkozott az övével.

– Félsz, Bódi?

– Igen, Dia, félek – nyögte ki Bódog. – Nem csak a haláltól. Egyelőre nem... A megmaradt néhány naptól rettegek... Meg attól, hogy gyorsan múlik majd el ez a maradék idő... Hogy elképzelhetetlenül gyorsan leszek túl rajta... Szerencsémre... Ki tudja, hogy bírnám ki, ha mondjuk egy évig tartana... Tudod, Dia, eddig minden évben boldog vágyakozással vártam a tavaszt. A márciust, az olvadást... Hogy újra érezhessem, átdöfi a bőrömet az erejét visszanyerő nap... Mintha injekcióval fecskendezte volna belém az egész évhez elegendő erőt... Az április múlását is vártam. Hogy megszűnjön a lucsok, a mindent elrondító sár. Legfőképpen a májusra vártam... Meg a melengető júniusra... Az idén történt meg először, hogy rettegtem a májustól és a júniustól. Mert tudtam, ha az elkopott május helyébe lép a június, már túl leszek a megmaradt időm kétharmadán... Nagyobb része már így is odavan. Rettenetesen rövid bír lenni másfél hónap... Mintha ma álltam volna Kövesdi elé... Mintha ma hívtalak volna föl... Érted, Dia?... Még néhány hét, és aztán az idők végeztéig semmi... Soha többé semmi... Érted?... Ez fáj... Tegnap délután ismét a halállal kacérkodtam, éppúgy, mint gyermekkoromban... Lecsuktam a szememet, akár a dédanyám halála után... Belekóstoltam a túlvilágba... Füleltem a sötétet... Hallgattam a csöndet... Figyeltem a megvakult és elnémult világra... Azt kérdeztem magamtól, vajon az ittlétem hozzátett-e bármit is ehhez az évmilliók során formálódott, végtelenbe tartó, véges idejű világhoz?... Az

eredmény siralmas: nem lettem kivételezett, nem találtam föl semmit, nem értem el eredményt sem a világűr, sem a mikrovilág kutatásában, nem mentettem meg embereket az éhhaláltól, nem vállaltam legyöngült bennszülöttek gyógyítását Lamberenében, de még csak azt se, hogy Teréz anya jobb keze legyek Calcuttában... Nem másztam meg a Himaláját, nem jártam sem az Északi-, sem a Déli-sarkon, nem jutottam el a Holdra. Mindössze egy-két könyvet írtam. Pár ezer embernek szereztem néhány emlékezetes percet vagy órát... Tudom, ez is valami, de kevesebb az elégnél. Hatvanhat év alatt többre is futhatta volna... A többmilliárdnyi földlakóból talán százezren lehetnek, akik tudnak valamit rólam, ők is csak a könyveimben rögzült gondolataimból. Ennyi embernek adhattam valamit. Közülük sokan már nincsenek is közöttünk... Sokáig élni?... Siralmas... Minek?... Megvárni, hogy minden rokonunk, barátunk és ismerősünk kihaljon mellőlünk?... Tudatunk nyiladozásától kezdve a halállal barátkozunk. Megoldást és kibúvókat keresünk. És reménykedünk. Hogy valami mégis lesz... Utána... Túlélők mindig voltak. És lesznek. Akik megsiratják a távozót... Akik fejfát állítanak és belevésik az eltávozott nevét... Mindannyian túlélőként kezdjük. Sokáig én is annak számítottam. Mostanáig... Másfél hónapja távozónak tudhatom magam... Amíg semmi bajunk, azzal nyugtatjuk magunkat, hogy az ilyesmi általában mással szokott megtörténni... Eszünkbe sem jut, hogy mások számára mi vagyunk azok a mások... Látod, Dia, én már a mások közé kerültem... Egy hónapja figyelem a világot a másik oldalról, a *mások* oldaláról... Ez a riadt szeműek, a kétségbeesettek, a rémültek, a bármi áron élni akarók és a megbékélve belenyugvók oldala... Szomorú vagyok, Dia... Végtelenül szomorú... Tartom magam elhatározá-

som és akaratom szerint, de néha mégis úgy érzem, félek. A fenébe is!... Mégiscsak egyszer élhetünk! Hát persze, hogy kevés a hatvanhat, ha tudom, hogy akár nyolcvannégy is lehetett volna belőle!... Annyi, de annyi minden ragadt így bennem!... Még magamhoz ölelhettem volna néhányszor az unokámat, még pár éven át csókolhattalak volna, még megehettem volna pár kiló kenyeret, és megihattam volna néhány flaska bort, még leírhattam volna pár épkézláb mondatot. Ha Dórieknak nem kellett volna kilenc éven át kínlódniuk, ha már néhány éve megszülethetett volna a gyerekük!... Igen, az is számított volna... Egy-két évig nagyapa lehettem volna... Ilyen az ember... És nem igaz, hogy telhetetlen!... Én sem vagyok az... Ennyi nekem is járhatott volna... Ennyit megérdemeltem volna a sorstól, mely sajnos nem volt kegyes hozzám...

Megállt egy pillanatra, és elgondolkodott.

– Isten bocsássa meg, igazságtalan vagyok... – folytatta. – Nagyon is kegyes volt hozzám a sors. Előbb is pusztulásra ítélhetett volna... Nem elégedetlenkedek...

– Nem vagy telhetetlen, Bódi.

Különös érzékeinek volt köszönhető, hogy egyetlen szóval sem szakította félbe Bódog vallomását. Napok óta tudta, hogy mindez kikívánkozik belőle.

Pár perc múlva lecserélte az infúziós palackot.

– Írsz ma Dórieknak? Két hete írtál utoljára...

– Tedd az ölembe a klaviatúrát!... Megpróbálom...

Összemosódtak a betűk a szeme előtt.

TOSCANA

Drágáim,

úgy látom, elkényelmesedtetek. Nem jött válasz, gondolom, mert beéritek a telefonokkal. Bár meglehet, én vagyok túlbuzgó, amolyan grafomán, aki mindenáron írni akar, hogy írott formában mutathassam meg mindazt, amit fölfedezek a világban.

Különben jól vagyok, és boldog, hogy itt lehetek! A napokban rendkívül jól haladtam az írással, és gondoltam, péntektől pár napot kihagyok, és belevetem magam Toscanába. Lazítok egy kicsit, és átgondolom az eddig megírtakat. Bejártam a vidéket. Nemcsak a turistahadak által megszállt városokat jártam végig, hanem a lankás dombokat és völgyeket, sétálgatva a napégette utakon és a szelíd folyók mentén, külön-külön mustrálgatva a jellegzetes fákat és az ágas-bogas bokrokat. Magamba akartam szívni a toszkán levegőt, kábulatot remélve a táj részegítő hangulatától.

Bármerre mentem, akárhol sétáltam, bárhol is ültem le egy kis nézelődésre, egyvégtében az járt a fejemben, hogy az itteni dombjait úgy rendezte egymás mellé a Jóisten, olyan simulékonyan, olyan lágy és selymes kötődéssel, mintha egy finom bársonyt terített volna a tájra, végigtapogatva valamennyi hajlatát és gyűrődését. A finom redőket az itt élők alakítgatták tovább, földíszítve szőlőskertekkel, olajligetekkel, szántóföldekkel, hogy így tegyék még szebbé a tökéletesnek mondható isteni alkotást.

Errefelé a megművelt földek és a gondozott szőlősök tökéletesen idomulnak az Isten műveként számon tartott természethez. Mintha az Örökéletű a világ teremtésekor személyesen rendelte volna meg az összes

szőlővesszőt, hogy azután ő maga ültesse el valamennyit, precízen kicentizett sorokba. Miért is ne gondolhatná az ember, hogy a szántóföldek, szőlősorok és olajligetek között kanyargó utakat Isten főkertésze tervezte meg és építette ki, hogy az errefelé bóklászó emberek épp úgy kábulatba essenek az útszélekhez simuló varázslatos tájat bámulva, mint a nap mint nap munkába induló gazdák, a földek művelői, akik a homlokukon gyöngyöző izzadság letörlésekor büszkén és elégedetten pillantanak körbe a vidéken.

A tanyaépületek is összenőttek a toszkán tájjal, a termőföld színét megörökítő falaikkal és a dombok lágy hajlatait követő, mediterrán hangulatú tetőszerkezetükkel. A hétvégeken itt időznek a csöndre és nyugalomra váró városiak.

Azt hiszem, az ide csábított írók legszerencsésebbjének mondhatom magam, hiszen nemcsak az itt élők, de a helybéliek és a turisták által is a legszebbnek mondott területen, az Arno és az Ombrone között épült az a villa, mely otthonomul szolgál. Két kilométernyit kell gyalogolnom ahhoz, hogy a szemközti domb tetejéről meglássam a túloldalán kanyargó Ombronét. Úgy is mondhatnám, hogy a Chianti-vidéket szegélyező dombságon vertem tanyát. Ennél közelebb csak a környék szőlősgazdái és borászai kerülhetnek a világhíres borhoz.

Mára megtanultam, és ehhez túl sokat innom sem kellett, inkább csak figyelnem a házigazdám szavaira, hogy három ismert fajtából, a Sangioeséből, a vörösen izzó Canaiolóból és fehér Trebbianóból alkotják meg a rubinvörös Chiantit. Ha megnézitek a térképet, Firenze és Siena között találjátok meg a Chianti vidékét. Azt mondják az itteniek, hogy Certaldo városa a vidék egyik legkarakteresebb települése, pártázatos tornyaival, falaival, hihetetlenül csöndes, valószerűtlenül szűk utcácskáival, és persze a város egészére jellemző vörös-téglás falakkal.

Azon már meg sem lepődtem, hogy a szőlőművelés meghonosítása is az etruszkoknak köszönhető. Akinek van szeme, az látja, hogy a szőlőskertek telepítésével formálódott sajátossá a táj is. A középkorban a dombok között megbújó szerzetesrendek lakói őrizték meg a szőlőművelés hagyományát, és mivel a megművelt föld jól fizetett, egymás után nőttek ki belőle a kisebb-nagyobb tanyák, a szebbnél szebb villák és a környék lakóinak vasárnapi csöndet adó plébániatemplomok. Az egymást kereső és az egymáshoz simuló közösségek alkották meg a kis városkákat, a környék termőföldjének sajátos, semmi máshoz nem hasonlítható színét falaikban őrző házaikkal.

Certaldóból húszpercnyit autóztam, hogy eljussak San Gimignanóba, a hajdanán kereskedésből meggazdagodott városkába. Fénykorában több mint hatvan torony döfte át az ég boltozatját, most a megmaradt nyolc vonzza ide a látogatókat, és persze a Vernaccia bor. A városban nincs olyan utcasarok, tér vagy szőlőskert, ahol ne festegetne legalább egy művész vagy főiskolás.

Kigyalogoltam a városkától délre fekvő dombra, és onnan visszanézve az jutott az eszembe, valószínű, hogy hajdanán egy állandóan itt, ezen a ponton üldögélő és alkotó festőművész írta alá a város lakosainak építési engedélyét. Legalábbis ezt juttatták eszembe a napfényben fürdőző, vászonra kívánkozó, földszínű épületek és tornyok, melyeket a Piazza della Cisternában és a Collegiata Múzeumban kiállított re-

mekművekkel együtt még ma is féltőn óvják a városka egykori védőfalának maradványai.

Innen Volterra felé vettem az utamat, mely hajdanán a tizenkét etruszk lucumonia egyike volt. Mi talán közösségnek vagy szövetségnek mondanánk. Egyébként éppúgy, mint évszázadokon át, ma is az itt megmunkált alabástrom biztosítja a városlakók kenyerét.

Pár szót váltottam egy magyar idegenvezetővel, aki szerint kész csoda, hogy a várost még nem nyelte el a föld. A Balze, amelyre épült, az elmúlt évezredek során számolatlanul nyelte el a rá épült villákat, tanyákat és kolostorokat. Senki nem tudhatja, mikor jön egy újabb földcsuszamlás, mely elnyeli akár a történelmi emlékműnek számító San Giusto e Clemente kamalduli apátságot is.

Másnap a sienai mészkővidék csupasz dombjain, a toscanai sivatagnak nevezett területen kóboroltam. Az okker és a vörös, a rozsdabarna és a sárga, a szürke és a zöld különféle árnyalatai alakítják szabadtéri kaleidoszkóppá a vidéket. A tájba mély nyomokat karcoltak a pusztító vizek, és jól láthatók az erózió harapásnyomai is. Már javában zöldellnek a hatalmas búzamezők, és megannyi műemlék sorakozik az örökzöld tölgyesek és az oszlopokat formázó, hajlongó ciprusok között.

Kívül-belül megnézhettem az erődítménynek ható Monte Olvieto Maggiorét, Toscana leghíresebb apátságát is, és benne Luca Signorelli és Sodoma freskóit. A Merse völgyében találtam rá az elhagyatottságában is káprázatos San Galgano apátságra, mely a XII. századtól kezdve kétszáz éven keresztül volt a hit és a kultúra egyik bástyája. Hanyatlásával egy időben omlott össze a harangtorony. Én már csak a romjait láthattam.

Hazafelé menet jutottam be Montepulcianóba, ebbe az ékszerdobozba, melyben föllelhető a toszkán művészet teljes szintézise, egy kis Sienával és egy kis Firenzével. A városka falain kívül járhattam körül a Tempio della Madonna di San Biagiót. Ezt látva megint nyugtázhattam: valóban csodákra képes a karöltve alkotó természet és művészet.

A következő napon a Tirrén-tenger felé vettem az utam, és ahogy közeledtem a parthoz, egyre inkább érezhetővé vált, hogy a mediterrán tengerparti erdőség uralja a tájat. Az Uccellina-park akár egy csupa zöld oázis. 1795 óta a környék dísze. Valaha egy teljesen elhanyagolt, ingoványos terület volt. A Lotharingiai-ház uralma idején indult meg a píneák, a paratölgyek és a nyárfák ültetése, hogy megzabolázzák a rendezetlenül garázdálkodó vizeket. Azóta vadaskert nyílt a fásított területen, ahol számolatlanul élnek vaddisznók, dámvadak, őzek, borzok és vidrák.

Mielőtt leértem volna a tengerhez, körülnéztem Massa Marittimában, és szántam egy órát a rendkívül alaktalan főterére. Nem bántam meg. A Palazzo Communale, a Palazzo Pretorio és a román stílusban épült katedrális által határolt teret a toszkán városközpontok egyik legszebbikének tartják, nem alaptalanul.

A partvidék jellegzetessége a mediterrán ligeterdő, szamócafákkal, mastixfákkal és borókafenyőkkel. A parthoz közeledve mirtuszfák illata keveredik a tenger sós párájával. Láttam kocsányos tölgyeket is, de bármennyi is lehet belőlük, az uralkodó fajta mégis csak a pínea marad, melyről megtudtam, hogy nem csupán díszíti a vidéket, de zöld fallá alakulva a tenger felől áradó sós levegő káros hatásaitól is védi a szárazföld belseje felé elterülő területeket.

A Massaciuccoli melletti tó partján, egy kis étterem teraszán megittam egy pohár sört. A tavat ölelő Alpi Apuane hegység hófehér csúcsai engem is lenyűgöztek. A hegy gyomrából bányászott, a szivárvány minden színében pompázó márványtömbökből épült fel annak idején Augustus Rómája, és Michelangelo is itt talált rá a remekműveit rejtő márványdarabokra.

No és a tenger!

Az elégedetlenül morgó, végtelent nyaldosó, háborgó őselem.

A föld mélyről jövő, égig hallatszó, monoton szuszogása.

Ha semmi másért, ezért a dübörgő látványért, ezért a halszagú morajlásért, ezért a kalandra csábító morgásért is megérte ide jönnöm.

Órákon át üldögéltem a parton, úgy, hogy nem történt semmi, s közben lejátszódott bennem minden. Minden, ami a nagy, kiismerhetetlen és félelmetes vízhez kötődik, a nem tudható kezdettől a kiszámíthatatlan végig.

Csak néztem az egymást partig kergető, játékos hullámokat, és képzeletben, álmaimat követve, tünékeny hátukon lebegve lépdeltem a túlpart felé.

Hosszasan bámultam a nyikorogva ringatózó, köteleiket hol megfeszítő, hol meglazító kopottas halászbárkákat, az árbocok csúcsára tűzött, a bágyadt szélben lengedező aprócska zászlókat, meg a parti kőburkolaton hálóikat bogozgató halászokat, és semmire sem vágytam jobban, mint hogy a nyirkos pirkadatkor együtt szorgoskodhassak velük a vitorlák megfeszítésén, és hogy bármelyikükkel kifuthassak a bátrakat magához csalogató, tajtékzó tengerre. Hogy ott várhassam ki, hogy ott pillanthassam meg a komor hullámok mögül fölbukkanó nap szívmelengető ébredését. Hogy a parti kövektől távol, a félelmetes messzeségben leshessem meg, honnan indítja útjára a hullámokat a nap mögül útra kelő, hűvös és sószagú szél.

Látjátok, ilyesmiről ábrándozom én, egy sűrűn lakott, óceántól óceánig nyújtózkodó, kontinensnyi sziget picinyke lakója.

Itt, a tengerparton ülve láttam be végérvényesen: a víz az úr.

A parton tart. És ha mégis nekivágunk, ha mégis belegázolunk, ha mégis meglovagoljuk a hullámait, éppúgy vakmerő szerencselovagokként tesszük, mint a felhőkbe merészkedő, az égiekkel ujjat húzó sorstársaink. És mégis bele akarunk lépni. Mégis vágyunk rá.

Átgázolni, áthajózni, legyőzni!

Nem tengeribetegek, a tenger betegei vagyunk.

A hullámokba ereszkedő nap egyre gyengülő sugarai a parthoz szögeztek, mintegy arra kényszerítve, hogy végignézzem a kissé giccsesre sikeredett, de ennek ellenére és ezzel együtt is fenséges búcsúzását, és hogy láthassam, hogyan törnek ketté a tenger hullámaiba döfött aranyfüstös dárdái. Hogy beleborzonghassak a szemem elé táruló égi kaleidoszkóp üvegcserepeinek ezerszínű parádéjába.

A vérző napkorong búcsúzkodása egész testemben megborzongatott.

Szinte fájt, elviselhetetlenül fájt ez a drámaian káprázatos látvány.

A rózsálló sugarak véres sebeket ejtve szúrták át az égi díszkíséretként mellé és fölé sorakozó, mozdulatlan fellegeket. A hatalmas hópehelyként eget szegélyező felhők pihekönnyű párával bélelt párnái violaszín mintákkal teltek meg, mintegy csábos nyugvóhelyet kínál-

va a tarjagos színeket hamarosan szürkévé ecsetelő napnak.

Amikor aztán tüzes sistergéssel elmerült a végtelenség peremén kisimult tengerben, a magukat kellető felhők selyemhuzattal borított, galambszürke paplanként libbentek a nyomába.

Még egy-két perc, és egy láthatatlan piktor lendületes ecsetvonásokkal grafitszürkére kente át a nap mögött összecsapódó cseresznyeszín sötétítőfüggönyt.

Körülnéztem, és ekkor döbbentem rá, hogy egyedül ülök a parton.

Hogy ez a látvány kizárólag az enyém volt.

Az enyém lett.

Ajándékul kaptam a naptól.

Ez az én napom volt Toscanában.

Csillagos ég alatt hajtottam hazáig.

Most zárom soraimat. Zoltánt ölelem, Téged pedig csókollak, Dórikám, és egy puszit küldök a gömbölyödő pocakodra!

A negyedik nap – 2006. április 16.

A VONATON

A zsúfolásig tömött vonat hétkor gördült ki a pályaudvarról.

Bódog telefonált Dóráéknak, jelezve, hogy fél tíz előtt ér be az állomásra, akkorra legyen ott Zoltán, így legkésőbb tízre kint lesznek a tanyán, aztán kikapcsolta a mobiltelefont. Senkivel sem akart beszélni. A kocsiban kavargó zajt megpróbálta kizárni a füléből.

Még mindig Viktória járt az eszében. Nagy kár, gondolta, hogy épp most kellett örökre elköszönniük. Természetesen születik még néhány hozzá írt levél *Toscanából,* de a legközelebbi beszélgetésük, a *visszaérkezését* követő napokra tervezett találkozásuk elmarad.

A menetiránnyal szemben ült.

Akárhányszor elhagyta a nagyvárost és a város felé utazott, bármikor szűkült a távolság közte és a régi tanyájuk között, gondolatban egyre messzebb jutott, egyre távolabbra kalandozott.

A vonat alá simuló sínpárt egy hosszú, soha véget nem érő filmnek, egy végtelenbe tartó celluloidszalagnak képzelte, melyen végigfut egy általa irányított, régmúltba tartó, elhagyatott és elhagyott állomásoknál is megálló idővonat. A film kockái, az egykor fotografált pillanatképek, a gyermekkorától kezdve féltve őrizgetett emlékek megsárgult mozgóképpé válva pörögtek le előtte.

A cipekedés kissé kimerítette, a derekát is megviselte, így hát kicsatolta a finom bőrből készült, patinásra kopott

kézitáskáját, a kis dobozból a tenyerébe billentett egy tablettát, a szájába dobta, egyet kortyintott rá a műanyag flakonból, és ettől kezdve csak a száguldásra figyelt, a sínek kattogását hallgatva.

Akkor hát újra hazafelé, gondolta, *újra*, és valószínűleg *utoljára*.

Hányszor és hányszor éltem már át ugyanezt az érzést, vonaton zötyögve, útban hazafelé, rácsodálkozva a lepörgő filmre, a szemem előtt elfutó képekre, pár óra alatt visszarobogva a homályba veszett, de valójában sosem feledett egyszervoltba.

Ez a mi mozink. Ez az a film, amit az élet rendez, amelynek a sors írja a forgatókönyvét, és amelynek mi magunk vagyunk a főszereplői, akik az egészet egy láthatatlan kamerával rögzítjük egy nem létező, állandóan forgó, időtlen kazettára, életünk szereplőivel, helyszíneivel, hangokkal és eseményekkel.

Az agyunkban bízhatunk. Tökéletes műszer, szuper technika, megőrződik benne az egész életünk.

Akik voltak már halálközeli állapotban, megtapasztalhatták, hogy fénysebességgel visszacsévélt a láthatatlan képrögzítőjük, és néhány perc alatt visszajátszhatták az életük összes, *az összes*, ismételte meg gondolatban, kis történését.

Magunkban hordozzuk a hangos képrögzítés csodálatos képességet. Emlékezünk.

Az emlékezés: újjászületés.

Dédanyám temetésén hatéves gyerekként bámultam a furcsa sokadalmat, és még ma is emlékszem minden percére, az összes arcra.

Egy évvel a háború után halt meg, nem tudta, de talán nem is akarta kivárni a kommunizmus építését.

Akkoriban a nagyszoba volt a ravatalozó. Gyász ült a házra, feketébe öltözött mindenki, sírtak, sirattak, de fölös hangoskodásnak és jajveszékelésnek nyoma sem volt, mért is zavarták volna a halott nyugalmát. Minden családtag tudta a dolgát, épp úgy, mint egy esküvőn, vagy egy gyermek születésekor.

Évszázadok örökségét hordozták magukban, a szerepek mindig azonosak voltak, csupán a szereplőket cserélte le az idő.

A szemét lezárták, az állát felkötötték, kevéske vízben cukrot olvasztottak, és bekenegették vele a száját. Az asszonynép mosta meg dédanyám testét, és ők öltöztették föl az általa előre kiválasztott és kikészített halottas ruhába. Készülődött a halálra. Tudta, hogy ez épp oly természetes és normális velejárója az életnek, mint az előkészület egy szülésre, vagy egy szülés levezetésére.

A vénülő embereket nem érte váratlanul a halál. Dédanyámat sem.

Anyám meséiből tudom, hogy a végső óra közeledtét megérezve dédanyám is fölkészült a búcsúra. Ami adóssága volt, elrendezte, a haragosait fölkereste, és addig maradt náluk, míg békét nem teremtett. Folyó ügyeit bevégezte, és nemcsak a halottas ruháit szedegette össze, még a koporsót is kiválasztotta, sőt, a sírjelet is kiszemelte. Rendelkezett a jövőről és szétosztotta a maradék tanácsait. Parasztasszony volt, így hát tudatában egybekapcsolódott a kezdet és a vég, azonos értékű volt a születés és a halál, és ő is, akár a többi paraszt, tisztában volt vele, ezen ellenpontok, e két véglet között pereg le az élete. Akkortájt természetes volt, hogy mire a vének a halál közelébe jutottak, lassacskán átadták a helyüket az ifjabbaknak, a háttérbe húzódtak, a többgenerációs lakóházak legna-

gyobb szobáiból a házvégben található kisebb helyiségekbe vonultak vissza. Egy idő után kiszolgáltatottá, esetenként hasznavehetetlenné is váltak, így aztán maradt a csöndes, alig észrevehető lét, és persze nagy gondot fordítottak arra, hogy semmiképpen ne legyenek terhére a fiatalabbaknak.

Dédanyám felöltöztetése után a tisztaszoba valamennyi bútorát kipakolták, a falon függő képeket képes felükkel a fal felé fordították, az ablakokat és a tükröt fekete szőttessel fedték le, és ezt követően fektették be a hidegágyba. Sorban jöttek a búcsúzkodó halottnézők, megálltak vagy leültek a koporsóban nyugvó, mészarcú mamókánk körül. A koporsó körül már együtt voltak a rokonok, ott állt a család apraja-nagyja, így nekem, az alig hatéves dédunokának is megvolt a helyem. Az öregebbek összefonták az ujjaikat, rózsafüzért szorongattak, imákat mormoltak és zsoltárokat énekeltek, nappal sírdogálva, éjjel csöndben virrasztva.

Tisztán és határozottan emlékszem életem első halottjára, a szinte gyermekméretűre aszalódott dédmamára, gyertyák fényére, az örökzöldből font koszorúk illatára, a napbarnított arcú, fehér inges, kisuvikszolt csizmájú parasztokra, a fekete ruhákba bújt, fejkendős nénikékre, és ma is látom, ahogy átszellemült arccal nézik a kiterített dédmamát.

Emlékszem a díszes halottaskocsira, a sokadalom vonulására, elől a lányai és fiai, köztük nagyapám, Halász Mihály, közvetlenül mögöttük a hat gyerekük, dédanyám unokái, közöttük a legifjabb az én apám, Halász Endre. Utánuk az újabb generáció, majd az aprószentek, a dédunokák, ott baktattam én is, szóval a teljes pereputty, dédmama házanépe, és végül a még élő barátnők, akikből dédmama élete alatt ugyancsak nagymamakorú nénikék

lettek, a szomszédok, az utcabeliek, és néhányan azok közül, akik még éltek a dédmama ismerősei közül. Kevesen maradtak közülük, és talán ez a hosszú életűek legnagyobb fájdalma, tette hozzá gondolatban, hogy elkopnak mellőlük mindazok, akikkel együtt élték le életük java részét.

Bódog egy pillanatra Julika nénit látta maga előtt, akivel néhány éve Kolozsvárott beszélgetett, egy ott töltött éjjelen.

Ez a drága kicsinykévé nyomorodott vénasszony akkoriban már kilencvenhárom éves volt, a városba költözése előtt egy kis környékbeli faluban élt. Egyszer sem mozdult ki onnan. Élete utolsó éveiben mégis arra kényszerült, hogy Irmához, az egyetlen megmaradt rokonához költözzön a városba, nála találva biztonságot, tőle kapva segítséget, főtt ételt és ellátást.

Furcsa éjszaka volt, próbálta visszaidézni az ott töltött időt, ma sem bánom, hogy nem dugtak be egy külön szobába, nem is tudtak volna mást adni, csak azt az egyetlen ágyat, mely Julika néni szobájában állt. Ritka szerencse, hogy együtt szállásoltak el egy töpörödött vénasszonnyal.

Este jó éjszakát kívántunk egymásnak, szép álmokat, de amíg nem jött álom a szemünkre, derűsen, kuncogva beszélgettünk, igen, nevetgélve csevegtünk a halálról.

Julika néni már megbékélt vele, így mondta, kilencvenhárom évesen már ne várjon csodát az ember.

Ha holnap fölébred, mondta bölcselkedve, ha úgy ébred, hogy még él, és ha mindennek a tetejébe besüt a nap az ablakon, már az is örömöt jelent majd számára. És ha estig megmarad, ha megéri az estét, és épp így betakargathatja magát, paplan alá bújhat, álomra hajtva a fejét, teljes lesz az öröme.

A remény.

Mennyivel igazabb volt az ő reménykedése, idézte vissza Bódog. És milyen hiteles képet festett az öregkori magányról, a magára maradt vének életéről.

A beköltözés előtt végtelenül magányosnak érezte magát abban a falusi házban, és nem amiatt, hogy egyedül élt az öreg épületben. Egy megvénült ember nem mindig örül a nyüzsgő társaságnak. Lassacskán elhaltak mellőle a régi barátnői, mindazok, akikkel együtt gyerekeskedett, együtt járt iskolába, együtt bálozott. A barátnők, akik nagyjából egy időben házasodtak meg, egy időben szültek, és nevelgették a gyerekeiket. Mindegyikükből öregasszony lett, egy időben romlott meg a látásuk, a hallásuk, és mindannyian szinte ugyanakkor özvegyültek el.

– A férfiak legtöbbször előresietnek – mondta Julika néni – mire mi megyünk, kész a ház, csak rendet kell raknunk benne.

Megvénült barátnőivel jobbára csak a templomban találkoztak, mise után beszélgettek egy kicsit, bajokról, nyavalyákról, betegségekről.

– Én akkoriban már készülődtem – mondta Julika néni – kofferben volt az életem. Elvinni mit se tudok, gondoltam, és lassan senki se lesz, akit itt hagyok. Akik utánunk jöttek, idegenek, és én is idegen vagyok számukra. Akikkel én ültem körül a tüzet, elmentek, akikkel ők ülik körül, nem miattam vannak itt. Mások a gondjaik, másban lelnek örömöket, másképp főzik az ételeiket, az én ízeimre senki se kíváncsi, igaz, magamra csak minden másnap főzök, azt majszolgatom. Mit keresek én itt ebben a mások világában?

Velem volt a szerencse, révedt a múltba Bódog, előbb ébredtem, mint ő, így a félhomályban, az ablakon át beszűrődő fényben percekig leshettem az arcát. Ennek előtte sosem figyelhettem ilyen hosszú időn keresztül egy alvó, idős asszony, egy teljes lelki békében, rezzenéstelen nyugalomban álmodó, megvénült nénike arcát, meglesve az ébredését, látva az első mozdulatát, ahogy a kezével átnyúlt az éjjeliszekrényére odakészített csontfésűjéért, és ahogy kifésülte a színezüst haját.

Azon a reggelen egy szépítkező vénasszonyban gyönyörködtem. Egy közel száz esztendőt megélt, töpörödött matróna a szemem láttára fiatalodott ezüstporos angyalkává. Talán még Kháron is szerelmes dalt énekelt, amikor a matróna pár év múltán mellé ült a ladikjában.

Julika néni két év múlva, kilencvenöt évesen halt meg, így hát még sok-sok estén örülhetett a megvetett ágynak, pirkadatkor pedig az ablakon beköszönő napsugaraknak. A faluból magával hozott, ugyancsak vénségesen vén teknőce az ablaka alatt, egy kis faházikóban élt, paradicsomot és uborkát rágcsálva. Irma mesélte el Bódognak, a teknőc rejtélyes módon megérezte, hogy a falon túl agonizál Julika néni, sokadik érzékével nyomon követte a haldoklását, és órákon át kaparta a falat, mint aki át akar törni rajta, hogy ott lehessen a hozzá legközelebb álló lényhez. Irma be is vitte hozzá, és a teknőc ott nyöszörgött az ágy mellett, amíg Julika néni ki nem lehelte a lelkét. Pár nappal a matróna halála után a dédelgetett teknőc elemésztette magát.

Érdekes, gondolta, a sors mindig mellém irányította az öregeket. Mintha tudatni akarta volna velem, mintha meg akart volna tanítani arra is, hogy mire számíthatok korosodó emberként. Hogy láthassam, hogy jó előre meglátható, mivel kell majd szembenéznem a nem is oly távoli jövőben. Talán ennek köszönhetően alakult ben-

nem az idősek iránti megkülönböztetett figyelem, az odaadás, a törődés, a szeretet.

Már harminc körül is sorstársaimnak tudtam őket. Negyvenévesen pedig egészen közel éreztem hozzájuk magamat. Pár év, gondoltam akkor, csupán néhány elvillanó évtized, és a helyükbe léphetek. Én fogok bottal botorkálni, félvakon tapogatózni, rövid gyaloglás után meg-megállva szusszantani egyet, szomorkásan bámulni a vígan élő ifjakra, reménykedni az ablakon bekukkantó reggeli napfényben, és örülni a megvetett ágynak.

A görög úton sem történhetett másképp. Nusi néni csakis mellém csapódhatott. Túl volt a kilencvenen. Egész úton Delphoiról áradozott, és többször is kimondta: Delphoit látni és meghalni. Ismerte a szállóigét, tudta, hogy ez a mondás eredetileg Nápolyról szólt, igaz, ezt még maguk a Nápolyiak mondták, a szép Nápolyt dicsérve. Később, a tífusz- és a kolerajárvány idején meg az északiak, persze akkor már gúnyolódva, hiszen aki akkoriban látta Nápolyt, aligha élte túl. Ő azonban Delphoit emlegette. Élete nagy álmaként.

Aztán végül megérkeztünk Delphoiba és Nusi néni szinte sugárzott a boldogságtól. Mindent alaposan megnézett, egyenként végigtapogatta a köveket, leült a jósda falainak maradványára, mámoros hangulatban bámulta a lenyugvó napot, és egy aprócska márványdarabbal a kezében meghalt.

Akkor értettem meg, Nusi néni számára sokkal több volt Delphoi, mint élete nagy álma. Delphoi a saját halálának a helyszíne volt. Az a hely, ahova mindenképpen és pontos időben meg kellett érkeznie. Épp úgy, mint a példabeszédben szereplő agrai maharadzsa kertészének Delhibe. Eszerint a kertész rémülten kéri el az ura gyorslábú

lovait és könnyű szekerét, mivel kertészkedés közben fölemelt karokkal ijesztett rá a halál. Arra gondol, ha Delhibe menekül előle, ott elbújhat a sok ember között. Késő délután a maharadzsa is találkozik a halállal a kertben, és megkérdi tőle, hogy mért rémisztgeti a kertészét. Erre a halál azt feleli, ő nem rémisztgeti, csak karját fölemelve elcsodálkozott, hogy még mindig itt kapálgat, miközben neki estére Delhiből kell őt magával vinnie.

Nusi néni is tudta, melyik útra kell befizetnie, mint ahogy azt is, hogy mikorra kell a saját halála helyszínére, Delphoiba érnie.

Az a tánc is csak velem eshetett meg, villant át az agyán, ott, New York egyik magyar éttermében azzal a kilencvenedik születésnapját ünneplő magyar nénikével. Két asztallal odébb ültek, gyertyák világoltak az asztalon, virágcsokrok a vázákban. Lehettek vagy tízen, jobbára élemedett korú asszonyok, egy-két ifjabb rokonnal, hozzátartozóval. Kedves társaság volt, jókedvűen falatoztak, hangosan beszélgettek, nevetgéltek, a vacsora végén még néhány dalt is elénekeltek. A zenekar nekik játszott. Végül négy idősebb nő fölállt, és két párt alkotva táncolni kezdtek. Az ünnepelt a helyén maradt. És ekkor, utólag sem értettem, mi ütött belém, gondolta végig Bódog, fölálltam, a vénasszony elé léptem, és fölkértem egy táncra.

Fülig érő szájjal mondott igent.

A zenekar a Kék Duna keringőt játszotta.

Végigtáncoltuk.

Finoman szorította a kezemet, és csak mosolygott, csillogó szemmel, szinte megfiatalodva. Amikor a tánc végeztével az asztalhoz kísértem az elpilledt, de szemlátomást boldog ünnepeltet, ő is és a lánya is megköszönte a táncot.

A történet később ért véget. A társaság két itthonról jött tagjával, egy középkorú házaspárral két hét múlva, hazaindulás előtt, a repülőtéren futottunk össze. Fölismertek, és újra köszönetet mondtak azért a keringőért. Az utolsó tánca volt Zsóka néninek, mondták: a születésnapi vacsoraest után négy nappal, váratlanul, egy furcsa mosollyal az ajkán, elhunyt.

Dédanyám is váratlanul halt meg, legalábbis ezt mondták, annak ellenére, hogy közel nyolc évtized volt már mögötte, és annak dacára, hogy ő már évek óta készülődött a túlvilági létre.

Jól emlékszem a komor koporsóra, bár elolvasni még nem tudtam, de anyám elmondta, az volt ráírva aranyozott betűkkel, hogy Halász Mártonné, Ágoston Matild, 1868–1946, élt 78 évet. Tisztán látom a lehorgasztott fejjel vonuló gyászmenetet, hallom a fájdalmasan zengő énekeket, látom a megásott sírt, emlékszem a plébános piros-pozsgás arcára, a rengő tokájára, az orrára csúsztatott szemüvegére, kántáló hangjára, a koporsóra dobott göröngyök dübörgésére, a sír körüli beszélgetésekre, melyekben más halottakat hoztak szóba, olyanokat, akiket nemrég vagy több évvel előbb hantoltak el, aztán a konyhában tüsténkedő fehérnépre, és végül a halotti torra, melyet csendességben és békességben költöttünk el. Azt nem egészen értettem, mért terítettek meg az asztalfőn a dédnagymamának is a nagyszülőkké lett gyerekei, hiszen ő már nem volt velünk, kint hagytuk a temetőben, de anyám elmagyarázta, ezzel jelezték, hogy ma, ebben a torban még közöttünk van a dédmama.

A vonatfütty szinte belehasított Bódog fülébe. Összerezzent.

A szerelvény egy sorompós kereszteződésen robogott keresztül. Néhány autó, két biciklis asszony és egy motoros férfi várta, hogy fölnyíljon a sorompó.

Életemben először látom őket, gondolta, és persze utoljára, ült föl ismét a vesszőparipájára. Az emberek legtöbbjével legföljebb egyszer kereszteződnek az útjaink, ráadásul ők semmit sem láttak belőlem, tehát az ő életükből ez az egyetlen, igaz, csupán futó, semmire sem alkalmas találkozás is kimaradt.

Elviharzott előttük a vonat, elhúztam mellettük én is, ők alig láttak belőlem valamit, én pedig nagy valószínűséggel soha többé nem láthatom őket.

Első és utolsó találkozásunk volt.

Az alig két hete történtekre gondolt.

Egy parkban üldögélve olvasgatott, amikor lassú, álmatag léptekkel, fület sértően csoszogva, mintha lassítva játszottak volna vissza egy felvételt, elhaladt előtte egy hajlott hátú, borostás arcú, görbe bottal kopogó, biztonságért tapogatózó bácsika, úgy bámulva maga elé, mintha körötte senki, de senki nem volna, mintha egyedül lenne a világban, teljesen egyedül, magára maradva.

Alig háromlépésnyi távolságra tőle, közvetlenül mögötte egy szemüveges nénike botorkált, kezében reklámszatyrot szorongatva, mint aki ebben a megmarkolt műanyag zacskóban keresne kapaszkodót, mintha már semmi más fogódzót nem lelne, és furcsamód tekintete éppúgy a földre esett, mint az előtte ballagó öregúré.

Láthatóan semmi közük egymáshoz, soha az életben nem látták egymást, most sem, hiszen az öregúr még csak nem is pillantott hátra, semmivel és senkivel sem törődve csoszogott egy mások számára ismeretlen cél felé. Ki tudja, volt-e még célja, vagy éppen a céltalanság vitte előre,

rendületlenül, a mamácska pedig, bár ott lépdelt előtte ez a vénember, akár hallhatta is az elviselhetetlenül hangos, ugyanakkor mélységesen megrendítő csoszogását, úgy tűnt, nem is észleli, hogy egy nagyjából vele egykorú vénembert követ.

Együtt, egy időben lélegeztek itt a földön, évtizedekkel ezelőtt talán ugyanaz a bába vezette le mindkettőjük születését, talán ugyanabban az évben végezték el az iskolát, egyazon évben házasodtak, és talán ugyanabba a temetőbe foglalták le a sírhelyüket is.

Egyszerre élhettek ezen a földön, és semmit sem tudnak egymásról.

Megtörténhet, hogy ugyanaznap halnak meg, és akár az is, hogy egymás melletti urnatárolóban helyezik őket végső nyugalomba.

Lehetséges. Bármi megtörténhet.

Két sors ment el előttem, nyugtázta Bódog, véletlenül, sorsszerűen. Alakjukat, arcukat, lépteiket rögzítette a belső kamerám, így az én rejtett kazettámon ők már örökre együvé tartoznak. Összekapcsolódott bennem az életük. Anélkül, hogy bármelyikük is tudna róla, vagy tudnának egymásról.

Ami fontos, azt megőrzi az emlékezet.

Ami nem fontos, azt kirostálja az élet.

Dédmama soha semmit nem tudhatott meg rólam, gondolta, halála előtt csupán arról volt tudomása, hogy megszületett egy újabb dédunokája, van egy szalmahajú, barna szemű, néha körülötte is sertepertélő kisgyerek, akiből, akár az öreg székely által farigcsált gerendából, még bármi lehet, legfőképp földet túró paraszt, éppúgy, mint a család többi fiúgyermekéből.

Nem tudhatta szegény, honnan is tudhatta volna, hogy abból a kis mezítlábas, napbarnított gyerekből egyszer majd tollforgató ember lesz, olyan, aki megemlékezhet róla, a töpörödött dédanyjáról, és akár arról a napról is mesélhet, amelyen sírba eresztették őt, az egyszer volt dédanyát.

És persze én sem tudhattam meg túl sokat róla. Túlságosan is vén volt ahhoz, hogy jól érezzem magam náluk. Házának elfüggönyözött ablakai mögött, abban az elsötétített épületben állandóan ott éreztem a vénség áporodott szagát, kiszellőztethetetlenül. Dédapám negyvennégyben halt meg, gyerekként semmit sem tudtam róla, csak jóval később mesélte el anyám, hogy németek lőtték fejbe, amikor elegük lett abból, hogy se a tehenét, se a három disznaját nem akarja odaadni.

Dédapámat még aznap eltemették, túl kicsi voltam, nem lehettem jelen. Nem fektették hidegágyba, nem volt halottnézés, szétroncsolt arcát letakarták, estére a sírt is megásták, ott siratta el a család, és néhányan az ismerősök közül. Akkoriban gyakran temettek, dúlt a háború.

Dédanyám magára maradt, tulajdonképpen ekkor vénült meg, és vele öregedett meg a ház is meg a kert is. Az egykor még pedáns rendben tartott konyhakert elgazosodott, és az ablakokban sem virított már egyetlen cserép muskátli sem. A lószaros vízzel átkent, földpadlós tisztaszoba volt az egyetlen, épp az, ahol fölravatalozták, amely kifogástalan rendben állt, talán, mert dédanyám is pontosan tudta, hogy abban a szobában ér véget a földi élete.

Amíg a ravatal köré gyülekeztünk, sarkig kitárták az egyik ablakot és az ajtót, lévén, ha halott fekszik a szobában, a kilehelt lélek még bent kódoroghat a szobában, utat kell adni neki, így aztán a frissen átlibbenő levegő, a

gyöngécske huzat hamarjában kisöpörte az áporodott szagot.

Túl apró voltam ahhoz, hogy dédmama arcába nézhessek, apám emelt a kihűlt test fölé, azt mondta:

– A gyereknek is el szabad, el is kell búcsúznia a dédanyjától, és az se baj, ha megtanul valamit az életről.

Az életről, ezt mondta, és akkor még semmit sem értettem, nem is érthettem ebből a paraszti bölcsességből, abból, hogy halált tanulni épp annyi, mint életet tanulni.

Szembenéztem hát dédmamával, pontosabban belenéztem a jeges arcába, mely oly sima volt, mintha fehér márványból faragták volna, szinte fiatalosan hamvas, olyan, amilyennek előtte sosem láttam, mintha húsz évet fiatalodott volna, mintha a halál eltemette volna a vénségét. Kőszerű mozdulatlansága furcsa volt, meglepett, és hiányzott, kimondhatatlanul hiányzott a szeme, az a megszomorodott, reménytelenül elhervadt tekintete, melyet gyakran láttam, melynek szomorúságából alig értettem meg valamit.

Csak évekkel később, nagyanyámmal beszélgetve sikerült megértenem, miről beszélt nekem a vénülő dédanyám keserves tekintete. Arról, amiről én még semmit sem tudtam, ő azonban *már tudott valamit*. Mindannyiunknál jobban tudta, hogy hamarosan befejeződik a földi kirándulása, véget ér a nyolc évtizedet felölelő élete, és mindent, az égvilágon *mindent* itt kell hagynia, házastul, kertestül, ágyastul, asztalostul, székestül, szentképestül. Hogy bele kell nyugodnia, nem történhet másképp, mint ahogy harminc éve, a századelőn megtörtént az ő szüleivel, és vagy ötven éve, a múlt század végén a nagyszüleivel. Azokkal, akikről én már végképp nem tudhatok meg soha, de soha semmit.

Dédanyám temetésétől kezdve vénültem meg magam is, gondolta Bódog, és erre csak jóval később, felnőtt fejjel jöttem rá. Korosodva értettem meg, hogy mi történt akkor, hogy mi játszódott le bennem, hogy mire tanított meg dédanyám tekintet nélküli, hószínre dermedt arca, kiterített, porladásra ítélt teste, és a száraz ágakként összefonódó vértelen ujjai.

Első ízben kerültem bizalmas viszonyba a halállal.

Dédanyám végleg lecsukódott szeméből mintha a halál nézett volna vissza rám, mintha magával a halállal néztem volna farkasszemet. Először szembesültem azzal, amit később már rutinból ismételgettem, hogy a halál nem csupán egy folyamatosan velünk utazó, a helyjegyét mellénk váltó, a bőröndjeit velünk cipeltető, kibírhatatlanul magamutogató, elviselhetetlen útitárs. Ennél több.

A halál maga a végállomáson zászlót lobogtató bakter.

Igaz, hogy apám filozófiája az életre akart okítani, mégis a halálra tanított meg.

Bódog nagyon messze járt. Végtelenül messze.

Egy egészen más vonaton utazott a végtelenbe.

Csak azután vette észre, hogy néhány percet állt a vonat, amikor elindult a megállóhelyről, és újra gyorsulni kezdett.

Dédanyám tényleg nem tudta, mire születettem. És mások sem vették észre, hogy akkor már mocorgott bennem valami. Mintha a felnőttek akkoriban nem figyeltek volna rám, a minden tekintetben gyarapodó gyerekre. Pedig, és ezt utólag rekonstruáltam, nagyon is észrevehető volt az az adottság, amelyet később, felnőtté válva kamatoztathattam. Talentummal együtt jövünk a világra, a tehetség nem az anyatejből szivárog át a csecsszopóba, ebben ma már biztos vagyok, gondolta végig újra. Összes

képességünk bennünk van, a fogantatásunk pillanatától kezdve azok vagyunk, akivé később, sokakat meglepve, mások örömére is leszünk.

A csillagok sem akkor állnak pályára, amikor a magamfajta, az éjszakai égboltra gyermekszemmel rácsodálkozók számára megmutatják a fényüket.

Már gyermekként is tudtam, hogy anyám a születésem pillanatában egy rendkívüli pályára állított. Ezt kell végigfutnom.

Rajtam kívül senki nem tudhatta, hogy mi lesz a sorsom, hogy mire vagyok programozva, hogy egy megismerhetetlen, egy láthatatlan és elképzelhetetlen kéz által mi íródott be a sorsom könyvébe. A lapjaira írtakról egyedül én tudhattam biztosat.

Határozottan tudtam, hogy egyszer majd megtörtént lesz, ami akkoriban még csak álmodott volt.

Bódog évek óta az íróasztala fölött őrzött egy róla és az apjáról készült fotót, az egyetlen közös fényképüket. Ezt mustrálgatva kedvére nosztalgiázhatott. Nézegette a magabiztosan világba tekintő, szalmaszőke tanyasi kisfiút. Úgy ült az ölében, mintha az apja sorsát is ő határozná meg. Talán hétéves lehetett, amikor ez a fotó készült, egy-két évvel a háború után. Bő harmincnégy év volt közöttük. Mindig furcsának találta, hogy ilyen fiatalként látja az öreget, a válás után tíz év múlt el anélkül, hogy látta volna. Addigra megőszült, és barázdák szabdalták az arcát.

Apámat harmincnyolcban ismertették össze az anyámmal, Móricz Ilonkával, emlékezett. Csertőiné volt a kommendáló, egy minden hájjal megkent falubeli asszony, aki mindaddig, amíg anyámék szét nem költöztek, büszkén hirdette mindenfelé, milyen szép párt csinált belőlük. Apám két évvel volt túl a harmincon, jó kiállású, kemény-

kötésű ember volt, anyámhoz hasonlóan túl az első házasságán.

Először huszonnyolc nyarán kötötte össze az életét egy húszholdas gazda elkényeztetett lányával, Bagó Juliannával. Öt évig éltek együtt. A házasság harmadik évében, harmincban született meg Mátyás, apám első gyereke. A kis Matyi kétéves múlt, amikor apámnak állítólag elege lett Bagóék lányából, és a délutáni vitatkozás után este végzetesen összekülönböztek.

Másnap reggel apám összepakolta a ruháit, csizmáit, vette a kalapját, és úgy jött el a Bagó tanyából, hogy soha többé nem lépte át a küszöbét.

Már minket is elhagyott, amikor anyám elmesélte, hogy apámtól van még egy testvérünk, akit eredetileg Halász Mátyás névre kereszteltek, még ha mi Bagó Mátyásként ismerjük is.

Ha nem válnak el, isten tudja, mikor tudom meg, hogy korábban már mindkettőjüknek volt egy első házastársa.

Szegény anyám is elhibázta az első lépését.

Nánási Józseffel harmincban kötött első házassága mindössze hat évig tartott. Csak anyánk kései meséiből tudtuk meg Bálinttal, hogy ez a gátlástalan pernahajder milyen kicsapongó életet élt mellette. Szemérmetlen duhaj volt, megzabolázhatatlan dúvad. Esténként a kocsmákban tivornyázott, hazafelé menet pedig útba ejtette a falu mindenre kapható lányait és asszonyait.

Nagyanyám menekítette ki anyánkat a magából kivetkőzött Nánási kezei közül. Ha nem engedi el, biztosan kikaparta volna mind a két szemét.

Végül, pár nap múltán, amikor már sikerült lecsillapítani Nánásiékat, hogy minél kisebb ricsajjal záruljon le ez

a pokollá vált házasság, megegyeztek a békés szétválásban.

Anyánk alig két évig élt a szülői házban, a tizenhét óta egyedül élő nagymamával. Anyám testvérei már saját életet kezdtek, így a nagymamának még jól is jött a korán kiröppent lány visszatérése, megosztozhattak a ház körüli és a kerti munkákon, és mindketten megszabadultak a magánytól.

Nagymama ekkor már kis híján húsz éve élte a hadiözvegyek szomorú életét. Nagyapa, aki soha nem léphetett nagyapakorba, tizenhét szeptemberében, a Piavénál lezajlott véres harcban esett el. Nagymama, akkor még ifjú, négygyerekes asszonyként, huszonkilenc évesen kapta meg az értesítőt, mely szerint Móricz Vendel, a Monarchia katonájaként, az olaszokkal vívott véres ütközetben hősi halált halt.

Másnap lett volna harmincéves.

Az első világháború földbe taposta, szó szerint eltüntette előlem az anyai nagyapámat.

Épp betöltötte volna az ötvenharmadikat a születésem évében.

Amikor Csertőiné Amálka a nagyanya tudtával átlépte a ház küszöbét, Móricz Ilus gyanakodva hallgatta a Halász Endréről sorolt különféle dicséreteket, és egyfolytában az járt a fejében, oka lehetett annak, hogy ez az ember eljött a Bagó Julitól. Mindig is kettőn áll a vásár, aligha hihető, hogy egyedül a házimunkához nem szoktatott, kényeskedő és elkényelmesedett Bagó lány volt a házasság elrontója. Végtére is ott volt vele az éppen csak növögető Matyika, ki merné azt mondani, hogy csak az asszony volt a válás előidézője és okozója.

Csertőiné szája be nem állt, csak azt erősítgette, hogy Endrét és Ilust az Isten is egymásnak teremtette, két dolgos, jóravaló ember, még korban is összepasszolnak. Szakadatlanul mondogatta: meglátjátok, Iluskám, megfogjátok az isten lábát, ha pedig ezt az embert nem szerzed meg, Isten a tudója, mikor adódik legközelebb egy hasonló lehetőség, elvégre te is benne vagy már a korban, huszonnyolc év az mégiscsak huszonnyolc év, maholnap harminc leszel, és akkor aztán hamar rájössz, hogy pár év kell csak, és vénlány maradsz.

Végül, így mondják, anyánk megtört, Amálka néni pedig a megbeszélt estén apámmal együtt állított be nagyanyámékhoz, ahogy a nagy könyvben írva vagyon. Akkor, azon a teleholdas nyári estén még se Halász Endre, se Móricz Ilus nem tudhatta, hogy nekik mindenképpen össze kellett házasodniuk, mivel 1939-ben, a sors rendelése szerint meg kell születnie első gyermeküknek, akit Bálint névre keresztelnek, egy évre rá pedig nekem, a második közös ivadékuknak, Halász Bódognak.

Milyen boldog voltam, amikor a nyolcadik születésnapomon apám a két nóniusszal, egy sötét pejjel és egy feketével hazaért Mezőhegyesről.

– Vannak lovaink, két lovunk van – mondogattam anyámnak – ugye, majd fölülhetek a hátukra?

Apám nagy szakértelemmel magyarázott a lovainkról, jól tudta, nekünk itt a tanyán igáslovakra van szükségünk, olyanokra, melyek bírják a munkát, épp úgy, mint ő, mint a tanyasi emberek. Ezeket be lehet fogni a kocsi elé, de akár nyereg alatt is megállják a helyüket, erős testűek, nyugodt vérűek, és bármire megtaníthatjuk őket, mondogatta apám, és hozzátette:

– Jól jegyezzétek meg: ez a világon egyedülálló, semmiféle lóhoz nem hasonlítható magyar fajta!

Valóban jól bírták a munkát. A szántással vizsgáztak.

A lóvezetésben egymást váltottuk Bálinttal, térdig porosan lépdeltünk egyszer Holló, egyszer meg Szellő oldalán, a kantárszárat szorongatva, a már kifordított barázdákon bukdácsolva.

Észre sem vettük, apánk földművessé formált bennünket, lassan és tudatosan szoktatva az általa már megszeretett, megélhetésünket adó földhöz, és a paraszti gazdaságban nélkülözhetetlen lovakhoz.

Este együtt tettük rendbe Hollót és Szellőt, megtanulva mindent, amit egy lovas gazdának tudnia kell, hátvakarástól kezdve az itatásig és etetésig.

Apánkkal együtt fáradtunk el, együtt fürödtünk le, este pedig együtt ültünk asztalhoz.

Halász Endre olyan kenyeret szelhetett és tehetett elénk, melyet Móricz Ilus sütött a saját kemencénkben, a földünkön megtermelt búza lisztjéből.

Kenyérkeresővé váltunk.

Idő múltával megejthettük az első lovaglást, emlékezett Bódog az élményre, közös nyeregben Bálinttal, egy kantáron vezetett nyugodt séta keretében, Bálint azonban a réten is kipróbálhatta Hollót, a feketét. Szellő, a sötét pej irigykedve nyerített utánuk.

Bódog az elfutó tájat nézte, és mintha megjelent volna előtte a vágtató Holló, Bálinttal a hátán, port kavarva a pusztán, még a paták dobogását is hallotta, és látta Bálint boldogságát, a lovaglás és a szabadság örömét, aztán, mintha sűrű ködbe futottak volna, semmivé váltak a szélkavart porfelhőben.

Halász Endre utolsóként adta be a derekát, háromszor kergette ki a házból az agitátorokat, aztán amikor az egyik éjszaka *véletlenül* leégett a fészer, aláírta a belépési

nyilatkozatot. Ettől kezdve a téesz tagjaként siratta a földet és a lovakat.

– Közös lónak túros a háta, közös földnek nincsen gazdája – mondta szűkszavúan.

Lovak nyelvén alig értő fogatoslegények kezére került Holló és Szellő, néhány év alatt elhasználódtak.

Apám nem akarta látni őket, idézte föl Bódog, tudta, a lovakból is érzelmeket válthat ki, nem szerette volna fölkavarni a lelküket, jobb lesz nekik is, ha megszokják az új gazdát, az ő életükben úgysem lesz már itt semmi változás, mondogatta, nekik is és nekünk is ehhez kell alkalmazkodni, hogy szakadna rájuk az ég.

Bálintot néhanapján beengedték hozzájuk, egyszer-egyszer még meg is lovagolta őket, és ha tehette, engem is bevitt az istállóba. Megpaskolgattuk a nyakukat, megsimogattuk a fejüket, beszéltünk hozzájuk. Bálint azt mondta, okos lovak, bármit elmesélhetünk nekik, minden szavunkat megértik. Nyugtatgatta őket, egyszer majd minden rossz véget ér, ez sem tarthat örökké.

Bálint tizenhat éve halott. Évekig járt művesekezelésre. Belefáradt a másnaponkénti dializisekbe. Végül úgy hozta a sors, hogy megkaphatta egy balesetben elhunyt férfi egyik veséjét. A beültetett vese tiszavirág-életű volt, másfél év múltán elsorvadt, működésképtelenné vált, vissza kellett állnia a művesére.

Egy év sem telt el, kapott egy újabb vesét, mely egy ideig kifogástalanul működött, de fél év múltán, talán, mivel a két beültetés túlságosan megviselte a szervezetét, egyre romlott a vérképe, és kritikus állapotban került vissza a kórházba. Egy hét múlva, belázasodva adta föl. A szervezete nem bírta megszüntetni a vese körül kialakult, elgennyesedett állapotot.

Bálint nagyszerű ember volt, futott végig az agyában, jó testvér.

Fölolvasott, mesélt, csak könyvet ajándékozott, ő irányítgatta a kezemet a rajzolás és az írás felé. Ő is kitört a vidék zártságából, szűk volt számára a tanya körüli, végeláthatatlan tér. Földművesek gyerekeként, de nem parasztnak született. Élsportoló lett, rúdugró. Fénykorában négy méter fölött röpdösött, az akkor használatos rúddal ez óriási teljesítménynek számított. Versenyein szó szerint fölnézhettem rá. Amikor néhány centimétert emelgettek a lécen, büszke voltam rá. Ő volt a példaképem. Ha csak egyetlen centivel is, de mindig följebb és följebb, és a határ akkor is a csillagos ég, ha tudjuk, hogy elérhetetlen.

A nagy közösbe léptetés után egy évvel bomlott szét a mi kis közösségünk.

Alig múltam tizenöt éves, amikor apám megint ráunt az együttlétre.

Apró dolgon vesztek össze, mint mindig, a nagyokat megoldotta az idő.

Ezen a napon nem bírtak kitérni egymás elől. Anyám véresre marta apám arcát, apám kezében pedig ottmaradt pár tincs anyám hajából.

Ettől kezdve mindketten tudták, ennek a házasságnak befellegzett, nem maradhatnak együtt. Ők is tudták, mi is, a napi veszekedés nélkül is elég okot találhattak a válásukhoz.

Apám elbiciklizett a csárdába, életében először ájultra itta magát. Reggel támolygott haza, a bicikliért délután ment vissza, de addigra már valaki pártfogásba vette.

Amíg oda volt, anyám fölírogatta, mi minden van a birtokukban, és addig nem nyugodott, míg igazságosan el nem osztoztak.

Két napig méricskélték a kisebb-nagyobb kacatokat, hogy igazságosan osztozkodhassanak, de hogyan is lehetett volna igazságosan szétosztani egy ekét meg egy dagasztóteknőt?

Rólunk is szó esett.

Hogy majd Bálint az egyikükkel marad, én a másikukkal.

Anyám hihetetlenül harcias volt, apám elé állított bennünket, hogy így mondhassa a szemébe:

– Őket nem adom! A gyerekek együtt maradnak, nem oszthatók el! Ha kellenének, itt maradnál! Menj isten hírével! Majd a bíróság eldönti, hogy mi lesz a sorsuk!

Apám úgy ment el a tanyáról, mint aki égő házból menekül: ruháit, cipőit, cókmókjait hátrahagyva, és csak néhány nap múlva jött vissza a téesz egyik szekerével, hogy összenyalábolja mindazt, amit magáénak tudott.

Úgy álltunk az udvarban Bálinttal, mint két vihartépett madárijesztő, és annyit sem tudtunk kinyögni, hogy maradjon velünk, apuka, ne hagyjon el minket. Talán megéreztük, anyánknak *még*, ha úgy tetszik, *már* az is jobb lesz, ha egyedül, azaz velünk marad, ha hármasban élünk tovább, mint ha tovább gyilkolják egymást. Törvényszerűen következett be, hogy anyámék elváltak, mondta magában Bódog, az is csoda, hogy harminc évet kibírtak együtt. Két sziklából faragott malomkő próbálkozott azzal, hogy egymáshoz idomuljanak.

A vonat épp egy földet túró paraszt mellett robogott el, az öreg egy-két percre megállt, kalapját föltolta egy kissé, és a kapanyélre támaszkodva bámult a szerelvényre, épp úgy, mintha maga a király vonult volna el az orra előtt, fényes pompában, egész udvarnépével, föllármázva a vidéki táj mindennapos nyugalmát. Aztán sercintett, egymás-

hoz dörzsölte a kezét, és Bódog már csak kissé visszafordulva látta, hogy újra a földbe vág a kapával.

Akár apámat láttam volna, futott át az agyán, az a mozdulat, ahogy maga elé tette a kapát, ahogy rátenyerelt, kezét ráborítva, kicsit megpihenve, bámulva a vonat felé. Mintha találkozott volna a tekintetünk. És ahogy a tenyerébe köpött, újra kezdve a monoton munkát, épp úgy festett, mint a földünkön egykoron izzadó apám.

Munkamániás volt, nem tudott nem dolgozni. Amint leült, máris indult volna. Az unalmat nem ismerte. Volt, hogy pusztító, földet szétégető, elviselhetetlen kánikulában sem állt le az ekekapázással, mert a fejébe vette, hogy aznap végezni fog. Berta Laciék a szomszéd kukoricásban dolgoztak, nekik is sürgős volt, ők is be akarták fejezni, de megálltak delelni. Csöndben falatoztak a szatyorban hozott elemózsiából, a földvégi, magányos fa árnyékába ülve, várva, hogy alábbhagyjon a forróság, hogy gyengüljön egy kicsit a nap perzselő ereje. Apámra is ráfért volna egy kis hűsölés, gondolt vissza Bódog a tikkasztó napra. Homlokáról az orrára csorgott a verítéke, az inge pacallá ázott, mégsem hagyta abba. A fordulónál odaszólt neki Berta Laci:

– Legalább a lovat kíméld, Endre öcsém!

Apám meg sem állt, és csak ennyit sziszegett a fogai közt:

– Úgy köll neki! Mért nem született papnak!

Tőle tanultam meg szalonnázni. A kézből falatozás a földművesek és a pusztai emberek sajátja. Az apáktól és a nagyapáktól leshetjük el, hogyan kell a bal kéz ujjai közé illeszteni a mesebeli szegénylegény tarisznyájából jól ismert hármast: a kenyeret, a szalonnát és a vöröshagymát,

hogy aztán a jobb kézben szorított bicskával falatokra apríthassuk.

Az egész családot munkára nevelte, ahhoz szoktatta, kibúvót nem tűrt, a föld volt a mindene, szerette minden formájában, fölszántva, elboronálva, bevetve, sarjadáskor, érés táján, begyűjtéskor és aratás idején. Majdhogynem sírt, amikor aszály szárította sziklakeménnyé az életet adó földet, és hálásan mosolyogva, arcát égnek fordítva tűrte, hogy áztassa, ha megeredt a reményt és életet adó eső.

A vasárnap is munkanap volt, bár ő nem gondolta annak. A családban még a válásuk után is szóbeszéd tárgya maradt az egyik mondása, melyet leginkább azok érthették, akik tudták, hogy a tanyasi ember számára csak a birtokon, a földön végzett munka számított igazi munkának, a ház körüli munka sosem, azt csak úgy mellesleg, ráadásként, amolyan szabadidős programként, mintegy szöszmötölve végezték el. Az egyik vasárnap reggelen így szólott:

– Na, fiúk, máma nem dolgozunk, csak fölássuk a kertöt.

Varjúcsapat körözött nem messze, felhőszerű gomolyagban, egy csapatra való a mezőn sétálgatott, bele-belecsőrözve a földbe, egy pedig a magára hagyott madárijesztő vállán tollászkodott.

A paraszti furfang, a tanyasi emberek góbésága mindig is megfogta, sőt, nemegyszer érezte, szülei, a génjeiben átörökítve rá is testáltak valamit.

Nagyapjától hallotta, hogyan jártak túl a Rákosiéktól érkező földmérők eszén.

A városi elvtársak azért utaztak vidékre, hogy fölmérjék, a parasztok bevetették-e az előírtak szerinti területen

a földeket, hogy meglesz-e a tervezett kukorica-, búza- vagy árpatermés. A falusiaktól kaptak egy nagyterpeszű ölezőt, és a kocsiúton végigbillegtetve, hatalmasakat araszolva mérték végig, négyszögölben meghatározva a különféle termő területeket, majd átszámolva kataszteri holdba, hogy végül vihessék a jelentést a semmittevőknek, ne tojjanak be, lesz mit enniük, és remélhetőleg a parasztok sem halnak majd éhen.

A mendemonda szerint K. Szabó Pali agyában fogamzott meg az ötlet, rábeszélték a paraszti rafinériát nem ismerő fővárosi elvtársakat, hogy ne gyalogoljanak annyit, fölöslegesen ne fárasszák magukat, és előálltak egy fiákerrel, melyről azt állították, és ez hamarjában igazolást is nyert, hogy éppen egy öl a hossza a kereke egy-egy fordulatának, azaz egy öl a hátsó kerék kerülete, így hát épp elég lesz, ha az egyik küllőre kötnek egy vörös rongyot, és mást sem kell tennie az elvtársnak, mint fölülni a kényelmes ülésre, nézni a kerékre kötött rongyot, és rovátkákat húzni a kezében lévő papírra, ahány rovátka, annyi öl, és a végén összeszorozni az egyik irány hosszát a másikéval, és máris ott díszlik majd az eredmény, a kukoricával bevetett föld területe.

Minden úgy történt, ahogy kitaláltatott: a naiv és tudatlan hivatalnok elhelyezkedett a hátsó ülésen, a bakon ülő K. Szabó pedig pattintott egyet az ostorral, a lovak nyaka közé csapott, és elindult a díszes társaság legeszesebb tagjával.

Ahogy később mesélte, bejárták Tolnát-Baranyát, elhúztak répaföldek és búzatáblák mellett, amit persze nem észlelhetett a pesti ember, mert semmi másra nem tudott figyelni, csak a szaporán forgó kerékre és a rá kötött vörös rongyra. Az elvtársnak fogalma sem lehetett, hogy kukoricatáblák vagy parlagon hagyott földek mellett kerekeznek-e el, így aztán egyre csak szaporodtak a rovátkák, és a végén a küldöttség megkocsikáztatott képviselője örömmel nyugtázhatta, hogy ebben a faluban kétszáz százalékra teljesítették a tervet, kétszer annyi kukorica lesz majd, mint amennyi befogadására van góré. K. Szabó, bajsza alatt hümmögve, epésen tette hozzá:

– Szarok a góréra!

Váratlanul másfelé kalandozott gondolatban, a zakatoló vonat, a kerekek monoton kattogása idézte emlékezetébe az egykor volt tizenéves kis Bódog legelső gyermekkori szárnypróbálgatását, az első olyan komolyabb izgalmat, amit csakis egy nő, egy lány érintése jelenthet.

Talán tizenegy éves lehettem, amikor a nyári vakáció ideje alatt az iskola úttörőcsapata a Balaton mellett táborozott.

Hazafelé tartva zengett a vonat a nótaszótól, száz torok énekelte az úttörődalokat.

Úgy alakult, hogy Fődi Ibivel a lehúzott ablak keretéhez tapadva bámultuk az elfutó tájat, és azon kaptuk magukat, hogy a testünkkel takarva, a többiek szeme elől elrejtve egymás ujjaival játszunk, és kellemes borzongás fut végig rajtunk. Nem minden előzmény nélkül jutottunk el eddig, már a táborozás során, hol a vízben úszkálva, hol a parton heverve méregettük egymást, és a szemem gyakran akadt meg az enyhén duci Ibolya alma formájú mellein, valahogy mindig ott kötött ki a szemem, egyre csak azt a két kis elérhetetlennek látszó domborulatot figyeltem. A vízben ugrándozva is egymás közelségét kerestük, egyszer-egyszer egymáshoz is értünk, a záró tábortűz mellett pedig olyan szorosan ültünk egymás mellé, mintha a párásodó fűben kettőnknek jutott volna egyetlen ülőhely.

Ibolya tudta ezt, érzékelte a kíváncsi szemek ostromát, és furcsamód, cseppet sem érezte terhesnek, nem zavarta, hogy egyfolytában rajta legeltetem a szememet, ekkor pedig, szorosan az ablak könyöklőjéhez simulva ott álltunk egymás mellett, és a többi kis úttörő szeme elől eltakarva egymás ujjacskáival játszottunk. Ujjaim csigalassúsággal közeledtek Ibi mellei felé, hogy végül abban a kikötőben eresszenek horgonyt, abban az öbölben kössenek ki, amelynek bejáratánál már napok óta vesztegeltek, ahova vágytak eljutni. Éreztem a dombocskák hegyén a mellbimbó csúcsait, és valami ismeretlen, előtte soha nem érzett izgalom futott végig rajtam, megborzongatva a hátam, a kezem, a lábam, először élve át ezt a fura, semmihez sem hasonlítható izgalmat.

Nehezen szakadtunk el a vonat ablakától, és még otthon, és később az iskolában is, ahányszor egymásba botlottunk, és mi tagadás, kerestük is a lehetőséget, hogy egymás közelébe kerüljünk, újra és újra átéltük ezt a szokatlan izgalmat, és avval próbálkoztunk, hogyan lehetne lecsillapítani.

Sokat sejtető kor volt az az időszak, gondolta végig Bódog, tizenévesen azt hittük, már *mindent* tudunk a szerelmeskedésről, pedig hát semmit sem tudtunk, többnyire csak sejtettünk dolgokat, és persze épphogy túl voltunk az óvodáskori, magasba vizelő versenyeken.

Apámék harmincnyolcban építették föl a tanyát. Amíg épült, egy fészerben húzták meg magukat. Maguk verték az összes vályogot. Ők vágták föl a földet, ők áztatták be, taposták meg és forgatták össze pelyvával a falak tapasztásához kellő sarat, még a tetőszerkezetet is apám tervezte meg és ácsolta össze. A nádtetőt hozzáértő mesterekre bízták, anyánk és nagyanyánk meszelte le a falakat.

Benne volt a kezük munkája. Az életük.

Csak az életük, az együttélésük nem akart jobbra fordulni.

Nem telt el nap hangos szóváltás nélkül, este pedig, a békesség, az összebékülés helyett konok hallgatásba burkolóztak, csak gyűjtötték és nyalogatták a sebeiket, a gyógyulás reménye nélkül.

Ha együtt maradnak, Isten tudja, hogyan végzik.

Miután különváltak, mi is tudtuk, már sosem békélnek meg egymással.

A véletlen úgy hozta, hogy szűk négy évtized múltán mindketten a városi köztemető urnatárolójában találtak nyugalmat. Hiábavaló volt minden vita, a hamvasztást választották.

Apánk ment el először, és a Z/D jelű urnatároló falban jutott neki egy meglehetősen szűkre szabott betonlyuk, misunggal véglegesre kikent zárólapján egyetlen kis koszorú- és vázatartó kampóval, a márványlapon a fölirat: Halász Endre 1906–1984.

Siralmas látvány volt.

A búcsúztató után szélsebesen hagytam el a temetőt.

Megdöbbentett és mélyen lesújtott ez a házgyári panelházakat idéző förmedvény, és a táblácskákba vésett aranybetűs neveket teljesen elfedő, virágvázaként éktelenkedő műanyag flakonok sora. Az urnatárolókon félbevágott kólás, étolajos, mosogatószeres és ásványvizes edények váltogatták egymást, melléjük aggatott műanyag virágokkal és koszorúkkal. Az urnatároló tövébe helyezett fonnyadt virágok siratták ezt az egész gyalázatot.

Dédanyámék, nagyanyámék még megúszták, anyáméknak már nem sikerült.

Apám halála után hat évvel hamvasztottuk el a nevelőapámat, két évvel később pedig anyámat helyeztük el a köztemető Z/F jelű betonfalában, ugyancsak saját kérésére, alig néhány méternyire apám urnatárolójától.

Közös betonlyukat kaptak, így a szokásosnál is apróbb betűkkel vésethettük föl rá: Balog Lajos 1910–1990, alatta pedig, hogy ne apáim nevével, hanem a sajátjával induljon a túlvilágra, anyám lánykori neve: Móricz Ilona 1910–1992.

Sosem tudjuk meg, hogy legvégül, ott, mindenen túl, megbékéltek-e egymással.

Már csupán egyetlen fal áll közöttük, a Z/E jelű.

A vonat egyre lassult, és csöndesen begurult az állomás elé.

A TALÁLKOZÁS

Dóra a csirkecombok panírozását hagyta félbe, és kiment, hogy az udvarban köszönthesse az apját. Zoltán épp az utazótáskát emelte ki, Bódog pedig a virágcsokrot bontogatta és rendezgette, amikor Dóra melléjük ért.

– Boldog húsvétot, pocakos! – köszöntötte Bódog.

– Neked is, apukám! És most tedd ide a kezed – mondta, és a hasához húzta Bódog jobb kezét. – Még három hónap, és unokád lesz! Puszit kérek! Isten hozott, nagyapa!

– Ez a csokor a *tiétek* – mondta Bódog, miközben megpróbálta lerázni a kutyákat, és megölelte a lányát. Fejét a melléhez húzta, és elnézett a válla fölött, föl a tanya tetejére, a kémény felé bámulva. Tudta, hogy ma ez az egyetlen pillanat, amikor könnyet hullathat. Az *öröm könnyeit*. –

Alig vártam, hogy hozzátok érjek, édes kisleányom. Szépen gömbölyödsz! Jól *vagytok*? – mutatott Dóra hasára.

– Jól, apa, most éppen semmi gond. Igaz, naponta hányok, de ezt már pár éve is szívesen elviseltem volna. Akár kétszer is, egymás után.

– És mi az, ami trombózist okozhat?

– Véralvadászavaraim vannak. És a magzatvíz körül vannak apróbb zavarok.

– Ez mit jelent?

– Nagyon kevés a magzatvíz, de ez menet közben még helyrebillenhet.

– És mit kell tenned?

– Mit *nem* tehetek!... Fekszem, heverészek, és kerülök minden megerőltetőt. Most is ülve panírozok. Testi és lelki nyugalom kell. Ennyi az egész. A többi itt belül dől el – mutatott a hasára. – Szép csokrot hoztál, mint mindig. Ez egy vagyonba kerülhetett. Meddig tudsz maradni?

– Két napig – válaszolt Bódog, és megdörzsölte a szemét – legföljebb két napig, aztán muszáj mennem. Jövő héten már utazom. Hoztam egy gyönyörű fonott kalácsot is.

Dóra észrevette, hogy az apja megkönnyezte a közös örömüket.

– Ki gondolta volna, egy nagyapa is képes meghatódni – mondta elmosolyodva.

– Együtt örülök veletek – mondta Bódog. – Épp időben jön ez a gyermek. A legjobb időben – tette hozzá, és nagyot sóhajtva folytatta tovább. – Harmincnégy évesen anyuka lehetsz, és akár azt is megérheted, hogy hatvanhat évesen melletted futkossanak az unokáid. Sajnálom, hogy épp ebben a három hónapban nem lehetek mellettetek.

– Szóval, merre is utazol, apa?

– Olaszországba. Három hónapra – mondta, aztán ahogy befelé araszoltak, szép sorban felmondta a leckét az öreg Darányi betegeskedéséről, arról, hogy őt kérte meg, ugorjon be helyette, Toscanáról, a firenzei kiadóról és a megírandó kisregényről.

Bódog, csak, miután leült az asztal mellé, jártatta körül a szemét a konyhán és az étkezőn, a modern konyhabútorhoz szépen simuló, régről megmaradt tárgyakon.

Itt vagyok hát újra, gondolta, vagyis hát itt vagyok most, újra és utoljára az öreg házban. Az apámék által megálmodott, megtervezett és fölépített szülői házban. Nincs olyan szöglete, melyet ne ismernék, tudom minden tárgynak az eredetét.

Zoltánnak jó ízlése van, Dóra ösztönösen érzi a szépet. Már a tanya megvásárlásakor, ahogy mi mondjuk, a visszavásárlásakor eldöntötték, hogy egy ujjal sem nyúlnak a tanya építése óta fennmaradt dolgokhoz, így tartották meg a kissé rogyadozó, akkoriban használaton kívüli kemencét, az idők vasfoga előtt térdet hajtó, egykoron míves asztalosmunkaként beépítésre került régi ablakokat, meg a szúette padláslépcsőt, ahogy apámék mondták annak idején, a grádicsot.

Radicsék, akik éveken át lakták a tanyát, inkább csak a földdel bajlódtak, sok jóra nem számíthattak, el is adósodtak, az épületet éppen csak lakták, kisebb gondjuk is nagyobb volt annál, hogy bármit elbontsanak, a felújításra pedig egy vasuk sem jutott. A kényszerűség hajtotta őket a hirdetőig, az apróhirdetés feladásáig, a tanya eladásáig. Zoltán botlott bele a Halász-tanya hirdetésébe.

A beköltözés után nem sokkal minden elaggott tákolmányt fölújítottak, a portán hetekig tüsténkedtek a különféle szakiparosok, asztalosok, ácsok, tetőfedők és a kőművesek, mintha megrázta volna magát a Halász-tanya, hogy lepörögjön róla minden kosz, mocsok, por és piszok.

– Megéheztél, apa? – zökkentette ki a nézelődésből Dóra.

– Nem különösebben, de mire készen leszel, ígérem, farkaséhes leszek. Régóta vágytam már egy frissen elém tett rántott csirkére. Olyanra, amilyenről az a drága Magyar Elek írt! Mármint, hogy frissen vágott magyar parlagi csirke kerüljön az asztalra, ez a legedzettebb fajta. Ez a született rántott csirke. Az Isten is annak teremtette. Alig várja, hogy a bőséges, finom, tiszta forró zsírban úszkálhasson, mindaddig, míg sárgás-piros színű bundácskára nem váltja világos bekecsét. Remélem, krumplipüré lesz mellé.

– Ahogy szereted. És fokhagymás lesz az uborkasali, tejföllel nyakon öntve és paprikával megszórva. Sonkát és tojást csak neked főzünk, ha kérsz, én most nem bírnám megenni.

– Azt hiszem, én sem.

Bódog a lányában gyönyörködött.

Dóra asszonnyá érett. Megszépítette a terhesség.

Mélybarna haját a tarkója fölött lazán összekötötte, homlokára csak pár eltévedt hajszál lógott. Arca megmaradt ártatlan gyermekarcnak, szoborszerű, lágy hajlatokkal, bársonyos bőrrel, tiszta tekintettel. Szép ívű szemöldöke szivárványként övezte az apjától örökölt barna szemét.

Az ilyen szépségek nem tudnak észrevehetetlenné válni, férfiak és nők tekintetét egyaránt vonzzák.

Épp úgy gyönyörködött benne, mint amikor Dóra még éppen csak cseperedett, amikor először próbálkozott a talpon maradással és az első lépésekkel.

Halász Bódog a tanya díszeit nézve azon gondolkodott, mi legyen a lakásában évek óta őrzött tárgyaival. A kacatokkal. A könyvtárnyi kötetével. El kell rendeznie a sorsukat, ezt a terhet nem rakhatja át Zoltán és Dóra vállára, a végén még majd minden egy rafinált handlé kezére kerül, fillérekért. Valamennyit nem hordhatja ide, a tanyába. Dóráék is összehordták a számukra fontos tárgyakat, könyveket, és minden mást.

A tanya nem ruhatár, nem zálogház és nem csomagmegőrző.

Nem úgy megyek el, hogy azt mondhassam, akkor ezeket most pár évig itthagynám, vigyázzatok rájuk, pár év, és újra itt leszek.

Azon gondolkodott, hogyan hozza szóba a magával hozott edényt.

Dóra hangja törte ketté az elmélkedését.

– Apa, nagyon elméláztál. Mit forgatsz a fejedben?

– Hogy minden nagyon szép nálatok. Jó itt leülni. És gondoltam, húsvéti ajándékként én is hozzáteszek valamit a tárgyaitokhoz. Rögtön hozom!

Egy perc sem telt el, és az asztalra tette azt a kis grafitszürke csuprot, azt az ősemberkori csuprot, amiről néhányszor már mesélt Dóráéknak.

– Ez az életem legfontosabb szerzeménye. Egy bolhapiacon csaptam le rá. Az a gyanúm, a pacáknak fogalma sem volt, mit kótyavetyél el.

– Nem túl szép – vizsgálgatta Zoltán. – De gyanítom, nem a szépsége miatt tartod értékesnek.

– Ez a kis edény az üzenetében hordja a szépségét. Amikor a több ezer éve élt ősünk megformázta a szőrös és koszos kis kezével, és a nagy becsben tartott tüzében kiégette, még nem létezett se korong, se máz, se égetőkemence, és az agyagot sem puhították vajpuhára. Nézzétek meg alaposan! Add a kezed, Zoli!

Bódog óvatosan az edénybe illesztette Zoltán ujjait, mintegy rávezetve, hogyan is formázhatta az egykor volt ember ezt a sok-sok nemzedéket túlélt darabot.

– Érzed? Mintha még az ujjai is nyomot hagytak. Itt vannak az ujjlenyomatai. Mintha valami kemény kőből vésték volna ki. A legszebb ez a kis díszítő sor itt, a kis hasa fölött, körbe-körbe. A körmével nyomogatta be a még nedves, megformázott csuporba. Mindegyik vonalka egy körömnyom. Úgy gondoltam, ezt nektek adom.

– Nem sajnálod, apa?

– Mért sajnálnám? Hozzátok kerül. Ráadásul abba a házba, ahol nevelkedtem és felnőttem. És épp ma, húsvét vasárnapján. Csak annyit kérek, jó magasra tegyétek! Hogy el ne érje majd a gyerek.

– Ne félj, apa.

– És ha nem teher, lehozhatok még egy-két szép tárgyamat. Nálam csak porosodnak.

– De ugye ezt nem kell végrendelkezésként fölfognunk? – kérdezte Zoltán. – Az ilyesmi nem játék, Bódog, gondoljunk inkább az életre. Még három hónap, és megérkezik az unokád. Ha annyira osztogathatnékod van, várd ki, amíg megszületik, és hagyd rá, amit örökbe szeretnél adni. Majd átadod neki valamikor tizenéves korában.

– Akkortájt leszel nyolcvan, apa – számolgatott Dóra.

– Jó – nyelt egy nagyot Bódog – maradjunk abban, hogy ahányszor jövök, mindig elhozok egy tárgyat. Tudjátok, ahogy haladok előre a korban, egyre inkább foglalkoztat a *mi lesz majd azután?* kérdése, és ma már tisztán lá-

tom, ezer gondot hagyunk magunk után, melyeket mindig az utánunk maradóknak kell elrendezniük.

– Apa, odébb van még az *azután*, ne foglalkozz vele!

– Igaza van Dórának, semmi okod arra, hogy rendelkezz. Jó bőrben vagy, kutya bajod, a derékfájásod meg majd elmúlik! Ebben a korban sokan már megroggyanva jönnek-mennek, orvosokhoz járnak, lerobbanva látogatják a kórházakat, te pedig szinte szétcsattansz az egészségtől, az agyad, akár a borotva, akár tíz évet is letagadhatsz a korodból.

– Ami persze túlzás, de jólesik. Igazatok van – dörmögte Bódog. – Később majd minden elrendeződik.

– Evvel nem is kellene foglalkoznod, apa, bajlódj inkább a munkáiddal, olvass és írj, ez a dolgod! És élj! Ezzel törődj inkább. Avval, hogy élj.

– Azon vagyok – mondta mosolyogva Bódog.

A LELTÁR

Bódog az asztalfőre ült, tányérjára emelt egy combot, szippantott kicsit az illatából, jó étvágyat kívánt és belekarapott. Az ízek a múltba emelték, gondolatai a jövőt pásztázták.

– Hol jársz apa? – kérdezte Dóra az elmélázó apjától.

– Itt vagyok, nagyon is itt vagyok.

Zoltán bort töltött.

– Pár napja került a kezembe pár régi fotó – mondta Bódog. – A vénülő apámat látva jöttem rá: ma őt mintázom. Pedig ráment az életem, hogy mássá váljak. Attól

kezdve, hogy elment tőlünk, eltökéltem, hogy kiirtom magamból a nyakasságát és a makacsságát.

– Nem teljesen sikerült – mosolygott Dóra.

– Hát igen. Egy teknőc sem döntheti el, hogy hordozza a páncélját vagy sem. Abban a páncélban az ősei is benne vannak. Örököltem apám tulajdonságaiból, de a nagyapám adott mintát. Ő lett a példa. Akkorra már átszűrte az élet vizét, átlépett a hordalékon, és zsebében hordta a fényes köveket.

– Nagy kincs – mondta Zoltán. – Több annál, amit az apádtól kaptál. – Megemelte a poharát. – Egészségünkre!...

– Egészségetekre! Legfőképp a *tiétekre*, Dórikám! – mutatott Bódog a lánya pocakja felé. – Kevés maradt apánk után. Egy rakás szomorúság. Tizennégy múltam, amikor elváltak. Egy évvel azután, hogy beléptették a téeszbe. Ha továbbra is erősködik, megfojtják. Az életösztön, az élni és megélni akarás megadásra kényszerítette. Meg hát ott voltunk mi is. Kenyeret kellett az asztalra tennie. Megadta magát, mindenét beadta, csak a derekát nem. Makacs volt, de ügyesen manőverezett, így aztán nem bánthatták. A tanyák födelét meg nem bontotta le a forradalom szele. Amikor elment, kiveszett belőlem a szeretet. Anyám, szegény, mielőtt szétmentek, leltárt készített. Összeírt mindent, amit a tanyán föllelt, hogy könnyebb legyen a dolguk, és hogy mindent elfelezhessenek. Apám meg két napig alkudozott és arról egyezkedett vele, hogy mi maradjon itt, és mit vigyen el. A semmit kellett úgy elosztani, hogy mindkettőjüknek jusson belőle valami. Csupa oszthatatlan értékük volt. Amikkel külön-külön egyikük sem megy semmire. Ti is rájöttök majd: egy tanyában minden tárgynak, szerszámnak és edénynek fontos szerepe van. Ami fölösle-

ges egy tanyasi háztartásban, az nincs is ott. Oda se viszik. A tanyasi ember tárgyai egyenként nem sokat érnek. A tanya olyan, akár egy óramű. Csak akkor és úgy üzemel normálisan, ha az összes fogaskerék a helyén van. Külön-külön legföljebb pörgettyűként használhatók.

– Zolikám, meglepjük apát?... – kérdezte Dóra.

Zoltán vette a lapot, bólintott.

– A születésnapodra szántuk, de ha már így hozta a szó, megkapod most.

– Igaz, nincs olyan régi, mint a csuprod – mondta sokat sejtető mosollyal Dóra – a bolhapiacon pénzt se adnának érte, de te értékelni fogod. Előbb lerámolom az asztalt.

Mikor már csak a bor és a poharak maradtak előttük, egy színes mappát vett elő az almárium fiókjából, széttárta, és apja elé tette a benne őrzött, szürke fedelű füzetet.

Bódog belelapozott, és meghűlt az ereiben a vér: a régi irka az anyja által összeírt egykori házi leltárt tartalmazta.

– Honnan került elő? – szakadt ki belőle.

– A mestergerendán porosodott a fölirat fölött, a fiókgerenda mellett – mondta Zoltán, és Bódog fölé mutatott. Az ódon gerendán még most is jól olvashatóan ékeskedett az egykor belevésett fölirat:

MINDEDDIG SEGÍTSÉGGEL VÓLT MINEKÜNK AZ UR. 1938

Bódog megrökönyödve nézte az irkát.

– Anyám kézírása. Hihetetlen. Hát, Radicsék se sűrűn törölgethették a port. Már ezért megérte visszavásárolni a tanyát.

Bódog olvasgatni kezdte a több mint fél évszázada rögzített házi leltárt.

Összeírás a tanyában föllelhető értékeinkről.
(Ennek a fele kerül a tulajdonomba!)

Ami a szobákban föllelhető:

ágy 4 darab, szalmazsák 4 darab, vászonlepedő 2 darab, pamutlepedő 4 darab (kettő foltozott!), libatollas kartonhuzatú dunna 2 darab, dunnahuzat 2 darab, fehér cihájú derékalj 2 darab, pihével bélelt párna 4 darab, párnahuzat 4 darab, szaténpaplan 2 darab, ágytakaró 4 darab, kétméteres rongypokróc 7 darab (egyik kisebb), ruhásszekrény 2 darab (mindenki viszi a ruháját!), nagytükör 1 darab (ezt én akarom), kredenc 1 darab, karosszék 4 darab, hokedli 4 darab, kis sámli 2 darab, asztal (nagyszobai) 1 darab, asztal (kisszobai) 1 darab, fogas 1 darab, eternitborítású gyerekasztal 1 darab, kisszék 1 darab, téka 1 darab, almárium 1 darab, díszes üveghal 2 darab (a kék az enyém, a zöld a tiéd!), borotválkozótükör 1 darab (ezt viheted!), lavór 2 darab, nagy törülközők 4 darab, kis törülközők 4 darab (egy-egy jut!), vasaló 1 darab, vasalódeszka 1 darab, fürdőkád 1 darab, szuszék 1 darab, Singer varrógép 1 darab (ez az enyém!).

Ezek vannak a konyhában:

takaréktűzhely 1898-as fölirattal, vasmacska 1 darab, tűzfogó 1 darab, petróleumlámpa 1 darab, ciroksöprű 3 darab, szemeteslapát 1 darab, konyhai pad 1 darab, konyhaasztal 1 darab, alumíniumtálca 3 darab, vizespohár 8 darab, pálinkáspohárka 6 darab, 10 literes öntöttvas lábas 1 darab, 6 literes öntöttvas lábas 1 darab, tepsi 4 darab, edényes kredenc 1 darab, fazekas almárium 1 darab, mindenes polc 2 darab, stelázsi 1 darab, leveses fazék 2 darab, levesestál 3 darab, merőkanál 3 darab, zománcozott lábas 2 darab, porcelán mélytányér hét darab (egy csempe), kisebb porcelántányér 9 darab (kettő csorba!), cserép tésztaszűrő 1 darab, tésztareszelő 1 darab, tormareszelő 1 darab, nagy olló 1 darab, nagy

vájling 2 darab, konyharuha 6 darab (kettő szakadt!), alumíniumkanál 12 darab, alumíniumvella 11 darab, fakanalak 6 darab, kiskés 5 darab, nagykés 3 darab, disznóölő kés 1 darab, béltisztító acéllap 1 darab, kávéőrlő 1 darab, sótartó 1 darab, fűszeres cserépedények 6 darab, vágódeszka 2 darab, sulyok 2 darab.

A kamrában és odakint található még:

lámpás 1 darab, petróleumlámpa 2 darab (egyiknek hiányzik a cilindere!), viharlámpa 2 darab (a kisebb rozsdás!), viharkabát 2 darab, házi mérleg rézsúlyokkal 1 darab, lisztes mázsa vassúlyokkal 1 darab, kenyérdagasztó fateknő 1 darab, lisztes szita 2 darab (egyik sérült!), lisztesláda 1 darab, lisztmerítő fakanál 2 darab, lisztesbödön 2 darab, kenyérsütő lapát 2 darab, szénvonyó 1 darab (erősen égett!), liszteszsák 9 darab, kovásztevő fa 1 darab, sódaráló 1 darab, tökgyalu 1 darab, sajtnyomó szék 1 darab, zsírosbödön 3 darab, korpáshordó 2 darab, apró szemű rosta 1 darab, nagy lyukú rosta 2 darab (egyik kiszakadva!), vajköpülő 1 darab, famozsár 1 darab, rézmozsár 1 darab, csöbör 2 darab, káposztasavanyító dézsa kősúllyal 1 darab, káposztaszelő 1 darab, szőlőprés 1 darab, boroshordó 2 darab (egyik szétesőben!), nagy fakanál 2 darab, paradicsompasszírozó 1 darab, abálómerítő fából 2 darab (egyik csempe!), kolbásztöltő három tölcsérrel 1 darab, húsdaráló 1 darab, disznópörzsölő 1 darab, ötliteres savanyúságosüveg 12 darab, egyliteres befőttesüveg 24 darab, lapos szárítókas 2 méteres 1 darab, szárítókas 1 méteres 1 darab, gyúródeszka 2 darab, tarhonyaszárító nagydeszka 1 darab (repedt!), nyújtófa 2 darab, szakajtókosár 3 darab, bogrács, 10 literes 1 darab, ötvenliteres bogrács 1 darab, vizeskanna 4 darab, locsoló 2 darab, tejeskanna 3 darab,

fejőedény 2 darab, tejszállító kanna 2 darab, fejőszék 1 darab, mosóteknő 1 darab, mosószék 1 darab.

A színben és az istállóban találtak:

kasza 1 darab, kaszakalapáló üllő 1 darab, kaszakő 2 darab (egyik vékonyra kopott, kaszakőtok 1 darab, sarló 2 darab, köszörűkő 1 darab, gereben 1 darab, faragószék 1 darab, gyertyaöntő 1 darab, gyalupad 1 darab, kalapács 2 darab, metszőkés 2 darab, üstház 1 darab (egyik füle letörött!), lekvárfőző rézüst 1 darab, zománcolt abálóüst 1 darab, kukoricamorzsoló 1 darab, irdaló 2 darab, nagy kosár 25 darab, garaboly 3 darab (egyiknek kiszakadt a füle!), gyékényszatyor 2 darab, ásó 3 darab, gereblye 2 darab, kapa 3 darab, saraboló 1 darab, tolikapa 1 darab, ekekapa 3 vassal 1 darab, eke talyigával 1 darab, taligakerék 1 darab, szántóvas-csoroszlya 1 darab, ösztöke 1 darab, vasborona csatólánccal 1 darab, kettős henger 1 darab, tüsökborona 1 darab, címervas 1 darab, csikoltó 1 darab, fakó tézsla 1 darab, 14 soros vetőgép 1 darab, ültetőfúró 3 darab, nádvágó 1 darab, ostor 1 darab, lópokróc 2 darab (egyiknek szakadt a sarka!), abrakos tarisznya 2 darab, nyereg 2 darab, bélyegvas 1 darab, korpáshordó 1 darab, tehénlánc 2 darab, béklyó 1 darab, vályogvető 3 darab, vesszősöprű 2 darab, lapát 2 darab, rőzsézőbalta 1 darab, kisbalta 1 darab, nagy fejsze 1 darab, vonóvas 2 darab, gyalu 2 darab, szekerce 1 darab, keresztvágó fűrész 1 darab, keretes fűrész 1 darab, csákány 1 darab, patkányfogó 2 darab, tyúktojató 1 darab, kotlóskosár 1 darab, csibeház 1 darab, tyúkitató cserépedény 2 darab, trágyahordó talicska 1 darab, szénahúzó kampó 1 darab, szénavágó 1 darab, favella 1 darab, ötfokú lajtorja 1 darab, nyolcfokú laj-

torja 1 darab, cseresznyéző kampó 3 darab, léptető ölező 1 darab, gumicsizma 2 pár (a tiédet viheted!).
A tanyán föllelhető még:
gyerek 2 (Bálint és Bódog)

Bódog beleborzongott az olvasásba. Ezernyi emlék tolult az agyába. Minden tárgyat ismert. Valamennyit a szokott helyén látta. Őt, magát is látta, Bálinttal, ahogy szomorú képpel bámulják az egymással hadakozó szülőket.

– Na, mit szólsz? – kérdezte Dóra, asztalra téve a kávét.

– Furcsa, rendkívül furcsa érzéseim támadtak – mondta Bódog, fél szemmel még mindig az irkát nézegetve. Két cukrot tett a kávéba és kavargatni kezdte. – Azt hiszem, anyám dacból járta végig a szobákat, a konyhát, a hátsó kamrát, a színt, meg az istállót, és méregből írogatta össze a dolgaikat, hogy apám elé téve odavághassa neki: látod, bolond ember, ennyi az összes vagyonunk! Ezeket akarod elosztani? Mintha azt akarta volna mondani az öregnek, hogy, te megveszekedett barom, maradj már a fenekeden! Hát nem veszed észre, hogy egy normális családi közösséget túrsz föl?

– Volt humora, szó se róla – vetette közbe Zoltán.

– Eléggé szarkasztikus. Képes volt minket is a tanya tárgyai közé sorolni. Ezzel akarta megadni a kegyelemdöfést apámnak. Ha netán a fölsorolt eszköztárból nem értené meg, hogy mi mindent zilál szét az osztozkodással és a válással. Hátha megtörik a nevünket olvasva.

– Ezek szerint – szólt Dóra – a mama hajlandóságot mutatott a visszabékülésre.

– Igen. Azt hiszem. De apám jól tudta, hogy a verekedéssel eldőlt a sorsuk. Eszébe sem jutott visszatáncolni. Már fönt ült a vitorlát bontott hajón, és lehet, hogy már akkor tudta, hogy hol fog kikötni.

– A mama mégis próbálkozott.

– Hogy együtt maradjunk – mondta Bódog. – Anyám ösztönösen érezte, és mivel egy házasságon már túl volt, tudta is, hogy ha rosszul is élnek, ha állandósultak is a viták, akkor is együtt kellene maradniuk. Az új házasság is csak három napig új. Abban is két ember lesz összezárva. Két kétféle ember. Ráadásul ott voltunk mi, a gyerekek.

– Apád elment.

– Ez volt két rossz közül a kevésbé rossz megoldás. Pár nap múlva visszajött a részéért, anyám meg ott maradt velünk és egy csonka berendezésű tanyával. Meg hát a kerttel. A kertet pedig nem különösebben érdekli, hogy a tanya gazda nélkül maradt. Apám egy pár kilométerrel odébb élő elvált asszonynál eresztett horgonyt, akinek ugyancsak volt egy csorbult berendezésű tanyája, meg egy magányos élete. Összeálltak, és csak annyit tudtunk, hogy éppúgy túrják a földet, mint anyámmal túrták. Hol a tanya körül, hol a téeszben. Nagyanyád a válás évében harminckét éves volt, hármunknak túl nagy lett volna a tanya, és ha ebben a házban maradunk, kint a határban, lehet, hogy megmarad vénlánynak. És hát esedékes volt az iskoláztatásunk. Egy év múlva költöztünk be a faluba. Apánk a tájunkra se jött. Ma sem értem az okát. Talán minket is az anyánkhoz csapott. Ahogy a szeretett lovait sem nézte meg a közösbe lépéstől kezdve, ránk sem volt kíváncsi.

– Talán nem akarta fölszaggatni a sebeket – szólt közbe Zoltán.

Bódog kortyolt a borból.

– Hatvanhat őszén, a hatvanadik születésnapján találtam rá. Addigra már egy újabb asszonyhoz, Erzsikéhez költözött. Amikor meglátott, úgy ölelt magához, mintha háborúból érkeztem volna vissza, és úgy zokogott a vállamon, mint egy kisgyerek, de nem tudtam sajnálni. Tíz év

múltán meglátta a régen elhagyott, időközben felnőtté vált gyerekét. Teljesen megvénült. És gondterhelt volt. Késő estig borozgattunk, és amikor Erzsike néni aludni ment, elmesélte az egész életét. Mindazt, amit gyerekként nem tudhattam róla és nem láthattam belőle. Ebből sem értettem meg, mi miatt mentek szét. A veszekedésük a vulkán kitörése volt. A láva azonban már előtte is ott fortyogott.

– Ahogy nálatok is.

– Igen. A csapdát én sem kerülhettem el. És még azt se mondhatom, hogy vergődtem ebben a csapdában. A harcsa se akkor vadul meg, amikor beúszik a varsába. Csak akkor, amikor rádöbben, hogy nincs visszaút: bármerről és bárhogyan is próbálkozik, hálónak ütközik. Megfogták. Túljártak az eszén. Rájön, hogy elveszett, és csapkodni kezd, egyre vadabbul, míg bele nem fárad. Később aztán megnyugszik, és beletörődve várja a véget. Szerb Antal azt írja, az *egyiknek alkalmazkodni kell a másik életstandardjához.* Csakhogy a *másik* életstandardja is létezik. Amögött is ott van egy élet: az általunk kiszemelt ember élete. Ráadásul a kétféle fölfogás akár hasonló is lehet, hiszen legtöbbször a tökéletes másunkat keressük, még ha később az ellentétünknek is látjuk őt. Pedig nem az ellentétünk. Inkább az énünk jobbnak hitt fele.

– A rosszabbik énünk? – kérdezte Zoltán.

– Nem hiszem. Biztosan nem. Legföljebb egyszer-egyszer, indulatunkban annak látjuk. Kiforrottnak gondolt egyéniséggel lépünk be a házasságba, szuverén emberként, és azt gondoljuk, a párunk majd szépen elfogad minket olyannak, amilyenek vagyunk, és ezzel minden rendben is van, élünk, mint hal a vízben. No persze nem úgy, mint a varsába tévedt harcsa. Mi se voltunk különbek.

– Anya azt mondta egyszer, hogy te férfiként nem tudtál belebújni az ő női agyába, ő meg nőként nem tudta megérteni, hogy mi jár a fejedben.

– Először egyikük sem tudott meglenni a másik nélkül. Aztán meg a másikkal. Idő múltán már nem tudtunk szót érteni. A szőnyeg meg púposodott az alásöpört szeméttől. Mindketten vakaróztunk a bőrünk alatt hordozott tüskéktől, melyek egy idő után egymáshoz rakódva sündisznóvá formáltak bennünket. Végül aztán meghalt a szó, nem beszéltünk. Mintha kriptába költöztünk volna.

– És porrá őröltétek egymást.

– Éppúgy, mint anyámék.

– Hogy váltatok el?

– Végigélted, nem?

– Akkor este apádtól.

– Náluk aludtam. Éjjel odajött az ágyamhoz az öreg, a huszonhat éves fiához, megsimogatta a fejemet, homlokon csókolt, úgy kívánt jó éjszakát. Mintha az elmúlt évek során mindig így búcsúzott volna el tőlem. Ott ült mellettem egy megrendült, kisiklott életű öregember. Ő volt az én bonyolult apám.

– És mindezt elmesélte az én ugyancsak nem túl egyszerű apám – nevetgélt Dóra.

Bódog kihörpintette a maradék borát, és fölnézett a mestergerendára.

Hangosan olvasta a hatvannyolc éve belevésett föliratot:

MINDEDDIG SEGÍTSÉGGEL VÓLT MINEKÜNK AZ UR. 1938

AZ ÓTEMETŐ

Dóra lepihent, Bódog pedig megkérte Zoltánt, vigye be a faluba, járna egyet, és kicsit rendbe tenné az öregek sírját. Magukhoz vettek egy kis kertészkapát, meg egy flakont a vízhordásra, és beautóztak a faluba.

Útközben Zoltán mesélt a temető körül kialakult helyzetről.

– Még nem dőlt el, hogy megmarad-e az öreg temető, vagy végleg fölszámolják, egyfolytában erről vitatkoznak a testületben. A legfőbb gond, hogy a temető az egyház birtoka, ők pedig egyelőre hallgatnak, mint a sírok. Nem tudni, hogy a sírokat akarják-e őrizgetni, vagy kivárásra játszanak: hátha emelkednek a telekárak. Közben az önkormányzat két táborra oszlott. Az egyik oldalon a régi lakosok, akiknek az őseik az öreg temetőben fekszenek. Ők ragaszkodnának ahhoz, hogy minden maradjon úgy, ahogy van. Persze rendbe tennék a sírokat, állítólag még az iskolások is segítenének. A másik oldalon meg azok, akik az utóbbi években költöztek ide. Ők azt akarják, hogy dózerolják el az egészet, majd pedig az idős fákat és tujákat megtartva, és újakat ültetve, alakítsanak ki egy emlékparkot. Persze ők sem akarnak halottgyalázást elkövetni, megértik az őslakosok, a régi családok utódait, de elegük van abból, hogy egy elgazosodott temető miatt szégyenkezik a falu. Aki akarja, átviheti a halottait az új temetőbe. Mindössze annyit akarnak tenni, hogy véssék föl egy márványtáblára az évtizedes sírköveken és a kriptákon ma is jól olvasható neveket, és helyezzék el az emlékpark bejáratánál.

– Ott, ahol régen azt hirdette a kapu boltíve, hogy *feltámadunk* – szólt közbe Bódog. – Mondhatom, szép kis feltámadás. Dózer verné föl álmaiból az őseinket.

– Bódog, jó fél éve te sem láttad a temetőt. Tényleg benőtte a gaz. A sírokat folyondár és néhol derékig érő disznóparéj borítja. Nagyon kevesen járnak ki, azok is jobbára öregek, akiknek még mondanak valamit az ott nyugvók nevei. Matatnak egy kicsit a sír körül, virágot tesznek a kis vázákba vagy műanyag edényekbe, kigyomlálják és megkapálgatják a sírokat, megsimogatják a fejfákat, imádkoznak és sírdogálnak egy kicsit, aztán hazabotorkálnak. A fiataloknak ma már nincs annyi idejük, hogy az ükapjukra meg a dédanyjukra figyeljenek, épp elég a maguk baja.

– Elég baj az, Zolikám, elég baj – kesergett Bódog. – Akkor hát véglegesen meghaltak a vének.

– Hidd el, Bódog, nem a nemtörődömség az oka és nem is érzéketlenség. Mi se a temetőben töltjük az időnket, még ha évente két-háromszor ki is megyünk. Ha te nem lennél és nem jártunk volna ki együtt az eleink sírjaihoz, meglehet, ennyit sem lennénk ott. Neked még mond valamit a dédszüleid sírja, Dórának már alig valamit. Sem emlékeivel, sem érzelmileg nem kötődik hozzájuk. Nem ismerte őket, nem kapott tőlük sem simogatást, sem pofont. A legtöbb dédunoka nem is ismerte a dédanyját vagy a dédapját. Emlékük sincs róluk. Van, aki azt se tudja, hol nyugszanak, sőt, biztosan akad, aki még azt sem tudja, ki volt a dédanyja. A nagyszülőkről még úgy-ahogy megemlékeznek, rendbe teszik a sírjaikat, ha máskor nem, mindenszentekkor biztosan, de a rég elhaltaknak sanyarú a sorsa.

– Pedig az életük sem volt egy vidám karnevál.

– Tudod, Bódog – folytatta Zoltán –, amióta megnyitották az új temetőt, az utódoknak még az útja sem erre vezet. Az újban temetkeznek, oda járnak ki, az ottani sírokat gondozzák, az ő halottjaik ott nyugosznak. Mellesleg díszesek is az utóbbi időkben készített sírhelyek, jól kicsi-

csázták mindegyiket. Aratnak is a műköves mesterek! Ezért is van, hogy ma már csak azok a halottak számítanak, akik ebben a temetőben kerültek a föld alá. Akár átírhatnánk a reklámot: ma már csak az számít, aki benne van.

– Én sem kötődöm a mostaniakhoz, de közöm van az új temetőben nyugvókhoz. Mind-mind olyanok leszármazottai, akiket a dédapám és a nagyapám is ismert. Meg az apám is. És néhányukat én is. Olvastam valahol, hogy egyes ősi népek, talán a vogulok vagy az osztjákok, a halottaikból eltávozott lélekről úgy gondolták, hogy él. Egyszer madárnak, máskor pillangónak képzelték, és hogy legyen hova visszaszálldosniuk, meg hogy legyen miben testet ölteniük, az elhantoltak arcát a hozzátartozók fába vagy kőbe vésték, és elhelyezték az otthonaikban. A gyászidő végeztével a közösség kultuszhelyére vitték ezeket a bábukat, ahova aztán már együtt zarándokolhatott a népcsoport minden tagja. Együtt mutattak be áldozatokat, hogy a nagy tekintéllyel bíró ősök segítségéért esedezzenek. Akkor már nem számított, kinek ki volt az őse, és hogy melyiknek ki az utódja. Közös volt az eredetük is, az életük is, a síremlékük is, és közös segítőjüknek gondolták a halottaikat is.

– Igen, Bódog, de akkoriban beérték egy sírhanttal vagy sírdombbal, és nem csináltattak öröklétre szóló műkő monstrumot. Elég volt egy fatörzs, egy szó szerint vett fejfa, vagy akár egy élő fa a sírhely megjelölésére. Vagy akár egy szerény, szépen megmunkált kő. Tudták, hogy néhány generáció után fölöslegessé válik a halhatatlanság reményében épített síremlék, hiszen az alatta nyugvó ős személyes kötődés híján alig jelent majd valamit a kései utódok számára.

– Ne ítélj hamar! Gondolj az egyiptomiakra: az egész halottkultuszuk azt sugallja, hogy éltek ugyan, nem is akárhogyan, de egész életükben a holtak birodalmában

majdan leélendő életükre készültek. Mintha azt sugallták volna, hogy az a holtan töltött idő lesz majd a hosszabb. Sokkal hosszabb időt kell majd ott tölteniük, mint itt, a földön.

– Én abban bízom, a falu új lakói is megértik, hogy csak néhány évtized kell, és a mostani új temető válik régivé.

– Igen, bár ők már nem érik meg, de lehet, hogy egyszer majd az ő utódaiknak kell kardoskodniuk azért, hogy az elporladt testüket rejtő *új* temető megmaradhasson temetőnek. Hogy a mostanában eltemetett őseik és az ő majdani sírjaik háborítatlanok maradjanak, és ne kelljen megbolygatni az álmukat. Bolond, aki azt hiszi, hogy csak a háza és a földje, a családja és a baráti köre köti a szívét a szülőföldjéhez. Én úgy gondolom, a halottaink horgonyozzák le világjáró hajóinkat. Az ősök csontjai mágnesként húznak vissza arra a földre, amelyet ők tapostak és műveltek. Amelyben ők nyugosznak. Görcsösen kapaszkodunk a köldökzsinórból font sírba eresztő kötélbe. Túl ne szaladj a virágüzleten!

Zoltán jobbra húzta az irányjelzőt.

A TEMETŐBEN

Az ótemetőnél váltak el.

– Négykor itt leszek a kapu előtt – mondta Zoltán, aztán fordult, elviharzott, Bódog pedig, kezében a kiskapával, a virággal és a műanyag flakonnal, elindult a rozsdásodó vaskapu felé.

Nagy szarban vagyok, gondolta, utoljára megyek be egy temetőbe a saját lábamon.

A gubbiói házak halottaknak épített, befalazott kapui villantak eszébe az Utas és holdvilágból, melyeket csak akkor bontottak ki, amikor a koporsóban nyugvó halottat kiemelték a házból, majd pedig rögtön befalazták, hogy vissza ne térjen.

Mintha a család egyik szeretett tagját csak úgy ki lehetne zárni a nélküle üresen kongó házból, mondta magában. Hogy is gondolhatták Gubbió derék polgárai? A halott új világba költözött, onnan nincs visszaút.

Álmainkban talán. Esetleg álmainkban megjelenhet, átsuhanva akár egy befalazott kapun is. A kilehelt lélek nem ismer lehetetlent: elszáll, de ottmarad. Benne marad falban, gerendákban, tárgyakban, eszközökben, akár egy kalapban, késben vagy kanálban is. Mindenben, amit a léleknek otthont adó halandó valamikor megérintett.

Idő múltán a lélek emlék lesz csupán. Az eltávozott ruhái, cipői, görbe botja és szemüvege, mind-mind mitikus erővel tartja a házban a halottat. Megpróbálják kivetni a tárgyait, ruháit, apró-cseprő holmijait, nem sikerül. Valami furcsa ragasz tapasztja a kezükhöz. A ragaszkodás ragasztója. Erőtlen próbálkozás.

Mintha az elhunytat dobnák a szemétre, vagy adnák el egy érzéketlenül árazó zsibárusnak.

Egy emlékezésre alkalmas tárgyat babusgatni annyi, mint szívünkben őrizgetni a tárgy egykori tulajdonosát.

Talán utánam is marad majd néhány értéktelen holmi. Tárgyak, melyek valamit magukba zárnak belőlem. Megőrzik a tenyerem simítását és a kezem érintését. Valami, amibe belekarcoltam magam.

Megmarad valami, amiben megmaradok.

Felpillantott az elrozsdált boltívre, és úgy érezte, valaha sokkal magasabban voltak ezek a vaslemez betűk. Közelebb voltak az éghez. Akkoriban hatalmas diadalívnek látta.

Más volt a nézőpontom, gondolta, földközelből néztem föl a díszes vaskapura.

Itt állt meg a menet. A koporsót a földre tették, beköszöntve az ide tartó dédanyámat.

Akkoriban semmit sem értettem ebből a feltámadásból, futott át agyán, azóta meg még kevesebbet. Igaz, ma már legalább tudom, hogy most mért nem értem azt, amit akkoriban még nem tudtam.

Befelé lépdelt az elhagyatott temetőben, és mint minden alkalommal, most is megborzongott.

Puhán lépdelve, a harangláb irányába baktatott fölfelé a kitöredezett, bemohásodott, a tavalyi ősz leveleit őrizgető téglajárdán, jobbra-balra tekingetve. A zoknijába kullancsként tapadó muharbokrokat kerülgette, meg a hevenyészetten rakásba dobált, rothadó gyomokat. Félrerugdosta a járdán heverő száraz ágakat és a megbarnult makkokat.

Az idő múlásával és az enyészettel megbékélő, megtépázott tölgyek lombjait vastag gyökereivel fojtogatták a deréknyi törzseikre fölkúszó borostyánszálak. Megvénült bukszusok, töredezett lombozatú tuják, kibogozhatatlanul összekuszálódott csipkebokrok és ezerágú orgonabokrok szegélyezték a járdát. Néhány megvénült gesztenyefa emlékeztetett a régmúlt időkre, mellettük pedig égbe szökött egy-egy új hajtás, büszkén hirdetve, hogy itt is újra kezdődik minden.

A nap csillogó kardjait villogtatta a platánok és az akácok rügybe szökő ágai között.

Bódog a szavakkal játszott: kidőlt kereszt fekszik keresztben egy kidőlt kereszten.

Ha napfényben fürdik a temető, gondolta, még ezek az elmúlásról fecsegő, gondozatlan sírok is megszépülnek. Az életet adó nap fényéből bőséggel jut a holtaknak is.

Valahol olvastam, emlékezett, hogy több nép is az élők napszakának mondja a nappalt, a holtakénak pedig az éjszakát. Így aztán aligha csoda, hogy mi, az élők tele vagyunk félelemmel, és még teliholdas éjjelen se merészkedünk be a temetőkbe. Reszketünk, ha át kell gyalogolnunk a holtak birodalmán. Aztán a sötétség múltával, a nap fényéből új erőt kapva, már nyugodtabban sétálgatunk a sírok között, ám még ekkor is valami furcsa borzongás fut végig rajtunk.

Akár a hüllőkkel szembeni, ősidőktől génjeinkben hordott irtózat, a holtakkal szemben érzett tisztelet és félelem is ősi gyökerű, eleven része a hiedelmeinknek. És persze a különféle rituális cselekedeteinknek, tette hozzá Bódog.

A mi halottkultuszunkban időtlen idők óta valljuk, hogy a holtak ártani akarnak az élőknek, az élők pedig segítségükért esedeznek, hogy megnyerjék a jóindulatukat. Mintha mindig is tőlük vártunk volna feleletet a legnagyobb kérdésre, hogy mi lesz a halálunk után? Mintha nem is a sokat sejtő, talán azt a *valamit* már tényleg tudó aggastyánok válaszára éheztünk volna, hanem a feleletet sosem adó, de az élőknél is bölcsebbnek gondolt holtakéra. Mintha úgy bocsátottuk volna előre az elhunyt őseinket, hogy tekintsenek körül az egyszer majd minket is befogadó ismeretlenben, és küldjenek jeleket. Adjanak hírt abból a rettegett világból.

Közben a fejfákat nézegette, olvasgatva a neveket és az évszámokat.

Úgy érezte, mintha a holtak föléledtek, vagy inkább megéledtek volna, mintha életre kelt volna a falu, mintha mozgásba lendült volna a régi kis közösség.

Dombai tanár úr, Márkus Emi néni, a bábaasszony. A keze között vettem az első lélegzetet. Bözsi néni, az óvó nénim, Maróti bácsi, az asztalos, a füléhez ékelt ceruzával. Mészáros bácsi, a pék, a kemence előtti aknában, félmeztelenül, összeaszott, csontra fonnyadt testével, fején a lisztes sapkával, méretes vekniket lapátolva. Török Imre bácsi, a kántortanító, Pipicz Sanyi bácsi, a kovács. Izzó patkó, csendülő üllő, szuszogó fújtató, lobogó tűz, parázsfészek. Kaliczka Petya bácsi, a szódás, ládákkal telt lapos kocsival, rézcsengővel. Tempfli Menyhért, a doktor bácsi. A keze között éltem túl egy elfertőződött vérmérgezést. Mózes János, az állatorvos, kétméteres őserő, fülig érő száj, száz lány és ezer asszony lángolt érte. És sorban a többiek: Gyovaiék, Börcsökék, Rózsavölgyiék, FránYóék, Sisákék, Borkáék, Savanyáék, mind-mind ifjú éveim főszereplői, akik most újra benépesítették a falut, feltámasztva az emlékeimet.

A szúette haranglábhoz ért.

Leült a roskadozó padra, és fölnézett a lélekharangra.

Szertefoszlott végű, rövidke kötél lógott alá.

Az ide temetett utolsó halott lelkével együtt belőle is elszállt a lélek.

Alatta a falu egykori plébánosának sírja, márványba vésve a neve és a két évszám: Jakabos Béla 1884–1958.

Bódog lehunyta a szemét, az elföldeltekre gondolt, és tisztán hallotta a lélekharang jajveszékelő hangját.

Itt nyugszik egy egész falu, gondolta, ebben a földben pihen az egykor összeszokottan működő kicsinyke közösség. Itt porladt el minden öreg, mindenki, akit zsenge gyerekként is vénnek láttam.

Amíg itt éltem, szőtte tovább a gondolatait, föl sem tűnt, hogy ennek a soknemzetiségű falunak egyetlen te-

metője van. Hajdanán létezett szerb temető is, de a külön temetésnek csak addig volt értelme, amíg az első magyar lányt el nem vette egy szerb legény. Addig, amíg a színtiszta szerbeknek szerb gyerekeik születtek és szerb halottaik voltak. Az első vegyes házasságot is szerelem szülte, és két szerelmes fiatal nem azon töri a fejét, hogy ha majd megszületnek a gyermekeik, szerbek legyenek-e vagy magyarok. Hogy az anyanyelvük szerb legyen-e vagy magyar. Hogy a halottaik a szerb ősök mellé kerüljenek-e majd, vagy a magyar halottak között nyugodjanak.

A szerelmesek aligha gondolták végig, hogy ők szerbként vagy magyarként fogják meg egymás kezét, ölelik át egymás derekát vagy szeretkeznek. A szerelmesek csupán csak szerelmesek voltak. És ahogy az élőknek is meg kell férniük egymás mellett, a holtak is elférnek egy közös temetőben.

Egy ideig a cigányok is külön temetővel próbálkoztak az alvégen, gondozott sírokkal, mívesen faragott fejfákkal, mígnem az utolsó teknővájó, a díszesre cikornyázott fejfák alkotója, úgy rendelkezett, hogy őt már a magyar temetőben hantolják el, közös sírba eresztve a második szülésébe belehalt egykori feleségével, a falu egyik bolgár kertészének a lányával.

Mert hogy bolgárkertészből is kettő volt, két testvér. A falu két végén, egymástól távol és függetlenül, szűzföldből termőre fordított kertészeteikben termesztették az egész környéken híressé vált hatalmas kelkáposztákat, paprikákat, padlizsánokat, létrehozva magát a Paradicsomot. Furcsán törték a magyart, mégis szívesen beszélték ezt a nehezen megtanulható nyelvet. A falu befogadta őket, ők pedig megtanulták az itt élők nyelvét. Lányuknak már a magyar lett az anyanyelve.

A közeli városkában élő zsidók is ízesen beszélték a városra és környékére jellemző ö-ző nyelvjárást. Ha ők nincsenek, aligha szerez világhírnevet a *kétéves* makói hagyma. Ahhoz, hogy az első évben magról teremjen meg a dughagyma, a második évben pedig dughagymából erősödjön duzzadttá a vöröshagyma, a parasztok értettek jobban, az viszont már a zsidó kereskedők tudománya volt, hogy a földből kikerült termésre vevőket találjanak a világban.

Mára alig maradtak a makói zsidóságból, a falu három zsidó családja pedig teljesen megsemmisült Auschwitz gázkamráiban. Az őseik itt nyugosznak ebben a magára hagyott temetőben, valahol a kapuval szembeni oldalon. A sors nagyon messze sodorta őket egymástól.

A környékbeli zsidók megmaradt utódai a város zsidó temetőjében, márványtáblába vésett mondattal állítottak emléket az elvesztetteknek: IDE TEMETTÜK MEGGYALÁZOTT TÓRATEKERCSEINKET, ÉS A LÁGEROKBAN SZAPPANNÁ PRÉSELT VÉREINKET.

Tömörkény a századelőn még azt írja, pár évtizeddel előbb se papja, se kántora nem volt még ennek a népnek, így aztán a halottjaikat a városba hurcolták, és ott földelték el. Aki ezt nem engedhette meg magának, a falu szélén temetkezett, pap nélkül, temető nélkül.

Tömörkény jól ismerte ezt a vidéket, elhihetjük, hogy akkortájt még hiány volt papból, de hogy nem volt temető, abban kételkedem. Ha egy közösség valakit valahova eltemetett, ott attól kezdve temető volt. A temető ott van, ahol a halottak nyugosznak. Akkor is, ha csak a sokadik eltemetett halott után építenek kerítést köréje.

A mi falunknak is attól fogva volt temetője, amikor a valaha idetelepültek itt földelték el az első halottjukat. Hogy ki települt ide először, kideríthetetlen, az meg plá-

ne, hogy az első telepesek közül ki mondott búcsút elsőként a földi létnek.

Annak az első elhalálozott embernek a csontjai is itt vannak valahol a talpam alatt, meredt a földre Bódog, nem lesz már ember, aki kiderítse, hogy hol.

Sosem tudjuk már meg, hogy az őseink alakították-e ki ezen a kis dombocskán a falu temetkezőhelyét, vagy az egymásra temetett utódok sírjaiból emelkedett ez a domb.

A helyiek azt mondják, innen, a domb tetejéről figyelnek az egykori öregek, hogy az utódok megtartják-e a régi törvényt.

Bódog fölállt, elballagott az elalgásodott víztárolóhoz, telemerítette a flakont, és nekivágott a gazzal benőtt ösvénynek, hogy megkeresse, és a gyomok közül kibogozza az elődei egymást ölelő sírjait.

A régiek közül csak dédanyámat ismertem személyesen, futott át az agyában, dédapám nem bírta kivárni a háború végét, hetvenhét évesen került ide az ükszüleim közelébe. Dédmamát két év múlva hoztuk ki, hogy végleg mellette maradhasson. Ez itt az ő sírjuk, kettejük fejfáival. Belepte a gaz.

Bódog kihúzogatta a nagyobb gyomokat, megszabadította a sírkövet a rátekeredő folyondártól, és megdörzsölgette a mohásodó föliratot. Hangosan olvasta: ITT NYUGSZIK HALÁSZ MÁRTON 1866–1944, BÉKE PORAIRA!

Egykoron ő is Marci volt, gondolta Bódog, kis mezítlábas tanyasi gyerek. Amilyen én is voltam dédanyám temetésekor.

Még pár hónap, és én is nyugodhatok, béke poraimra.

Az akác, az igen, nyugtázta, a dédapa sírján túl még mindig tartják magukat az ükszülők faragott fejfái. Se

név, se évszám. Egyiken egy kettérepedt virágmotívum, másikon egy korhadó madárfej díszlik.

Átlépett a dédszülők sírján, és az idővel dacoló fejfák körül folytatta a gyomlálást.

Sírhantjuk semmivé lett, megsüllyedt, szinte összesimult a kitaposott földdel. Koporsójukat megette az idő, testük csonttá kopott, így aztán a föléjük kapált föld újra a helyére került, úgy nyelve el ükapámékat, mintha soha nem is lettek volna.

Ez a madárfejes fejfa jelöli néhai ükapám, Halász Áron, a virágsziromban végződő pedig ükanyám, Száraz Veronika nyughelyét. A nagyszüleim nagyszülei voltak, mormogott Bódog, és róluk már csak mesékből tudok. Ha nagyanyám nem gondolja úgy, hogy mindenképpen meg kell őrizni ezeket a történeteket, semmit sem tudnék róluk. Ő jegyezgette föl egykoron az ükapám furcsa meséit.

Őseink az első telepesekkel, hosszú vándorutat bejárva, messziről érkeztek ide, a napperzselte végtelen pusztáról, kopottas ponyvával fedett szekereken, kacatokkal megtömött batyuikat cipelve, állataikat terelgetve, hogy itt, a folyó mellett, ahol már az avar korban élők is ugyanavval próbálkoztak, mint ők, hogy itt éljenek egy jól javadalmazó, gazdag stallumot ígérő életet.

Akkoriban még a szeszélyes kanyarokat író, gyakran áradó folyó öntözte a földet, melyet az öntésiszap és az üledék tett termővé, kialakítva a löszhátakat és az ősfolyóvölgyek övzátonyait, a folyót pedig a ladikokkal vízre szálló telepesek hálózták, hogy partra húzzák a jó húsú halakat, kárászokat, pontyokat, angolnákat, durbincsokat, harcsákat, dévéreket és naphalakat.

Az ezer örvénnyel kanyargó folyót mocsaras árterek szegélyezték. Az aprócska vízerek és a lapályok különle-

ges mocsárvilágot hoztak létre. Az állandóan formálódó fattyúágak tovább szállították a megáradt folyó vizét, éltetve az elmocsarasodott területeket. A mocsarat, amelyről a régi öregek azt mesélték, hogy Isten könnyeiből gyarapodott végtelen víztócsává.

Ebben a rejtélyes mocsárvilágban vert tanyát Halász Áron, mígnem egy felhőtakart, szellemjárta éjjelen összetalálkozott az előtte csak rémtörténetekből és cseppet sem hihető mesékből ismert mocsárlakó látóemberrel, egy hajlott hátú, cserzett képű, inas nyakú, ezüstös bozontját csimbókba kötve viselő, birkabekecsbe bújt, rejtelmes kinézetű, jóságos arcú vénséggel.

Hatalmas faragott botjával megálljt intett Halász Áronnak.

Ükapám földbe cövekelt, és úgy érezte, mintha belesüllyedt volna a mocsárba, mintha a lába gyökeret eresztett volna, mintha el akarná nyelni a föld.

A mocsárlakó ember hosszú, furcsa beszédbe kezdett, elmesélve, hogy születése óta menti ki a mocsárba tévedt gyerekeket és embereket, gyógyítja az állatokat, a madarakat és a hüllőket, gyűjti a gyógyító növényeket, melyekkel elállítja a vérzést és varratot épít a vágott sebeken, éles pengéjű bicskájával hályogot is vágott már, vakoknak is adott már világot, éppúgy, ahogy gyerekkorában őt is látóvá tette a mocsárvilág hajdan volt látóembere, aki végül halála előtt ráhagyta az egész lápvidéket, őt nevezve ki utódául.

És regélt, csak regélt a kiismerhetetlen és vigasztalan mocsárvilágról, az ide tévedő világjárókban rettegést keltő baljós árnyakról, a bűzös fortyogással feltörő bugyborékolásról, a mocsár fölött végigtrappoló vad szelekről, az ember orrába beivódó, kibírhatatlan szagokat, a gyomorkavaró, émelyítő bűzt magával sodró fuvallatokról, a szemvillanás alatt lezúduló felhőszakadásokról és az utánuk maradó hömpölygő

sártengerről, a mocsárvidék fölött lebegő vadászmadarakról, a rágcsálók cafatain marakodó egerésző ölyvekről, a nádrengetegben és a sáserdőkben halkan surranó mintás bőrű kígyókról, a mocsárvilág közepén ácsolt, elkorhadt deszkaviskóról, a vaskályha tüze mellett megálmodott mindenféle varázslatról, ükapám agyába vésve a mocsárvilág valószerűtlen, szépséges és rémséges történeteit.

Végül, rövidre fogva a dolgot kibökte, immár ő is megérett az elmúlásra, érzi, sőt, egészen biztosan tudja, hogy a napjai meg vannak számlálva, épp ezért rendelkezni akar a mocsárvilág sorsáról, aztán, ahogy azt nagyanyám ükapámtól hallotta, egy határozott mozdulattal Halász Áron kezébe nyomta a díszesre bicskázott botot, mondván, csakis ő, a bölcsességig jutott öregember örökölheti meg tőle a betegeket gyógyító, tudást halmozó, távolbalátó ember tisztét, minden megszületett legendájával együtt. Aztán sarkon fordult, és eltűnt a sűrű nádasban.

Ükapám megőrizte, és ha csak tehette, magánál tartotta ezt a faragott botot, és mesélt az állataikat terelgető, tűz mellett megpihent, békésen pipázgató pásztoroknak, a sípokat farigcsáló bojtároknak, a kondásoknak, a pihenőnapokat végigmulató, perpatvarok és mindenféle csetepaték után megbékélt táncos lábú parasztoknak és asszonyaiknak, a fékezhetetlen indulatú pórnépnek meg a tátott szájú gyermekeiknek, átbeszélve a sült hús, főtt krumpli, töltött káposzta, hurka és kolbász illatával telt toros lakomákat, mesékkel töltve meg a nótás kedvű asszonyok zsivajától hangos lenszagú fonókat, ápolgatva a látóember emlékét, hogy aztán az évek múlása ellenére szájról szájra vándorolhassanak az egyszervolt mocsári látóember varázslatos meséi, melyben aranyszárnyú ragadozó halakkal viaskodnak a holdfényben fürdőző folyón

ladikázó mocsárlakó istenek, üstökösökkel beszélgetnek a sáserdők susogását értő nádi manók, édes altatót dúdolgatnak a mézet csorgató taplók, szikrát vetnek a folyó hullámaiból tüzet lobbantó csiholó kövek, szirének énekét dudorásszák az aranyfüsttel borított ladikot égbe röpítő kagylófejű halak, rózsaágyban éjszakáznak a sástestű, virágfejű tündérek, ezüstpatkóval röpülnek a fellegekbe a hínársörényű vízjáró táltosok, végeérhetetlen násztáncukat járják a pikkelypáncélban röpködő kócsagtestű főnixmadarak, és aranyszőrű borjakat nemzenek a szivárványívű, tüzet fujtató szárnyas bikák.

Egymást érték a furcsábbnál is furcsább állatok. A háromszájú, hatfülű, bíborszínű nádi farkasok, a harcsaszájú óriásszúnyogok és a sólyomszárnyú kérészek, melyekről nemcsak tudott a mocsári látóember, de mind-mind ott született meg a kobakjában, hogy aztán a mocsárban keljenek életre, benépesítve a folyót ölelő, mandula- és jázminillatot árasztó, elláposodott vidéket, észrevétlenül elrejtőzve a láp környékén élők testében, az ő szemükkel lesve el a mocsári istenek tudományát, állati áldozattal köszönve meg az ellopott tudást. Az ingovány bálványszobrairól született regék, melyek köré egybegyűltek a gyöngyikrát hordozó halak, az égboltról csillagot szakító, ezüsttollazatú vadludak, a bagolyfejű vízisiklók, a tündérrózsákban fészkelő vízibolhák, a nap sugaraiból fészket rakó nádiverebek, a krokodilfejű, mohás testű gyíkok és a matuzsálemi kort élő gyémántkérészek.

A legvénebbek azt beszélik, attól kezdve, egészen Halász Áron haláláig, a meséin nevelkedett a falu apraja és nagyja.

Hogy ki kapta meg tőle a faragott botot, arról már senki sem tud.

Sokan állítják, a bot sem létezett, és a mesék is csak ükapám agyában születtek meg.

Valami oka azért mégis lehet, hogy a környékbeliek egyedül sosem merészkedtek a mocsárvilág ismeretlen zugaiba.

A falu nemrégiben meghalt aggastyán apókája viszont hosszú éveken át azt szajkózta, hogy a hajdanvolt mocsárvilág képzeletbeli középpontjában, a bűzlő sártenger kellős közepén ma is álló, csúcsával a hold sarlóját karcolgató, a csillagokat az ágaira gyűjtő körtefa abból a botból sarjadt, amit az ükapám egy nappal a halála előtt szúrt le a mocsárba.

Bódog az utolsó paréjtól is megszabadította a sírokat, a kis kapával összébb húzogatta a hantokat, aztán szétosztotta, elültette, majd meglocsolta az árvácskákat, ujjairól is lemosva a rátapadt földet.

Kezét összekulcsolta, és fejét meghajtva bámulta a kigyomlált sírokat.

Szavakat keresgélt egy imához, de csődöt mondott az agya.

Meg akarta szólítani az őseit, de úgy érezte, a legegyszerűbb mondat is patetikussá válna ebben az áhítatos csöndben.

Hosszú percekig bámult maga elé, mindenről megfeledkezve, szinte megsemmisülve.

– Hamarosan találkozunk – mormogta. Aztán még hozzátette: – Ha az Isten is úgy akarja.

Zoltán pontosan négykor állt meg a kapu előtt.

– Ritka szerencsés ember vagyok, Zoli – mondta Bódog, amikor betették a csomagtartóba a kapát és a flakont.

– Merthogy?

– Mert épp hogy kihoztál a temetőbe, és már viszel is vissza.

Még Dórával is ezen nevetgéltek.

A VACSORA

A közeli Százados csárdában vacsoráztak.

Bódog tudta, hogy éppen csak csipegethet, kevéske borral öblítve le az ételeket, de a társaság miatt így is örömmel bólintott a meghívásra.

Régi idők hangulatát idéző lakomát terveztek, a szakácsok bárányból készült ősi receptekből válogattak.

> Amikor a nap aranyozni kezdi az ég alját, mormogta reggel a csárda főszakácsa a régről örökölt mondókát, elsőben dicsérjed magát az istent, aki néked újabb napot adott, hogy megtehesd a tőled telhetőt, gyarapítva az éhes bendővel asztalhoz vonuló fiainak örömét. Tisztára mossad mindkét kezedet, és orcádat is, és azonmód ölts hófehér batiszt ruhát, és megöblítsed megannyi tiszta lábas edényeidet, fazekadat, tepsijedet, mindahány késedet, bárdodat, trancsírozó tőkédet, vágólapjaidat, mindenféle főzőkanaladat és szűrőedényeidet.

Hét főre kértek terítéket. Ott volt a falu orvosa, Vörös Józsi, Bódog egykori osztálytársa, feleségével, Piroskával, az iskola magyartanárnőjével. Dóra terhessége óta Vörös a szokásosnál is gyakrabban fordult meg a tanyán. Thurzó Pétert, a falu fiatal plébánosát, és Z. Koós Pista bácsit, a kilencvennyolc éves festőt Vörösék hozták ki. Thurzó alig egy éve költözött be a parókiára, és ennyi idő is elég volt számára, hogy belopja magát a környékbeli emberek szívébe. A vacsora előtt még misézett és úrvacsorát tartott a híveknek. Z. Koós Pista bácsi két évtizede festi a környező tájat, mindig is úgy érezte, ez élteti, ennek a tájnak köszönheti a magas kora ellenére is megmaradt alkotóerejét.

Zoltán köszöntötte a társaságot, jelezve, hogy ma nem csupán a húsvét örömére jöttek össze, hanem Bódog búcsúztatására is.

– Nem mindennapos útra készül – újságolta – három hónapot tölt Olaszországban.

– A napfényes Toscanában – egészítette ki Dóra.

Z. Koós Pista bácsi a bajusza alatt mosolygott.

– Szívesen elmennék veled. Firenzében többször is voltam már, lehet, hogy az előző életemben is. Emlékszem, amikor először jártam Sienában, hanyatt dőltem a Campo kagylójában, égetett a nap, és órákon át csak néztem a Mangia kecses tornyát. Aztán belevetettem magam a városba, és három napig ki se jöttem onnan. Évről évre szebbnek láttam, talán, mert Siena is öregebb lett pár évvel, és én sem lettem fiatalabb. Javult, akár az egyre vénülő óbor. Siena az a hely, ahova csak isteni kísérettel engedik be az embert. Irigyellek, Bódog, kimondottan irigyellek!

Bódognak a szeme se rebbent.

– Mi egy társas úton jártunk arra – mondta Piroska –, és alig akartunk visszajönni. Olyan érzésünk volt, mintha egy emberi testre érzékeny mágnest építettek volna bele a házak és az utcák köveibe.

– Igazat írtak a város kapujának boltívére, tényleg kinyitja a szíveket Siena – mondta az orvos.

– *Cor magis tibi Sena pandit*, mely Szerb Antal pontos fordításában úgy szól – mondta Bódog, akkurátusan ragaszkodva a hiteles szöveghez – hogy *Jobban kinyitja a szívedet Siena*, amiben tényleg lehet valami. Amióta Zoli kimondta a bűvös szót, Toscana, egyvégtében ragyog a szemetek. Nincs kétségem, ez is olyan pontja a világnak, ahol szívesen időz az Isten.

– Főként, ha a helybeliek házat is építenek neki – szólt a plébános.

– Istennek szűk egy ilyen ház, Péter. Isten házára inkább nekünk, embereknek van szükségünk. Azért építjük, hogy magunk mellé csalogassuk, amíg odabent üldögélünk.

– Templomunk az Isten háza – érvelt a pap, egyetlen mondatba tömörítve a válaszát.

– Templomaink az emberek házai – makacskodott Bódog. – Üresen konganak nélkülünk. Isten velünk együtt lép át a küszöbön. Igaz, én inkább a természetben randevúzom vele.

– Én is – mondta Péter. – Jézus is szívesebben ült le az olajfák alatt. Ott kereste és találta meg a lélekemelőt és az istenit. Kevéssel beérte.

– Ellentétben az ő isteni létét hirdető utódaival.

– Tisztelet a kivételnek – nevetett Péter.

– Na tessék, tisztelendő atyám – mosolygott Dóra.

– Az a pár kivétel próbálja erősíteni a szabályt – folytatta Bódog. – Tulajdonképpen gyöngítve az alapszabályt.

– Távol áll tőlem mindenféle dogma, de hű vagyok a Názáreti szelleméhez. Ennél többet *ma még* nem tehetek.

– Kár lenne érted, ha kiátkoznának. Ha tudsz önmegtartóztató lenni, megtarthatod a hitedet és a híveidet.

– Hajlok az aszkétizmusra.

– Helyes. Szerb Antal azt mondja, a nagy aszkéták nem hideg és szenvtelen emberekből lesznek, hanem a legtüzesebbekből. Mert azoknak még van miről lemondaniuk. Szerinte ezért nem engedi meg az egyház, hogy egy papot kiheréljenek.

– Ilyen lelkészi karrierre én se vágyom – nevetett Péter, aztán tovább szőtte a szót. – Ahogy Szerb Antal mondja –

mosolygott újra – más okból akartam karriert csinálni. Olyan jó tulajdonságaimnak köszönhetem a szerzetesi előmenetelemet, melyeket még a világi életemből hoztam magammal. Egyenesen az őseimtől.

– Szinte szó szerint *így van* – mondta Bódog – és ha így van, akkor a nyelvtehetséged is tőlük öröklődött, ahogy Szerb mondja, nem is csoda, hogy gyorsan és pontosan fogalmazol. Igaz, ezt ő úgy zárja, hogy *Szóval, a zsidó tulajdonságaimnak*. Ez azért mégis furcsa egy római katolikus paptól, nem?

– Jézus származása nem kérdéses.

– De hát mégis csak azt tanítjátok, hogy a zsidók árulták el őt.

– Tanítják, akik tanítják.

– És te?

– Én csak beszélgetek az eredetről. És tisztában vagyok avval is, hogy ha egyszer pap lettem, az életrajzomat sem én írom. Ervin jó példát adott, amikor megfogalmazta: *Egyikünk története épp olyan, mint a másiké, és az egész beolvad az egyháztörténetbe.* Azt hiszem, pontosan idéztem, ugye?

– Hajszálra. De azért nem árt szem előtt tartanod, hogy a helybeli híveid nem az egyház irányvonaláról akarnak hallani az istentiszteleten, hanem *Pater Severinus*, vagyis hát Péter Severinus szavaiból szeretnének meríteni.

– Ezért a közösségért élek. Minden időm az övéké. Az időmmel ugyanis el kell számolnom. *A mi állapotunkkal együtt járó kegyelemhez hozzátartozik az is, hogy Isten minket emelt ki az időből.*

– A kegyelem tára csak azelőtt nyílik meg, aki részesedni akar a kegyelemben. Péter Severinus, szívesen ministrálnék melletted. Kár, hogy nem most kezdődik a gyermekkorom.

Örülök, hogy ismerlek – vágta el a beszélgetés szálát Bódog. – Többen ülünk az asztal körül, adjuk meg a szót másoknak is.

– Talán furán hangzik – mondta az öreg festő – a határt járva többször éreztem úgy, hogy nem vagyok egyedül. Sokszor megtörtént, hogy bár a szememet és a kezemet egy impresszió dolgoztatta, és tudtam, én alkotok, mégsem én festettem: csak az Isten tudja, hogy ki fogta és vezetgette a kezemet. Volt, hogy az járt a fejemben, jobb lett volna, ha két kisszéket viszek magammal – kuncogott az öreg.

– Jó tudni, hogy húsvét vasárnapján Isten itt ül mellettünk.

– Engem a hit éltet – mondta a festő. – Csak a hitem kergethet ki az éjszakába, hogy megfessem a csillagokat.

– A kínaiak szerint – mondta Bódog – csak az a jó porta, amelyről láthatjuk az ég összes csillagát.

– Akkor a mi udvarunk a legjobb porta – szögezte le Dóra. – A nyári éjszakákon akár a Dél Keresztjét is láthatjuk.

– Esetleg a templomunk keresztjét – nevetett Péter.

– Van Gogh azt írja az egyik levelében – mondta az öreg festő – úgy érzi, a költészet borzalmasabb, mint a festészet, bár a festészet sokkal piszkosabb és több bosszúsággal jár. Mert a festő semmit sem szól, csak hallgat.

– Aki hallgat, az is beszél – mondta Bódog. – A hallgatás is lehet beszédes. Ki tudja, hogy mikről hallgat a költő, amíg csak a lelkében vagy az agyában hordozza a már megírt verseit? Vagy például, mikről hallgat egy író.

– Mások számára cseppet sem látványos, amíg csak szemlélődünk. Pedig valójában akkor kezdődik az alkotás – folytatta a festő. – Van Gogh szerint egy igazi déli festmény megalkotásához nem elég az ügyes kéz.

– Nem hát – vágott közbe nevetgélve Zoltán. – Szükség van vászonra, festékre és ecsetre is.

– Igen. És még valamire: az időre. Ő hosszasan szemlélgette a tájat. Ez tette éretté a képeit. És ez adott mélyebb értelmet az egésznek. Van Gogh parázsként született, tűzben élt és lángolva égett el. Ez adott fényt a festményeinek. Ha távolról nézed a képeit, melengetnek, ha közelről, megperzselnek, ha megérinted őket, elégetnek. Monet meg azt mondja, fél óránál tovább ne fess egy képet se, mert ennyi idő alatt másféle fényt kap a tárgy, és eltolódnak az árnyékok is.

– Ha nem írom le a mondatokat a születésük pillanatában, elvesztek – mondta Bódog elmerengve. – Ha megkésve rögzítem, az már egy másik mondat.

A főpincér Zoltán mellé lépett, és a fülébe suttogta, hogy lassan megkezdenék a szervírozást. Zoltán bólintott.

> A báránynak húsát amidőn megabálod, hintsed melléje a káposztát is, és virágoztasd fel kaporral. A húsával együtt ne eceteld, ha azt szeretnéd, hogy puha maradjon a káposztád. Fövés után azonban öszd meg, kellőképpen, és csak a tetejébe csepegtess ecetet. Főzd, amíg puhává, illatossá és ízessé válik, és úgy adjad fel.

Zoltán magasra emelte a poharát, mondván, csendüljön meg a bővérű Cabernet Sauvignon hangja.

– Hohó, Zolikám, nem isszák olyan forrón a veresbort – szólt közbe Bódog. – Előbb talán lögyböljük körbe ebben a kacsalábon álló kristálykehelyben, aztán szívjuk vérét, és kényeztessük egy kicsit a szemünket is! Számlálgassuk csak elrévedezve a gyertyák tükröződő csillagait a gyön-

győző rubinban! Nem mondhatom magamat borszakértőnek, de fejet hajtok a tudás és a jó bor előtt. Úgy értem, fölé hajtom a fejem, és azt mondom, barátaim, leheljük be az illatát! A szemünké az elsőbbség, de az orrunk ott topog a második helyen. Beszívjuk hát az illatát, és…

– Fölhajtjuk – csapott rá Zoltán.

– Vérig sértjük a vereskét, ha egy kicsinykét nem beszélgetünk róla – folytatta Bódog. – Hallania kell, meg kell tudnia, hogy ismerjük az értékeit. Foglaljuk imába minden szépségét és jóságát!

– Akkor hát tudományos, sőt, orvostudományos fejtegetés következik – mondta talpra szökkenve Vörös doktor. – Az emberi test ismerője beszél belőlem, amikor fölfedem az anatómiai ismeretek híján lévő pancserok előtt, hogy két orrlyuk jutott mindannyiunknak, de orrkagylóból három is, és a poharunkban lögybölt, mélyvörös színű áldozati ital magunkba szívott illata a középsőn jut föl a garatunkig. A borászok szerint mélyeket kell lélegezni, mert csak így jut el a bor illata a szaglóhámjainkig.

Koccintottak és kortyoltak egyet.

Lángoljad kellő alapossággal a báránynak húsát, majd vágjad meg szépen, módja szerint, megmossad és feltegyed, és szalonnácskát is vess mellé, bár nélküle is meglehet azért. Szépen abárdoljad, és emeljed a tűzre, nem kerülheti el a fövését ő sem. Vereskáposztát akkor főzz, amikor már a dér megcsipkedte, tisztítsad meg, fonnyaszd öszve, kissé lacsard ki levéből, és ebben az állagában helyezd a bárány húsához, amikor pediglen annak jő ideje, mézeld meg, megadva a savát, és meglásd, ujjait nyaldossa majd a vendégsereg.

Bódog is keringetett néhányat a poharával, és hosszan nézte, ahogy megnyugszik és újra kisimul benne a bor.

Megemelte a poharát, és a gyertya fénye elé tartva nézett keresztül rajta.

– A templomablak jelenség.

Az aláereszkedő bor a pohár falán szép rajzolatú függőleges csíkokat rajzolt, kicsinyke oszlopokat, melyeket szabályos ívek kötöttek egybe, megmutatva, a gótikát ide varázsló cabernet igen magas alkohol- és glicerintartalmát.

– Nekem úgy tanították, hogy a jó bor krokodilbőrösre gyűri a szájpadlásunkat, és galambtollazatúvá simogatja a lelkünket – mondta Péter.

– Jól mondták, Péter, és szépen is – bólogatott Bódog. – A krokodilbőr érzést a piroskás színű szőlőszemek héjából kivált csersav okozza. Ha igazán jó tanítóid voltak, azt is elmondták, hogy a bor félelmetes mumusa a halálnak. Idd el a bort a halál elől, hogy meggyöngítsd! Egészségünkre!

Péter folytatta:

– A borban benne van a *minden*. Évezredek alatt alakult ki a szőlő és a bor transzcendenciája. Így ismertük meg, így adtuk tovább a borhoz kötődő szimbolikát.

– Pappal ne kezdjetek borról beszélni – élcelődött Zoltán. – Annyit prédikál, hogy szomjan haltok! Egészségünkre!

– Én úgy tudtam – szólt Vörös doktor – hogy ezt a szimbolikát a születésre, az életre és a halálra építették az első szőlőtelepítők. Talán a sumérok?

– Igen, hozzájuk kötik. És mindez hatezer éve kezdődhetett. – Bódog az emlékeiben kutatott. – Sőt, már annál is régebben. Jó pár éve találtak egy hétezer évnél is vénebb korsót valahol Észak-Iránban, a fenekére leülepedett sárgás lerakódással. Kiderült, hogy az bizony valaha

bor volt. Úgyhogy, katonák – Bódog magasra emelte a poharát – hétezer év tekint le rátok!

Péter kicsit elgondolkodott, aztán folytatta.

– Érdekes, de a bor szimbolikájában a születés nem kapott helyet. Viszont az újjászületés és a feltámadás igen: a borrá érésben. A szőlő a varázsos nedűben éled újjá, ott támad föl. Ehhez persze át kell esnie egy késelésen, mert ugye levágjuk a tőkéről. Aztán a meggyilkolásán: a prés alatt ripityára zúzzuk és vérét folyatjuk. Aztán a hordóba töltésén, a teljes átalakuláson átesett szőlő koporsóba helyezésén, mely a temetését jelképezi. És épp úgy, ahogy mi, emberek is megszépülünk, fényesebbé leszünk a feltámadásunk után, a szőlőt is így kapjuk vissza, amikor érett borrá lesz. Ekkor avatjuk boldoggá.

– Vagy ekkor válunk boldoggá mi, akik ízlelgetjük – vetette közbe Zoltán.

– Sajnos sokat vesztettünk az orrunk érzékenységéből – mondta az orvos. – A profi borkóstolók évekig tréníroznak, hogy egyszer majd teljes pontossággal meg tudják határozni a borokban lévő különféle illatokat. Ha nem fárad el az orruk a sok szaglástól, akár féltucatnyi illatot is képesek érzékelni. Diót, barackot, mézet, mandulát, körtét, almát, meggyet, biztos érzékkel és gyakorlatilag fejben analizálnak.

– Másoknak meg egyszerűen csak a fejükbe száll – mondta nevetgélve Zoltán.

Ha az eleven bárányt a kezedbe veszed, tisztán nyúzzad meg, kivegyed a belit, és tiszta vízbe vessed. Hasogasd ki, hogy a gonosznak szaga által ne verje. Amint a bárány főzéséhez kezdesz, lángold meg, vágd föl, szokás szerint darabolva, közé kerüljön a tüdeje is, amikor fölszeled. Vess reá sót és kevéske szalonnát, és fazékban

abáljad, fövésig jutva. Egy kicsinyke csuporkába szűrj le a levéből, borral és ecettel ízesítsd, amikor pediglen meghűlt, vess reá tikmonyat, illendően, törjed meg erősen egy habarófával, szűrd át a szitán, hogy az a tikmonya fejéri kárt ne tegyen a suffában. Sáfrányozd, gyömbérezd, és borsold meg a levét, ha eljő az ideje, a suffát pediglen mennél magasabbra rakhatod, és úgy erőlködjed feladni, mert a suffának az ő virágja, azért a virágja alatt az ész is meglegyen.

Bódog gondolatban messze kalandozott: a plébános szavain gondolkodott. Kortyolt egyet, mielőtt megszólalt.

– Délután kint jártam az ótemetőben. A kapu fölött most is ott rozsdásodik a felirat: feltámadunk. Mintha ezzel az egy szóval akarnák megnyugtatni az alatta ki-be járó halandókat. A sors áldása, hogy *tudunk*, és átok, hogy *tudjuk* a sorsunkat. Megátkoztak minket az áldott tudattal. Ha nincs Dionüszosz, és ha nincs bor, talán elviselni sem tudnánk, hogy véges az életünk.

– Pár éve festettem egy kedélyes hangulatú képet – mondta Z. Koós Pista bácsi – melyen közös asztalhoz ültettem a görög Dionüszoszt, aki ugye megegyezik Bakkhosszal, a római Bacchust, valamint Libert és Liberát.

– Liber és Libera? – nézett rá Dóra.

– Igen, igen. Őket kéne a leginkább ismernünk, mert az ókorban, épp errefelé, Pannónia földjén a szőlő és a bor istenségei voltak. Persze Dionüszoszt ültettem középre, ő mégiscsak isteni szülemény.

– Zeusz gyermeke – toldotta meg Bódog. – Úgy született bele a mitológiába, akár a szőlő és a bor a világba. Az egyik változat szerint Zeusz szemerkélő esőként cserkész-

te be Théba királyának, Kadmosnak leányát, Semelét, a boristen anyját.

– Ez az egyetlen eset, ahol nem az apaság kérdéses, hanem az anyaság – szólt közbe Péter. – Langyos esőként öntözte áldott állapotba, hogy aztán az éltető nap tartsa életben.

– A másik mese úgy szól – folytatta Bódog – hogy italt készített neki, és a királylány ettől az italtól esett teherbe.

– Ha ilyen könnyen megoldhattuk volna – hajolt közelebb Zoltán Dórához.

– Zolikám, még a teafőzés se megy neked, nemhogy egy ilyen ital készítése. Folytasd a mesét, apa!

– Na, szóval, amikor Héra megtudta, hogy Semelé áldott állapotba került, a lány dajkájának alakját öltötte magára, és rábeszélte, érje el Zeusznál, hogy úgy mutatkozzon meg előtte, ahogy csak egy istent láthat az ember. Zeusz engedett Seremlé kérésének. Történt mindez Kadmos palotájánál, ahol egy szőlőtőke nőtt ki a földből. Egy Bakkheos, azaz egy sarj. Zeusz Semelé elé állt, kezében a tüzes villámokkal, testében a nap perzselő erejével, és a rászedett Seremlé rögvest porrá égett.

– És a magzat? – kérdezett közbe Dóra.

– A magzat sem úszta meg, de az isteneknél mindig és mindenre van megoldás – nyugtatgatta a lányát. – A mese szerint Zeusz azon nyomban kimentette Seremlé testéből a magzatot. Fölhasította a combját, és ebbe az atyai méhnek mondott vágásba varrta bele az embriót. Végül aztán Zeusz szülte meg Dionüszoszt, állítólag Nysa hegyén.

– Szép történet, bár egy kissé bizarr – mondta Vörös doktor. – Ki hinné, hogy egy apában is kialakulhatnak az anyai érzések.

– Ehhez istennek kell lenniük – nevetett Dóra.

– A szülési fájdalmakról inkább ne is beszéljünk... – élcelődött az orvos.

Bódog kortyolt egyet a borból.

– A történet fura véget ért: Dionüszoszt leánynak öltöztették és így pátyolgatták a nimfák, míg a makacs Héra rá nem jött, hogy Zeusz törvénytelen fia rejtőzik a női ruhák mögött. Végül Dionüszoszt titánokkal ölette meg.

– Én úgy tudtam – vetette közbe Péter – hogy elhantolták Dionüszosz testét, és később ebből sarjadt az első szőlőtő.

– Ez az egyik változat, Péter. A másik meg úgy szól, hogy széttépték, megfőzték, lakomát csaptak, és megették. A szőlőből készített bor volt Dionüszosz utolsó ajándéka. A lakomán Pallas Athéne is részt vett, és egy fedeles kosárba rejtette Dionüszosz szívét. Zeusz villámokkal égette porrá a titánokat, és a megmentett szívből támasztotta fel a fiát, a porrá égett titánok hamvaiból pedig megteremtette az embert. Egy szívátültetés, egy klónozás, hogy a doktor úr számára is érthető legyen. Egészségetekre!

Bódog újra megemelte a poharát és hörpintett belőle.

A többiek is kortyolgattak, Péter pedig Bódoghoz fordult.

– Így szép ez, Bódog. Feltámasztás az isteneknél, újjászületés a szőlőnél és a bornál, és feltámadás az embernél.

– Akkor is szép, ha mese – válaszolt Bódog. – Végül is Dionüszoszt feltámasztotta Zeusz, és újjá is született.

– Épp úgy isteni képességekkel bírt, mint a Názáreti – mondta Péter.

– Így is mondhatjuk. Csakhogy Jézus bátran nézett szembe a megfeszíttetésével, legyőzve a halálfélelmet, bízva a feltámadásban. Mártírrá lett, így mutatva meg, hogy akár a halálunk árán is vállalnunk kell a hitünket. Példa-

ként állította magát az emberek elé, biztatva őket, hogy ne féljenek. Dionüszosz istenként nyugtatta meg az embereket, szintén arra biztatva őket, hogy ne féljenek, mert a haláluk után újjászülethetnek, tovább élve egy emelkedettebb állapotban. Jézus belehal a példaadásba, Dionüszosz pedig elénk teszi a szőlőt és a bort, mint az újjászületés jelképét. Kimondva ezzel, hogy nyugodjatok meg, íme a halál utáni lét titka: a bor misztériuma…

Péter közbeszólt:

– Kettejük között van még egy jelentős különbség: a Názáreti ma is köztünk van, míg Dionüszosz éppúgy eltűnt a transzcendens világ színpadáról, mint a hajdan tündöklő más görög istenek.

– Péter, ne feledd, a görög istenek is csak addig éltek, amíg voltak hívők, akikben élhettek. És Jézus hallhatatlansága sem tarthat ennél tovább.

Péter mosolygott, és egy kérdéssel válaszolt:

– Ne beszéljünk inkább újra a cabernet saugvinonról?

Kövér bárányod címerét vond föl a nyársra, sózzad kellőképpen, és ha a báránycímer ösztövér, forró vízben mártogasd és megspékeljed. Amíg sül, végy magadhoz kistálkányi érett tejfelet, belé pedig üss föl elegendő tikmonyat. Mielőtt föladnád, úgy ereszd meg, mint a suffát, és tégy kis hidat a báránycímer alá. A báránycímert akképp is megsütheted, hogy sülés után levonod a nyársról, egy fakanállal lenyomod a levét, bele a tálkába. Meghámozod a citromot, és szeleteld meg más tálban kerekdeden. Kis tehénhúslevet adj hozzá csepegtetett ecettel, ám citromlé is elegendő az ecet pótlásaként. Kevés borsot vess bele, de nélküle is meglehet, melegítsd meg a tálkában, rakjad reá a citromot, ősd meg az ő levével, azután jó melegen add fel a gyomorbajos vendégeknek, de ne a többi étek között, csak külön, magának küldd fel, mert tudnod kell, király nem jár együtt szolgával.

Vörös doktor másfelé terelte a szót.

– Ne feledjük el, hogy a derék görögök az egészséggel és a hosszú élet titkaival legalább annyit foglalkoztak, mint a bor földön túli tulajdonságaival. Hippokratész az első orvos és tudós volt, aki úgy a jó egészségnek örvendő, mint a beteg ember számára *csodálatosan megfelelőnek* nevezte a bort, *feltéve, ha azt helyes mértékben fogyasztják*.

– És Asclepiades? – nézett rá Bódog.

– Ő már a bor gyógyászati hatásaival is tisztában volt.

– Igen. Alig száz évvel Krisztus előtt.

– Borogatásra és a test bedörzsölésére is használta. Sőt: Spártában az újszülöttet is gyógyfüves borban fürdették meg.

– És hogy ebből a sorból Platon se maradjon ki – emelte föl hangját Z. Koós Pista bácsi – emlegessük föl, hogy elsőként állt ki a megvénült nyugdíjasok mellett, amikor kimondta: *a tiszta bort őrizzétek meg az aggok számára, hogy ennek élvezetétől megerősödjenek és megfiatalodjanak*. Nem is árt, ha mi, öregek megerősödünk, mert különben nem bírjuk kihúzni a palackból a dugót.

– Pár éve olvastam valahol – nevetgélt Vörös doktor –, egy francia tudós rájött, hogy a borfogyasztás nemcsak a szívinfarktus veszélyét csökkenti. Meg, hogy a bor mérsékelt fogyasztásával csökken a daganatos betegségek kialakulásának kockázata. Mindezt a bor antitoxikus hatására vezette vissza. A bor az alkohol nemesített formája, és jó hatással van az emberi szervezetre. Ha pedig így van, ne tétovázzunk! Egészségetekre! Isten éltessen sokáig, Bódog!

Egy óra is elmúlt, amikor asztalt bontottak.

Egy ideig még a csárda előtt, a csillagos ég alatt beszélgettek.

Vörös doktor egy borítékot nyomott Bódog kezébe.

– Alkalomadtán olvasd végig! Írtam néhány sort az osztálytársainkról.

– Hányan maradtunk? – kérdezte Bódog a borítékot mustrálgatva.

– A fele elment. Még pár év, és tízen se leszünk.

– Ne is mond! Na, majd a vonaton elolvasom. Mindenesetre köszönöm, Janó! Jó volt veletek, és szomorú a lelkem. Most sajnálom igazán, hogy itt kell hagynom benneteket – mondta Bódog a körben álló társaságnak, kissé elérzékenyülve az elfogyasztott bortól. – Alig várom, hogy újra köztetek lehessek! Vigyázzatok egymásra! Vigyázz rájuk te is, Péter! – fordult végül a plébánoshoz. – Hallottad? Kettőt kukorékolt a legfrissebb kakas! Belecsúsztunk a pirkadatba…

Az autók felé menet még hallották, hogy a csárdában rendet rakó pincérek az *Abbát* hallgatják.

Az ötödik nap – 2006. április 17.

AZ OSZTÁLY

Bódog úgy ölelte magához Dórát, mint még soha, aztán, hogy el ne árulja magát, egy szemvillanás alatt ült be Zoltán mellé.

– Szeretlek, Dórikám! – szólt ki a letekert ablakon. – Menjünk, Zoli, nehogy lemaradjunk!

Már félúton robogott a vonat, amikor eszébe jutott a Vörös doktortól kapott boríték. Felbontotta, és olvasni kezdte.

Halász Bódognak, a VIII. b. legjobb tanulójának!
(Helyzetkép az 1947–1955 között végzett osztály tanulóiról.)

Ágoston Juli: idegbeteg lett. Meg se ismernéd, teljesen megőszült. Ha összefut valakivel, órákon át panaszolja, hogy milyen durva vele a férje, Bene Jani, aki egyébként tényleg egész nap iszik. A fia depressziós, a lánya autista, családi öröklődés.

Barta Erzsi: eddig három férje volt, és mindegyiktől van egy-egy gyereke. Hetente egyszer szedik föl valamelyik árokból. Alig van mája. Ha így folytatja, jövőre már ő sem fog élni.

Batki Endre: a második feleségével él, van vagy százhúsz kiló, minden télen három disznót vágnak, nem tudsz olyan órában menni hozzájuk, hogy ne az asztalnál üljenek.

Darvas Böbe: a zsák megtalálta a foltját, már a második férjével kocsmázik. Az első férjéről kiderült, hogy homoszexuális, bár van egy fia tőle.

Bánusz Irma: az első házasságából két fia született. Az egyik elvitte a megtakarított pénzüket hogy kábítószerhez jusson. Irmusnak kimentek az idegei, fölvágta az ereit, alig bírtuk megmenteni.

Gombás Marcsi: egy ügyvéd-orvos házaspár fiától született egy fia, most olyan negyvenéves lehet. Hosszú pereskedés végén a nevére vette, de később megbánta, mert csak az éjszakába jár a gyerek. Marcsi hozzáment egy villanyszerelőhöz, aki ittasan vezetett, karamboloztak. A férje meghalt, Marcsinak meg levágták az egyik lábát. Most mankóval jár.

Halász Bódog: (Róla mindent tudsz!... Én csak annyit tennék hozzá, Isten adománya, hogy ki bírtál kapaszkodni ebből a mocsárból.)

Kiss Zoli: vagy húsz évig élt az első feleségével, aztán elvált. A lányok az anyjukkal maradtak, ő utcára került, egyszer láttam a városban kukázni. Állítólag a Vedres utcában lakik egy lépcsőházban.

Király Dani: húsz éve halott. A felesége megcsalta, a saját ágyukban kapta rajta őket. Az asszonyt kidobta, s attól kezdve folyton a kocsmát járta. Rá két évre fölakasztotta magát. A kisepresben, az egyik fán talált rá a kanász.

Kocsi Réka: ahhoz képest, hogy milyen ronda volt, bandzsított és görbe lábai voltak, talált magának egy jóképű férjet. Két hét múlva derült ki, hogy betegesen alkoholista. Réka összeroppant, a kisebb szobában lakik, és még azt is el kell tűrnie, hogy az ura a szomszéd szobában dugja a barátnőit.

Kordás Miska: hentes lett, megnősült, egy fiuk lett, elég szépen éltek, házat építettek, de valószínűleg elfogyott a pénzük, és közben kiderült, hogy apránként egymilliót sikkasztott az üzletből. Ahol tudott, lejmolt, pár embertől nagyobb kölcsönt vett föl, de megadni nem tudta. Hárman is elverették. A házat eladták, az asszony elköltözött. Éveken át ugyanabban a ruhában és gumicsizmában járkált a faluban, hosszú, ápolatlan, zsíros hajjal, szakállasan, úgy nézett ki, mint egy hajléktalan. Végül bedugták a testvérei valami otthonba, azóta nem láttam.

Laczkó Margit: őt a Gárgyán Jóska vette el, kint laktak a Virágh-tanyán, közel a gáthoz. Egy fiuk és egy lányuk született. Az öreg Kárász Dezső bácsi volt a határban a csősz, aki nemcsak a dinnyeföldre vigyázott, hanem a Margitra is. Zabigyerekük született. Az öreg el is ismerte, nevére is vette, a Jóska meg otthagyta. Margit a Petőfi utcába költözött, összejött a gépállomás villanyszerelőjével, akiből pár év alatt totál alkoholista lett. Szétmentek, Margit meg bárkivel lefekszik, aki meghívja egy felesre.

Lengyelfy Pista: az IKV-nál volt karbantartó, később meg taxizott, amíg le nem szúrták. Tízezer forintot vittek el tőle. Két nagyfia maradt utána, a felesége bedilizett, bent van az idegosztályon.

Léderer Sanyi: megnősült, beköltöztek a városba. Nemrég halt meg, úgy hallottam, májrákban, de a jegyzőnk szerint végbélrákja volt.

Ökrös Jenő: halott. Rendőr lett belőle, bent szolgált a városban, vagy tizenöt éve lőtte főbe magát. Erzsi, a húga férjhez ment. Alkalmi munkákból tengődnek, néha koldulnak is. Egy ideig abból éltek, hogy az udvari garázsokból kilopkodták és eladták a bicikliket. A mi

két biciklinket is ők vitték el. Tavaly ősszel az egyik gyerekük a sportpályán a kosárlabdapalánkra akasztotta föl magát, akik levágták, csak cseresznyeszedő létráról érték el.

Papp Gábor: ma is ruhásboltos, mint régen. A városban dolgozik. Az áruházukat megvették a kínaiak. Ezek már megszállták a várost és a falvakat is! A cipőgyárat régen bezárták, a ruhagyárnak két éve lett vége. Az emberek tüntetnek a munkanélküliség ellen, ugyanakkor cipőt és ruhát ők is a kínaiaktól vesznek.

Rónai Éva: a Fränyó Géza vette el. Sokáig a kendergyárban dolgoztak. Amikor autókat lehetett behozni vámmentes, Géza is csinált pár fuvart, azt meg mindenki tudta, hogy benzineztek is, így aztán megszaladt nekik. A Dózsa utcában nyitottak egy kisboltot a lányuknak, amit a fiuk rendesen kirabolt. Mindjárt kisebb lett az arcuk az Éváéknak.

Rónai Vili: háztartási gépeket javít, van egy műhelye, de ha azt akarod, hogy meglegyen, amit oda viszel, ott kell állni mellette, amíg kész nincs vele, mert különben a kocsmában köt ki. Sokáig az anyjával lakott egy kis parasztházban, oda is nősült. Újjá akarták építeni. Az anyja kórházban volt, gyakran betegeskedett, meg is halt. Vilit nem értesítették. Egyik nap megállt egy halottszállító kocsi a kapujukban, és beszóltak, hogy hozták a mamát. Akkoriban még nem volt ravatalozó és hűtőkamra. Szerintem a Vili nem teljesen komplett. Így förmedt rájuk: „Aztán én mit csináljak vele? Hova tögyem? Tán aludjak vele?" Szegény gyászhuszárok nem győzték mentegetni a bőrüket, merthogy épp egy másik halottat is visznek a következő faluba, és gondolták, ha már erre járnak, elhozzák a

mamát is. Erre aztán Vili még jobban berágott: „Mit gondolnak, ha már útba esik, mögterítjük a falut?"

Szabics Vince: a szomszéd faluba udvarolt, aztán egyszer pumpával meg kocsilőccsel verték meg az ottani legények, és szó szerint meghülyült. Összeállt a Kossuth utcában egy ugyancsak megkattant vénasszonnyal, így lett két bolond egy pár. Tán jobban is járt szegény Vince, hogy három évre rá bevett egy marék gyógyszert, és meghalt.

Száraz Magdi: az ótemető mellett laktak, később, amikor férjhez ment, a városba költözött. Két lánya született. Eltartottak egy idős házaspárt, aztán, amikor meghaltak, végleg beköltöztek a városba. Egy takarító cégnél melóznak.

Szilasi Lázár: a városba nősült, de hazajár az anyjához, az apja má: több éve halott. Belőle rendes ember lett, de semmire nem vitte.

Sződi Tibi: azt hiszem, a falu valamennyi bűnét az ő vállára pakolta a Jóisten. Kiskorukban disszidált az apjuk, az anyjuk már akkor is beteges volt, hamar elhalt. Csak hárman maradtak, a három gyerek. Tibi volt a legidősebb. Ács lett, de megtanulta a házépítést is, a saját házukat is átépítette. Megnősült, és az első években elég szépen is éltek. Egy fiuk és egy lányuk született. A húga férjhez ment, elköltözött, az öccse még sokáig velük élt. Tibi egyre gyakrabban nézett a pohár fenekére. Őt se nevelte senki, ő sem törődött a gyerekeivel. A fia közel húszéves volt, amikor holtan találták a város felé vivő vasúti sínen. Sose tudtuk meg, hogy ő feküdt a vonat alá vagy oda fektették. A lánya férjhez ment, unokájuk született. Egyszer motorra ültek és elmentek a horvát tengerpartra. A hegyek között sziklának csapódtak, és mindketten meghaltak. A falu gyűjtött nekik egy kis

pénzt, hogy hazahozathassák őket eltemetni. Ekkor Tibi egy kicsit megkattant. Most az árván maradt unokájukat nevelik. Közben tavaly nyáron eltűnt az öccse. Kiderült, hogy összeveszett a feleségével, és a folyó melletti füzesben felakasztotta magát. Két hét múlva találták meg. Tibi minden nap az erdőt járta, kereste az öccsét, megkattant. Mindenki attól félt, hogy a folyónak megy. Az unokája tartotta itt.

Tóth Laci: tavaly halt meg, szívbeteg volt, bent élt a városban, róla nem tudok többet.

Tóth Teri: férjhez ment, az ő férje is sokat ivott. Amint megszűnt a téesz, még többet. Teri sokat vállalt, hajnalban kukoricát címerezett, aztán rohant, hogy ebédet főzzön, mert a családja nem bírta a téesz menzakosztját. Esténként végigtakarította a falut, az orvosi rendelőtől a pártházig. Korán halt meg szegény. A lányai azóta se haltak éhen. Igaz a mondás: „Bolond borjú nincsen, csak bolond tehén."

Vörös Józsi: orvos lettem, és a falumban gyógyítok. Mint föntebb láthatod, nem sok sikerrel…

Csak hogy tudd: tavaly Papp Gábor meg akarta szervezni az ötvenéves osztálytalálkozót, de lebeszéltem róla. Ahhoz, hogy egy jót beszélgessünk, túl sok piát kellett volna meginnunk. És végül is alig maradtunk.

Halász Bódog egyetlen kérdést fogalmazgatott mindaddig, amíg a vonat be nem állt a pályaudvarra: biztos, hogy Isten könnyei áztatták át a falut övező mocsárvilágot?

A hatodik nap – 2006. április 18.

AZ ASSZONY

Az onkológia folyosóján találkoztak. Apró termetű nő volt, negyvennek látszott. Valószínűleg fodrásznál kezdte a napját: minden egyes hajszála a helyén, de hogy vörösre vagy mélybarnára festették, Bódog képtelen volt eldönteni. Amire később is emlékezett, ha rá gondolt: kis fekete táska, farmer, pulóver, kényelmes félcipő. Biztos volt benne, hogy az asszony nem először sétálgat a várakozók között.

Bódog a folyosó végén, egy padon ült, várva a laboreredményt. Egy hatvan körüli, testes férfi várakozott mellette. Miután szólították, a picurka asszony ülhetett le az üresen maradt helyre. Táskáját az ölébe tette, kis műanyag palackot vett elő, kortyolt belőle, majd visszatette. Gondolataiba merülve bámult maga elé, néha Halász Bódog felé sandítva. Az író megérezte, a nő hamarosan meg fogja szólítani. Hogy kérdezni vagy mondani akar valamit, nem tudhatta, de hogy valami kikívánkozik belőle, abban biztos volt. Nem tévedett.

– Bocsásson meg – fordult Bódog felé – Halász úr, ugye?

– Igen – nézett rá.

– Ne vegye tolakodásnak, eredményre vár?

– Igen. Szokásos évi kontroll.

– Persze, természetesen – mondta az asszony. – Akkor nincs baj.

– Nincs. – Az író próbálta lezárni a témát és lerázni a nőt. Valójában kíváncsivá tette, és mint máskor, másokat,

az asszonyt is meghallgatta volna. Attól tartott azonban, hogy nem a nőnek van mondandója, hanem őt szeretné faggatni.

A rövid válaszból az asszony is értett, így aztán pár percig hallgatott.

– Van rám tíz perce? – próbálkozott újra.

– Amíg nem szólítanak, itt ülök.

– Négy éve küzdök a rákkal. A történetem kész regény.

– Négy éve? – nézett rá az író.

– Igen.

– Milyen rák?

– Mell. De ha úgy vesszük, minden évben más és más – mondta a nő, és mosolygott. – Nem diliztem be, így igaz. Mind a négy évre jutott egy új változat.

– És mindezt mosolyogva meséli.

– Igen. Én már mosolyoghatok. Amikor megmondták, hogy háromcentis tumor van a mellemben, három hónapot ígértek. Ehhez képest. Ért engem. Orvosi csoda vagyok.

– Értem.

– Érdekli a folytatás?

– Hogyne, persze. Ha nem teher elmondania.

– Nem, cseppet sem. Azt terveztem, hogy kiírom magamból, de túl nagy falat. És nem is tudom, hogyan kell. Talán nem is érdekelné az embereket. Pedig bárkivel, bármikor, bármelyik. Nekem négy változata is jutott, pedig csak egyetlen daganatom van és volt. Rájöttem, hogy a szerencsésebbek maréknyi igazgyönggyel jönnek a világra, és ezekből fűznek nyakláncot életük cérnaszálára. Azokon a szerencsétleneken pedig, akik nem fűznek föl néhány szemet, úgy áll bosszút a sors, hogy a lemaradt gyöngyöket daganattá alakítja. Kezdődtem mellrákkal,

folytatódtam nyirokcsomóval, kiteljesedtem májjal, és véget érek csontvelővel.

– Értsem úgy, hogy jelenleg…

– Igen.

– Ha magára nézek, nem hiszem el, hogy beteg.

– Beteg? Én rákos vagyok. Ez inkább állapot. Most vagyok igazán állapotos – mondta az asszony, és ismét mosolygott. A szeme csillogott, és mosolygott. Bódog úgy érezte, teljes nyugalomban úszhat be a tekintetébe.

– Ha nem itt ülnénk, azt mondanám, tréfál.

– De itt ülünk. És ezt most biztosan tudom. De amikor kiderült, hogy tumoros vagyok, nem egészen tudtam, hol vagyok. Három hónappal a mammográfia után, júniusban hívtak be ultrahangra. Biopsziát vettek, majd az eredményt ismerve külön szobába hívtak. A külön szoba itt azt jelenti, hogy baj van. Az orvos leült velem szemben és azt mondta, nem kertelek, két rosszindulatú daganat van a mellében. Ne menjen sehova, az onkológián várják. Nem emlékszem, hogyan jutottam ki a klinikáról. Hívtam a férjemet, mert nem tudtam, hol vagyok. Az onkológus orvos meg azt hitte, én húztam az időt három hónapon keresztül, és azt mondta, mit képzel, majd én könyörgök, hogy meggyógyítsam magát? A maga élete! Mért nem jött előbb? Hát nem érti: van talán három hónapja. Másnap rendbe szedtem magam, bementem hozzá és azt mondtam neki, egy esélyt legalább, doktor úr. Azonnal lefektettek és megkaptam az első kemót. Aztán négyhetente a többit. Majd jöttek a sugarazások, hogy zsugorítsák a daganatot. Negyvennyolcszor. Végül másfél centist csináltak a háromcentis tumorból.

– Ez kellett ahhoz, hogy megműtsék?

– Igen, és meg is műtöttek. Aztán kezdődött újra a kemó. Négyhetente. A hajam kihullott. Ez is csak paróka. Egyet kaphatok évente. Négy már megvan. Nem bánnám, ha venni kéne még tíz-húsz vázát, és éjszakára mindegyikre tehetnék egy-egy parókát. A májam felpuffadt. A bevitt mérgek rosszul hatnak rá. Úgy tűnt, egyenesbe jöttem. Utaztam egyet. Elmentem Rómába, és elmondtam egy imát a Szent Péter-bazilikában.

– Gyógyultnak hitte magát?

– Reménykedtem. Nem abban, hogy meghallgat Isten, nem azért imádkoztam: én próbáltam kifülelni, hogy mit akarhat tőlem. Arra gondoltam, ha megértem Istent, elporladhat a kő, és szeretetből épülhet templomtorony. Kár, hogy az olyan szép szavakat, mint a szeretet, elcsépeljük, pedig ez a létünk alapköve. A szeretetet pedig csakis a mások iránti teljes odaadással és tökéletes figyelemmel adhatjuk át. Akkor gondolkodtam el először azon, hogy melyik a fontosabb számomra: a rajtam kívül létező véges, vagy a bennem lévő végtelen világ. És egyszeriben megnyitottam a belső határaimat. Megkíséreltem a lehetetlent: másokkal osztottam meg az átadhatatlan élményeimet, a születést, az örömöket, a fájdalmaimat, a félelmeimet, a hitemet és a halálomat. A hamarosan bekövetkező halálomat. Rómából hazaérve újabb kijózanító kontroll: a tumormarker értéke emelkedett, tehát valahol újra beindult a daganat. CT, keresgélés, semmi. Csontszintigráfia. Végül a hasi CT megtalálta a májamban. Metasztázis, áttét. Gyors egyeztetés, két nap múlva műtét. A májam tönkrement darabját kipakolták, megszabadítva két szép tumortól. Közben az epehólyagot is kidobták, tele volt polippal.

– Csoda, hogy kibírta.

– Csoda, hogy élek. Esélytelenül. Tudja, télen jégig vágják az elszáradt nádat. És a nádiverebek tavaszig a levegőben köröznek, mert tudják, hogy tavasszal új nád sarjad. Ilyesmiben nem bízhatok. Újabb hat hónap következett, hat kemóval, négyhetente egyszer. Ez rettenetesen kemény volt. A kemó túl sok savat termel, nekem meg már nem volt epehólyagom, ami lekösse a savat. Savtúltengés. Mellkasi és tarkófájdalom. Irány a belgyógyászat. A nyelőcsövemet szétmarta a sav. Kiszáradt a nyálkahártyám, a bőröm felhólyagosodott, a körmeim elgombásodtak, kisebesedtem. A tetejébe az izomgörcsök, a csontfájdalmak. Egyszer úgy begörcsöltem, hogy a fejemet vertem a falba. Ha nem fog le a férjem, darabokra töröm a koponyámat. Ja, és ugyan nem eközben, de kipotyogtak a fogaim.

– De hiszen…

– Igen, elől megmaradtak, de hátul egy sincs. És ezek is lötyögnek.

– Nem irigylem.

– Pedig irigylésre méltó vagyok, hiszen négy év eltelt, és még mindig élek.

– Nem akármilyen négy év.

– A kemó után újra egy CT. A daganat visszajött. Ragaszkodott hozzám. Az egyik májspecialista azt mondta, meg kell műteni, a másik meg azt, hogy elég lenne az angioterápia. Ez azt jelenti, hogy a májba éren keresztül, katéterrel vinnék be a kemót. Ha sikerülne elzárniuk a májban az ereket, lokalizálnák a bajt, hogy onnan ne juthasson ki és szűnjön meg a tumor. Nálam ez se ment simán: a főütőerem három S betű-t ír le, ezen pedig nem juttatható be a katéter. Közben egy újabb tumormarker vizsgálat. Ekkor már harmincegy daganat volt a májamban. A CEA egy olyan antigén, amiből tumor keletkezhet.

A normál értéke 4, az enyém 558 volt. Mikor ez kiderült, azt mondta az orvos, mostantól nem tehetünk mást, mint hogy húzzuk az időt.

– Ennyi?

– Ennyi. És nem keseredtem el. Ha húzni kell, húzom. MR-kontroll, majd két újabb kemó. A májamban még több tumor. Újabb gyógyszer, de semmi. Azt mondta az orvos, röhög rajtunk a daganat. Mivel a kezem vénáiba egyszerűen nem fért bele a katéter, megpróbálták a lábamon át bevinni a kemót, megint csak négyhetente, egymás után hétszer. Egyszer a jobb lebenybe, egyszer a balba. Helyi érzéstelenítéssel. Másfél órás akció. Ma jöttem az utolsóra. Jobb lábbal keltem – mondta az asszony, és mosolygott.

– És ezzel vége is?

– Kényszerűségből igen. Mert ha igaz az, hogy az ezermérföldes út az első lépéssel kezdődik, akkor az is igaz, hogy az utolsó lépéssel ér véget. Az ér beszűkült a májamnál, a katéter megsérti az érfalat, többé már nem lehet becsatlakoztatni. Sorsára hagyják a májamat. És marad a csontvelő. Állandó fájásaim vannak, hol az állkapcsomban, hol az ízületeimben. Közben meg óvatosan kell bánnunk a gyógyszerekkel is, mert a gyomromat és a májamat továbbra is kímélnünk kell.

– És mindezt mosolyogva.

– Másképp nem lehet. Elfogadtam, talán már bele is nyugodtam. Bár nem, azt hiszem, ez így mégsem igaz, mert harcolok ellene. Szkanderezünk. Még most sem hiszem, hogy ő nyom le engem. Megpróbálok együtt élni vele. Amíg ő is akarja. Aztán jöjjön, aminek jönnie kell. Azt mondtam magamnak, nem fogunk olyan túlvilágot kapni, amilyet megérdemlünk, csak olyat, amilyet elképzelünk magunknak. Az enyém félelemmentes. Tudomásul vettem, hogy orvosilag ő az erősebb, de én azt vallom, ő sem lehet erősebb az élni akarásomnál, bár az én erőm csak addig tart, amíg ő engedi. Ő diktál, de én akarok fölülkerekedni. Persze fogalmam sincs, meddig próbálkozhatok. Négy éve mondták, hogy három hónapom van, és azóta eltelt tizenhatszor három hónap.

– Megtörténhet, hogy rosszul diagnosztizálnak?

– Nem. Nem hiszem. Amit mondanak, kilencvenkilenc százalék, hogy bejön.

– Akkor maga lett az egy százalék.

– Igen. Ami a három hónapot illeti. Úgy fest, hogy győztem, de ez nem igaz. Egyrészt tudom, mi rakott fészket bennem, másrészt ebben a küzdelemben semmit sem ér, ha az ember megnyer egy-egy csatát, ha a végén elveszti a háborút.

– Elhúzódó háború.

– Igen. És közben katonákat vesztek. A férjem előbb összeomlott, sírt, zokogott, aztán csodaszereket szerzett be, melyekről én pontosan tudtam, hogy semmit sem érnek. Érti ezt? Gyógyíthatatlan kór elleni gyógyíreket veszünk meg, hogy hitegessük magunkat. Hányni tudnék tőle. Pénzkidobás. A lelki támasz ingyenes, de épp ez az, amit egy idő óta nem kapok meg. Aki tud a bajomról, pozitív gondolkodásra biztat, amitől kinyílik a bicska a retikülömben. Ahelyett, hogy kinyújtaná felém és a kezemre tenné a kezét.

– Ez segíthetne?

– Csak ez. Számomra nagyon fontos, hogy ne maradjak egyedül, de azt is tudom, hogy egyedül kell csatáznom. A férjemnek is azt mondom, naponta legalább egyszer érints meg. Simogass meg. Szeress egy picit. Hogy erőt

adj. Kérdezd meg, hogy bírom-e még. Ő azonban a munkájába menekült. Azt mondja, senkije sincs, hiszek is neki. Sajnos én sem vagyok neki. Azt mondja, velem nem lehet beszélgetni. Pedig eddig úgy zártuk a napjainkat, hogy mindent megbeszéltünk. Mostanában beszélek hozzá, és azon kapom magam, hogy horkol. Mondtam neki, a kórházba se jöjjön be hozzám, nem kell megmutatnia magát, erre semmi szükségem. Helyettem senki sem tehet semmit. De rajtam segíthet. Nem temetkezem, küzdök. És néha kéne valaki, aki öt percig rám figyel. Büntetés, ha nincs kihez szólnom. Azt hiszem, a férjemet jobban zavarja, hogy haldoklom, mint engem. Orvosoktól hallottam, hogy a rák és a sugarazás megszünteti a nemi vágyat. Igaz, nem mondták meg, hogy kiben: bennem vagy a férjemben. Nem tudom megfejteni, mit rejt a lelke. Talán már halottnak tekint. Igen, ez is megfordult a fejemben. Hogy tulajdonképpen rólam már mindenki lecsavarozta a leltári számot.

– A szülei?

– Anyám él. Vele évek óta nem vagyunk jóban. Most pláne nem. Kifelé, mások felé azt játssza, hogy mennyire sirat engem, de nem bújhatok hozzá. A fiaim meg el sem hiszik, hogy ez halálos kór, azt meg pláne, hogy az anyu egyszer csak nem lesz. Egyedül az unokáimtól kapok valódi szeretetet. Azt mondják, mi így szeretünk jobban, kopaszon.

– Tudja, Prométheusz máját is zavartalanul téphették ki a keselyűk. Azok közül, akiknek tüzet lopott, senki se ment oda elhessegetni őket.

– Tudja, aki rájátszik a betegségére, mindig jobban jár, mert törődnek vele. Velem az lehet a legnagyobb baj, hogy én tényleg nem látszom halálos betegnek. A vágyaim megszűntek, nagy céljaim nincsenek. És érzem már a tehetetlenség érzését. Kiszolgáltatott helyzetben vagyok. És ha minden eldőlt, teszem a dolgomat.

– Arra gondol?

– Arra. Hogy a szeretteim ne lássanak életem utolsó fázisában. Amikor már késő lesz együtt érezni. Nem akarok vadidegen emberek mellett meghalni. Talán már a családtagjaim mellett sem. Kháron csónakja mindig kétszemélyes. Egyébként pedig ki tudja, mikor hal meg egy levél: amikor elengedi az ágat, vagy amikor belerohad az avarba. Az egész életemet úgy éltem le, hogy adtam. Most meg önzőnek kellene lennem. Magamnak kéne adnom. Próbálkozom, de nem igazán sikerül. Kényeztetem magamat, de nehezen megy. Nagy Sándor meghagyta az alattvalóinak, úgy temessék majd el, hogy mindkét keze kilógjon a koporsóból. Így majd mindenki látja, hogy ő sem visz, nem vihet magával semmi megfoghatót. Ezt a jók tudják, a rosszak pedig későn tanulják meg, vagy nem marad idejük arra, hogy megtanulják. Aki jó, nem magára gondol. Még haldoklás közben se. A rosszak mindent könnyebben tudnak le. Tudja, én rájöttem valamire: a rosszak mindig szenvedést okoznak, a jók meg fájdalmat. Ha nincs más dolga az embernek, a kelleténél is többet agyal. Haldokolni olyan, mint félhomályban, szürke csöndben, ágyban fekve végignézni, hogy egy betörő módszeresen kirabol. Az ágyat is kilopja alólam. Mit tehetnék mást, követem a rablót, abban bízva, hogy ő is tart valahova. Talán összeköltözhetünk.

– Különös asszony maga – szakította félbe Bódog. – Mosolyog, és közben minden gondolatával a halálra összpontosít.

– Eltökélt vagyok. Bár az erőt az életben maradáshoz gyűjtöm. Nem tudom, lesz-e erőm ahhoz, hogy megfordítsam ezt az erőt. Magam ellen. Hogy a meghaláshoz elég lesz-e az, ami kevés volt az élethez. És persze azt sem tudom, képes leszek-e eldönteni, hogy a *most* valóban most van itt. Tudom, hogy a morfium hatása alatt már tehetetlen leszek, nem tudom végrehajtani. Talán dönteni sem leszek képes. Előtte akarom. Szeretném. De hogy meg tudom-e tenni, hogy akkor meg tudom-e tenni, ma nem tudhatom. Lehet, hogy ott lesz bennem a rettegés, nehogy elvágjam magam egy esetleges esélytől. Van egy alapigazság: ha visszafelé nézünk, megértjük az életünket, de még haldokolva is előre kell néznünk ahhoz, hogy leéljük. Az orvosom azt mondta, emberként nem tudja elképzelni a mindenáron élni akarást, orvosként pedig nem fogadja el az eutanáziát. Ő mára már megtanulta, hogy a haldokló esetleg ma a halált követeli, holnap meg élni akar. Mert a tumoros ember csak a fájdalomtól akar megszabadulni és nem az élettől. Nem az élet teher számára, hanem a kibírhatatlan fájdalom. Én is tudom, hogy a fájdalom múltával fölerősödik bennem is az élni akarás vágya. És persze azt is tudom, hogy az én daganatom már soha nem fog megszűnni. És mégis élni akarok. Sőt, annak ellenére és annál inkább. Pedig ez egy pénzigényes állapot. Orvosok, nővérek, beteghordók, mindegyik megérdemli a hálapénzt. Soha nem tartották a markukat, de én tudtam, hogy nem húzzák el, ha adok. Havi harminc-negyvenezerbe kerülök a férjemnek. Az eszembe sem jut, hogy csak akkor adok majd nekik, ha megmentenek. Ők akkor is teszik a dolgukat, ha tudják, hogy végem. A menthetetlennel is épp annyi gondjuk van. Arról nem tehetnek, hogy erősebb az ellenfél.

– Maga hihetetlenül erős – mondta Bódog. – Csodálom és sajnálom. Rettenetesen sajnálom. Erős. Nagyon erős.

– Asszony vagyok – válaszolta a nő.

– Halász úr! – szólt az ajtót nyitó nővérke.

– Igen, megyek – mondta Bódog.

Megcsókolta a nő kezét, és sietve távozott.

Soha többé nem látták egymást.

A hetvenharmadik nap – 2006. június 25.

A TORTÚRA

Épp úgy, mint az utóbbi két hónapban minden ébredésénél, Lídia most is az ágya mellett ült. Bódogon tartotta a szemét. Elmerengve, nagyokat pislogva nézte.

Egy borostás arcú, összeaszott, karikás szemű, reménytelen tekintetű, vénséges vénember feküdt előtte.

Néhány hete még ő volt Halász Bódog író, gondolta, aki itt fekszik, már csak a maradéka. Összezsugorodott és elerőtlenedett. Apránként. Lassan, rákjártával. Alig érzékelhetően. Az apja sem ismerne rá. Pedig egyre jobban hasonlít ahhoz a megvénült, végnapjait élő Halász Endréhez, aki az író anyjának, lányának és vejének társaságában, az ágy melletti falra akasztott fényképről néz a gyorsan múló világba.

Bódog zihálva vette a levegőt. Reggelente megküzdött minden lélegzetvételért.

Párnába süppedt fején apró barna foltok éktelenkedtek.

– Egész éjjel forgolódtál – simogatta meg Lídia a kezét.

– Nem aludtál semmit? – kérdezett vissza az író, és megpróbált egy kis mosolyt erőltetni az arcára.

– De. Egy keveset – válaszolta. Valójában egyetlen percet sem bírt aludni. Ez volt Bódog eddigi legzaklatottabb éjszakája. – Mától kezdjük a második nyolc kemót. Már elő is készítettem.

– Az első nyolcnak sem volt túl sok értelme.

– Ha kismértékben is, de jobban vagy. És legalább annyit elértünk, hogy nem szaporodnak a daganatos sejtjeid. Veszedelmes mértékben.

Bódog sóhajtott.

– A meglévők is elegen vannak, Dia.

– Valamennyit elpusztítottunk belőlük.

– Sajnos, nővérke, *valamennyit* nem.

Lídia rámosolygott.

– A többit majd elintézi ez a nyolc kemó.

– Nekem nyolc – mosolygott vissza megadóan Bódog. – Hozd az infúziót!

Lídia a kanülbe dugta a műanyag csövet.

A folyadék egyenletesen csöpögött alá a palackból.

– Ülj mellém, Dia!... Ne a székre, ide, az ágyra.

A nő kisimította a lepedőt, aztán közelebb húzódott hozzá. Kezét az író paplanon nyugvó, vastagon erezett, csontos kezére tette.

– Nővérke, déjà vu érzésem támadt. Emlékszel? Nemrégiben még Géza alatt simítottad ki a lepedőt. Alig tizenöt éve. Akkor szerettem beléd. Először éreztem a tüzedet, először nyaldostak körül a lángjaid. És te is tudtad, hogy minimum harmadfokú égési sérüléseket szenvedtem. Tested illata üdévé tette a kórterem keserű, gyógyszerszagú levegőjét, és tudtam, halálpontosan tudtam, hogy elvesztem. A szádat lestem, a ma is finomívű ajkad, az igazgyöngyként ragyogó szemed, ezeket a kis kezeket a karlánccal, az érzéki ujjaidat, az ujjadon ezt a gyűrűt, és figyeltem a mozdulataidat, amíg Géza alatt igazgattad a lepedőt. Az első találkozásunk legapróbb részletei is úgy jelennek meg előttem, mintha tegnap történtek volna. Lídia, bemutatom az egyik legjobb barátomat, mondta szegény Géza, Halász Bódogot. Az írót? – kérdezte a nővér-

ke. Nem, az embert – válaszolta Varró Géza. És most nézz rám, Dia, mi lett mára abból az emberből? Mi maradt belőle? Belőlem.

– Megvagy, Bódi, itt van az az ember.

– Még itt van. De ez már régen nem az az ember. Valójában már nem is ember. Csak egy emberi roncs. Ez az ágy pedig, hajdani szeretkezéseink bútora nem több, mint bűzlő roncstelep. Ugye Dia, te is érzed: kibírhatatlan szagom van. Büdösödök.

– Nem, dehogy. Megizzadtál. Ha akarod, levetjük a pizsamádat. És ha lefolyt az infúzió, megfürdetlek.

– Az jó lesz. Amikor zuhanyozunk, az jó. De hiába csutakolsz. Az én szagomat nem tünteti el semmiféle gyógyszappan. Soha többé. Ennek semmi köze az ágyban fekvéshez. Ez nem az izzadt test szaga. Nem a megizzadt ember testszaga. Ez a szag nem a bőrből jön. A hús, a csont, a belek árasztják. Lemoshatatlanul.

– Képzelődsz, Bódi, hidd el, fantáziálsz.

– Te is tudod, hogy nem így van. Amit érzek, az az öregek, pontosabban a halálközelbe jutott, vergődő vének szaga. Ez a szag még nekem, még az én orromnak is kellemetlen. Néha szinte elviselhetetlen. Hiába nyitsz ablakot, fölöslegesen szellőztetsz, ez a szag bent marad. Itt marad az ágyneműkbe szívódva, beleivódva matracba és lepedőbe, paplanba és párnába. Ez a rothadó test bűze. Van már jövőképem.

– Bódi, ne, kérlek, ne!

– Bocsáss meg, nem kellett volna! Közeleg a végjátszma. Már tisztán látható, még egy amatőr sakkozó is képes kiszámolni, hogy már csak pár lépése maradt a sarokba szorított királynak. És ez akkor is így van, ha mellette hever a világ legszomorúbb királynője. Ne sírj, drága Dia,

nemsokára túl leszek rajta, még pár nap, és úgy elmegyek, mintha itt se lettem volna – Bódog megszorította Lídia kezét. – Ezek a kis kezek megőrzik majd a szorításomat. Beleégetem magamat a drága kezeidbe. Most köszönöm meg, hogy itt vagy velem. És előre megköszönöm, hogy a legnehezebb napokon is mellettem maradsz. Kár, hogy a befejező aktussal elrontjuk a különben szépre sikeredett mézesheteket.

– Te bolond! Irigylésre méltóan erős vagy.

– Erős? Talán csak annak látszom. Úgy teszek, mintha erős volnék. De tudd meg, Dia, gyenge vagyok, egészen erőtlen. Az unokám tart életben. Meghalok érte. Ha nem rá várnék... – elgondolkodott egy kicsit, aztán folytatta. – Szóval többször végiggondoltam már, vajon akkor is vállalnám-e ezt a kilátástalan tortúrát, ezt az élet végét váró kínszenvedést, ha Dóra nem lenne várandós... Milyen furcsa... Ahogy most kimondtam, az jutott eszembe, hogy tulajdonképpen én is várandós vagyok. Benne az élet fogamzott meg, bennem a halál. Szóval nem tudom, kitartanék-e. Hogy meddig lennék képes kitartani. Vajon miből meríthetnék elég erőt? A gyengülő testemből? A megroppant lelkemből? Most érzem igazán, hogy milyen értelmetlen egy rákos küzdelme. Barmok, érted, barmok vagyunk mind, akiknek kijutott a rákból. Ha nem lett volna célom, már túl lennék az egészen.

– Bódi, az a pár hónap is élet... És közhely, de a remény hal meg utoljára.

– Jó lehet reménynek lenni... De egy nyaktilóra ítéltnek senki ne akarja bemesélni, hogy van némi esélye a fölé függesztett, pengeéles vasdarabbal szemben.

Lídia közel hajolt az író arcához, végigsimított a fején, és ajkával törölte le az alágördülő könnyeit.

– Ha mellettem vagy, erősnek érzem magam, Dia. A reményt te sem tudod visszaadni, de okot adsz a bizakodásra. Ha mellettem maradsz, legalább abban bízhatok, hogy könnyebb lesz.

– Nekem lesz majd nehezebb. Majd magamhoz veszek a fájdalmaidból.

– Az éjjel összevissza álmodtam mindenfélét. Egy fölismerhetetlen arcú sötét alak ragadta meg a pizsamámat, és húzott, vonszolt, lökdösött, rángatott magával, valami sötét, bűzös szennycsatornán át, patkányok, kígyók és mindenféle furcsa szörnyek között. Caplattunk a féllábszárig érő szennyvízben és ürülékben, és még az ébredésem után is az orromban éreztem a rothadó mocsok álmodott szagát. A csatornából kilépve egy gőzölgő mocsárvidékre értünk, és számolatlanul csapódtak hozzánk mindenféle emberek. Régről ismertem őket. Rokonok, barátok, ismerősök, falubeliek. Jöttek, mellénk szegődve, oldalunkon kaptatva. Aztán egyszer csak eltűntek, semmivé váltak, mintha valamennyiüket elnyelte volna a rejtelmes mocsár. Mi pedig egy szelíden hullámzó, apró örvényeket kavaró folyó partján találtuk magunkat. A túlsó part nádasai mögött épp lement a nap. Akkora volt a vörös tűzgolyó, olyan valószerűtlenül nagynak látszott, hogy az volt az érzésem, ott, a túlpart fűzfaerdejében ásta bele magát a földbe. Fához kötött csónakot ringatott a víz. Nem ültünk bele. Átgázoltunk a folyón, a csuklyás szó szerint átlökdösött a vízen. Aztán odaát egyszeriben minden megváltozott. Megszűnt a bűz, nyoma sem maradt a sárnak, a szennynek és a mocsoknak. Fekete öltönyben, lakkcipőben, szikrázóan fehér ingben, égkék nyakkendővel a nyakamban álltam egy frissen ásott sírgödör előtt. Sehol egy koporsó, sehol egy gyászoló ember, csak a sötét alak és én. Végül egyedül maradtam. Sehol senki. Ekkor fedeztem föl, hogy egy létra áll a sír falának támasztva. És mint aki tudja a dolgát, elindultam lefelé. És mentem, csak mentem, hosszú időn át lépdeltem lefelé. Mintha egy feneketlen kútba ereszkedtem volna alá. Néha-néha visszanéztem, és hihetetlen, de a távolság nem nőtt. Bár már percek óta lépegettem, lépcsőfokról lépcsőfokra, még mindig alig kétméternyire voltam a föld felszínétől. A sír körül pedig hirtelen föltűntek a mocsáron át velünk caplató alakok, csupa ismerős arc, rokonság, jó barátok, mind-mind, akikhez valaha is közöm volt. Mindenki mosolygott. Némelyek hangosan nevettek. És kis göröngyöket, apró rögöket dobáltak utánam, én pedig tovább lépdeltem, egyre mélyebbre, egyre távolodva tőlük, és amikor a sötét kút mélyéből utoljára visszanéztem, már senkit sem láttam, mindannyian semmivé lettek. Aztán hirtelen vakító fény csapott az arcomba, és a tündöklő fényben ott álltatok ti. Te és Dóráék. Dóri a kicsit szoptatta és mosolygott. Zoltán is derűs volt. És te is nevettél. Végül egyik pillanatról a másikra koromsötét lett. És bármerre tapogatóztam, senkit és semmit nem leltem. Nem éreztem, nem láttam, nem hallottam semmit. Már magamat sem láttam. Fölszívódtam a semmiben.

Lídia Bódog mellkasára hajtotta a fejét, és amíg el nem szunnyadt, hallgatta szívdobogását.

Bódog ébresztette föl, amikor kiürült az infúziós palack.

– Jó reggelt, kis mormota.

– Neked is, nagy mackó. Jól elaludtam.

– Főzz egy kávét, és aztán írhatunk Dórióknak – szólt Bódog, miután Lídia kihúzta a csövet a kanülből. – Diktálni szeretnék. Úgy érzem, leszakad a kezem.

Lídia két kapucsínóval jött vissza a konyhából.

– Még meleg – tette le az asztalkára. – Pár perc múlva te is ihatod. – Az írnok készen áll – mondta, és kortyolt egyet.

Bódog a Siena-könyvet lapozgatva, lassan, minden szót megrágva diktálni kezdte a lányáéknak szánt újabb levelet.

SIENA

Kedveseim,

ma végre eljutottam odáig, hogy Sienáról írjak.

Mondtam már néhányszor, hogy beleszerettem, és való igaz, heti rendszerességgel mentem be pár órás nézelődésre, jövés-menésre, tervezgettem is, hogy egyszer végre én tárom ki a szívem, elmesélve mindazt, ami az utcáit járva belém ivódott, de bevallom, eddig nem mertem belevágni, vártam, hogy megérlelődjenek a gondolataim.

Az efféle látványosságokra, az ilyen világ csodáira szokás azt mondani, hogy ez elmesélhetetlen, ehhez kevés a szó, ezt látni kell. Álmomban sem gondoltam, hogy ez lesz az a hely, a földnek az a pontja, ahol a legboldogabbnak érzem magam. Ne értsétek félre, de ma talán már azt sem bánnám, ha a falai között érne véget a hatvanhat éve megkezdett földi utazásom.

Keresve sem találhatnék ennél különb és káprázatosabb városra.

Életre és halálra egyaránt alkalmas hely.

Abbahagyta a diktálást.

Mélyeket lélegzett, szája szegleténél ki-kicsordult a nyál.

Lídia papír zsebkendőért nyúlt, és letörölgette a szája szélét.

– Tartsunk egy kis szünetet? – kérdezte.

– Nem. Még befejezném ezt a gondolatsort – préselte ki magából Bódog.

Első látásra éppúgy, mint másodszorra, harmadik alkalommal éppúgy, mint sokadik ottlétemkor, fénycsapdába került bogár módjára kerengtem, megbabonázva. Mint akibe észrevétlenül bebújt a város jóságos szelleme. Kerge birka módjára, kábult fejjel járkáltam a városban, órákon át szédelegtem utcáról utcára, térről térre, lépdeltem kőről kőre, mentem házról házra. Majdnem azt írtam le, hogy nem tudtam betelni a látvánnyal, holott a fordítottja igaz. Mert már első alkalommal, amint megláttam az ódon épületek rozsdabarna téglafalait és kopottas cserepeit, ahogy begyalogoltam az első vénséges utcába, azon nyomban megteltem a zabolázatlanul nekem rontó, észtveszejtő gyönyörűséggel. Éreztem, megszédültem.

Előbb magamban, aztán félhangosan mondogattam, hogy ilyen nincs is. Hogy ez az egész csak egy ködből előbújt szellemváros. Egy valószerűtlen, bizonytalan ideig látható álomváros, mely a kedvemért épült ezekre a dombokra, hogy megmutassa magát, levegyen a lábamról, megszédítsen, ájulásba kergessen, hogy aztán, mire magamhoz térek, már semmi se legyen a helyén, csak a ciprusok indiántollaival díszített dombság, melyre az égből telepítették, valóban csak arra a csipetnyi időre, amíg a látásától eszemet veszítem…

– És most pihenjünk egy kicsit, Dia, tényleg elfáradtam – mondta Bódog. – Egy kis kapucsínó talán segítene.

Lídia szívószálat tett a csészébe, és az író szájához emelte.

– Most már ihatod. Aztán hozok gyümölcsteát, és adom a piruláidat is.

Lehunyt szemmel várta Lídiát.

Milyen bolond is vagyok, milyen bolond, gondolta, megdöglök, mint egy barom, és ahelyett, hogy elvonulva döglődnék, mint a kivénhedt elefántok, egy sosem látott városról próbálok hiteles képet rajzolni. Megmutatni valamit, amit sosem láttam. Mesélek, mintha ott lennék. Megajándékozva magamat egy soha át nem élt élménnyel. Toscana a sírig kísér. És ha majd lesz kinek, úgy mesélhetek a túlsó parton Firenzéről és Sienáról, mintha cipőm talpát koptattam volna az ódon utcaköveken. Toscana az én mennyországom. Az ismeretlen és elképzelhetetlen. Tényleg látnom kellett volna? Még elutazhattam volna Firenzébe és Sienába? Valóságosan is megállhattam volna a Paradicsom kapuja előtt, bebocsátást kérve? És megbabonázhatott volna a Campo? Meg sem lepett volna, ha belehalok az élménybe…

– Itt a forró gyümölcstea. De…

– Tudom, tudom, várunk, amíg kihűl – krákogta Bódog. – Addig folytassuk, jó? Írjad!

Lídia megtörölte Bódog szája szélét, és tovább gépelte a levelet.

Vágytam Sienára! És ha vágytam, akkor nem tagadhatom, beleszerelmesedtem. Nem első látásra, már jóval előtte. Akkor, amikor még ismeretlen volt számomra. Amikor még csak a jöttömre várt, amikor még csak az érkezésemben reménykedtem. Amikor már tudtam,

hogy mindenképp látni szeretném. Megismerni és végigsimogatni mindahány porcikáját.

A Campo már akkor rám mosolygott, a város már akkor kifésülte a rozsdabarna házakból font haját, már akkor kitárta a szívét, amikor még nem is tudtunk egymásról.

Engedelmeskedtem a lábamnak, így kötöttem ki a Camollia kapunál, hogy én is a saját szememmel olvashassam el a márványívre vésett föliratot: *Cor magis tibi Sena pandit.* Szerb Antal fordításában: *Jobban kinyitja a szíved Siena.* Vagy ha úgy tetszik, és ez is jó fordítás: *Siena jobban kitárja a szívét feléd.* Az útikönyvben meg így fordítják: *Siena még inkább kitárja feléd szívét.* Bárhogy is fordítják, Siena kitárta a szívét. Előttem. És közben kinyitotta a szívemet.

Amikor végre megpillanthattam a Campót, tudtam, hogy elvesztem. Rá kellett döbbennem, semmi mást nem vágytam jobban, mint Sienát. Hogy minden település, az eddig látott összes polisz csupán elővárosa volt ennek.

Feltüzelnek a melegbarna falak, a napsütötte épületek. Létrejött a természet és az építőművészet ideális ötvözete. A város évszázadok alatt kialakult szövete érintetlen maradt, és a Mangia árnyéka, mely egy hatalmas napóra mutatójaként vándorol végig a Campón, mintha mégis arról mesélne, hogy Sienában megállt az idő, és hogy a város századokon át is képes volt megőrizni ősi és eredeti arcát.

Mindig azt éreztem, Sienában vibrál egyfajta fensőbbséges büszkeség. Akadnak helyiek, akik isteni csodaként élik meg, hogy a különféle korok által rámért vereségek egyetlen karcolást sem bírtak ejteni rajta…

– Most álljunk meg pár percre – szólt Bódog. – Egyre súlyosabbak a szavak…

– Igyál egy kicsit!

Lídia Bódog szájához emelte a bögrét, ajkához illesztette a szívószálat, és hagyta, hogy kedvére kortyolgasson.

– Csak pihizz még, Siena tud várni.

Bódog kezére tette a kezét, és mindaddig simogatta, amíg az író megpróbálta összeszedni a gondolatait. Lehunyt szemmel szuszogott.

– Menjünk tovább! Magukba szippantanak az utcák… Írjad!

Volt, hogy éjjelre is a városban maradtam. Akkorra már az üzletek és az éttermek is bezártak, és egy-két órán át a zegzugos, házait kecses boltívekkel egymáshoz kötő utcákat jártam. Egyre inkább úgy éreztem, hogy ilyen erős és határozott egységbe forrott várost még soha sehol nem láttam. A dóm körül kanyargó utcácskákban magas paloták sorjáznak. Siena egy olyan labirintus, amelyben izgalmas kaland eltévedni. Akármerre indultam, templomok és kolostorok kapuinál kötöttem ki, és nem egyszer tévedtem be egy-egy palota udvarába is.

Sokan mondják, és talán igazuk is van, hogy ezért a kiváltságos helyzetért borsos árat fizetnek, hiszen nem könnyű a mai rohanó világ tempóját követni ott, ahol az utakba beépült évszázados kőkockák, a falak építőkövei és márványlapocskái a történelem és a művészettörténet egy-egy megkopott darabjává váltak. Sienát egy égből aláereszkedő, örökéletű varázsló röpítette át a középkorból a modern világba.

Ha Firenzében úgy éreztem, hogy annyira otthon vagyok benne, mintha egykoron magam is ott éltem, dolgoztam és alkottam volna a város falai között, akkor ez Sienára most még inkább igaz. Ez az a település, amelynek az alapításánál is ott tüsténkedtem, álomszerű terveket szőve, elképzelve egy öröklétű városkát, utcáival és tereivel, palotáival és kolostoraival, kegyhelyeivel és templomaival, és mintha tisztán emlékeznék rá, hogy két kezemmel hordtam a követ az első épületek alapgödreihez és falaihoz…

– Várj egy kicsit! Megkeresnéd az anyafarkas történetét? Erről mindenképp írnunk kell… Nem abban, a másik könyvben van – szólt Bódog, és Lídia végiglapozta az író által mutatott Siena-kötetet, majd kinyitotta az anyafarkas képénél, és az ölébe tette. – Igen, ez az. Folytassuk!

Mintha találkoztam volna hajdanán a karcsú oszlop tetején álló, hófehér márványból faragott, gyermekeit óvó anyafarkassal. A gyümölcsfüzérrel egymáshoz láncolt kosszarvas oszlopfőt megtetézi egy szirmait bontogató nyúlánk kőbimbó és az arra fektetett márványtalapzat, mely a városalapító kisdedeket és a fölöttük anyáskodó farkast tartja. Csakhogy ez nem az általatok is jól ismert capitoliumi farkas. Nem a Romulust és Remust szoptató, a világot maga alá söprő Róma szimbólumává nőtt farkasisten. Ez Remus gyermekeit, Senust és Ascilust dédelgeti. (Bevallom, nem tudtam, hogy Remus előbb két gyermeket nemzett, és csak ezt követően ütötte agyon Romulus.) Egyikük az állat nyaka alatt lapul, és így a gondoskodó farkasisten gyöngéden simulhat törékeny testéhez. Másikuk a talapzatra támaszkodik a baljával, angyaltestét megmutatva, jobb kezével pedig derűsen int felénk, és éppúgy mosolyog a világra, mint az általuk alapított város.

Egyébként a történetírók cseppet sem kételkednek abban, hogy Sienát is az etruszkok alapították, szokásaik szerint egy hegytetőre, pontosabban három hegyszerű domb találkozásához. És hogy az egymás mellett gangoskodó dombok is képesek összesimulni, mi sem bizonyítja jobban, mint az összekapcsolódás jelképévé lett Campo. Ez épp a három hegy találkozási pontja, melyet mértani pontossággal jelöl ki a városháza ég felé ágaskodó tornya.

– Van még a teából, Dia?

– Adom. Tessék, ihatod! És itt vannak a bogyóid. Ezeket is be kéne venned.

Egyenként adta Bódog szájába a tablettákat, a szívószálat a szájába dugta, az író nagyokat kortyolt a teából, aztán a Siena-könyvre mutatott.

– Kérlek, lapozz a Campóhoz!

Lídia a kétoldalas fényképhez lapozott, és újra Bódog ölébe tette a könyvet.

– Ez lesz az, ugye?

– Igen. Folytathatjuk, drága írnokom! Tehát... Új bekezdés...

Kagyló, mondják a sienaiak. És valóban kagylószerű ez az emberi arányérzéket dicsérő tér. Benne, mint ezernyi igazgyöngy, emberek heverésznek, magukba szívva az ugyancsak a városban gyönyörködő napocska melegét. A kagyló peremétől induló, hófehér kősugarak hasítják ékszerű cikkekre a vörös kőburkolatot, hogy aztán lent, akár a város tizenkét városnegyede egymáshoz simulva és egymást erősítve találkozzanak, épp a városháza kőliliomot mintázó tornyának tövében.

A kagyló körüli épületek kedvesen és szelíden szegélyezik ezt az arányaiban hibátlan teret. Emberi lépték, tökéletes rend, mennyei harmónia. A természet ad koncertet az ember által pompásan összerakott kőerdőben.

Amikor itt időztem, hamar belevesztem a csöndben meditálók tömegébe, és volt, hogy reggeltől estig nézegettem a Fonte Gaia medencéje körül röpködő, vizet kortyolgató galambokat. Mennyei béke, mondogattam, akárhányszor leültem a tér felső peremén.

Pihenjünk... – mondta az író.

Nehezen lélegzett, meg kellett küzdenie minden kimondott szóért.

Lídia aggályosan nézte.

– Halasszuk későbbre a végét? – kérdezte.

– Ne. Jobban akkor se leszek. A napok elgyöngítenek. Mindjárt folytatom.

Lídia türelmesen várta, hogy elrévedezzen, ő pedig tovább gépelhessen.

Pár perc múltán megszólalt Bódog:

– Folytathatjuk.

Óriási szerencsém volt, amikor egy délután lezúduló, kiadós záporeső bekergetett az egyik étterem csíkos napernyője alá, és onnan bámulhattam az esővízzel frissen lakkozott, az újra előbújó nap fényében csillogó kövezetet. A helyieknek igazuk van, eső után mutatja legszebb arcát az imádott Campo. Bámultam, és úgy éreztem, mintha a városháza és a Mangia elé maga az éledező, sugarait hegyezgető napkirály terítette volna szét a fehér gyöngysorokkal ékesített, bíborvörös szeletkékből összevarrt palástját, hogy a sugaraiban sütké-

rező isteni teremtmények ráheveredve élhessék át életük legbékésebb perceit.

De kik is ezek a teremtmények? Kik ezek a rendkívül barátságos, végtelenül kedves és páratlanul nyílt szívű emberek? Az olaszok szerint a longobárdok és az etruszkok szerencsés és példaadó elegyei. A Campóra érkező férfiak éppúgy arcul csókolják egymást, mint a kamaszlányok és a fiatalasszonyok, vagy az aprócska gyerekek. A csókok pecsételik meg a találkozást, a csókok emelik a fellegekbe az együttlétet, és a végtelenségig nyúló búcsúzkodást is a csókok szentelik meg. Csókot nyomnak a templomokban szoborrá dermedt szentek kezére és lábára, és ujjaikra hintett csókkal intenek úgy a Madonna, mint a feszületre szögezett Krisztus felé is.

Próbáltam kutatni, megkeresni, mi van a toszkánok csókáradata mögött. Csupán a szeretet? A megtestesült hála? Az egyszerű földi áldás? Azt tapasztaltam, mindezek benne vannak, és még valami. A toscanai csókok az életörömről szólnak. A csókokban ott van a toszkánok földi boldogsága. Az élet szeretete. Természetesen egyetlen levél sem fejeződhet be csókok nélkül! Baci, baci, baci, vési a levélpapírra a búcsúzó toszkán…

– Adok egy csókot a kezedre, kicsi Diám – mondta Bódog. – Újra pihennem kell, nincs mese. Szétesik a fejem.

– Folytassuk inkább holnap?

– Nem, befejezhetjük. Csak pihegek egy picit. Addig lapozz a dómhoz!

Amíg az író pihent, Lídia a könyvet nézegette.

Amikor jelezte, hogy folytathatják, a dóm fotójánál kinyitva fektette az ölébe.

– Erre gondoltál, ugye?

– Igen, innen megyünk tovább. Fantasztikus kép! Ebből indulunk.

Negyedóra múltán tovább diktált az író.

A környék lenyűgöző! A várost övező dombokon barangolva akármelyik kacskaringós, ide-oda tekeredő útra léptem, előbb-utóbb a magas falak között megbúvó kis lépcsősorok egyikéhez értem, és a kitartó fölfelé kaptatás végén, egyfajta varázsütésre mindig a Campo fényárja zuhant rám. Ha ügyesen kalandoztam, a boltíves árkádokon át, a lépcsőkön felkúszva pár perc alatt eljuthattam a hármashegyhát legmagasabb pontján álló, fekete-fehér csíkozású dómig, mely 1266 óta uralja a városképet.

Ekkoriban kezdték építeni. Nem túlzok, amikor azt mondom, akkoriban templomépítő verseny folyt. Sienában, Orvietóban és Firenzében is lázasan dolgoztak.

Ez volt Siena aranykora, aligha kell csodálkoznunk azon, hogy némely városatya eszét vesztette, és úgy ítélte meg, hogy a dómot valóban a világ legnagyobb szentélyévé varázsolhatják. Úgy képzeljétek el, hogy ha minden a tervek szerint valósult volna meg, akkor a dóm jelenlegi főhajója csupán a mellékhajója lett volna.

Amilyen gyorsan belevágtak az új főtemplom építésébe, olyan hirtelen abba is hagyták. Siena képtelen lett volna elkerülni a kudarcot, de a közben megérkező józan ész és a várost sem kímélő pestis véget vetett a fékevesztett gigantomániának.

Már 1357-et írtak, amikor Firenze egyik jeles építésze bontási terveket készített, közben pedig emeltek a főhajó magasságán, és megépítették a dóm főhomlokzatát. Ma már csak a két hatalmas fal emlékeztet az

arányt tévesztett próbálkozásra. Na, ennyi elég a dómból...

– Menthetem? – kérdezte Lídia.
– Persze, de előbb elbúcsúzom. Mondom...

Mint fentebb már említettem, a toszkánok csókjai tele vannak életörömmel. A toszkánok csókokba csomagolják a földi boldogságot. A toszkán csók magában hordja az élet szeretetét.

És ahogy mondtam: egyetlen levél sem fejeződhet be csókok nélkül!

Baci, baci, baci, írja le akár tízszer is a búcsúzó toszkán.

Most én is így búcsúzom: baci, baci, baci, baci, baci, baci...

Lídia nézte a bágyadtan pislogó írót.
– Kimerültél, ugye?...
– Igen, fárasztó séta volt. Túl sok volt az emelkedő. Alszom egyet, aztán majd átnézem, mielőtt elküldeném.
– Rendben. Aludj jól, Bódi!
Az írót pár perc múlva elnyomta az álom.

A kilencvenedik nap – 2006. július 12.

A SZÜLETÉS

Július 12-én, szerdán hajnalban Dóra halkan suttogta Zoltán fülébe:
– Zolikám, mennünk kell! Megindult a magzatvizem.

Dóra napokkal előbb összecsomagolta a babakelengyét, a hálóingét, a papucsát, a törülközőit, a fehérneműit, mindent, amire a szülészeten szüksége lesz, így már csupán öltözniük kellett.

Fél hétkor hajtottak ki a nagykapun, alig múlt hét, amikor befordultak a szülészeti klinika parkolójába.

Útközben megpróbálta hívni az apját, de, mint az utóbbi három hónapban mindig, most sem volt bekapcsolva a mobilja. Egy sms-t küldött neki: *Apa, úton vagyunk a szülészet felé, lehet, hogy délelőtt nagyapává válsz! Szeretlek! Zoli is ölel, csók! Dóra.*
– Odaszólsz Lídiának? – kérdezte Zoltán.
– Persze, megpróbálom – és már be is nyomta a programozott számot.

Lídia épp a Bódognak küldött sms-t olvasta, amikor megcsörrent a mobilja.

A fürdőszobában vette föl.

Nem palástolta az örömét, tudta, hogy erre a napra írták ki Dórát.
– Megvan? – kérdezte fülig érő szájjal. – Szia, Dóri.
– Még nem, szia! Most megyünk befelé Zolival.
– Apád tudja már?

– Megírtam sms-ben, remélem, elolvassa, mire megszülök.

– Én is üzenek neki, hogy ha nem ér el benneteket, engem hívjon, jó?

– Jó, persze, bár Zoltán is bekapcsolva marad, amíg be nem fekszünk a szülőszobába.

– Vigyázzatok magatokra! Puszi a hasadra! Szia, kismama!...

– Szia, Dia! Ha eléred apácskát, csókolom!

– Átadom.

Lídia lenyomta a piros gombot és visszaballagott az ágyhoz.

Bódog mélyen aludt.

Nyolc óra után pár perccel nyitotta ki a szemét, de nem mozdult meg.

Lídia reggel, pontban kilenckor kötötte rá az infúziót.

Bódog visszaaludt, mint mindig, és ettől kezdve délután négyig remény sem volt arra, hogy megszólal.

A kemó folytatása óta napközben csupán akkor hallatta a hangját, ha félrebeszélt. Ilyenkor már Lídia szavait sem hallotta.

A második adag morfint minden nap fél öt körül kapta, és attól kezdve, hogy hatni kezdett, másnap reggelig nem tudtak szót váltani.

Lídia, mint mindig, most is az ágy szélére ülve várta, hogy Bódog megszólaljon. Napok óta tudták, hogy már csupán Isten jóindulatán és a szerencsén múlik, hogy meddig lesz képes kibírni. A sugárkezelés kevés sikerrel járt, a kemoterápiát félbeszakították. A második nyolc adag kemó bevitelét három porció után nem folytathatták tovább, trombus képződött a lábszárában. Combvastagságúra dagadt mindkét vádlija, előbb csak foltokban, később lábfejétől a térdéig befeketedett.

Amíg a nap bármely órájában meg tudott szólalni, amíg valóban érdekelte, hogy mitől alakultak ki a sötét foltok, kérdezgette Lídiát, aztán föladta.

– Végül is mindegy – motyogta maga elé – akármi is, lábra állni soha többé nem bírok.

Amikor fölfedezte, hogy a bal vállán is kialakult egy fekete folt, és hogy a bőr is foszlányokban lóg róla, cinikus mosollyal nyögte ki Lídiának, hogy őt nem lehet átejteni, ez már biztosan nem fölfekvés.

Két nap múlva a combjain is megjelent néhány alaktalan folt, és a kézfején is besötétedett a bőre. Amikor fölfedezte, mérgesen szorította ökölbe a jobb kezét, aztán erőtlenül csapott a fal felé.

– Érelzáródás – nyögte ki. – Kérlek, Dia, ne próbálj mást mondani.

Lídia pedig mélyen hallgatott arról, hogy mindkét füle befeketedett, és arról is, hogy az ilyen elszíneződést az onkológián maguk között csak hullafoltoknak szokták mondani, amiben van is valami, hiszen a fekete bőrfelület és a foltok alatti réteg gyakorlatilag elhalt. Azt pedig végképp nem szerette volna, ha Bódog megtudja, hogy nemcsak a hajszálerei záródtak el, de gyakorlatilag szétfolyt a hasnyálmirigye.

A rákkal vívott ütközet végén az ember darabokban, apró részletekben, és nem egyszerre pusztul el.

– Megint magas a lázad – mondta Lídia, miután ránézett a lázmérőre. – Kapsz egy lázcsillapítót. És hozom a priznicet.

Bódog szájába tette a pirulát, megitatta, aztán a fürdőszobába ment és egy vizes lepedővel tért vissza. Az ágy vé-

gére hajtotta az átnedvesedett paplant, majd kigombolta és levetette a pizsamafelsőt. A dereka alá nyúlva óvatosan megemelte a baljával, lehúzta a nadrágot, és kíméletesen igazgatta el a hasán a vizes lepedőt.

Alig negyven kiló, futott át az agyán, nem lehet több.

Bódog kocsonyamód reszketett.

– Bódi, örömhírt mondok: Dóri bent van a szülészeten.

Az írónak csak a szemgolyója mozdult.

Kiszáradt száját egyetlen szó hagyta el:

– Mióta?

– Kora reggel óta. Még ma délelőtt nagyapa leszel.

– Remélem, még holnap is – suttogta alig hallhatóan.

– Győztél, Bódi! – hajolt az arcához Lídia, és megcsókolta a homlokát.

– Egy győzelem, egy vereség – mondta rekedtes hangon.

– Kapsz egy infúziót. Mire lecsorog, meglesz az unokád.

– Azt még megvárom.

Halász Bódog pár perc múlva elaludt.

Pontban tizenkettőkor, a közeli református templom harangjával egy időben szólalt meg Lídia mobilja.

– Itt Dobó Márton apja beszél – szólt bele Zoltán elcsukló hangon.

– Gratulálok, Zoli! – sírta el magát Lídia. – Mindene megvan?

– Mindene: keze, lába, füle, farka, kukac pont hu! Huhú!

– Dóri?

– Minden rendben. Jól van. Könnyebben jött, mint gondoltuk. És pont időre. Azért tudnak ezek az orvosok, nem?

– Hát számolni egészen biztos.

– Na jó, megyek vissza Dórihoz. Sikerült elérned Bódogot?

– Még nem, de én is küldtem neki egy sms-t. Várom a hívását.

– Azonnal hívjon minket is. Na, szia.

– Szia, kispapa.

Bódog nem sokkal három óra után ébredt föl. Bágyadtan pislogott. Lídia ekkor már ott ült az ágyon, kezében tálca, rajta egy kis tányér erőleves.

– Megszületett a kis Marci, nagypapa.

– Hála az égnek! – szuszogta Bódog.

Percekig zokogott.

– Várják a hívásodat, Bódi. Lesz elég erőd ahhoz, hogy gratulálj nekik?

– Erőm van. Csak hangom legyen.

– Várj egy kicsit, kikapcsolom az enyémet, és hívjuk őket.

Benyomta az egyes gombot és az író füléhez tartotta a telefont.

Dóra a második csörgésre vette föl.

– Édesapukám, anya lettem! Megjött Marci! Nagyon boldog vagyok!

– Én is, kislányom – mondta az apja, minden erejét összeszedve. – Boldog nagyapa vagyok! Isten éltesse a jövevényt!

– Beteg vagy, apa? Olyan fátyolos a hangod.

– Sírok, Dórikám... Sírok az örömtől... Minden rendben?

– Igen, apa, semmi baj. És könnyen jött.

– Gratulálok!... Éljen sokáig, édes lányom... Sokáig... Egészségben!...

– Köszi, apa, nagyon köszönöm! Elköszönök, mehetek szoptatni. Majd hívj újra, ha tudsz!

– Jó, hívlak... Vigyázz rá!... Nagyon vigyázz!...

Lídia lenyomta a piros gombot, aztán magához ölelte Bódog fejét.

– Egyik szemem sír, a másik meg nevet... – mondta, és elcsuklott a hangja.

– Nekem meg... mindkét szemem sír, Dia – mosolygott az író.

– Együnk, Bódi – mondta a nő, és Bódog szájához emelte az első kanállal. – Kihűl az erőleves.

– Velem együtt, Dia. Velem együtt.

Lídia az író arcára csorgó könnyeket törölgette.

– És most? – kérdezte végül.

– Most? Most nem tudom, mi legyen.

– Behozzam őket?

– Mindenképp... Mindenképp látni szeretném őket.

– Biztosan szeretnéd azt is, hogy lássanak téged?

– Nem tudom. Szerinted?

– Beszélek Dórával. Rám bízod?

– Megbízom benned. Okos légy!

– Megpróbálok okos lenni. Bár lassan már szétmegy a fejem.

– Nyúzott vagy.

– Csodálod? Egy hete alig alszom.

– Tedd a számhoz a kezedet, hadd csókoljam meg!

Lídia az író szájához érintette mindkét kezét.

Az író ajka alig mozdult.

A kilencvenkettedik nap – 2006. július 14.

A TELEFON

Lídia reggel nyolckor hívta föl Zoltánt.

Még a szülészetre érkezés előtt akart beszélni vele.

– Szia, Zoltán! Nem zavarlak?

– Nemsokára indulok Dórához.

– Jól vannak?

– Hála istennek!

– Ennek örülök. Zoltán, rövid leszek. Nagyon fontos dologról van szó. Van öt perced?

– Annyi még van. Hallgatlak.

– Szóval. A helyzet az, hogy apósod húsvét óta rákos beteg.

– Ne!

– Igen, Zoltán, azóta küzd a hasnyálmirigyrákkal. Csak Marci megszületése tartotta életben.

– Semmit nem értek. Hát nem Toscanában...

– Nem. Itthon fekszik. Én ápolom. És a napjai meg vannak számlálva.

– De hát mért nem...

– Nem akarta. Csak azt akarta, hogy Dóra nyugodtan megszülhesse az unokáját. Hogy nehogy elveszítse.

– Teljesen összezavartál. Nem vagyok magamnál. És most?

– Erről akarok beszélni veled. Látni akar benneteket. Még egyszer. És örülne, ha ti nem... Szóval jobb lenne, ha nem látnátok őt. Siralmas állapotban van.

– És ezt én mondjam meg Dórának.

– Vagy én....
– És fel kellene utaznunk hozzá.
– Ő már szállíthatatlan.
– Ez őrület, Dia, őrület – fakadt ki Zoltán. – Szegény Dóra.
– És szegény Bódog... De megszületett Marci.
– Igen. Itt van. És vasárnap engedik ki Dórát.
– Ha hétfőn feljöttök, talán még találkozhattok.
– És magánál van?
– Morfint kap. Gyenge, mint a harmat. Talán lesz egy perce.
– Ha reggel elindulunk...
– Igen, induljatok minél korábban! Majd a reggeli morfint később kezdem csöpögtetni. Tízig érjetek fel.
– És akkor most Dórával...
– Próbáld meg. És ha kell, hívjatok.
– Rendben van. Szegény Bódog!

A SZÜLÉSZETEN

Dóra már túl volt a szoptatáson, amikor Zoltán belépett a szülőszobába.

Bárhogy is próbálta, nem sikerült eltitkolnia, hogy valami nyomja a lelkét.

– Valami baj van? – kérdezte Dóra.
– Igen, Dórikám, komoly baj van.
– Éspedig?
– Hadd bújjak hozzád! Hadd öleljelek magamhoz!
– Mi ütött beléd?
– Semmi. Csak át akarom adni a maradék erőmet – mondta, azzal magához ölelte Dórát, így szedve össze

annyi erőt, hogy ha alig hallhatóan is, de elmondja a kibeszélhetetlent. – Apád beteg... Súlyos beteg.
– Írt? Vagy hívott?
– Nem. Dia hívott. Tőle tudom.
– De hát mit?
– Emlékszel, milyen furcsán viselkedett húsvétkor? Hozta azt a kis csuprot. Hogy ránk testálja. Azóta tudja, hogy rákos. Már akkor is tudta.
– Ezt alig hiszem el. És így ment el Firenzébe?
– Nem, Dórikám, nem ment el. Azóta egyfolytában otthon fekszik, és Lídia gondozza.
– És a leveleit...
– Igen, úgy fest, azokat is otthonról írta.
– És soha életében nem járt Toscanában.
– Nem.
– De hát miért?
– Marci miatt. Hogy megszülhesd. Félt, hogy odaveszik a kis Marci, ha megtudod.
– És azóta? És most? Hogy van? Mit mondott Dia?
– Rosszul. A végét járja. Dia szerint az sem biztos, hogy jó, ha látjuk.
– De hát a Marcit... Az unokáját biztos, hogy látni szeretné. Ha már...
– Igen. Mindenképpen látni akarja. Hétfőn felmegyünk hozzá.
– Nem lesz késő?
– Dia szerint nem. De ő sem biztos benne.
– Édes apukám – zokogott fel Dóra. – Drága, drága édesapám!

A kilencvenötödik nap – 2006. július 17.

A HALÁL

Háromnegyed tízkor parkoltak le Halász Bódog háza előtt.

Zoltán a csomagokkal bajlódott, Dóra a gyermeket ölelte magához. Vöröslő szemei elárulták, amióta tudja a hírt, csak sírt, és alig aludt.

Marci békésen szunyókált, a hosszú út megtette a hatását.

Lídia már az ablakból figyelte őket.

Eléjük ment.

– Jókor érkeztetek. Éppen magánál van – csókolta meg mindkettőjüket, és Marci arcára is egy finom puszit nyomott. – Gyönyörű vagy, gyönyörű! Készüljetek föl a legrosszabbakra! Napok óta csak sírok. Csoda, hogy él, higgyétek el, kész csoda. Titeket vár. Már csak rátok vár. Azt hiszem. Nem beszél, de mindent hall és ért. Na, gyertek!

Az író a fal felé fordította a fejét. Hörögve, szurtyogva, szinte teljes kábulatban szunyókált a félhomályban.

– Jobb lesz, ha leültök – mondta Lídia, és a két széket közelebb tolta az ágyhoz. – Mindjárt beengedem a fényt.

Amíg Dóra és Zoltán leültek, félrehúzta a sötétítőfüggönyöket.

– Apa – szólt alig hallhatóan Dóra. – Apa... Megjöttünk. Itt van Marci.

Lídia az ágyhoz lépett, óvatosan, finom mozdulatokkal Bódog tarkója alá nyúlt, és kifelé fordította a fejét.

A szeme még mindig csukva volt. Alig lélegzett.

A szája szegletéből nyál csorgott alá.

Az arca csonttá soványodott, fejbőrén egymást érték a foltok, ha nem tudták volna, hogy nála vannak, el sem hitték volna, hogy Bódog feje süpped a párnába.

Dóra papír zsebkendőért nyúlt, gyöngéden letörölte.

A másikkal a saját könnyeit itatta föl.

Megpróbálta magába fojtani a zokogást.

Bódog félig kinyitotta a szemét. Bágyadtan pislogott.

– Apa, drága... Itt van az unokád.

Bódog ajkai megmozdultak, mintha mondani akart volna valamit, de egyetlen szót sem tudott kinyögni.

– Apa, kérlek, csak bólints. Látod Marcit?

Bódog alig észrevehetően pislogott.

– Három kiló negyven dekával és ötvenegy centivel született. És könnyen jött, mint az égi áldás.

– Nagyon szép gyerek, Bódi – mondta Zoltán. – És erős, mint a nagyapja. Rád hasonlít.

Halász Bódog lecsukta a szemét.

Mint aki már a hallgatásba is belefáradt.

Lídia kihúzta az éjjeliszekrény fiókját, kivett egy kis borítékot, és átadta Dórának.

– Pár napja ezt íratta le velem, és a lelkemre kötötte, hogy adjam át neked.

Dóra egy aprócska lapot emelt ki a borítékból. Ez állt rajta:

Amikor Toscanában megszületik egy gyermek, azt mondják: darne luce, azaz: átadjuk a fénynek. Drágáim, baci, baci, baci!

Csak amikor az utolsó szót olvasták, vették észre, hogy megszűnt a szurtyogó hörgés.

Halász Bódog végképp beleveszett a sötétbe.

ALEXANDRA
Minden, ami könyv
ALEXANDRA WWW.ALEXANDRA.HU

Gondolataink a borító születésénél

Létezik lenyűgözőbb látvány annál, amikor a lenyugvó nap aranyló fénnyel simogatja végig a tájat? Ekkor még egy utolsó, vad táncot járnak a színek, élénk csivitelésbe kezdenek a madarak, de amint a horizonton átbukik a nap, a sötétséggel már senki és semmi nem dacolhat. A régi ház borostyános fala köbe zárva még őrzi a nap melegét, a hűtlen égitest végső üzenetét: emlékezz rám, visszatérek! Hogyan is felejthetnénk el, hiszen erről szól az élet! A fény és az árnyék, ahogy az élet és a halál, elválaszthatatlanul összetartoznak. Az árnyékvilág mégsem telepszik rá a képre, ahogyan a regényre sem, mert az éltető napfényben ott az életöröm, az újjászületés reménysugara.

Kaméleon

www.kameleon.hu

Köszönetet mondok

Bakos Editnek,
aki a hospice mozgalomban megszerzett tudását adta át,
és úgy lelkesedett, mintha a szakdolgozatát javítgatta volna.

Balla Ferencnek,
a Magyar Rádió szerkesztő-műsorvezetőjének, dramaturgnak,
mert idejét és energiáját áldozta arra, hogy valósággá váljon
az elképzelésem.

Bitó Lászlónak,
aki számtalan alkotói munkáját tette félre, csak hogy elolvashassa
és értékelhesse ezt a kötetet, gazdagodásomra.

Böszörményi Gyulának,
a könyvre fordított, írói munkájától megvont idejéért,
az értékeléséért és finomításaiért, a biztatásért és a lelkesedésért.

Gyüre Ágnesnek,
aki nemcsak arra biztatott, hogy megszüljem ezt a regényt,
de addig egyengette és pallérozta, míg el nem nyerte végső arculatát.

Nagy Natáliának,
mert szeretettel, de könyörület nélkül nyúlt bele a már majdnem
kész történetbe, hogy csiszoltabban kerülhessen az olvasók kezébe.

Salamon Pálnak,
aki készülő kötetének írását függesztette föl arra az időre,
amíg evvel ismerkedett, hogy elmondhassa véleményét és javaslatait.

Szolnoki Andrásnak,
az MTV dramaturgjának, szakmai elemzéséért és baráti törődéséért,
mely kitartott egészen a borító megszületéséig.

Prof. dr. Rákóczi István szülész-nőgyógyásznak,
szakmai kontrollért és észrevételeiért.

Prof. dr. Horváth Örs egyetemi tanárnak,
a szakmai elemzéséért és megjegyzéseiért.

dr. Pintér Nándornak,
szülész-nőgyógyászként adott tanácsaiért.

Dékán Alexának, Kismődiné Picurnak, Pálmai Sándornak és Zsuzsának,
életükért, sorsukért és őszinte kitárulkozásukért.

Bán Magdának, Füsti Molnár Évának,
Krasznói Klárinak, Nyárády Zsuzsának,
Szathmári Gabriellának és Szulcsán Juliannának
értő elemzéseikért és biztató szavaikért.

a Kaméleon Reklám Kft. kreatív munkatársainak,
akik megálmodták, megtervezték és megalkották a könyv borítóját.

Tartalom

A kilencedik nap – 2006. április 22.
FIRENZE 7
Az első nap – 2006. április 13.
AZ IDŐFUTAM 24
A LELETEK 46
AZ EBÉD 56
A TUDÁS 66
AZ ÉJSZAKA 76
A tizennyolcadik nap – 2006. május 1.
A REMÉNY NÉLKÜLI SUGÁR 91
A TOSZKÁN TANYA 95
A második nap – 2006. április 14.
A REGGEL 105
A FELOLVASÁS 114
A SZAKDOLGOZAT 128
A harmincegyedik nap – 2006. május 14.
HIDEGÁGY 146
AZ ETRUSZKOK 153
A harmadik nap – 2006. április 15.
A HAJNAL 158
VIKTÓRIA 166
A LÁTOGATÁS 173
Az ötvenkettedik nap – 2006. június 4.
A MÁSIK OLDAL 182
TOSCANA 187
A negyedik nap – 2006. április 16.
A VONATON 195
A TALÁLKOZÁS 224
A LELTÁR 230
AZ ÓTEMETŐ 240
A TEMETŐBEN 243
A VACSORA 256
Az ötödik nap – 2006. április 17.
AZ OSZTÁLY 271
A hatodik nap – 2006. április 18.
AZ ASSZONY 277
A hetvenharmadik nap – 2006. június 25.
A TORTÚRA 288
SIENA 294
A kilencvenedik nap – 2006. július 12
A SZÜLETÉS 305
A kilencvenkettedik nap – 2006. július 14.
A TELEFON 311
A SZÜLÉSZETEN 312
A kilencvenötödik nap – 2006. július 17.
A HALÁL 314

A szerző eddig megjelent kötetei:

Úton-útfélen (életrajz és humoreszkek) 1987
Bevezetés (válogatott kabarészámok) 1990
Vészfék (dokumentumkönyv) 1996
Családi szókincstár (verses gyermeklexikon) 2000
Úton-útfélen (szűkített-bővített kiadás) 2000
Könyv azoknak, akik utálnak olvasni (azoknak is, akik nem) 2001
András könyve – Fordított teremtés (istenkeresőknek) 2002
András II. könyve – Kútásó (hittel élő kételkedőknek) 2003
Ízes beszéd (ételekről, életekről) 2003
Madarak tolláról (versek gyerekeknek és szüleiknek) 2004
333 haIQ (333 háromsoros vers) 2005
Fából vasparipát (versek gyerekeknek és szüleiknek) 2005

CD-n hallható megzenésített versek:

Madarak tolláról (Szélkiáltó együttes, Pécs) 2005
Madarak tolláról (Énekmondók, Zalaegerszeg) 2005
Hívd a nagymamát! (Halász Judit, Budapest) 2005
Magyarország mennyország (Republic együttes) 2005
Madarak tolláról (Holló együttes, Szekszárd) 2006

Előkészületben lévő kötetek:

Keresztnévsor (100 ötsoros limerick gyerekeknek)
Best off Bandó (monológok, humoreszkek, publicisztikák)
Álmodott szerelmeim (a történelem híres nőivel)